ז. סעגאלאוויטש

אמעגטש מיט אגיטארע

נאָוועלז

וואַרשע 1930

אלע ווערק

ז. סעגאלאוויטש

אכצענטער באנד

פארלאג ח. בושאוא

א מענטש מיט א גיטאַרע

שטעט האָבן נשמות. אומעטיקע און פריילעכע נשמות, וואָ־כעדיקע און יום־טובדיקע. גאַסן האָבן נשמות. די גאַס, וווּ עס שטייט א שיינער און אַלטער תפילה־טעמפּל, האָט באַשטימט אַן אַנדערע נשמה, ווי די גאַס, וווּ עס ברענט, להבדיל, דער געלער לאָמפּ... הויפן האָבן נשמות, יעדער הויף מיט זיין ביסל אָרימ־קייט אָדער רייכקייט, יעדער הויף מיט זיינע אינטריגעס און רכילות, מיט זיינע צוגעמאַכטע אָדער געעפנטע פענצטער. דאָרט, וווּ פריילעכע קינדער שטיפן, שוועבט אַן אַנדערע נשמה, ווי דאָרט, וווּ אַלטע לייט קריכן צרויס זיך וואַרעמען אַביסל אויף דער זון...

אויף אונזער הויף, דער הויף, וווּ איך האָב געלעבט אין וואַרשע ביזן אויסבריך פון דער מלחמה. אויף איינער פון די אַלטע גאַסן אין וואַרשע...

א מאָדנער הויף איז דאָס געווען, און א׳מאָדנע נשמה האָט ער געהאַט. דער טינק פון מויער איז געווען אָפּגעקראָכן און אָפּ־געשיילט, ווי א קראַנק פּנים, פיר וועלט מיט פענצטער אין יעדער וואַנט האָבן געקוקט אויף דער צווייטער אָן קנאה, מיט א טויטער גלייכגילטיקייט, ווי עס קוקן די פיר וועלט פון א קבר איינס אויף דעם צווייטן, נאָר הינטער די גראָע געשיילטע וועלט האָבן זיך באַהאַלטן לעבעדיקע, אָדער האַלב לעבעדיקע מענטשן... מאָדנע מענטשן און זעלטן צוגעקליבענע, איין שכן צוגעפאַסט צום צווייטן, אַלטע, אָפּגעלעבטע, נודנע, בייזע און שווייגנדיקע און אפשר נישט קיין בייזע און נישט קיין נודנע... ווער האָט זיי געווויסט? אַז די טירן זענען שטענדיק פאַרמאַכט, אַז צום אָפענעם פענצטער גייט קיינער פּמעט נישט צו...

Z. SEGAŁOWICZ
CZŁOWIEK Z GITARĄ

Wydawnictwo Ch. Brzoza
Warszawa 1930

PRINTED IN POLAND

Drukarnia
„B-ci Lewin-Epstein i S-ka"
Warszawa, Pawia 38.

דיין הויף...

אַט היינט-מאָרגן עמעצער וועט זיך דאָס לעבן נעמען. דער הויף האָט נישט קיין אַטעם סון לעבן, דער הויף האָט נישט קיין וואַרעמקייט, קיין שטימונג, אוּן אויב ער האָט יאָ שטימונג, איז עס אַ לוויה-שטימונג.

ווער זענען געווען די שכנים? א בּאַן-באַאַמטער אַ רוסישער, וועלכער האָט אַפּגעדינט אויף זיין פּאָסטן העכער דרייסיק יאָר אוּן צום סוף האָט מען אים געכאַפּט ביי אַ גנבה. מען האָט אים ארויסגעטריבן, האָט ער געלעבט סאָר די לעצטע געגנבעטע רובלס אוּן איז געווען אין כּעס אויף די, וועלכע כאַפּן אַ גנב. דער צוויי-טער שכן, אַ געוועזענער רעיענט, א פּאָליאַק, מיט גרויסע גראָע וואָנסעס, ער האָט עפּעס אויך געהאַט נישט קיין כשרע געשעפּטן אוּן איז געבליבן ביי די בייזע וואָנסעס. א ווינקל-אַדוואָקאַט, א ייד, וואָס האָט פיינט געהאַט יידן שטאַרקער, ווי המן אַליין, ער האָט געוועדט פּוילישׁ, ווי צען פּוילישע פּראָפעסאָרן, דערביי האָט מען געפּילט. אז דאָס טאַקע דערהאַלט אים ביים לעבן, דאָס גוט רעדן פּוילישׁ. געווען איז ער אַ גרויסער קבצן, ער האָט פיינט געהאַט ראָטשילדן, וויל יענער איז נישט געווען קיין קבצן. אַן אַלטער חסיד מיט אַ זון, — זיי האָבן שטענדיק געלערנט אוּן קיינער האָט נישט געווּסט פּון וואָס זיי לעבן. דער סטרוזש האָט געזאָגט, אַז דער זון איז משוגע, אוּן א קרעמערקע פּון קעגנאיבער האָט מיר איינמאָל געזאָגט, אַז דער אַלטער איז משוגע. מעגלעך, אַז זיי האָבן ביידע געזאָגט אמת. אין דער חסידישער שטוב האָט מען קיינמאָל קיין פּענצטער נישט געעפּנט, נאָר פּון צייט צו צייט פּלעגט אויף די שויבן זייערע אַרויפקריכן א נאָז מיט א שוואַרצער בּאָרד, אָדער א נאָז מיט א גראָער בּאָרד...

געווען דאָרט אַן אריסטאָקראַטישער פּעלדשער, אַן אריסטאָ-קראַט דערפאַר, וויל באַנקעס מיט פּיאָווקעס פּלעגט ער שטעלן בּלויז אריסטאָקראַטן אוּן פּון אזעלכע געהויבענע פּאציענטן איז ער אַליין ביי זיך געווען א גרויסער יחסן... שפּריין פּלעגט ער, ווי פּאַטאַקי אוּן קוקן, ווי זאַמאָיסקי, רעדן, ווי ראַדזיוויל אוּן שווייגן, ווי בראָניצקי. ער האָט פיינט געהאַט אַלע דאָקטוירים, וויל זיי

און די מענטער אַליין זענען זעלטן וועג אָפן, פֿינקט, ווי די שכנים וואָלטן דאָרטן געהאַלטן שיין-געפֿעדערטע פֿייגל, זינגפֿייגל און זיי האָבן שטענדיק מורא, אַז דידאָזיקע פֿייגל זאָלן נישט אָפּעקפֿליען. אָבער דאָס איז געווען בלויז אַן אילוזיע גיכער האָט מען געקענט גלייבן, אַז די פֿייגל זענען דאָרטן בלייַבנע, שווערע, ווי דער טויט. באַגראָבן לעבעדיק-קערהייט האָבן זיך די מענטשן אין זייערע קברים-חדרים...

דער הויף האָט שטענדיק געשווינגן און געהאַט אַ מאָדנע לופט, ווי פון אַלט אייגנעזויערט קרויט.

קינדער?...די מענטשן האָבן דאָרט קיין קינדער נישט געהאַט. ווי קומען מתים צו קינדער? און דאָס פֿלאַפֿעריי פון די קינדער האָט געפעלט מער ווי אַלץ...

דאָס קוויטשעריי פון קינדער. ניין! אויף יענעם הויף האָבן קיין קינדער נישט געפֿלאַפֿלט. מען האָט נישט געהערט נישט קיין לאַכן און נישט קיין געווייַן. עטלעכע שכנים האָבן געהאַלטן הינט, זענען דאָס מאָדנע הינט געווען: תמיד געלעגן מיט די בעל-הבתים זייערע אין שטוב און קיינמאָל נישט געבילט. געווען אַ קאַץ אויף יענעם הויף מיט אַ גראָער פעל, האַלב אויסגעקראָכן די האָר פון דער קעצישער פעל און אַזאַ קאַץ איז כסדר געקראָכן אין מיסט-קאַסטן, וואָס איז געשטאַנען אין לעצטן וויגל פון הויף. אַ האַלב געפֿרטע קאַץ, נאָר צו דער שטימונג פון הויף איז זי נויטיק געווען, ווי די ראַנד-פֿרעסקע צום געענדיקטן בנין. געדאַכט האָט זיך, אַז די ווראָבלעס אונטערן דאַך זענען דאָ גראָער ווי אַנדערשוואו און זיערע איינאָניקע קלאַנגען זענען דאָ נאָכמער איינטאָניקער...

אויף יענעם הויף...

עס דריקט די דערינערונג פון אַזאַ הויף, האַלב-תפיסה שטימונג לעבט אויף אין זכרון, מיט שנעלע טריט לויפט מען פֿאַרבי אַזאַ הויף, מיט אַזעלכע גראָע טרעפ און מיט נאָך האַסטיקערע טריט פֿאַרלאָזט מען אַזאַ היים. און שטענדיק זיצטוי ביי די באַקאַנטע אַביסעלע לענגער. ווי דו וואָלסט באַדאַרפט זיצן, ציסט אַפֿ די צייט, כדי ווייניקער צו זיין אין דיין שווערער היים.

באַדאַרפט זיין דער לאַנגער לולב־מענטש, דער פאַן פעלדשער. . .
און די צוהערער די שכנים, בלויז די שכנים פון פאַרשטיינערטן
הויף.

איינמאָל האָט זיך דאָרט דער גראָער שטריק אָפגעריסן אין
דאָס תּליה־געשפענסט און די טויט־שטראָף־שטימונג איז פון יענעם
הויף אויף א צייט פאַרשוווּנדן געוואָרן.

בײַ איינעם פון די שכנים האָט א יונגערמאַן אָפגעדונגען א
צימער. אויף דעם שווייגנדיקן הויף איז צוגעקומען א נפש. . .

פון די עטלעכע פוילישע ווערטער, וואָס ער האָט אַרויסגע־
רעדט מיט דעם סטרוזש פון הויף, האָט מען בלאַד באַשטעטיקט,
אַז דער נייער איז א ליטוואַק. . . און יעדער איינער פון די שכנים
סיי די יידן און סיי די קריסטן, יעדער איינער האָט א בייז וואָרט
געוואָרפן אויף דעם אומבאַקאַנטן פרעמדן מענטש. ווייזט אויס, אַז
זיי האָבן געמוזט ווענען פיינט האָבן אין דאָ האָט מען געכאַפט
א ליטוואַק, האָבן די צינגען זייערע געשניטטען. ווי גלאַז. . .

מען וואָלט אים פאַרגעסן, מען וואָלט אים צורו געלאָזט דעם
נידעריקן יונגנמאַן מיט זיינע בריייטע פלייצעס, מיט דעם צע־
קנייטשטן בגד און דעם נישט אַרומגעשוירענעם, נאָר ער אַליין האָט
דערצו נישט דערלאָזט, ווייל ער אַליין האָט צורו נישט געלאָזט
די אַנד ערע. . .

דער מענטש האָט געהאַט א גיטאַרע. א גיטאַרע מיט סטרו־
נעס און סטרונעס האָבן שוין אַזא אייגנשאַפט, אַז מען רירט זיי אָן,
קלינגען זיי, און אויב עס רירט זיי אָן א האַנט מיט געניטע פיי־
גער, שפּילן די סטרונעס א יס האַרציקע מעלאָדיעס און זיי וועקן,
זיי דערמאַנען, זיי רופן. . .

אויפן בית־עולם דאָבן זיך דערהערט קלאַנגען און די מתים
האָבן זיך געגומען רירן. און מתים זענען בייזע, זיי האָבן ליב די
טויטקייט פון די קברים. . . און דאָ: הויכע סטרונעס, נידעריקע
קלאַנגען, יאַמערדיקע און גאָר פריילעכע, צעווילדעוועטע
אינדערפרי מוזיק. . .

בייטאָג מוזיק. . .

פאַרנאַכט ווידער מוזיק.

האָבן געהאַט דיפֿלאָמען אוּן מען פֿלעגט זיי רופֿן יעדן אײנעם:

— פּאַן דאָקטאָר!

אוּן ער איז געווען בלויז א פּעלדשער, א שפּאָר־ביטערניש האָט ער אויף דעם פּאַרשאָלטענעם הויף פּאַרפֿלאָנצט מיט זײַנע בייזע בליקן.

אוּן נאָך א שכן, וועגן וועלכן איך האָב עפּעס געוווסט: אַן אַלטער קאָלעקטאָר. דער דאָזיקער גראָער, געבויגענער ייד מיט דעם דאַרן פּנים, מיט די אייביק פּיבערישע אויגן פֿלעגט מ׳ר אַרײַנקומען אוּן תּמיד איינרעדן:

— איר זעט דאָס שטיקל פּאַפּיר, דאָס איז אייער גליק.

אוּן איך האָב כסדר געקוקט אויף זײַן וויסט פּנים אוּן געלייענט זײַן „גליק". פּוּן ציונג צו ציונג וואַרט דער מענטש, ער בעט גאָט נישט פּאַר זיך, נאָר פּאַר זײַנע קונדן, זאָלן זיי נאָר עפּעס געווינען, וועט אים שוין אויך עפּעס אַראָפּפֿאַלן, נאָר קיין גרויסע געווינסן האָט ער אין זײַן לעבן נישט געהאַט. איך גלייב, אַז אין אַלץ איז שולדיק געווען דער הויף. אויף אַזאַ הויף געווינט מען נישט. . . עס פֿלעגן דאָ טרעפֿן טעג, וואָס קיין פּרעמדער מענטש פֿלעגט זיך נישט וויזן. איך געדענק נישט קיין איין שמחה, מוזיק זאָל דאָרט אַמאָל שפּילן, געסט זאָלן פּוּן ערגעץ אַרויסלאָכן. אפֿילו די הויף־העגדלערס פֿלעגן דאָרט נישט שרײַען. . .

אויף אונזער הויף פֿלעגט מען גאָרנישט קויפֿן אוּן גאָרנישט פֿאַרקויפֿן. מענטשן האָבן דאָרט געלעבט צוליב דעם, כדי צו פּאַרשלײַסן די טירן פּאַר א צוויישן מענטש. אומצופֿרידענע מענטשן, אויסגעגליטשטע. פּוּן גליק האָבן זיי רעזיגנירט, בייזע אויף וועמען, בייזע. . . די פּיר אַרומיקע וועלט זענען געווען נגעזאָפּט מיט זייער בייזקייט אוּן עס איז געווען פֿשוט א וווּנדער, וואָס אויף די בייזע וועלט איז די זון געקראָכן, באַלויכטן די אָרימקייט אוּן דעם צאָרן פּוּן א הויף, וואָס האָט געהאַט א ביטערע נשמה אויף דער גאַנצער וועלט. . .

וועגן איך וואָלט געשריבן מוזיק, וואָלט איך פּוּן אַזאַ הויף אָנגעשריבן די סימפֿאָניע פּוּן גראָקייט, מיט טויטע קלאַנגען האָט מען געמוזט אָנפּילן אַזאַ סימפֿאָניע אוּן דער דיריגענט וואָלט

לינג זענען זיי הערנדיק און זעענדיק געוואָרן ... און זיי האָבן געהערט און זיי האָבן זיי געזעען:

— דער ליטוואק האָט זיך געקושט מיט דעם מיידל.

— ער האָט זי אַרומגענומען...

— אויף די קני געהאַלטן ..

דאָכט זיך, שטומע, טויבע און זיי האָבן אַלץ געזעען און אַלץ געהערט.

דער ליטוואק האָט זיך ווידער געטון דאָס זייניקע און גע־שפילט, גשפילט...

ווייזט אויס, אז די שכנים פון אונזער הויז זענען אים ווייניק אָנגענאַנגען. ער האָט געהאט זייער אייגענע צרות. אָפט פלעגט קו־מען צו אים א חבר. דאָס פענצטער פלעגט זיין אָפן און די חברים פלעגן זיך אויסרעדן, זיי פלעגן רעדן אויפן קול פולברוסטיק און פולהאַרציק, אַזוי ווי ליטוואקעס קענען. זייער געשפרעך פלעגט זיך לאָזן הערן:

— דער טאַטע שיקט די פאָר גראָשן און פאָדערט איין זאַך: דאוונען. שרייב איך זיי, אז איך דאוון. דו וויסט דאָך, איסאק! מיין דאוונען... אויף דער גיטאַרע צימבל איך, און מיינע שכנים האָבן נישט ליב קיין מוזיק... לאָמיר א ביסל שפילן, איסאק! דו זינג צו!

אייגער שפילט, דער צווייטער זינגט און א הויף, א פיליע פון בית־עולם, קאָרטשעט זיך פון צאָרן. דערנאָך הערט זיך ווי־דער א דיאַלאָג פון צוויי:

— הערסט איסאק! עס וועט זיין אמאל גוט. מען וועט ענדיקן די „זובאַדאַלקע", מען וועט האָבן אן אייגענעם קאַבינעט און מ'וועט ריסן ציין, עס איז א גאנץ גוטע זאַך צו ריסן יענעמס ציין...

— הייבסט שוין אָן, ציניקער!

מען שפילט און מען רעדט איניינעם און מען רויכערט פאפיראָסן. מען רעדט פרעכע רייד און מען רעדט וועגן גרויסע היכע ענינים, וועגן איבערבויען די וועלט און וועגן איינאַרדנען אן אייגן ווינקעלע...

דער ליטוואק האָט געהאט געניטע פינגער און דער ליטוואק איז פסדר געווסן אין זיינע פרייע שעהן, געווסן אין די זומער-טעג, אין די זומער-פֿאַרנאַכטן ביים אָפּענעם פענצטער און גע-צימבלט, געשפּילט רוסישע ראָמאַנסן און רוסישע סטעפּ-לידער...

עס האָט זיך נישט באמת געקלייבט פֿאַר דעמדאָזיקן הויף מיט זיין בית-עולם-שטימונג. עס איז געווען א דיסאָנאַנס פֿאַר אַזוי פיל יאָרן פון שווייגענישׂ און אָפּגעזונדערטקייט...

מען האָט געזומען צוגיין צום פענצטער און מען האָט גע-נומען וואַרפן בייזע בליקן אויף דעם ליטוואַק פענצטער.

עס קאָן זיין, אַז די מעלאָדיעס האָבן אויפגעוועקט ביי די מענטשן דערינערונגען, אויפגעוועקט זייערע אַלטע פֿאַרגעסענע וווּנדן און דערפֿאַר האָבן זיי זיך געבייזערט. די פרעמדע קלאַנגען זענען געקראָכן דורך די אָפענע און דורך די צוגעמאַכטע פענ-צטער, דורך די וועגט, צו יעדן איינעם אין הארץ אַריין און אַרויסגעשלעפּט פון דאָרט האַלב פֿאַרגעסענע און אינגאַנצן פֿאַר-געסענע חלומות. זיי האָבן זיך גערייצט מיט די שווייגעדיקע און שפּא-טיש געמוטערט, וויל די אַלע שכנים פון יענעם הויף האָבן שוין צום לעבן נישט געטויגט און דאָס לעבן פֿאַר זיי אויך נישט...

זיי האָבן געשאָלטן דעם ליטוואק און געדאַכט האָט זיך זיי, אַז זיי שעלטן אים נישט דערפֿאַר, וואָס ער שפּילט, נאָר דערפֿאַר, וויל ער איז א ליטוואק, אין יעדער האָט יאָ געהערט צי נישט גע הערט, ער האָט געטון דאָס וויניקע: ווי נאָר א פרייע האַלבע שעה, כאַפּט ער זיך באַלד צו זיין גיטאַרע און נעמט צימבלען... דער געווען רעיענט האָט מיט די ציין געקריצט, דער קאָ-לעקטאָר האָט געקרעכצט:

— וואָס האָט ער צו מיינע יאָרן, דער ליטוואק!

דער וינקל-אַדוואָקאַט האָט געהאַלטן אין איין שרייען;

— ווו איז פאָליציי? וואָס שווייגט פאָליציי?

און דער ליטוואק האָט געשפּילט...

און אָפט פלעגט קומען צו אים א מיידל,

די מענטשן פון הויף, דאַכט זיך, שטומע, בלינדע, און פלוצ-

דער ליטוואק איז אויך אַוועק אויף דער מלחמה: אינדער־
ערי האָבן די שכנים געזעגן, ווי אַ גיטאַרע איז אַראָפּ פון דיַ
טרעפּ.

אַ גיטאַרע איז פאַרשוווּנדן געוואָרן פון פאַרשטיינערטן בית־
עולם־הויף.

אין דאָס אויף אַ קול, וואָס מאַכט ציטערן אַ הויף מיט שווייגנדיקע שכנים:

— עך! איסאַק... דעם אמת ווילּ איך דאָך דיר אפילו נישט זאָגן. ווי מיאוס מיר איז דאָס לעבן, ווילּ איך פאַר דיר אפילו נישט פאַרטרויען. צו וואָס לעב איך? און וואָס גרייט איך צו פאַר מיין לעבן? ווערן אַ דענטיסט, אַ ציין-רייסער, אַ גאַנץ לעבן קריכן צו יענעם אין מויל אַריין און גריבלען זיך אין יענעמס ציין. דו קאַנסט זיך גאָרנישט פאָרשטעלן, וואָס איך פיל, ווען איך טראַכט פון מיין צוקונפט... נאָר זאָרג נישט און איך ווילּ אויך נישט זאָרגן... איך זאָג דיר, עס וועט זיין אַ מאָל גוט, מען וועט ענדיקן די „זובאָדראַלקע", מען וועט האָבן אַן אייגענעם קאַבינעט, מען וועט חתונה האָבן און נעמען נדן...

דערנאָך רייסט זיך איבער דער דיאַלאָג און די גיטאַרע ציטערט ווידער מיט אירע קלאַנגען.

דער ליטוואַק איז געווען אַ מענטש מיט שטימונג, ער פלעגט אַמאָל אַריינשפילן ביז אין מיטן דער נאַכט אַריין. די שכנים פלעגן זיך בוינטעווען — ווער ווייסט, מיט וואָס עס וואָלט זיך געענדיקט.

ווער ווייסט, מיט וואָס דאָס וואָלט זיך טאַקע געענדיקט, ווען נישט די מלחמה... מאַביליזאַציע! יונגע מענטשן אויף דער מלחמה! די שטאָט האָט געטומלט, די גאַסן פאַרפלייצט מיט מענטשן, אָבער דער גראָער הויף איז געבליבן שווייגעדיק און גראָ און די אויסגעקראָכענע קאַץ האָט זיך געגריבלט אין מיסט-קאַסטן.

אַלץ אַזוי ווי פריער.

נאָר אין איין נאַכט, אַ גאַנצע נאַכט האָט דער ליטוואַק געשפילט אָן אויפהער, געקלאַפט און געריסן די סטרונעס, ווי מען רייסט גלידער פון לעבעדיקע מענטשן. דאָס פענצטער זיינס איז געווען בריט אָפן און די קלאַנגען פון א גיטאַרע זענען געקראָכן צו די שכנים דורך די פארמאַכטע פענצטער, דורך די גראָבע ווענט..

מלחמה, מלחמה...

מיט דעם פוח פון גלות. דאָס שטעטל האָט עטלעכע אַלטע בנינים, אַן אַלטן קלויסטער, מיט אַן אַלטער בריק וואָס הענגט, ווי באַלד אייגצופאַלן, נאָר די בריק, האַלט זיך, די בנינים האַלטן זיך אוין די בויד האָט זיך אויך געהאַלטן...

אייביק אין ספנה אוין אייביק געלעבט, א סימפאָלישע בויד. א שפיגל פון די חורבות אין שטעטל, א וואַרעמע, א טייערע בויד...

אוין בערע האָט געצויגן חיונה פון דעם קאַסטן. מיט דער בויד קיינער נישט קאָנקורירט, ער פלעגט שטענדיק אַרייננעמען אַלע פאַסאַזשירן, וועלכע זענען געקומען מיט דער באָן, אַדער עס פלעגט אַלעמען אוועקפירן צו דער „קאָליע". דרייסיק קילאָמעטער צו דער באָן. דער וועג אַביסל שאָסיי אוין אַביסל זאַמד, פלעגט זיך די בויד, דער אָמניבוס, שלעפן א פיר-סינף שעה אוין אינעוויניק פלעגן זיצן די פאַסאַזשירן אוין פאָר דער צייט פון דער רייזע זיך אויסשמועסן פון גאָר דער וועלט. מען פלעגט רעדן פון רייכע מענטשן, פון שלעכטע מענטשן, פון אמאָליקע מלחמות אוין פון אייגענע צרות. מער פאָר אַלץ פלעגט מען טאקע רעדן פון דער פאַרגאַנגענהייט. דאָ אין אָמניבוס, אויף די אַלטע אויסגעריבענע צעראַטענע בענק, פלעגט זיך רעדן פון דער אַלטער פאַרגאַנגענהייט מיט אמתר ליבשאפט אוין וען די בויד וואָלט קענען רעדן, וואָלט זי זיך אוודאי אָנגערופן:

— רעדט מענטשן! דערציילט פון דער פאַרגאַנגענהייט, וויל נאָר דאָס, וואָס עס איז אַוועק, דאָס איז שיין, אפילו די אַלטע צרות זענען אוינ ליב.

וער איז נישט געפאָרן מיט דער בויד? גאַנצע דורות, זייַדעס מיט אייניקלעך. אַלטיטשקע באָבעס אוין יונגע פלות, צו דער חופה, פון דער חופה, צו קרובים, פון קרובים, אין ישיבה לערנען געפאָרן אוין צו זעלנערי, צום רבין אוין צום פריץ... די בויד האָט די גאַנצע וועלט ארומגעפירט.

זומער אויסגעטרוקנט פון היץ אויןווינט, איינגעדעקט מיט שטויב, וי א וועג-וואַנדערער אין וינטער פארשנייט. פאַרדעקט מיט וייסע קרויזן, וי אן אַלטע באָבעשי...

א מעשה מיט אן אמניבוס

דאס איז געווען אן אלטע בויד א יידישע, אן עגלה, אויף זועלכער מען האט זיך געוויצלט, אז עס שטאמט נאך פון נאפא־לעאנס צייטן. איין גאט ווייסט, פונוואנען אזא וואגן האט זיך פאר־שלעפט אין א קליין פוילישן שטעטל. פאר לאנגע יארן האט מען די בויד א סך איבערגעניטשעווען, פארקלעבט מיט שטעטלשע לאטעס, אבער אונטער די לאטעס האבן זיך געזעהן סימנים פון אמאליקער רחבות, לאקירט האלץ און לאקירטע שטיקלעך לע־דער...

א קוינסט־קענער, אן אנטיקווער, וואס וואלט דאך עפעס געהאט צו זאגן, ווען ער וואלט גוט ארויינגעקוקט אין דער בויד, ווען ער וואלט ארומגעפאריסן די שטאטישע לאטעס און דערזעהן די מאדנע ארנאמענטן, די באהאלטענע שניצעריי־ען פון אזא יידישער בויד...

עס איז געווען א יחוס־קאטש און איצט:

„דער אמניבוס"...

אט אזוי האט מען עס גערופן אין שטעטל און דערדאזי־קער קאסטן איז געווען דאס אייגנטום פון בערעלע בעל־עגלה. ער האט עס געהאט א ירושה פון זיין טאטן און דער טאטע זיינער האט עס אויך באקומען אלס ירושה... א קאסטן אויף פיר רע־דער מיט צוויי פערד איינגעשפאנט. די פערד זענען געווען גע־זונטע, די רעדער פעסטע, אבער דער קאסטן אליין, זיין מאיעס־טעט דער אמניבוס, רחמנה לצלן, האט זיך געטרייסלט און געוואלרפן; ער איז געווען א חולה מסוכן... קוים זיך געהאלטן און דאך זיך געהאלטן, געלעבט און איבערגעלעבט א סך ווינטערס און זומערס, דורות געלעבט, אין שנייען און בלאטעס זיך גע־שלעפט, ווינטן און דונערן אויסגעהאלטן, אן אמתע גלות־בריד

צייט־צו־צייט פלעגט עמעצער שטאַרבן, האָט מען א טאָג געיאָ־
מערט. פון צייט־צו־צייט פלעגט ווער אַוועקפאָרן קיין אַמעריקע,
געווען איז עס דעמאָלט אַלץ איינס, ווי געשטאָרבן...

פלעגט מען ווידער יאָמערן: אז עמיצער פלעגט אַוועקפאָרן
קיין אַמעריקע פלעגט אים די בויד אַוועקפירן צו דער באַן אוף
די בויד פלעגט צוריקקומען, נאָר א מענטש האָט געפעלט. א יונג
מיט בייגער, אויסגעהאָדעוועט זיך דאָ, שוין גענומען מיט מיידלעך
זיך אַרומיאָגן אוף פלוצלינג אַוועק אין די אַמעריקעס, א מאַמע
פלעגט לאַנג, לאַנג זיפצן...

אוף די בויד האָט געפירט פאַרשוינען.

פלעגט זיך בערע באַווייזן אויפן מארק אין די מיטאָג־שעהן.
ער פלעגט אַרויסגיין אַזוי זיך, אָבער דער „אַזוי זיך" איז געווען
צוליב פרנסה. פון אַלע זייטן פלעגט מען אים רופן.

גרשון דער איי־זן־קרעמער לויפט אַרויס פון געוועלב:

— ר' בערע! ווען איר וועט שפאַנען צו דער באַן, זאָלט
איר מיך האָבן אין זינען, לאָזט א גוטן פלאַץ פאַר מיר, איך פאָר
היינט קיין ווארשע נאָך סחורה.

חיה די שניט־קרעמערקע שרייט פון געוועלב:

— ר' בערע! איך פאָר היינט קיין ווארשע. אוז אַזוי פון אַלע
זייטן. דערנאָך באַווייזט זיך דער אָמניבוס אויפן מארק אוז אַרום
דעם אָמניבוס ווערט דער זאַמל־פונקט פון אַלע לייזיק־גייערס, דאָ
פלוידערט מען אוז דאָ דערוויסט מען זיך וועלט־נייעס אוז גרויס־
שטאָטישע נייעס, דאָ ברענגט מען גרוסן צו די, וואָס פאָרן אַוועק
אוז דאָ נעמט מען אָפ גרוסן פון די, וואָס קומען צו פאָרן...

אמת, אז נישט אַלע מאָל שטייט דער אָמניבוס אויף זיין
פלאַץ אינמיטן מארק, אָבער דער אייגדרוק איז אזא, אז בערעס
קאַרעטע איז דאָ אן אייביקע זאַך, איינגעוואַקסן אין אַלעמענס
ליגן פונקט ווי די אַלטע הייזער, ווי דער קאָשציאָל, ווי דער
טייך, ווי די טאַפאָלן ביים וואַסער. יאָ, די וועלט האָט זיך אָנ־
געהויבן מיט בערעס בויד אוז די וועלט וועט זיך ענדיקן מיט
בערעס בויד...

זומערן זענען געגאַנגען מיט וויטע אוז נאָענטע גרינע פעל־

אמאל פלעגט ארייגקריכן אין אמניבוס א מענטש, א יחסן, א פולקאוניק, וואס האט געהאט נישט וויט פון שטעטל זיין גוט, א בייזער פולקאוניק געווען און שטענדיק מיט זיין הונט, א כלב גרויס ווי א קאלב, דער הונט פלעגט ליגן אונטער די באנק און כסדר געברומט און אן אומגליק איז דאס געווען, א געשריי. א געטומל פלעגט זיך אויפהייבן אין דער ענגער בויד, ווען א יידענע פלעגט ארויפטרעטן אויף דעם כלבס א פיסל, דער הונט פלעגט זיך ווארפן אויף דער יידענע, דער פולקאוניק אויף די איבעריקע יידן און אלע פלעגן שרייען, ארויסשרייען פון זיך אלע זידלע-רייען...

און גיי פרעג ביי דער וועלט, וער עס איז געהאלפן, די יידענע, צי דער הונט? אבער די אלטע בויד האט געזולדיק אויסגענהערט די אלע נאריש רייסענישן, זי פלעגט זיך לאזן שלעפן איבער די זאמדן, אין א רעגן פלעגט זיי אלעמען באשיצן, אין א וינט אלעמען באשיצן, כלות צו חתנים האט זיי געפירט חתנים צו כלות, רבנים און רייכע סוחרים, דעם פולקאוניק און דעם פריס-שאוו... בערעס אמניבוס איז געווען באקאנט אין דער גאנצער געגנט א ן בערע אליין איז נישט געווען ענלעך צו זיינע חברים, די איבע-ריקע בעלי עגלות, וויל דארט, וו יענע פלעגן זיך שעלטן און רעדן גראבע רייד. דארט פלעגט בערע שווייגן אזוי ווי זיין וואשנע בויד האט געשווייגן... ער איז געווען א בריטער יד און אויסער זיין בריטקייט פלעגט ער עפעס ארויפשלעפן אויף זיך א סך בגדים, סיי זומער, סיי ווינטער, מען האט נישט געקאנט איבערציילן, וויפל ארבל דער מענטש האט אויף זיינע הענט און ברעמען האט ער געהאט בריטע, טאפלטע, מיט א באנד, וואס האט מויל און נאז איינ-געשלונגען. א מענטש א שווייגער, מיט זיינע פערד האט ער מער גערעדט, ווי מיט מענטשן...

געזאגט האט מען אויף אים, אז ער איז א כעסן און גע-מעגט האט מען טראכטן, אז א מענטש, וואס האט טאג און נאכט צו טון מיט „פאסאזשירן", אזא מענטש פארלירט בישלעכווייז דעם צפעטיט מיט מענטשן צו רעדן...

דאס שטעדטל האט גלעבט מיט א מאנאטאן לעבן, פון

האָט מען געפֿיניקט... קליינע מענטשן פֿון א קליין שטעטל, די וועלט איז זיי פֿרעמד געווען, די גרויסע וועלט מיט אירע פּאַר־ברעכנס, זיי האָבן דאָ געהאַט זייער וועלטעלע מיט קליינע זינד און גרויסע ברכות, האָט מען זייער וועלטעלע צעשטערט.

אויף דעם מאַרק איז געבליבן די בויד, א רחמנות געווען צו קוקן, פֿונקט ווי מען וואָלט ביי א לעבעדיקן נפש די פּיס אונ־טערגעהאַקט, געבליבן ליגן אין געלעגן טעג און וואָכן וויל בערע איז אַרומגעגאַנגען ווי א צעדולטער און וואָס וועט ער גיין נעמען אין שלעפּן דעם אַלטפֿרענקישן וואָגן פון מאַרק, וועט קיין פֿערד האָט ער נישט און קיין רעדער האָט ער נישט און אים אַליין מיט דער גאַנצער עדה האָבן די רוסן פֿאַרטריבן אינגיכן פון שטעטל.

אַרויסגעיאָגט ווי הינט!

פון אַלע זייטן האָבן האַרמאַטן געקנאַלט, פֿייער און רויך, בלוט און יסורים...

מלחמה. א יידיש שטעטל איז ליידיק געבליבן און אויפן מאַרק האָט זיך געוואַלגערט בערעס בויד, דער אומניבוס... אַזוי ווי ער וואָלט פֿאַראַלזירט געוואָרן, ווי א נפש, וואָס איז געפאַלן אין וועג, דאָן וועט אַלע זענען אַנטלאָפן...

דערנאָך זענען געקומען די דייטשן און יידן האָבן זיך ווי־דער גענומען באַווייזן. אין צעבראָכענעם לעבן האָט עפּעס אויפ־געלעבט. אויפן מאַרק האָט מען וויידער ביסלעכווייז געהאַנדלט, כאָטש דער דייטש איז געווען זייער שטרענג, און די יידענעס פֿלעגן צווישן זיך שמועסן:

דער קאַצאַפּ פֿלעגט אונז זאָגן „זשיד" און דער דייטש זאָגט „יוד", אַזא יאָר זאָלן זיי ביידע האָבן, ווי אונז לעבט זיך.

און ווי א שומר, ווי א דערינערונג פון אַלטע שרעקן איז געווען בערעס בויד. דער אָמניבוס איז פון דעמאָלט אָן געבליבן אויפן מאַרק, געשטאַנען און געוואַרט: געשטאַנען א בויד און גע־לאָזט אויף זיך רעגענען, געווען איז דאָס א הינטישע בודע, א ראַנדעוווי־פּלאַץ פאַר די פאַרליבטע קעץ...

וועלן ער וואָלט געהאַט רעדער, וואָלט מען אים ערגעץ

דער ; זומער, בליצן און דונערן אין האַרבסטן פלעגן קומען מיט
געלע בלעטער, ווייסע ווינטערן, מחיהדיקע פרילינגען, די וועלט
האָט געלעבט און אַ קליין ביסל פון דער וועלט האָט געשלעפט
בערעס בוידס...

איז פלוצלינג די מלחמה.

ווען אויף אַלע וועגן זענען האַסטיק געפלויגן די מיליטע-
רישע שטאפעטן, האָט זיך בערעס בוידס נאָך אַלץ געשלעפט פון
שטעטל צו דער באַן און פון באַן צום שטעטל. און די קריגס-
סומאַטאָכע איז אַלץ גרעסער און גרעסער געוואָרן, קיינער האָט
נישט געוווסט, וואָס מאָרגן וועט זיין, אַסך זענען פון שטעטל
אַנטלאָפן און די איבעריקע האָבן געגלייבט, אַז היינט-מאָרגן וועט
זיך דאָס ענדיקן.

מענטשן זענען דאָך נישט משוגע..

וואָס ? זיי וועלן פאַרניכטן זייער אייגענע וועלט ?

און בערע האָט וויידער איינגעשפאַנט זיינע צוויי פערד און
וויידער אַרויסגעפאָרן אויפן מאַרק. אין יענעם טאָג איז דורכן
שטעטל אַדורכגעגאַנגען אַ רוסישער קאָרפּוס, אַ גרויסער אָבאָז.
אַ שטויב איז געשטאַנען, אַ הילכערייַ האָט פאַרטויבט די מענטשן...

און וען די בוידס איז פון געוען מיט מענטשן, אַלע גרייט
צום פאָרן, זענען דעמאָלט צוגעלאָפן רוסישע זעלנער צו בערעס
אָמניבוס און אויסגעשפאַנט די פערד, אויסגעשפאַנט איז אויסגע-
שפאַנט, וואָס אַ רוסישן זעלנער פאַרגלויסט זיך, אַבער די זעלבע
זעלנער האָבן די פערד אַוועקגעפירט און די זעלבע זעלנער
זענען וויידער צוגעקומען און אַראָפּגענומען די רעדער פון אָמ-
ניבוס.

בערע איז געשטאַנען, ווי אַ טויבער, הי אַ שטומער.

און איין ייד צום צווייטן האָט זיך אָנגערופן :

— ס'איז טאַקע מלחמה ! הערסט, וואָס איך זאָג דיר —
מל — ח — מה !

עס האָבן געהילכט האַרמאַטן, פלאַם אין כייער. דערפלעך
האָבן געברענט, ווי קאָרטן-שטיבלעך, און אין דעם שטעטל פון
וועלכן דאָ דערציילט זיך, האָבן זיך אויך וועלטן געקערט, מענטשן

דער האָט געזעגן, אין יענער האָט געהערט. אין דאָס איז געווען אמת. טאַטעס און מאַמעס האָבן זיך געשראָקן פאַר זייערע קינדער. די בויד, די אומשולדיקע בויד, איז געווארן א וויגקל פאַר זינד...

אין דעם האָבן זיך געגומען שושקען אוין אין דעם זענען געפאַלן צום קאָמענדאַנט: — פאַניע קאָמענדאַנט! אייערע לייט קריכן אין בויד... מיט... מיט שיקסעס...

דער קאָמענדאַנט, א רוגדער אנטאַלעק ביר, מיט א סך קנעפ אין זיין בייכיקן מונדירל, ער האָט אויסגעלאָצט די אויגן אוין שפּאָטיש געגומען אידערקרימען די יידן:

— וואָס? וואָס „אייערע לייט"? וואָס „בויד"? וואָס „שיקסעס"?

ער האָט זיך נישט געמאכט פאַרשטיין, צי ער האָט טאַקע נישט פאַרשטאַנען — די יידן זענען אוועק מיט גאָרנישט אוין די בויד.. אין בויד זענען געגאַנגען אָרגיעס. אין שטעטל האָט מען גערעדט רכילות... מילא שיקסעס, אָבער איינער דעם צווייטן האָט געגומען אויפוואַרפן:

דיין טאַכטער קריכט אין בויד... מיט די דייטשן, מען האָט געזעגן, מען וויסט.

די אמאָליקע געמיטלעכע בויד, וואָס האָט אזוי געטריי געדינט א שטעטל, איז איצט געוואָרן אן אָנשיקענישן, א בייזקייט, א חרפה פאַר א גאַנצער עדה.

נאָר די דייטשן זענען א שטאַרק פאָלק אוין די דייטשע זעלנער טראָגן אייזנע קאסקעס אוין זיי האָבן ביקסן, פולעמיאָטן, האַרמאָטן... די דייטשן... א קלייניקייט די דייטשן — וואָר וויל עס אין וואָר קאָן זיך מיט זיי אָנהייבן? מען האָט די ליפן געביסן אוין געשוויגן, מען פלעגט דעם קאָפּ אָפּדרייען אָן א זייט, אָבי נישט צו קוקן אויף דער בויד, אוין וואָר עס אין דרייסטער געווען, דער פלעגט שפּייען אויף בערעס קולאַווען אָמניבוס...

אוין די פרומע האָבן שטילערהייט געשאָלטן.

אָבער דער גאָט פון מלחמה אוין צעשטערונג פאַרשטייט נישט די יידישע שפּראָך אוין די יידישע קללות — די בויד אין

אוועקגעפירט, נאָר די רעדער האָבן די רוסן צוגענומען אין דער באַלעבאָס סוף אָמניבוס איז ערגעץ פאַרשוווּנדן געוואָרן.

מענטשן האָבן דעמאָלט גרעסערע זאָרג געהאַט. וואַלגערט זיך אַ קאַסטן, זאָל ער זיך וואַלגערן...

בלויז ביי די געציילטע פלעגט עס אַרויסרופן אַ ווייטיק און דערינערונג:

— שלמה! וואָס זאָגסטו צו דער בויד?... ליגט אויפן מאַרק ווי אַ פגירה. האַ! שלמה! איך קוק זי אָן און איך דערמאָן זיך, וויי איך בין קיין יאַנאָוויץ געפאָרן זיך זעען מיט מיין באָבע... נאָר אָן אַנדערע וועלט געווען דעמאָלט...

און וען מענטשן האָבן געזומען רעדן וועגן דער פּוסטער בויד, איז טאָקע אַזאַ קאַסטן הייליק געוואָרן ביי זיי אין די אויגן, וויי אַ דיק ספר, אין וועלכן עס זענען לעבעדיקע לעבנס פאַרשריבן געוואָרן. נישט איין זיפץ פלעגן די מענטשן אַרויסלאָזן, קוקנדיק אויף דער טויטער בויד, אָבער דאָס לעבן האָט געזאָגט, מען מוז אַרבעטן, פראַצעווען... און וער האָט עס צוּ חלומען אַרום אָן אַלטן אָמניבוס, וועלכער ליגט אָן רעדער אויפן מיטן מאַרק.

נאָר וויזט אויס, אַז דערדאָזיקער אָמניבוס, וואָס קיינער האָט נישט געווּסט פון וועלכן לאַנד ער שטאַמט, דערדאָזיקער קדמונים-קאַסטן האָט נאָך באַאַראַפט אַפשפּילן אַ געוויסע ראָל אויף דער זינדיקער ערד...

נישט אומזיסט איז ער דאָ געלעגן. אמת, די קעץ און די הינט האָבן דאָ געהאַט אַ גוט באַהעלטעניש, אָבער דאָס איז נישט געווען אינגאַנצן.

מען האָט אין שטעטל אָנגעהויבן שמועסן, אַז די דייטשן, אָ, די דייטשן, די דייטשן...

אַז די דייטשן, די זעלנער, זענען גע אָרן גרויסע מחותנים מיט דער האַלב-צעשאָטענער בויד.

מען האָט אָנגעהויבן שמועסן...

דייטשן מיט שיקסעס...

אין בויד...

צירעלע די משוגענע

איך האָב געזומען מיין גראָבן סענקוואַטן שטעקן און איך בין אַרויסגעגאַנגען פון שטעטל. איך האָב געווּסט, וואָס איך טו.

אין דעם טאָג קומט דאָך פאָר אַ ירידּ. וועל איך סיי־ווי־סיי זיך דאָ קיין אָרט נישט געפינען, דער גאַנצער מאַרק איז פאַר־שטעלט מיט פורן, דער לאַרעם איז גרויס. מען האַנדלט אויף וואָס די וועלט שטייט, פערד הירשען און יונגע הענדלעך קרייען. יידענעס און קריסטנס קויפן פּוטער און סמעטענע. דאָ און דאָרט גיסט מען עס איבער פון קריגל אין קריגל. חזירים קוויטשן, און ווי זיי קוויטשן! אַ חזיר האָט מען אוודאי פיינט מע־פאַר אַלץ פאַר זיין קוויטשן. אין אַזאַ טאָג איז מיר ליבער אַרויסצוגיין פון שטעטל, און זיכער בין איך, אַז היינט וועל איך אין די אַרומיקע באַרג־טאָלן און וועלדער קיין מענטשן נישט באַגעגענען, קיינער וועט מיר נישט שטערן. איך פיל, אַז איך באַדאַרף זיין אַביסל אַליין. געוויג זיך אַנגעקוקט אויף די מענטשן, אויף אייגענע און פרעמדע, שוין געוויג זייערע מעשיות אויסגעהערט, לעגענדעס און וויצלעכקייט, צוגעקוקט זיך צום דלות און געפרייט זיך מיט רייניגער קריסטאַלענער פאַלקסטימלעכקייט. אָבער איך האָב זיך אינ־גאַנצן אָפגעריסן פון זיך און איצט וויים איך, וווּ איך גיי, איך גיי אויף אַ באַגעגענעניש מיט זיך אַליין, אַ וויאָרסט, צוויי וויאָרסט וועל איך שפּריין אויף דעם האַרטן שטעגל, פון דער זון איז דער ליים האַרט פאַרטרוקנט...

איך פיל עס היינט שטאַרקער. איך פיל, אַז אַ מענטש איז נישט נאָר פאַר מענטשן, נאָר אויך פאַר דער נאַטור, פאַר דער שטילקייט און גאַנץ אָפט, גאַנץ אָפט איז מיר אַ נישטיק גרעזעלע

זיך וידער געשטאַנען וי אַ נעסט פון זינד און צעפוילונג אוף האָט געוואַרט אויף אַ שטראָף, אַ שטראָף האָט געמוזט קומען.

יידן האָבן פיינט מלחמה, נאָר וועג אונטער זייערע פענצטער וופרן אַפגעטון אַוועלכע זאַכן... דעמאָלט איז מען גרייט אויף מסירת-נפש...

אוף קיינער האָט נישט געוווסט, ווער עס איז דער איינער, וועלכער האָט זיך אונטערגענבעט איינמאָל אין אַ פינצטערער נאַכט. אונטערגענבעט זיך, מיט נאַפט באַגאָסן די בויד, אונטער-נעצונדן...

אַ פלאַם האָט זיך באַהיזן איפן מיטן מאַרק, אַ פלאַם אין מיטן דער שוואַרצער נאַכט אַריין. עס האָט זיך דערהערט אַ געשריי...

אַ דייטשער זעלנער איז אַרויסגעשפרונגען פון דער בויד...

אוף אַ פרוי איז אַרויסגעלאָפן... די צוויי האָבן זיך גערא-טעוועט, נאָר פון דעם אומשולדיק-זינדיקן אַמניבוס איז געבליבן אַ בערגעלע אש...

וואָס צעשפּרייט די נאָזלעכער. עפּעס אַן אוראַלט געפיל וואָס זיך אויף אין מיר, וועלן איך שפּרייז דאָרט מיט מין שטעקן, וועלן די פּיס זינקען אין די גאָלע דיוואַנעס . . .

איך האָב עס ליב . . .

און איך זינדיק, דאַכט זיך, מיט דעם, וואָס איך דערציילן וועגן מיין ליבע . . . דאַכט זיך, אז מען טאָר נישט דערציילן וועגן זאַכן, וואָס וויילן זיך טיפער אין האַרצן באַהאַלטן.

איך שפּרייז און נישט איך און נישט מיין אויג האָט איצט א ציל, זעלן, סילן און שווייגן — דאָס וועלט בי מיר איין געסל. עס געדויערט לאַנג אַזוי, ביז דאָס אויג נעמט זיך אייגקוקן אין עפּעס.

ס'איז נישט קיין בוים און נישט קיין בייגל. א מענטש זיצט אונטער דעם רויט-גאָלן שאַטן פון א בוים, פון א סך ביימער. א מענטש . . . אין איך פּאַרטשאַטעוט זיך, איך לויער און פּאַרש פון וויסנס מיט די אויגן . . .

צירעלע די משוגענע . . .

אייגע אַליין.

מיט א קראַנץ פון גאָלע בלעטער אויפן קאָפּ, ווי א קרוין, און דער ליכטיקער אַפּגלאַנץ פון די בלעטער באַלויכט אירע רויקע קייטשן. אויף איר האַלז א קייט פון גאָלע בלעטער און א סך אַוואָכע בלעטער ליגן לעבן איר צונויפגעשאַרט אין א בערגל.

זי זיצט און זי אַרבעט. זי פלעכט נאָך עפּעס פון די בלעטער. זי אַרבעט רויק, גאָלאַסן אוּן פליסיק אין דערבייַ שמייכלט זי צו זיך אַליין. א מאַדנער שמייכל, א שמייכל נישט פון צופרידנקייט, אַבער פול מיט רויקייט אוּן הכנעה. דער שמייכל פאַנגט מיך. וועלן איך דריי אַפּ א ביסל דעם קאָפּ, וועלן איך קוק אויף די ביימער, אויף די נעמערע אוּן אויף די ווייטערע ביימער, — דאַכט זיך מיר כסדר אויס, אז איך זע אויף אַלץ העגלען צירעלעס שמייכל . . .

א מענטש, א פרוי מיט א צעקנייטשט פּנים אין דעם ים פון גאָלע בלעטער, אַלטקייט אין שיניקן גאָלד. א פרוי, זי האָט זיך

אַ גרעסערער שוּתף, ווי אַ פּריינט אין מענטשן־געשטאַלט און דער זילבערנער שטראָם פון קוואַל רעדט צו מיר... הלואי וואָלטן מענטשן אַזוי גערעדט אפילו אין זייערע יום־טובים. איך האָב נאָך אַביסעלע מוט און איך הייב זיך נישט אָן צו שעמען מיט דידאַזי־קע סענטימענטן...

עס שטייט שוין דער שפּעטער האַרבסט. אַ סך ביימער און ביימעלעך שטייען שוין אינגאַנצן נאַקעט, ווי עס וואָלט גאָר קיין זומער נישט געווען. די אָפּגעאָלטע פּעלדער גלאַנצן אויף דער זון מיט די ברעקלעך שטרוי, וואָס זענען פון די זאַנגען פּאַר־בליבן.

און עס עפּנט זיך אויף מיטאַמאָל אַ ווייטע וויסטקייט. די ערשטע רגע כאַפּט עס צו ביי מיר אינגאַנצן די נשמה מיינע, ווי דער ווינט כאַפּט צו ביי אַ קינד אַ באַלאָניק... נאָר די בר־ייטע וויסט־קייט באַדאַרף נישט מיין נשמה, איך דערפילן זיך באַלד, אויגן־בליקלעך, אַז איך האָב נשמה... נישט מער, זי ווילן פּליען די נשמה. וויס איך, אַז פּליען קען איך נישט און איך גיב זיך אונטער, איך נעם שלינגען מיט די אויגן די בילדער פון דער לידיקייט.

עס שטייט שוין אַ גאָר שפּעטער האַרבסט. צען טריט פון שטעטל הייבט זיך אָן אַ מעלאַנכאָלישע וועלט: זון אין בלאָער הימל קוקן אויף לידיק לעבן, קוקן און הערן נישט אויף צו קוקן, גיסן ליכט אוּן רויקייט מיט דער גרעסטער שבע. פּאַר וועמען? וועלן קיין לעבעדיק נפש איז דאָ נישטאָ. אפשר פּאַר מיר אַליין אַזוי פיל רויקייט און ליכטיקייט?

איך שפּרייז באַרג אַרויף אוּן באַרג אַראָפּ. איך גיי מיט אַ צילּ. איך וויס וווהין איך גיי. איך וויס, אַז דרטן נאָך די דריי צלמים אין פּאַראָן אַ בערגל. דאַרף מען זיך אויסהייבן אויף דעם בערגל און דערנאָך זיך פּאַרנעמען אויף לינקס אוּן גיין וויטער, וויטער...

איך גיי צום דעמבאָוון וואַלד. דאָרטן האַלטן זיך נאָך די בלעטער אויף די ביימער, די דעמבאָוון ביימער טוען זיך אויס די לעצטע נאַקעט און איך האָב ליב דאָס רויקע פייער, וואָס ברענט אין אַזאַ וואַלד פון די בלעטער, איך האָב ליב די פייכטקייט,

די אַלע שרעקן און זי פֿלעכט וויי שטענדיק אירע בלומען־קרענץ.

איך גיבּ זיך אָטעק פֿון איר.

אפֿשר איז דאָס דאָס הייליקסטע שוייגן פֿון לעבן, פֿון העכערן לעבן אויך איך טאָר עס נישט צעשטערן. שוייגן איז סוגנט, איז סאַלוט. שוייגן האָט עפּעס בשותּפותדיקס מיט גוטע לעכקייט, און צירעלע די משוגענע איז אָטעק וויט אין וואַלד משוגע זיך, וויט פֿון טומל און פֿון מענטשן, זי מאַכט נישט וואָס כעדיק איר משוגעת, זי שפּילט זיך ערנסט, שטום־ערנסט, מיט די לעצטע הארבסט־בלעטער. שטיל און פֿאַרזיכטיק שטעל איך מיינע טריט, אויף קיין צחייל נישט ארויפֿשפּרייזן, דעם אָטעם האַלט איך... בענוג איך האָב זי געזעהן, זי מיך סאָר נישט זעהן...

צירעלע די משוגענע. איך גיי און איך טראַכט פֿון איר:

איין שוואַכקייט האָט זי געהאַט און זי האָט זי בּיזן היינטיקן טאָג, א פֿרויען־שוואַכקייט.

זי פּוצט זיך, זי האַלט זיך אין אירן פּוצן. נישט אין גאַלד און נישט אין בּרילאַנטן...

פּערל, וואָס באַזונדערע יידישע טעכטער. דאָס האָט זי נישט, זי איז אָרעם און אָרעם זענען די קרובים, בּיי וועלכע זי האַלט זיך אויף. זי האָט זיך ליב צו פּוצן מיט בלעלעך, מיט אַגראַפֿקעס, מיט שערבּעלעך פֿון פּאַרצעלי... אין מיט בלומען, וואָס זי רייסט אַליין אַף אין פעלד...

נישט איינמאָל האָט עס שוין פּאַסירט, זי גייט אַוועק אין פעלד אין דער צייט, וען דאָס קאָרן בלייט, און זי קומט צוריק פֿשוט איינגעטונקען אין די בלויע קאָרן־בלומען. זי קומט־ערין אין שטעטל און שמייכלט צו די מענטשן...

גיי אַוועק דערהיים זיך, וואָס א משוגענער שמייכלט...

אפֿילו די ערנסטע קינדער האָבן דעמאָלט נישט קיין העזה אַפּצולאַכן פֿון איר, זי שפּרייזט...

צירעלע שפּרייזט איינגעטונקען אין בלויע קאָרן־בלומען, אויף דעם בּריידעם מאַרק־פּלאַץ, צווישן די אָרעמע קלייזן, ארום איינגעפּאַלענעם פּלומפּ עס שפּרייזט א יום־טובדיקייט. א פעלד־יום־טובדיקייט, א בלומען־יום־טוב... דרך־ארץ!

דאָ אומישנע פּערקליבן איר אַלטקייט צו באַהאַלטן, איר שמייכל
יונג צו מאַכן . . .

עס ששיט אַ גרויסער וואַלד, מיט פּעסטע דעמבאָוע בייַ
מער, בלעשער אויף דער ערד אין בלעטער אויף די צווייגן . . .
גאָל, קופער-קאָליר אין גאָלד-קאָליר, צפּעס אַ פּרעכטיקער סאַלאָן
אין אַ רייכן שלאָס אין אונטער די ביימער זיצט די צירעלע, זיצט
אייגע אַליין די צירעלע אין מיצט זיך מיט די בלעטער.

איך וויל איר נישט שטערן. מיט שטילע פּריט גנבע איך
זיך אַוועק פון מיין פּלאַץ, פון בילד, וואָס איך האָב געזען, נעם
איך מיט עטוואָס אַזוינס, וואָס איז אַזוי ווי אַ הייליקייט . . .

צירעלע די משוגענע.

זי איז איצט אַלט אַ יאָר פופציק. העכער ווי מיט דרייסיק
יאָר צוריק האָט מען זי חתונה געמאכט אין באַלד נאָך דער חתונה
איז זי געוואָרן „אוא".

משוגע געוואָרן.

נאָר צי דען הייסט עס משוגע? אַ מענטש גייט אַרום שטיל,
ווי אַ שויב. אַ מענטש רילט נישט קיין פּליג אויף דער וואַנט.
אפשר זענען גאָר יענע משוגע, די, וואָס האָבן זי התונה געמאכט
מיט אַן אַלטן מאַן, וויל ס'איז געוואָרן אַ יחוס, וויל ס'איז געוואָרן
אַ געלט-קנין אוין זי האָט נישט געקאָנט זאָגן: „ניין!" פון דאָמאָלס
אָן איז זי „אוא". מען האָט זי געזען ארויפקוקן פון פענסטער,
מען האָט זי געזען זיצן בייַם טיר, אויף אַ שטיין, אויף אַ קלאַץ,
שטענדיק די אויגן ערגעץ וויים. די אויגן נישט אויף דער וועלט.
זי האָט קיינעם נישט געטשעפּעט, כאָטש זי האָט אָפט געליטן פון
די גאַסן-ייִנגלעך . . .

צירעלע משוגענע! — האָבן זיי געשריגן און זי האָט
קיינעם נישט געענטפערט, געקוקט ערגעץ וויים אוין אָפט אַזוי
רויק געשמייכלט . . .

אוין זע נאָר:

עס איז געוואָרן אַזאַ שרעקלעכע מלחמה. מענטשן זענען
געפאַלן אין די מיליאָנען, מענטשן יונגע, געזונטע. מענטשן מיט
געוואָר אין די חענט, אוין זי, אַזאַ אומבאַשיידענע, האָט אויבערגעלעבט

איך גיי צוריק...

און איך וייס גישט, איך וויל זיך נישט מודה זיין, וואָס עס ציט מיך מער, דער דעסבע־וואַלד מיט צירעלעך, צי דער יריד פון די מענטשן. רויק בין איך, עס דאכט זיך מיר, אַז די באַגעגעניש מיט צירעלעך האָט היינט פֿאַרענדיקט פֿאַר מיר דאָס בילד פון רויקן האַרבסט, פֿאַרזונדלט אין איינגעראָמט די וועלט.

איך קוק אין שטעטל. דער יריד ענדיקט זיך שוין באַלד, די פֿויערים קריכן שוין אויף זייערע פֿורלעך. שוין פֿאַרקויפט די יונגע העגדעלעך און קאַטשקעס, שוין פֿאַרקויפט דעם פלאַקס, שוין אויספֿאַרקויפט דעם זומער. עס איז בלויז געבליבן א רויקייט אויף די פעלדער און א ליכטיקע זון — קיינער קויפט עס נישט.

איך זע מענטשן און פֿאַר די אויגן שוועבט דער גאָלדענער וואָלד מיט דער שטילקייט, וואָס גייט פון צוויג צו צווייג, פון בלאַט צו בלאַט.

איך רעד מיט דבורהלע דער שניסקרעמערקע, מיט ווענקען דעם יונגן באַלעגאָלע, מיט יעקל דעם פישער. איך רעד מיט פראַנקאָוסקין דעם רעסטאָראַטאָר, מיט אלע מיינע אַלטע און גוטע באַקאַנטע און פֿאַר די אויגן שוועבט די גאַנצע צייט די צעלע מיט די בלעטער...

עס איז שוין פֿאַרנאַכט. א קילקייט קומט פון טייך. נאָר אויף דעם בריידן מאַרק איז נאָך דאָ א שטיק זון, דאָס איז באַם פלומפ און איך זיך דאַרט מיט א מחנה באַלעגאָלעס. די שווערע מענטשן מאַכן חוזק אינער פון צוויטן, מזן שאַנעוועט נישט יענעמס חייב, יענעמס מאַמע, מען לאַכט פון אלץ...

איך טראַכט, אז מזן דאַרף זיך שוין נעוועגענען מיט זיי. מען באַדאַרף שוין אייפֿאַקן די וואַליזקע און אוועק צוריק אין שטאָט...

און וואָס וועט זיין אין שטאָט?

מען וועט קריכן אויף הויכע טרעפ און אַנקלינגען אמאָל צו דעם אין אמאָל צו יענעם. עס וועט זיין וינטער און אזוי וועט מען טאָן יעדן טאָג דעם נעכטיקן טאָג...

און הײַ־שרה די אַלטע וואַסער־פרעגערין רופט זיך אָפּ:

— זאָה נאָר!

און משה־איטשע דער טרעגער ווינקט צו אַ צוהייטן שרעגער:

— קוק נאָר!

און אַ קלײן מיידעלע לייגט שרין ס'פינגערל אין מויל און פּפּענט בריים די יונגע אייגעלעך.

צירעלע שפּרייזט אייגעפּונקען אין בלומען. עס איז סאַרנאַכט, דאָס שטעטל ברענט אין זון־מאַרגאַנג אַלץ רויטער, רויטער און צירעלע אַליין צינדט זיך אויך אָן. אירע בלויע בלומען זענען רויט... סאַנטאַסטיש...

הײַנט אָבער, אין וואַלד פון די דשפּבעס, האָט זי מיך נאָך מער אײַנגעדאַשט. זי איז געווען אַזוי אײַנגעפֿלאַנטערט אין דער רויקייט פון וואַלד, זי איז געווען אַזוי אײַנגעוויקלט אין דעם שלית פון די גרעלע בלעטער, און דער זעלטענער שמייכל פון אַ סופּציק־יעריקער פרוי...

מקנא צו זיין.

וואָס וואַלט געווען מיט אַזאַ צירעלע, ווען זי וואָלט נישט משוגע? זי וואָלט געהאַט אַ מאַן און קינדער, זי וואָלט געהאַט נויט אין צרות, זי וואָלט נישט געשטאַרבן, די קינדער וואָלטן אויפּק קיין אַמעריקע... עלנד וואָלט זי געבליבן, ווי אַ סך אומגליקלעכע מאַמעס... אָבן היינט איז זי פרייַ פון דער וועלט. פרייַ אינגאַנצן, פרייַ, אין אַ יריד־שאָג, ווען דאָס גאַנצע שטעטל כאַפּט זיך אויך באַגינען, כדי עפּעס צו קויפן אָדער פֿאַרקויפן, אַלע טומלען אַרום שוויצן אַ גאַנצן טאָג צוליב גראָשענע גראָשענס, אָבן זי איז פרייַ, זי איז אויפּק אַהין, וווּ איך האָב זיך אויסגעקליבן צו גיין: אין דעמבע־וואַלד אָבן זי איז דאָרט רויקער פֿאַר מיר...

איך גיי שוין צוריק פון וואַלד אָבן זי איז דאָרט פֿאַרבליבן. איך האָב דאָ מייַנע אינטערעסן צוזישן די מענטשן אָבן זי האָט גאָרנישט, זי באַדאַרף עס נישט, זי פֿלעכט זיך קרענק פון די גרעלע בלעטער. אַ מענטש זיצט אין וואַלד אָבן שוויגט צום וואַלד אָבן דער וואַלד שוויגט צום מענטש...

קוקט זי אויף אַלעמען פֿאַרוואונדערט און לאַזט קיקן אויף זיך. די גאַסן־יינגלעך טשעפען זי היינט נישט. צו יום־טובדיק זעט זי אויס.

די געלע בלעטער לייכטן אויף איר. זיי דערציילן פון וויטן וואַלד, און דאַ איז געווען היינט א ירידן, שמרוי און אַפּפֿאַלעכץ וואַלגערט זיך אויפן מאַרק־פלאַץ, פערד־מיסט אין פֿאַרשוילטע עפּל, די גאַנצע וואַכעדיקייט פון די קלאַרע מענטשן...

אויף א וואַגן זיצט א פויער, לעבן אים די פויערטע זיין וויב און ביידע ציילן זיי געלט און קאַנען נישט איבערציילן. א צוויטער פויער איז שיכור און ער קאַן נישט שיכורהייט איינשפּאַנען זיין פערד...

חיה־שרה טראַגט וואַסער און צווי יידן שלאַגן זיך פֿאַר א ביסל שמרוי, וואָס איז אַראָפּגעפֿאַלן פון א פויעריש פורל. א טרעגער שלעפּט א זאַק כעל, א יינגל טרייבט א קעלבל צום שוחט.

וואַכעדיק — און צירעלע פרעגט פֿאַרוואָס מען פֿאַרשלוסט שוין נישט די געוועלבער, ס׳איז דאָך שוין באַלד שבת — גאָר איז אייביק שבת...

עס וועט עפעס טרויעריק אויפן האַרץ, פונקט ווי דער קומענדיקער וינטער וואָלט זיך שוין באַווייזן מיט זיין גאַנצער ליידיקייט, באַוויזן זיך און אויסגעזאָגט דעם סוד, וואָס אַלע וויסן אַון ווילן נישט וויסן...

עס וועט גאָרנישט זיין.

פּוסט וועט זיין...

מאכלאָווקייט וועט זיין...

אין איך ווייל זיך שוין מיט עפּעס טרייסטן. איך זוך אין די נעדשטקעס, ביז איך קום צוריק אין מיין באַטאָגיקן וואַלד. די גע-לע וועסט אַון סיפּיטן, די גאַנצע ליכטיקע מאַרביקייט גיסט זיך אַריין אין דער נשמה.

און צירעלע?

זי ליגט דאָרטן גאָר אַלץ און פּלעכט די קרענק אירע?

איך טראַכט פון צירעלען און דערחייל קומט-אַן די סטא-דע פון פּעלד, עטלעכע צענדלינג בהמות שפּרייזן לאַנגזאַם אַריין אויסן מאַרק. שוין די לעצטע טעג פון זייער סרייהייט. אין פּעלד איז שוין קיין גראָז נישטאָ, אָט באַלד וועט מען זיי מאַרשלירן אין די שטאַלן...

געענדיקט מיט זון און זומער, פאַר מענטש און בהמה, פאַר אַלעמען געענדיקט.

לאַנגזאַם שפּרייזן די בהמות און פּלוצלינג דערוץ איך צוהישן זיי צירעלען...

צוהישן די בהמות. אויסגעפוצט פון קאָפּ ביז די פיס אין געלע בלעטער, פונקט ווי דער הארבסט וואָלט דאָ אַריינגעשפּרייזט.

זי שפּרייזט לאַנגזאַם צוהישן די אומעטיקע בהמות און נאָך דער סטאָדע גייט נאָך אַ באַרוועסער פּאַסטוך, אויך אַ שוייגיקער.

און וען צירעלע דערזעט איר שטעטל און אירע מענטשן, נעמט זי שמייכלען, זי גייט אַרויס פון צוהישן די בהמות און שפּרייזט פון קרעמל צו קרעמל...

— דמדהלע! פאַרוואָס פאַרמאַכט מען שוין גישט די גע-וועלבער? ס'איז דאָך שוין באַלד שבת...

— וואָס שבת? היינט איז דאָך דינסטיק...

בענע הייזער, געבויגענע יידן, עס פעלן די מאַגערע יידישע סוסים... דאָס בילד האָט זיך איבערגעריסן. די לאַנגזאַמקייט פון די פּאַלעסטינער הארמאָנירט נישט מיט דער שנעלקייט פון די בענזין-קאַסטנס. פרעמד... א פרעמדע שנעלקייט און א פרעמד מייפערי.

נאָר איין חיים...

ער שלעפט זיך צו דער באַן קיין פּולאַוו און צוריק פון פּולאַוו קיין קאַזמערזש. קוקט זיך איין: צי דאָס איז טאקע אַזוי, צי עס דאַכט זיך בלויז אויס: זיין פערד איז נאָך קיינמאָל אַזוי נישט געקראָכן, וי איצט. דער אויטאָמאָביל איז שוין דרייַ מאָל געווען בא דער באַן און חיימס בריטשקע איז: אַך אלץ אויפן שאָסיי...

און יעדעס מאָל, ווען דער אויטאָמאָביל לויפט פאַרבייַ, באַוויזט באַך וועג פון די פּאַסאַזשירן צו אים א געשריי צו טון:

— חיים! וואָס שלעפט איר זיך אַזוי?

— חיים! משיח וועט דאָך גיכער קומען...

— חיים! טרינקט-אַן אייער פערד מיט אַן עמער בענזין, וועט עס לויפן...

חיים!...

ער ענטפערט מיט א קללה און פאַרט ווייטער. דאָס פערד שלאָגט ער נישט און יאָגט נישט; פאַרקערט: זינט די אויטאָמאָביל זענען אויפגעשטאַנען, איז ער געוואָרן מענטשלעכער צום פערד, ער האָט דערפילט צום פירפיסיקן נפש א גרויסע ליבע:

— מען וויל אונז ביידן אומברענגען.

ער האָט שטענדיק ליב געהאַט א פערד. א האַלב לעבן רייד האָט ער געפּטרט אויף פערד, און איצט... אויס! ניין, ער וועט זיך נישט אונטערגעבן, ער פילט, אז די נייע צייט וועט אים אומברענגען. אָבער וועלן א מהומה מיט א טויטער מאַשין, צו וועלכער ער האָט קיין בערעכטע נשמה נישט. ער קאָן דאָס נישט און ער וויל דאָס נישט. ער האָט געהאַט זיינע וועלטלעך וועגן פערד:

— א פערד האָט וואַרעמקייט אין זיך...

דער שונא פון כּאָרדן

איין באַלעגאַלע האָט זיך איינגעשפּאַרט. איינער האָט נישט געוואָלט פאַרקויפן זיין פּערדל, האָט נישט געוואָלט צושטיין צו דער „ספולקע" מיט די איבעריקע באַלעגאַלעס.

— איך באַדאַרף נישט קיין אויטאָמאָבילן, — האָט חיים באַלעגאַלע זיך געבייזערט, — וען מען לאָזט מיך, וואָלט איך די אַלע אויטאָמאָבילן אויף קאַשע צעשפּאַרט...

— אָבער, חיים, ס'איז דאָך א נייע צייט...

— הענגט זיך אויף מיט דער נייער צייט !

— אָבער, חיים ! וועסט בלייבן אָן פּרנסה.

— וואָלט איר אַלע בלייבן אָן קאָפּ... מאַשיניסטן.

די אַלע, וואָס האָבן געהאַט צו טון מיט די אויטאָמאָבילן, האָט ער א נאָמען געגעבן „מאַשיניסטן", און בעת ער פלעגט דאָס וואָרט אַרויסרעדן, האָט מען געפילט, אז ער לייגט אַריין זיין גאַנצן האָס, דאָס איז בא אים א גיפטיק וואָרט:

— מאַשיניסטן פאַרשאַלטענע...

עס האָט גאָרנישט געהאָלפן. ער איז געבליבן דער אייניציקער באַלעגאַלע, די אַלע איבעריקע האָבן זייערע סערד פאַרקויפט, געמאַכט א שותפות, געקויפט א „פּאַרד", געדינגען א שאָפער און איצט שטייען זיי א גאַנצן טאָג, די לידיקגייערס, אויפן מאַרק און וואַרטן פון לידיק-גיין.

דאָס, וואָס צען באַלעגאַלעס האָבן פריער געמאַכט, מאַכט עס איצט שאָפער מיט א ביסל בענזין. נישטאָ קיין סערד, נישטאָ קיין בריסשקעס.

די פּויד פעלן דאָ צום גאַנצן רומל פון שטעטל: געבוי-

— מיט דיר פֿאַרן, חיים, גיידויערט העכער צוויי שעה, מיט דער מאַשין — נישט מער, ווי צוואַנציק מינוט...

— טאַ גייסט צו דער מאַשין, גייט, גייט ! סוף־כּל־סוף ווען איר אַלע קאַפּ און פיס צעברעכן...

נאָר חיים לאַזט נישט אַפּ „זיינע" פֿאַרשוינען אוּן זיי גייען אַליין נישט, זיי האָבן אויך פיינט פֿאַרדן, זיי האָבן סיינט די נייע וועלט, וויל זיי זענען שוין אַלט אַליין...

די, וואָס פֿאַרן מיט חיטצן, די זענען פֿאַר אים מער, ווי אַזעלכע, ווואָס צאָלן די פֿאַר גראָשן פֿאַר א יאָזדע, זיי זענען זייער אידעען־שותפים. מען רעדט זיך מיט אַזעלכע מענטשן בעסער צונויף, מען פֿארשטייט זיך מיט איין וואָרט, מיט איין זיפֿץ... ערגץ וועט די אַלע וואָלטן א ביסל יינגער אוּן דרייסטער געוואָרן, א פֿאַגראָם וואָלטן זיי אַלע צוזאַמען געמאַכט אויף די מאַשינען, אויף פּיצלעך וואָלטן זיי צעהאַקט די אויטאָבוסן די אַנגעבלאָזענע אוּן די שטיפּערישע אויטאָמאָביל, אין טייך וואָלטן זיי די רעשטלעך אַרײַנגעוואָרפֿן...

אוּן אויס מיט פֿאַרדן.

דעם אָרגאַניסטס אַלטע מוטער. לייגט אַוועק פֿאַר אירע אויגן א זאק מיט גאָלד — זי וועט מיטן אויטאָמאָביל נישט פֿאָרן:

— ס׳איז גענוג פֿאַר מיר, — זאָגט זי, — וואָס א פערד שלעפּט מיך, וואָס? צווואָס באַדאַרף איך, אז א מייהל זאָל מיך שלעפּן? זי האָסט דעם רויש פון מאָטאָר, דעם ריח פון בענזין אוּן די שנעלקייט, מיט וועלכער דער פּירקאַנטיקער קאַסטן טראָגט זיך. זי וויל בעסער זיך שלעפּן העכער צוויי שעה מיט חיימס בריטשקע.

דאָס זעלבע — בראָמבערגס שוויגער אוּן דער קסיאָנדז פון אַפּאָלע, דער שוחט פון יאַנאָווצע. פֿאַרען א סך מענטשן אין קאַמערזש אוּן אין די שטעטלעך אַרום, וועלכע זענען איינגעשפּאַרט אוּן ווילן זיך נישט אונטערגעבן דער נייער צייט..

אַזוי ווי חיים.

אוּן פֿאַרט אַוועק מין איינגעשפּאַרטער מיט חיימען, איז דאָס חיימס א מענטש.

— א פערד האָט צווייי פֿאָר פּיס, וויייל עס באַדאַרף גיין
פֿאָר זיך און פֿאָר זיין באַלעבאָס.

וואָס וועט ער מאַכן מיט זיין גאַנצער פערד-פילאָזאָפיע?
גיין! ער וועט דאָס פערד נישט פֿאַרקויפן, אפילו פון הונגער
אויסגיין. זאָלן די „מאַשיניסטן" צעפּלאַצט ווערן, ער מיט זיי
וועט קיין שותף נישט זיין. אין יעדן טאָג שפּאַנט ער אין יעדן
טאָג שלעפּט ער זיך לאַנגזאַם אויפן שאַסי, און פֿאַרנדיק שלעפּט
ער אין זיין אייגנאַמקייט פֿאַרדן מיט אַלע זיינע מאַשינען...

דאָס פערדל איז זיין בעסטער פריינט.

שלאָגט ער עס נישט מער, ער האָט צייט. וואָס מער
שנעלקייט די מאַשין דערלאַנגט, אַלץ לאַנגזאַמער וועלט ער, חיים
באַלאַנגט...

קאָנקורירן מיט אַזא שטאַלענער חיה קאָן ער נישט, און
יאָגן זיך -- צוזאַמ באַדאַרף מען זיך יאָגן, צוזאַמ אַרויסיאָגן
די נשמה? דעם בית-עולם וועט קיינער נישט פֿאַרזיומען.

און נאָך א זאַך:

ער וויל טאָקע וואָס וויייניקער זיין אינדערהיים, ער וויל,
אַז יעדע „יאָזדע" זאָל זיך לענגער ציען. אין שטוב איז שלעכט,
די נויט פייניקט, אין שטעטל אויפן מאַרק טאָר ער זיך נישט
באַווייזן, „חברה" לאָכן מען אים און זיי בעריסען זיך, אַז זיי
מאַכן גאָלדענע געשעפטן...

שוין בעסער זיין „מחוץ שטעטל". דאָ, אויפן שאַסי, קאָן
מען טראַכטן און שעלטן די וועלט, וויפיל דאָס הארץ גלוסט.

און אויפן וועג זעט זיך דאָס אַלטע פון לעבן: פעלדער,
וועלדער. מען אַרבעט אויף די פעלדער. עס בליט, עס גרינט...
צוואָס באַדאַרף מען די שטאַלענע חיה מיט דעם שלעכטן בענ-
זין-ריח? חיים פילאָזאָפירט און ער מילט א געראַכטיקייט אין
זיך, נאָר נעם און קום צו די מענטשן מיט געראַכטיקייט, מען
לאַכט אויס.

ער האָט נאָך זיינע פּאַסאַזשירן. אמת, געצילטע פּאַרשוי-
נען. ער מוז נעמען בא זיי, וויפיל זיי גיבן, נייל אויב נישט,
דראָען זיי מיט דער מאַשין:

ער פֿאָרט, ער שלעפּט זיך אויפן שאָסיי, אַן א פּאַסאַזשיר. די אַלע, וועלכע זענען געקומען מיט דער באַן, האָבן זיך אַרײַנגעפּאַקט אין אַמניבוס, א פּייער זוכט זיי...

פּאָרט ער אַליין. א זוניקער טאָג, דער שאָסיי איז גלאַט אויף לײַדיק. דאָס פּערדל שלעפּט זיך. אויף, אַזוי זיך שלעפּנדיק, שלאָפּט זיך דער סוס א ביסל אויס אויף חיים דרימלט אויך צו א ביסל...

מיטאַמאָל דערהערט ער:

— חיים! שטייט, חיים, ר' חיים!

יאָ, ער הערט עס גאַנץ דייטלעך.

— ר' חיים!

ער עפנט די אויגן. לעבן אים שטייען עטלעכע פּאַסאַזשירן מיט זייערע וואַליזקעס. אויפן מיטן שאָסיי — פּאַרשוינען, אמתע פּאַרשוינען...

— וווּ זיצט איר?

— קיין קאַזשימעזש...

חיים וויסט, וואָס דאָ קומט פּאָר. דער אויטאָמאָביל איז קאַליע געוואָרן. מיט זיינע געזונטע אויגן האָט ער איצט באַמערקט, אז פּאַסאַזשיטנס שטייט דער „פּאָרד" — אויף נישט פון אָרט...

— פּאַרוואָס עפּעס מיט מיר קיין קאַזשימעזש? פּאַרוואָס נישט מיט דער מאַשין?

— די מאַשין איז קאַליע געוואָרן.

וועלט ער בייז, וועלט ער גרויס בא זיך, הערט ער וידער חיים באַלעגאַלע אויף ער שרייט, ווי א יחסן, צו די פּאַרשוינען:

— אָבער חיים וועלט נישט קאַליע אויף מיין פּערד וועלט נישט קאַליע, מיין בריסשקע גייט... הא! צו דרייַ זלאָטע א פּאַרשון, איר פּאַרשטייט...

— חיים! זייט נישט קיין גזלן...

אויף א צוויטער רופט זיך אַן:

— ר' חיים! זייט נישט קיין גזלן?

— א גזלן? וועלט איז א גזלן? אויפן וואָקזאַל האָט איר אפילו אויף מיר קיקן נישט געוואָלט. איך האָב א וויב מיט קינ-

מיט אזא פארשוין שמועסט מען זיך אויס פון טיפסטן הארץ. מען שעלט אן די קאזמארזשער „בעלי אמניבוס" מיט זייערע ספולקעס, מען חוזקט־אף פון דער היינטיקער נארישער וועלט מיט זייערע משוגעתן, מען רעדט זיך אזוי הארציק אויס, אז דערנאך איז פשוט א חרפה צו נעמען בא אזא פארשוין די פאר גילדן אדער רייזע.

גיי נעם געלט בא אן אייגענעם מענטש. געלט נעמט ער, נאר ער דינגט זיך נישט שטארק, וויל עס פאסט נישט. הונגערט טאקע זיין משפחה א ביסל אין דאס פערדל הונגערט אויך, אבער עס שחייגט, הלוואי וואלטן וויב און קינד אזוי געשוויגן.

איבערהויפט איז ער וייער אויפגעטראגן מיט דעם ארגא־ניסטס אלטע מוטער. זי איז שוין געגוג אלט, נאר געגוג, אבער א קרעפקע קריסטין, בדייט אין מאפיה. ווען זי זעצט זיך אויפן אויף זיין בריטשקע, מיינט שטענדיק היים. אז דאס וועט זיין די לעצטע יאזדע. פון דער בריטשקע וועט גארנישט בלייבן, אבער זי האלט אויס.

אויף צולהכעיס פארדן מיט זיינע אלע משוגעתן: די בריטש־קע האלט אויס, דאס פערדל האלט אויס און ער, חיים באלעג־לע, האלט אויך אויס.

דעם ארגאניסטס מוטער האט אין פולאוו צוויי טעכטער, פארט זיך די אלטע צו די קינדער און צו די אייניקלעך, יעדע וואך אזוי.

— חיימעק דראגי, וען נישט דו, וואלט איך צוסיס געגאג־גען קיין פולאוו צו מיינע קינדער, מיט דעם שד והאלט איך נישט געפארן פאר קיין געלט. אז איך דערזע זיי פונדערווייטנס, נעמט זיך שוין אין די אויגן שחינדלען... איך וועל שוין אויסלעבן אן דער מאשין מיינע יארן.

און חיים ענטפערט מיט דרך־ארץ:

— הלוואי וואלטן געווען א טך אזעלכע גאטספארכטיקע פאניס, וי דו ביסט, די וועלט איז דאך אינגאנצן משוגע געווארן.

— משוגע, משוגע, זאג איך דיר, חיימעק.

אפט דערלעבט ער נקמה:

דערביי גיט ער אַ געשריי אויף זיין פערדל און דאָס פערדל מאַכט פלינקע פיס:

— מיט אַ פערד איז עפעס אַנדערש. אָן אַ צילינדער און אָן בענזין... עס גייט...

דער יחסן איז היינט חיים באַלעגאַלע.

עס טרעפט אָבער, ווען מען טרייבט ביטערע לצנות פון דעם לעצטן באַלעגאַלע. דאָ נישט לאַנג איז חיים אַריין צו זיך אין שטאַל...

חיימס שטאַל איז גרויס און בריים. דאָס איז נישט שטענדיק געווען אַ שטאַל, פריער איז דאָס געווען זיין הויז, נאָר אין דער צייט פון קריג איז דאָס הויז צעקלאַפט געוואָרן, עס זענען געבליבן בלויז די ווענט, האָט מען אַרויסגעלייגט אַ דאַך און עס איז געוואָרן אַ שטאַל פאַר פערד און בריטשקע, מיט אַ בריטן אַריינפאָר, פונקט ווי אין אַ גאַראַזש...

די ספוילקע פון די אויטאָמאָבילן האָט עס טאַקע געוואָלט בּאַ אים אָפדינגען פאַר אַ גאַראַזש, מען האָט אים געוואָלט גוט באַצאָלן, האָט ער זיך אויסגעלאַכט און געענטפערט:

— איך האָב פאַר אייך אַ בעסערן פּלאַץ.

— ווו איז דאָס? חיים!

— אין טייך, לעבן סייערשטיינס פאַבריק איז דאָרט פאַראַן זייער אַ טיף אָרט.

נאָר אַט גייט חיים פאַרנאַכט צום פערד זיינעם...

דאָ נישט לאַנג, אין אָונט, מען דאַרף פאָרן צום עלפער-צוג, איז חיים געגאַנגען שפּאַנען. ער האָט אויסגעמיטן דעם מאַרק, ווי שטענדיק געגאַנגען דורך די הינטערשטע געסלעך. נישט געוואָלט זיך באַגעגענען מיט זיינע געוועזענע חברים, מיט די געוועזענע באַלעגאַלעס, און מיט די איצטיקע שענק-ליגערס...

ער איז געגאַנגען צו זיך אין שטאַל, צו זיין בריטשקע און צו זיין פערדל...

א טייערע זאַך אַ פערדל, לייגסט אַרויף די האַנט אויף זיין קאָרק און ס'איז וואַרעם, ווי בּאַ אַ מענטש, להבדיל...

דער אוּן איך בּאַדאַרף אַ פערד געבן צו עסן אוּן איך בין אַ גזלן... ניאַ! איך וויל אייך נישט קענען.

מען פרוּווט איינהאַלטן דאָס פערד, מען פרוּווט זיך בעסער בּאַ אים, נאָר ער איז צעוויילדעוועט, ער הייבט די בייטש אוּיפן פערד, אוּיף די מענטשן:

— וואָר איז אַ גזלן? פרעג איך אייך, איר ענטפערט, צי איר ענטפערט נישט: וואָר איז אַ גזלן?

— נישט איר, ר' חיים! איר זענט אַ וויילער ייד, אַזאַ יאָר אוּיף אוּנז...

— נו, קאָסט עס דריי זלאָטע פוּן אַ פּאָרשוּין.

אַ ליכטיקער טאָג אוּיף גאָסט וועלט, זון אוּן גרינס, פייגל פליען האַסטיק אוּן לאַנגזאַם, נאָר די מענטשן מוּזן האָבן אַ פערד, עס זאָל זיי שלעפן.

— דריי זלאָטע...

אוּן דריי זלאָטע איז אַ גרויסע מטבע, מיטן אוּיטאָמאָביל קאָסט אַ העלפט.

רופט זיך קיינער נישט אָן.

נעמט חיים יאָגן זיין פערדל, מען פּאַרהאַלט אים, מען בעט זיך בּאַ אים אוּן מען צאָלט וויסיל ער פּאַרלאַנגט...

וועמען ער פּאַרט פּאַרבייַ דאָס אָרט, וווּ דער אוּיטאָמאָביל שטייט, זעט ער, וויַ דער שאָפער לייגט אוּיף דער ערד אוּן פּאָרקעט זיך דאָרט מיט פּאָרדס שרייפּעלעך, חוזקט חיים:

— קריך אים אין די געדערים, וויפיל דו וילכט, היינט וועל איך פריער קומען אַהיים...

דער שאָפער קריכט אַרוּיס פוּן אוּנטער דער מאַשין:

— חיים! נעם מיך מיט, מיט אַ שטריק צוּבוּנדן די מאַשין, איך וועל באַצאָלן...

— וואָס איז, טייערינקער, יחסן מיינער, וואָס איז געשען מיט דיין מאַשין?

— אַ צילינדער איז קאַליע געוואָרן, אַ צילינדער...

— אַ פייער זוכט דיך, טו אַן דעם צילינדער אוּיפן קאָפּ אוּן נאָרף זיך אין דער וויסל אַריין!

נישטאָ קיין מלחמה

אין דעם טאָג פון דער מלחמה־יאָרצייט זענען מיר דאָ נע־
זעסן אַ גרופּע בּאַ אַ טישל אין רעסטאָראַן און יעדער איינער
האָט עפּעס דערמאָנט פון זיין טייל שוידער, שרעק און אומזין,
חאָס אים איז אויסגעקומען איבערצולעבן. די קייט פון ערינערונגען
האָט זיך איבערגעריסן, ווען איינער פון אונזער גרופּע האָט אָנייי־
גענאָמען די פראָגע:

— וי וואָלט אויסגעזען די וועלט, ווען די מלחמה וואָלט
נישט אויסגעבראָכן?

אָלע האָבן זיך פאַרטראַכט און אָלע האָבן באַלד פערשטאַנען,
ווי שווער, וי אוממעגליך עס איז אויף דער געשטעלטער פראָגע
צו ענטפערן. דאָס, וואָס עס איז געשען, איז טיף שוין אָריין אין
אונזער פסיכיק, אין אונזער נשמה, געשטעמפּלט מיט בלוט אוי
אייזן, עס איז פיקסירט, געזיגלט, אָזוי, אַז מיר קאָנען שוין אָנדערש
אונזער לעבן זיך נישט אויסמאָלן...

און יעדער איינער האָט עפּעס אין דער רגע איבערגעלעבט
בּאַ זיך אין האַרץ, יעדער איינער האָט זיך גלייך דערמאָנט, וי
די וועלט האָט פריער אויסגעזען... דאָכט זיך, אַז די וועלט איז
געווען שענער, ראָמאַנטישער, האַרציקער. דאָכט זיך, אַז דער
מלחמה־שוידער האָט אַרויסגעריסן בּאַ די מענטשן יעדן גלויבן אין
דער צוקונפט:

— פון וואַנען וויסט איך, אַז אין דער צוקונפט וועלן נישט
פאַרקומען קיין ערגערע זאַכן?

עטלעכע האָבן געפרוווט שוואַך צו ענטפערן. איינער, וואָס
האָט נישט פיינט די שרייאיקע פראָגע, האָט געזאָגט:

ער האָט געטראַכט פון זיין פערדל, בעת ער האָט די שטאָל
זיינע געפּנט און דערזעען האָט ער פּאַר די אויגן...
דערזעען פּאַר די אויגן — אַן אויטאָמאָביל...
בא חיימען אין שטאָל איז געשטאַנען אַן אויטאָמאָביל מיט
צוויי אָנגעצונדענע עלעקטרישע לאָמטערנעס...
דאָס ליכט האָט בעשניטן די אויגן, פונקט ווי עפעס א ים-
חיה, אַדער א ריזיקע וואַלד-חיה איז דאָ צו אים אין שטאָל אַריין...
שוואַרץ...
גלאַנציק אין באַלויכטן.
האָט חיים געקוקט א רגע אויף דער חיה און די חיה אויף
חיימען:
— אַלע שוואַרצע חלומות אויף זייערע קעפ. דאָס האָט די
חברה מאַשיניסטן פון אים א שפּאַס געמאַכט.
געוואַלט האָט ער כאַפּן א דראַנג אין צעשמעטערן דעם
גלאַנציקן אויטאָמאָביל, נאָר דאָ האָט ער זיך געכאַפּט: דאָס פערדל...
דאָס פערד איז אין שטאָל גישט געווען, די לאָבוסעס האָבן
עס אַרויסגעפירט.
האָט חיים געכאַפּט אַן אַלטע אָגלאָביע און זיך געלאָזט
אין שטעטל. א מחנה ייגלעך אין דערוואַקסענע זענען אים נאָכ-
געלאָפן, ער איז געלאָפן צו זיינע חברים, די געוועזענע באַלעג-
לעס, די פּאַרשאַלטענע מאַשיניסטן:
— איך וועל אייך מיט אייער פּאַרדן די קעפ צעהאַקן —
אין מאָרד האָט דאָרט אין אַמעריקע נישט געווען, אין וועלכער
סכנה ער איז אין יענעם אָהנט געווען, וען ער פאַלט אַריין צו
חיימען אין די הענט...
צום גליק איז קאַזמערוש א ביסל וויט פון אַמעריקע און
דער עולם מאַשיניסטן האָבן שוין פונהיינט דערשנאַפּט דעם צאָרן
פון חיים באַלעגאַלע און זיי זענען זיך צעלאָפן...
לעבן פלוסק איז געשטאַנען חיימס מערד און געוואַרט אויף
זיין באַלעבאָס...

א גן-עדן וואָלטן דאָך די מענטשן געקאָנט באַשאַפן אויף דער ערד. די קלוגע מענטשן... גאָט זיי איבערגעגעבן אין אַרעמדע אָזא גרויסע און שיינע וועלט און זיי פֿטרן עס פון בייז-קייט און נישט מאַרגינען...

אין איינער א פּאָסאָליכט וואַרפט אריין:

— אָזוי איז עס, אָם אָזוי באַדאַרף עס זיין, וויל עס איז אָזוי . . .

דערנאָך איז אונטער גרופּע ווידער אריבערגעגאַנגען אויף זכרונות. מען האָט דערציילט געשיכטעס פון „אין דער מלחמה" און פון „בא דער מלחמה".

דערביי האָב איך זיך אויך דערמאָנט א קליינעם עפּיזאָד, א מאָמענט, וואָס איך האָב דורכגעלעבט אין דעמזעלבן קאָמערוש, וו מיר זיצן איצט אין רעסטאָראַן... א בילד, וואָס איך האָב געזען דריי טעג נאָכדעם, וויי די מאָביליזאַציע איז אויסגערופן געוואָרן. דעמאָלט איז די מלחמה אָפּגערופן געוואָרן... אויף א שעה צייט, יאָ, א שעה צייט האָט קאָמערוש געלעבט מיט פרייד, אַז קיין מלחמה איז נישטאָ אין קיין מלחמה וועט נישט זיין. נישטאָ קיין מלחמה. רוסלאַנד מיט דייטשלאַנד-עסטרייך האָבן זיך איבערגעגעסן.

איך האָב זיך דעמאָלט צוגעקוקט צו יעדער קלייניקייט. איך בין געבליבן אין שטעטל, וויל לאַנג מען האָט געקאָנט בלייבן, אין ערשט דאָן, וועו איך האָב דערהערט, אַז אין זאָוויכאָסט האָבן זיך שוין באַוויזן עסטרייכער, דעמאָלט האָב איך פאַרלאָזט קאָמערוש...

א מלחמה אין אָזא שטעטל, אין דער דאָזיקער פרידלעכער רויקייט. א מלחמה אין די אַרומיקע דערפער, אין די פון וועלט פאַר-געסענע און פון גאָט געבענטשטע ישובים. א מלחמה אין רעכטן מיטן זומער, וועו די פול געפּאָקטע פויערישע פורן, פול באַלאָדענע מיט האָב-און גוטס, האָבן זיך געצויגן אויף די וועגן, וויי א לאַנג-זאַמע בּרכה... פּלוצלונג האָט מען אויף די פורלעך אויסגעזעצט די יונגע יונגען, די זינגעוס פון דאָרף. מען האָט זיי געפירט, וויי די שפּסן... מען האָט זיי געפירט קיין פּלאָוו, דאָרט זענען זיי זעלנער געוואָרן. אַנדערע האָבן בראַהירט, געטרונקען און געזונגען, אַנדערע זענען אַראָפּגעקומען צהער צו דער קאָמיסיע מיט זייערע

— וען די מלחמה וואָלט נישט אויסגעבראָכן, וואָלט איצט אייראָפּע געהערט אינגאַנצן פאַרבירגערט און פאַרשימלט...

— און וואָס איז זי איצט? האָט א צווייטער מיט בייזקייט געפרעגט. דער איבעריקער עולם האָט נישט דערלאָזט צו קיין דיסקוסיעס, אָלע האָבן מורא געהאַט פאַר די דערעסענע פראָגן וועגן אויפלעבונג, צעשטערונג און איבערבוי. צוערשט מיט עטלעכע יאָר צוריק איז דאָס געווען ניי, רייצנד, איצט איז עס אויסגעלערנט, פאָפולאַריש...

— אָבער, וויי וואָלט סאָקע אויסגעזעהן די וועלט אָן דער מלחמה?

אָפּגערוקט א ביסל פון טישל איז געזעסן א מענטש מיט איין האַנט, א סקולפטאָר. זיין זיסן אין זיין קורצן ענטפער האָט מען שמייגנדיק אויסגעהערט:

וועו די מלחמה וואָלט נישט אויסגעבראָכן, וואָלט איך איצט געהאַט ביידע הענט — און אָלע האָבן זיך דערפילט ווי שולדיק אין זיין אומגליק...

דערנאָך האָבן גערעדט עטלעכע מיטאַמאָל. עס זענען געפֿלויגן השערות, געדאַנקען, פאַרשפּעטיקטע נביאות. טאָקע: ווי וואָלט אויסגעזעהן אייראָפּע, וועו די מלחמה וואָלט נישט אויסגעבראָכן? וואָס פאַר א רעזשים וואָלט איצט געהערשט אין רוסלאַנד? די גאַנצע וועלט-קאַרטע האָט זיך דאָך גענידן אין אַמעריקע איז געהאַרן דער גרעסטער יחסן פון דער וועלט. א גאָלד-יחסן אוין, ווי יעדער גאָלד-יחסן, ווערט אויך קאָלומבוסעס מדינה פון טאָג צו טאָג אָנטיפאַטישער...

ווי וואָלט עס אויסגעזעהן, וועו פאַר די יאָרן פון פאַרניכטונג, אין די יאָרן, וועו מען האָט דאָס הארץ פון דער וועלט מיט דינאָמיט צעריסן, וועו מען דידאָזיקע יאָרן וואָלטן מענטשן פרידלעך געפֿאָרבעט, וועו די ענערגיע וואָלט אָהעקגענאַנגען אויף בויען... בויען בייקן איבער די טייכן, בויען הייזער, סאַנאַטאָריומס, אויסרוקענען בלאַטע, עלעקטריפּ-צירן קלייע סינסטערע ישובים, בויען אתיהערזיסען... מיט אזא ענערגיע, מיט אזוי פיל מענטשן, קראַפט, מיט אזוי פיל געלט...

— גיכער, מענטש, שנעלער, שנעלער...
— לויפט צום טויט, צו די דייטשע קוילן.
און מענטשן זענען גענאַנגען.

אין יענע זוניקע טעג האָט מען אויך אויפגעריסן די „סטאַניעס", צו די מענטשן דאַרף מען אויך פערד... פערד, פערד פון אַלע דערמער און פריצישע פערד, מיט שיינע צעפע־לעך פאַרפלאָכטן, מיט אונטערגעשוירענע וויידלען, שווערע לאסט־פערד פון די צוקראָניעס, פון די פלאַנטאַציעס און דיקע לוק־סוס־פערד, אריסטאָקראַטישע, אראַבישע. דער שאַסי פון קאַוש־מערזש ביז פולאַוו איז געווען באַלאַגערט פון מענטשן און פערד, א שטויב איז געשטאַנען און א הירושעריי פון פערד.

און וען פערד הירזשען, וואַר הערט שוין דעמאָלט א זיפץ פון א מענטש ? ס'האָבן זיך געשלעפט פירלעך ביי די בריקעס פון דער וויסל, אויף יעדן פירל עטלעכע לעבנס, אָנגעשראָקענע, איבערראַשטע...

וווהין ? וווהין שלעפט מען זיי ?

א צעשראָקענער האָב איך געקוקט אויף דעם אַלעם.

א זיטיקער, א צעשראָקענער...

און וען פאַר מייַנע אויגן איז דורכגעגאַנגען א יונג אראַביש פערד, פון קאַשטאַן קאָליר, מיט וויסע פיס, מיט א וויסן פלעק איבער די אויגן. א ליכטיק, לעבעדיק פערד מיט שלאַנקע פיס, וווי אַן אָדלער האָט ער געהאַלטן דעם קאָפ און גע־קוקט ערנסט וויט... איבער אַלע מענטשן, איבער אַלע פערד, איבערן גאַנצן געטומל...

פונקט וויי א מענטש.

איינגעפאַלן איז מיר אין דער רגע א געדאַנק. אַרויסכאַפן בא די מענטשן אָט דאָס שיינע פערד און אַוועקטראָגן זיך דער־מיט העט וויט, באַם סוף פון דער וועלט.

איינגעפאַלן אזא געדאַנק... אָבער וי פירט מען אים אויס ?

דאָס וואַסער האָט זיך געטראָגן. די זון האָט זיך געשפּילט אין די פּאַליעס, פונקט וי די פאַליעס וואַלטן אין זייער גלייכ־גילטיקייט געענטפערט:

כלות, אין גאנצע מחנות דאַרפישע מיידלעך אין קאַליפֿאָרניע טיכלעך זענען געשטאַנען הינטער די פענצטער אין געהאַרט אויף זייערע שנפקעס. מען האָט זיך געקושט אין געהיימניס, געווינט אין וידער געקושט זיך. יידישע בחורים מיט די מאַרוואַרנטע טאַפּעס הינטער די סענטער פון „וואַינסקען נאַטשאַלניק", יידישע מאַמעס אין די חיימען מיט רויטע פּאַרוויינטע אויגן...

אין עס איז געווען זומער. שיינער, ליכטיקער זומער. איך געדענק גוט יענע טעג מיט מינמצען יאָר צוריק. די אמתע באַשערטע רויקייט פון שפּעט-זומער, דאָס קלאָסטע ווינטל האָט זיך סיף באַהאַלטן אויף יענער זייט וועלט. די זון האָט נישט געברענט, נאָר געוואַרעמט. דיציטיקייט האָט זיך געמילט אויף יעדן טריט, די צייטיקייט האָט זיך געשמילט מיט רויטע עפּעלעך אויפן מאַרק, נאָר קיינער האָט זיי נישט געקויפט אין די טעג פון דער גרעסטער צערודערונג... די געדיבטן פון די מאַמעס, די אויסגעדיבטע, שוויגדיקע אויגן פון די מאַמעס, אָבער צו אַלעם איז די זון געווען גלייכגילטיק, פּונקט ווי די מענטשן, וועלכע האָבן די מלחמה אַרויסגערופן...

ס'איז געווען עפּעס אַ שרעקעדיקע יום-טובדיקייט אין דער פֿלוצלינגדיקער צערודערונג... שדים זענען גקומען, און וועג שדים קומען, מוז טאַקע זיין אַזא פּחד-יום-טוב. אַלץ איבער-געקערט, אַלץ איבערגעדרייט: נעכטן איז בא איינעם געווען אַ חתונה און איצט באַגלייט אים זיין וויב. אירע טרערן זענען, ווי טרערן פון אַ בלום, וועלכע האָט פלוצלינג געטומען ווייטאָג. אייגער האָט מאָרגן געוואָלט חתונה האָבן און זיין כּלה פירט אים אונטער דער האַנט — וואָר וויסט צו וועלכער חופּה?

אין די גערטנער איז שטיל געווען...

אויפן טיך איז שטיל געווען. די האַניק-בין האָט געווינגן זאַפט פון די בלומען, זיסע בלומען, זיסער זאַפט...

אין דאַ האָט מען זיך געגריים ביסער צו מאַכן דאָס לעבן פון מילי-אַנען מענטשן...

און דער שטילסטער פון דער נאַטור, האָט זיך אַרייngעריסן אַזא וויללער שטורעם:

זיין גלויבן האָט אַבער נישט געדויערט מער ווי די שעה. אינגיכן האָט זיך אויפגעקלערט דאָס טראַגישע מיסטאַרשטענדעניש...

געשען איז אָט-וואָס ?

אויפן שאָסיי פון פּולאַוו קיין קאָזשמעזש איז געפאָרן פּינק א דראָזשקע און אויף דעמזעלבן שאָסיי איז געגאַנגען א מחנה מענטשן, פון פּולאַוו קיין קאָזשמעזש. דאָס זענען געווען „בראָקירטע", אָזעלכע, וואָס מען האָט צו דער מלחמה נישט צוגענומען. ווען דער דראָזשקאָזש האָט זיי אָנגעיאָגט, האָט ער בא זיי געפרעגט :

— וווּ גייט איר ? וואָס הערט זיך ?

האָבן יענע געענטפערט :

— מיר גייען קיין קאָזשמעזש. מיר זענען פריי, נישטאָ קיין מלחמה. מען האָט אָפגעלאָזט פריי. נישטאָ קיין מלחמה...

דער דראָזשקאָזש האָט אונז אָנגענומען פאַר גוט געלט דעם שפּאַס, אז קיין מלחמה איז נישטאָ, ער האָט אָנגעיאָגט דאָס פערדל, געוואָלט וואָס גיכער ברענגען די בשורה קיין קאָזשמעזש...

און ער האָט עס געבראַכט און דערפאַר זענען די קריסטינס געפאָלן אויף די קני און געקושט די ערד.

ביז עס האָט זיך ארויסגעוויזן, אז די קאָליקעס האָט מען אָפגעלאָזט און די געזונטע האָט מען צוגענומען... ביז עס האָט זיך אַרויסגעוויזן די אמתע וויקלעכקייט...

און מער קיין האָפענונג איז שוין נישט געווען. דער צער האָט זיך איינגעבירגערט אין קאָזמעזש און אין נאָך טויזנטער ישובים.

עס זענען אוועק יאָרן פון גיהנום. זיי האָבן זיך שוין געעניקט און אָט זיצן מיר, די, וואָס האָבן דאָס אירגעלעבט, און מיר פרעגן, וי וואָלט אויסגעזעען די וועלט, ווען די מלחמה וואָלט נישט פראָקלאָמירט געוואָרן ?

צו וואָס די היפּאָטעזן ?

מען מוז אויסקויפן די וועלט פון אָזא גיהנום-נעכטן צוליב דעם בעסערן מאָרגן...

— מיר האָבן אונזער וועג אין איר, משוגענע מענטשן, איר האָט זיך אייַער וועג...

ס׳איז נישט געווען קיין בהלה בא די מענטשן. ס׳איז גיכער געווען א פאַרבאַרגענער טרויער, ס׳איז נישט געווען קיין גרויסע שרעק, וויל מען האָט זיך דעם גיהנום נישט פאָרגעשטעלט, נאָר דער צער פון די מאַמעס איז געווען גרויס...

די מאַמעס האָבן פאַרגעפילט. דאָ און דאָרט האָט מען געבליפעט. די מאַמעס האָבן געוויינט...

פלוצלינג האָט זיך דאָס איבערגעריסן. די מאַמעס האָבן אויפגעהערט צו ווייַנען, פנימער האָבן געזומען שמייכלען, פון קרעמל צו קרעמל איז מען געלאָפן, פון הויז צו הויז איז מען געלאָפן מיט דער בשורה:

— נישטאָ קיין מלחמה...

— עס וועט נישט זיין קיין מלחמה...

— זיי האָבן זיך איבערגעבעטן, דער רוס מיט דעם דייטש.

איך האָב דאָס דערהערט. איך בין ארויס אויף דער לובעלסקער גאַס, אַנטקעגן די דריי צלמים, וואָס שטייען אויפן בארג, אויף דער גאַס, אויפן ברוק לינן צענדליקער קריסטן און דאַנקען אוּן וויינען פון פרייד...

— ניעמא וואַיני! נישטאָ קיין מלחמה...

אויפן מארק, אַנטקעגן קאַשציאָל, לינן נאָך קריסטינס אוּן קושן די ערד פון פרייד.

— ניעמא וואַיני. זיי געדאַנקט, דו פאָטער אין הימל...

איך בין צוגעגאַנגן צו די יידן. צו איינעם, צום צווייטן:

— וואָס איז געשען?

— נישטאָ קיין מלחמה, מען האָט אָפגערופן, מען האָט שוין אָפגעלאָזט אלעמען, די יונגען גייען צופוס פון פולאָוו, באַלד וועלן זיי קומען...

א שעה צייט האָט עס געדויערט, די זיכערע שמחה.

— הא! איך האָב דיר געזאָגט, אז עס וועט גארנישט זיין. וואָס, די מענטשן זענען משוגע געווארן? מלחמות — דאָס זענען פאר וויל׳דע מענטשן.

ביסל פֿאַרן טויט, כדי אים אויסצומיידן דאָרט, וווּ עס איז מעגלעך אים אויסצומיידן.

אָבער גישט פון דעם שיסערייַ וואָלט איך וועלן אַנטלויפן, ס'איז סיי-וויי-טיי נישט געוואָרן קיין אויסמעג. מיר איז שוואַר מיט די געדאַנקען, וועלכע דאָס שיסערייַ האָט אויפגעמאַקט. איך האָב נישט געוואָלט טראַכטן פון דער וועלט.

רעזאָלוציע... איך האָב שוין בא זיך באשלאָסן, אז בײַדע צדדים זענען גערעכט. די, וואָס פֿאַרמאַנן רייכקייט זיי מאכט, זיי זענען פולקאָם גערעכט, וואָס זיי וויללן דאָס נישט אַוועקגעבן. ס'איז א טייַערע זאַך די מאַכט מיט דער רייכקייט...

אוּן די, וואָס האָבן גאָרנישט — זיי זענען אויך גערעכט, וויַל זיי גייען קנמפֿן פֿאַר מאַכט. נאָר איך בין דאָך א דריטער צד: נישט איך האָב גאָרנישט אוּן נישט איך וויל עפּעס האָבן.. א שפּיל-מאַרק א געלונגענס, אַן אַמביציעזס, א שפּיל מיט א פּרוי אוּן מיט א ביין טינערל.

א שיינעם פּערז אַנצושרייבן...

מיט דידאַזוקע קלינישקיש לעבן מיר אוּן געוונג...

רייכקייט... איך האָב דאָך נישט לאַנג געלייענט, אז אייַ־ר אוּן אַמעריקאַנער מליאַרדער מאַכט זיך וואָגעס פון שאַמפּאַניער. איך דריק אים אוּיס מיין טיפּסטן משגעפּיל. וווּ אומגלויבלעך ער איז, ער האָט נעבעך פֿאַרלוירן דעם געשמאַק פון לעבן, ער וויכט שוין נישט דעם טעם פון באַדן זיך אין לעבעדיקן ים-וואַסער, אַדער שטראַמיקן טייך-וואַסער.

אוּן מאַכט. איך לאָך אין האַרץ פון אַלע מאַכטן, איך וואָלט אויף קיינעם נישט וועלן וויַרקן מיט א קאַנטשיק. גוט איז צו הערן אמאָל, וווּ עמער זאָגט דיר:

— גיסט גערעכט! דאָס איז טויזנט מאָל ליבער צו הערן, ווי א צוויי־שער זאָגט דיר:

— איך פאָלג...

אָבער איך רעד דאָך וועגן נאַכט-גלעזערס.

נעכט, וווּ האָב איך מיט איין נישט גלעזיטן! אויף די שיסן פון שוואַרצן ים אויף דער וואָלגע אוּן אין די וואַוועס פון רוס-

אויפן בילאַרד־טיש

פֿאַרשידענע געלעגערס האָב איך פֿאַרזוכט אין יענע שומלדיקע טעג פון דער רוסישער רעוואָלוציע. איך האָב געוואַנדערט אין קעלערס, געוואַנדערט אויף פֿרעפּ, אין נאַכט איז מיר אויסגעקומען צו נעכטיקן אויף דער גאַס, אויף א באַנק פון טהעאַטראַלנאַר. מיר האָט זיך פֿאַרגלוסט דורכצורייסן דעם ביקסן־וועג פון די שיסער און קומען צו מיינער א באַקאַנטער. דערווייל איז דאָס שיסעריי געוואָרן שטאַרקער, א סכנה געוען א טריט וויישער צו שטעלן. איך בין געבליבן אויפן בולוואַר, אויף א באַנק, איבערן קאָפּ — געלע האַרבסט־בלעטער... האַרבסט געוען אין דער האַרבסט האָט אַזוי ליב די רויקייט, אַבער דאָ קנאַקן קויליען, מענטשן קעמפן... אידעען, אידעאַלאַגיעס, דאָקטרינעס און אַמביציעס פון יחידים...

מענטשן קעמפן...

און איך בין געבליבן אינמיטן, צווישן די צוויי מחנות, א מיטלפּונקט פון דער וועלט, איבער מיר זענען זענען געפֿלויגן קויליען און פֿרעמדע אידעען... איך האָב שטענדיק ליב געהאַט דעם אייגציקן, דעם שיינעם אָפּגעזונדערטן, אזעלכע. וואָס האָבן נישט קיין מחות מיט וועמען צו קעמפן און פֿאר וועמען צו קעמפן. איך האָב שטענדיק ליב געהאַט אויפקוגיין א ביסל אַן דער זייט און עס איז מיר איצט שווער אין דעם שיסעריי.

שרעק! אוודאי האָב איך מורא, איך וויל נישט דערהרגעט ווערן. דאָס אין דער אינסטינקט פון לעבן. מען מוז דאָ האָבן א

איך האָב נישט אויסגעהאַלטן און אויסגעשריגן

— האָס טוט איר מיט אים, שלעכטע מענטשן...

אויגן האָבן זיך אויף מיר אויפגעהויבן, בייזע צעוושעטע און צעבושעמטע אויגן...

— הע, הע! וער איז ער?

— וער ביסטו?

— א חבר זיינער, טאָ קריך אַראָפּ, שנעלער!...

דאָס הארץ איז מיר אנטפאַלן. זיי וועלן מיט מיר טון דאָס זעלבע, וואָס מיט אים און איך וועל דאָס נישט איבערלעבן.

איך האָב פאַרלוירן דאָס לשון... נאָר געהערט האָב איך די געשריי‌ען פון אונטן.

— קריך אַראָפּ!

— מיר וועלן דיך אָפּמעסטן.

— דאָס מוז זיין א גרויסער בּאַרין...

— קריך אַראָפּ...

איך בין נישט אַראָפּגעקראָכן.

צו מיין גליק זענען אריינגעקומען אין וואַגאָן א מחנה נייע מענטשן, זיי זענען געקומען רעחידירן, וועד עס פירט איבעריק ברוים אַדער צוקער אוּן אפשר באהאלט וועד א שטיק מאַנופאַקטור. דאָס האָט געדויערט א היפש ביסל צייט. אוּן שפעטער, וען די רעוויזאָרן זענען אוועק, איז יעדער נאָך א צייט געווען פאַרנומען מיט זיך — מען האָט אָן מיר פאַרגעסן, נאָר איך האָב אָן זיי נישט פאַרגעסן. איך האָב פשוט מורא געהאַט זיך א ריר צו טון פון מיין פּלאַץ.

דאָס האָט באַמערקט אייניער מיט א גרויסער בּאָרד אוּן מיט א קול, וואָס האָט געגלעט אוּן געדונערט אינאיינעם:

— נע באַיסיא, יצחרעישקי! יידל, האָב נישט קיין מורא — האָט ער געזאָגט צו מיר, א ביסל זיך פאַרטראַכט אוּן שפעטער צוגעגעבן:

— רוסקי נאראָד כאָראַשי. וועלן ער שעכט, וועט ער דעם אייגענעם טאַטן נישט שאַנעווען, אוּן וועלן ער קושן זיך איז —

לאנד... זען איך דערמאן זיך איצט די צוטן, וואס זענען נע-
קראכן, גאנצע און געקראכן איבער די ענדלאזע פעלדער,
אנגעפאקט, וי הערינג אין די פעסער, אבער חצרינג זענען דאך
געווען טויערהיים, און דאס זענען לעבעדיקע מענטשן. התדערם
מיילער אטאמען אין וואגן-קאסטן און פארסטעלן די לופט. אי-
נער דעם צחיישן פארסטאנ. ווער עס האט שוין נישט קיין כוח, דער
ליגט אין זיין וויגעל אן אטעם, וי א פיש בעת מען גיסט פון
שיסל ארויס דאס וואסער, און דער, וואס האט נאך א ביסעלע
קרעפטן, יצעזר שעלט מיט טויטע קללות... ער שעלט אלץ אין
אלעמען, ער שעלט די וועלט פון איר ערשטן טאג, ווען זי איז
געשאפן געווארן ביז איר לעצטן טאג... ווען איין פראצענטעלע
פון זיינע קללות וואלט מקויים געווארן, וואלטן מיר גלייך פון אלע
צרות באפרייט געהאנדלט...

פרעמדע קללות, פרעמדע מענטשן, העלזער, וי בא אקסן,
פלייצעס, וי בא די ריזן... פרעמדע מענטשן.

איך געדענק איין נאכט, דאכט זיך — בא קאזלאוו האט עס
מיט מיר פאסירט. איך בין געווארן פארדראקט, ערגעץ העכער וי
די אייבערשטע וואגענען-בענק, דארט, וו מען לייגט די פעק.
איך בין גלעגען און געשוויגן, נישט געקוקט אויף קיינעם, ווייל
די גרויע פינימער האבן זיך שוין איינגעבאקן אין הארץ, נישט
געהערט, וואס מענטשן רעדן דארט אונטן אין וואגן, ווייל מען
האט נישט גערעדט. מען האט זיך געשלאפן...

שטום, טויב און אפגעשטארבן איז געווארן די נשמה
מיינע.

פלוצלינג האבן זיך די געשרייען אונטן פארשטארקט, מען
האט גלייגעט און פריילעך גליארעמט. וואס איז געשען?

איך קוק ארויף אונטן אין עס וועקט זיך אין מיר דאס
לעבן... אלע געפילן פון לעבן: שרעק, נקמה-דורשט, פראטעסט
און באליידיקונג...

די מענטשן אונטן דארט האבן געפאקט א ייד אין זיי האבן
זיך געוומען מיט אים שפילן אין... פילקע, געשליידערט פון איין
פלאץ צום צווייטן, געקניפט און געצופט די בארד זיינע.

געקומען קיין יאַלטע בין איך שפּעט בּאַנאַכט. געקומען זוכן א נאַכטלאַגער. נישטאָ קיין פּלאַץ, אַלץ איז אויבערפולט און עס האָט זיך געוואָלט שלאָפן עפּער א סך, פּאַר גאָר א סך נעכט. איך בין אַוועק מיט א וואַליזע צום ברעג ים, געוואָלט זיך באַהאַלטן און אויסשלאָפן זיך אין א שיפל, שטייט אַבער בּאַם ברעג א דייטשער זעלנער אין א קאַסקע און מיט א ביקס...

לויף איך וידער איבער די האַטעלן...

און עס געלינגט מיר, עס גליקט מיר אַפּ. א פּאַרטיער פון א רייכן האָטעל לייגט מיר פּאָר א פּלאַץ אויף... א בילי־אַרד.

ער נעמט בּאַ מיר דערפּאָר א גאַנץ פּעטן פּריין, נאָר איך בין דער גליקלעכסטער מענטש... איך וועל שלאָפן.

שלאָפן, פּאַר יעדן פּריין...

דאָס האָט קיינער נישט געטאָרט וויסן. בּגנבה האָט ער מיך צוגעפירט צום בילי־אַרד אין א פינצטער צימער:

— אָט דאָ לייגט זיך, אַבער שטיל, שא, קיינער זאָל נישט הערן, די אַדמיניסטראַציע וועט מיך שטרענג באַשטראָפן.

איך האָב טאָקע זייער פּאַרזיכטיק אַראָפּגעצויגן די שיך מיינע, אונטערגעלייגט מיין וואַליזע צוקאָפּנס און אויסגעצויגן מיטן גאַנצן אימפּעט די באַפרייטע פיס...

אַבער באַלד האָט א צווייטע פּאָר סיס מיר נעענטפערט מיט א קאַנטר־אַטאַקע און מיט א רוסישער ברכה אַלס א צוגאָב. האָב איך פּאַרשטאַנען, אז נאָך איינער שלאָפט אויפן בילי־אַרד, האָב איך אויבערגעאַרפן די פיס אויף דער צווייטער זייט פון גרי־נעם טיש.

דערהערט זיך א באַס־קול:

— די ביינער וועל איך דיר באַלד צעברעכן. ווי א הונט וועל איך דיך דערשיסן...

און נאָך דעם אויסגעשריי האָט א הונט גענומען ברומען, נישט בילן, נאָר ברומען ווי א חיה, וועו מען רייצט זי אין א שטייג... פינצטער חושך, איך זע גאָרנישט, איך וייס גאָרנישט. אפשר בין איך גאָר קיין יאַלטע נישט פּאַרפּאָרן, אפשר צווישן מערדער אַרייגעפאַלן? איך האָב נישט צוגעמאַכט קיין אויג, נישט

מיט אַלעמען זיך געקושט: מיט א טאַטער, מיט א זשיד און מיטן שיינעל אליין אויך...

און איך האָב זיך געפרַאַכט:

— קוש זיך נישט מיט מיר אזן שעכט מיך נישט... כאַראַשו נאַראַד!

נעכט אין די וואַגאַנען, אין יענע טעג. שוואַרצע קאַשכאַרן זענען דאָס געווען. נישט איינער איז דערשטיקט געוואָרן, נישט איינעם האָט מען פון די פענצטער אַרויסגעוואָרפן, כדי א צווייטער זאָל האָבן א ביסעלע פלאַץ פאר זיך. יעדע מענטשלעכקייט האָט אָנגעהויבן צו פארשוינדן... איך טראַכט אַמאָל: וווּ זענען אהינגעקומען די מיליאַרדן פוּדן יסורים, וועלכע האָט שאַר זיי באַפרידיקט, וועלכע האָט נקמה גענומען?

נעכט, בעת מען איז געשלאָפן אין וואַגאַן שטייענדיקער־הייט, איינער אָנגעשפּאַרט אַן דעם צווישן, אזן מען דער צווישטער האָט זיך א ביסעלע אַפגערוקט, פלעגט משן אומפאַלן אזן אויף דיר פלעגט פאַלן א צווייטער, האַלב־טויטע מענטשן פון מידקייט. א קנויל פון מענטשן פלעגט ליגן אזן כראַפען אזן די צוגן פלעגן קריכן אויף די וויסטע רוסישע פעלדער...

איין נאַכט געדענקט זיך, א קאַמיש נאַכט. איך בין דעמאָלס געשלאָפן אויף א ביליארד. אין יאַלטע איז דאָס געווען... יאַלטע איז געווען בא די דייטשן אזן די, וואָס פלעגן לויפן פון רוסלאַנד, די רייכערע, זענען געלאָפן זיך באַהאַלטן אין יאַלטע. א סך פון זיי האָבן דאָ אייגענע וויליעס געהאַט. איך אויך... קיין וויליע האָב איך דאָרט נישט געהאַט, אָבער אי־פּעטרי־דער שפּיציקער בארג, דער ים אזן א ביסל אַלטע באַקאַנטע — דאָס אַלץ האָט מיך שטאַרק אהין געצויגן. מיט גרויס מי האָב איך זיך אהין דערשלאָגן. געפאָרן בין איך אויף א שיף. פארן אַרויספאָרן האָב איך זיך דערוווסט, אז די שיף, וואָס איז נעכטן אויעק, איז אַרויסגעשוומען אויף א פאַרבאַנדטעטע מינע אזן איז אויפגעריסן געוואָרן. פונדעסטוועגן איז אויך מיין שיף געווען אָנגעפאַקט מיט מענטשן. מען האָט א ביסל מורא געהאַט אזן מען איז געפאָרן וויייטער...

אויף די טרעפ

באמאג, ווען גאנץ מאסקוע האט אויפגעציטערט פון דעם פליצלינגדיקן שיסערייַ; ווען איינער באם צוויטן האט געפרעגט, וואס דאָ קומט פאָר, אין קיינער האט נישט געוווסט. אייגנטלעך, וואס עס איז געשען, — אין דעם מאמענט זענען אויך די רייכע שכנים פון „סקאטערסני פערעולאק" ארויסגעלאפן אויף דער שמאָלער גאס און געגומען זיך צוהערן און פרעגן בא די פאר־בייַוויסערס:

— וואס איז געשעען? פונואנען לויפט איר? וו שיסט מען?

די מענטשן, די אייגלעך פארשוינען האבן געענטפערט מיט האלבע פראזן, נישט דערזאגט דאס, וואס זיי האבן אנגעהויבן צו רעדן אין געלאפן וייטער, פארשוונדן געוואָרן אין דעם משוגהדיקן אלט־מאסקווער קוואַרטאל „ארבאט", אין דעם לאבי־רינט פון די קריזמע, שטומע געסלעך, וווּ עס האבן געלעבט די רייכסטע פאבריקאנטן און סוחרים.

די שכנים פון הויז נומער דרייַ זענען געשטאנען אין אפ־געוואַרט אַ שפּיקל ידיעה, וואס זאָל קלאָר מאכן די געשעענישן. בא זיי אין די אויגן איז געווען שרעק, אומרויקייט, און אין דער זעלבער צייט אַ געוויסע ניגיריקייט, וועלכע פארלאָזט נישט דעם מענטש אין דער גרעסטער סכנה; אַ פרימיטיווע נייגיריקייט פון קינדער, וועלכע פרייען זיך מיטן פייער, וואס פארברענט זייער טאטנס הויז.

די טיר פון אונטערשטן אַרײַנגאנג איז געווען אָפן, פון אונטערשטן גאָרן, פון העכסטן — אלע האבן זיך ביסלעכווייז ארויסגעזוקט אויף דער גאס, אפילו די דינסטן, אפילו דער

קוקנדיק אויף מיין מידקייט. די סיס האָב איך איינגעצויגן... ניין מער אייגציען האָט מען זיי שוין נישט געקאָנט.

איך האָב געוואַרט אויף דעם פרימאָרגן...

און וען דער טאָג האָט אָנגעהויבן אַריינקוקן, האָב איך זיך געגומען צוזומצען, וו איך בין דאָ אויף דער וועלט: א ריזיקער בילי־ארד. אין זיין יעדן וינקל ליגט א מענטש. איך האָב געגומען צילן מין זיך, די איבעריקע דריי זעגען געוון דריי רוסישע אפיציר'. וויס־גוואַרדיסטן. א גענעראָל. א פולקאָווניק אזא א קאפיטאַן. איך האָב זיי דערקענט לויט די עפּאָלעטן אויף די שינעלן, מיט וועלכע זיי האָבן זיך צוגעדעקט. לעבן קאפיטאַן איז געלעגן א חונט. אָלע זענען געשלאָפן, דער חונט אויך...

איך בין אָנטלאָפן פון אזוי פיל צרות, איך האָב געזען אזוי פיל צעשטערטע נעסטן. וען איך בין אָפּער ארויס פון דעם דאָזיקן האָסטל, מיט מיין טייערן געלעגער, וען איך האָב דערזען דעם ים, אין וועלכן די זון האָט זיך געבאָדן, וען איך האָב דערזעען די שפּיצן פון „אי־פעטרי" — האָב איך זיך דערפרייט. און פרי אָפּגעאָטעמט. נישט אלץ קאָנען זיי, די מענטשן, צעשטערן...

גענאָגן שכנים, וועלכע זענען אויף דער גאַס פריער נישט געווען.

אָלע האָבן געשריגן, אָלע האָבן געריידט:

— בא אונז צוהאָקט אָלע שויבן...

— בא אונז צעשמעטערט דעם שפּיגל, די שאַנק...

— קיינעם נישט פאַרוונדעט?

— געלויבט דער אייבערשטער, אָלע געבליבן גאַנץ.

בלייכע זענען די מענטשן שטום געוואָרן אויף א רגע. עס האָט זיך דערהערט א שטילער „האָספאָדי"! די קריסטן האָבן זיך געצלמט...

אונטן אין פּאָדערהויז, אין קאָרידאָר, זענען געווען גלעזערנע טירן. עס האָט זיך געוואָלטיק געווארפן סרויסקוקן, דערגיין, וואָס עס טוט זיך אויף דער גאַס, נאָר קיינער האָט נישט געוואָגט צוגיין צו דער טיר. מען האָט געקוקט אויף דער טיר מיט שרעק... אָט באָלד וועט ווער אריינגיין א גרויזאַמער. א בייזער, אין בייזע הענט וועט ער האָלטן רעוואָלווערן; נאָך אים וועלן גיין אנדערע מיט בלייכע פנימער, מיט צעפּלאַטערטע האָר, מיט די ציין וועלן זיי קריצן... נעכטן, אייערגעכטן זענען זיי געווען איינצלנע, צעוואַרפענע, צעשפּרייטע... הייבט האָבן זיי זיך פאַריניקט, אָלע, אָלע צוזאַמען, מיט פייער אין שוערד... נעכטן האָבן זיי גערעדט אויף די גאַסן, אויף די בולוואַרן, אויף אָלע עסטראָדעס, וווּ מענטשען האָבן זיך געפונען. און אין זייערע אָלע רייד, אין אָלע אויפרופן און אויסגעשרייען איז געווען איין לאָזונג: די נקמה איז צייטיק „געוואָרן".

און איצט קומען זיי נאָך נקמה. די קויל קנאַקן.

עפעס זענען שטיל געוואָרן אָלע קלאַנגען פון דער וועלט, אָלע וויסט און נאָענטע עכאָס... בלויז די קויל, נישט מער, מי די קויל לאָזן זיך הערן.

שטילער!

אין קאָרידאָר איז א ציטער דורכגעלאָפן, עמעצער האָט געגומען קלאַפּן אין טיר, רייסן זיך מיט אָלע כוחות אין טיר אריין.

טרייער שוויצער פון די שכנים. דער פרייסלייציקער מיקיטא, וועלכער איז שטענדיק געזעסן אויף דער שטול בא דער ווינדע און געהאלטן אין איין באריסן: „זדראסטוויטע, העלענא מאר־קאוונא! זדראסטוויטע, אלעקסאנדער יאסיפאוויטש!"

דאס שיסעריי איז געגאנגען פון ווייט, הילכיק-טויב. ביקסן און פילעמיאטן. מענטשן זענען וויניקער געוואָרן. מיטאמאל האט זיך דאס לעבן פון די גאסן אפגעשניטן; די טראמווייען האבן אויפגעהערט צו קלאפן און צו שייערן די שינעס, דראזשקעס פארן נישט, מענטשן שפרייזן נישט.

ס'איז געווארן שטיל, מיט פחד און מיט יום-טובדיקייט איז פול געוואָרן די שפּיציקע האַרבסט-לופט.

אין סאמע מיטן ברעג פון וואַכעדיקן לעבן איז אריין א שטראָם פון ענדערונג. די קויל־ן האבן ווייט געפלאצט און געלעכערט, כסדר געלעכערט דעם גרויסן לאנגוויליקן מאנאטאן פון נעכטן, פון אייערנעכטן...

פלוצלינג...

דאס, וואס האט אזוי וויט אפגעהילכט, דאס שיסעריי, דער קויל־ן־פויק איז דורכגעלאפן אלע ווייטע גאסן און געסלעך און מיט־אמאל זיך אויסגעשאטן. געפלאצט אויף סקאטערשני נומער דריי. אט דא נאענט, איבער די קעפ און הייזער, איבער די נשמות פון די נייגיריקע, וועלכע האבן זיך בין איצט צוגעהערט, וואס „דארט" קומט פאר. איצט האבן זיי דערפילט, וואס „דא" קומט פאר...

צעבראכענע שויבן האבן געגומען פאלן אין קלינגען אויפן ברוק, שטיקלעך טינק פון די מויערן, פרעסקעס, גזימסלעך אין נאכאמאל שטיקלעך גלאז...

די, דער, יענער... אלע האבן געגומען שרייען, און מער פאר אלעמען האט געשריגן מיקיטא:

— אריין, אריין, גאספאדא!

א סעקונדע האט געדויערט און אלע האבן זיך איינגע־שפארט אין קארידאר בא די טרעפ... און פון די טרעפ זענען

איך בין געגאַנגען לערנען זיך, אין זיי מאַכן דאָ רעוואָ-
לוציעס; אז מען וועט אויפהערן צו שיסן, וועל איך גיין אהיים,
איך וויל אויף „סאַדאָווער".

נאָר עס האָט נישט אויפגעהערט. וואָס טונקעלער ס'איז
געוואָרן, אַלץ שטאַרקער האָט זיך געלאָזט הערן דאָס שיסערײַ.
עס איז געקומען א שרעקער פחד, נאָר דערווײַל איז נאָך אַלץ די
נייגיריקייט געווען שטאַרקער פאר דער שרעק און מען האָט
פסדר געפרעגט בא דער נײַ-אָנגעקומענער, וואָס זי האָט געהערט
און וואָס זי האָט געזען, אויף וועלכע גאַסן זי איז פאַרביגעגאַנגען.

זי האָט זיך נישט גלאָזט בעטן:

— מען זאָגט, די „באַלשעוויקעס", מען זאָגט די „מענש-
ויקעס", וואָס ווייס איך דאָרט? איך האָב געהערט שיסן; אַלע
זענען געלאָפן, בין איך איך געלאָפן; איך האָב פאַרלוירן מײַן
מוזיק-טעקע, לעבן מיר איז געלאָפן א ייִנגל מיט צייטונגען, איז
ער געפאַלן און געוומען וואַרפן מיט די הענד, מיט די פיס. דער-
נאָך האָב איך געזען א צוויטן פאַלן. אָרימע מענטשן!

עס האָבן אַלע באַמערקט, וי די נאַכט איז אָנגעקומען, עס
האָבן אַלע באַמערקט, אז די היינטיקע שיסערײַ האָט צעשטערט
זייער געווינלעך לעבן, זייער רויקייט. מען האָט געפילט די גרויס-
קייט פון מאַמענט, נאָר איין מיקישא האָט עס פאַרמילירט אין איין
וואָרט, ער האָט א קוק געטון צו דער גאַס און אַרויסגעברומט
דורך דער בריטער באָרד:

— ס'איז נישט געווינלעך! — און צוגעשאַקלט מיט זיין
רונדן קאָפּ — נישט געווינלעך!...

דאָס לעבן פון היוו נומער דרײַ איז איצט געגאַנגען אויף די
טרעפ. אין די צימערן איז געהאַלטן א סעודה צו בלייבן. די קוילן
זענען כסדר געפלויגן און געלעכערט די פענצטער, דאָס מעבל...
מענטשן זענען באַוועגלעך און פלינק, מענטשן האָבן זיך קלוג
אויסגעהיטן.

מען האָט אראָפגעשלעפט אונטן אין פאָדערהויז אַלע
מאַטראַצן און קאַנאַפּעס, מען האָט איכפּראַמיזירט געלעגערס און
א נאַכט, א טאָג איז שוועך! דאָס געווינלעכע איז געוואָרן געווינ-

און די טיר איז געווען געשלאסן, און מינצמערלעך איז שוין געווען.

מען האָט די ערשטע רגע נישט געקאָנט דערגיין, ווער, ווער דאָס איז; האָט דער אלטער טרייער מיקיטא זיך צוגערוקט נענטער, צוגעגאנגען ביז צו די שויבן; ווּאָס מען האָט צו אים געריידט, האָט קיינער נישט געהערט. נאָר אלע האָבן געזוי געהערט, ווּאָס מיקיטא האָט געענטפערט:

— מען קאָן נישט, מען מאָר נישט, גייט צוריק אהיים!

אין טיר האָט מען וויידער געקלאפט. האסטיקער, בייזער, אומגעדולדיקער אין עס האָט זיך דערהערט א ווייענדיק קול פון א פרוי:

— לאָזט אריין, מענטשן! זייט נישט מערדעריש! ...

— מיקיטא, לאָז אריין!

— מיקיטא, לאָז...

אלע זענען צוגעשטאנען צו אים, ביז ער האָט באַווילקט אריינצודרוקן די האנט אין קעשענע, לאנגזאם ארויסגענומען דעם שליסל און לאנגזאם געמוטן אויפשליסן, שוקט ווי דאָס ווּאָלט סאָרגעקומען אין יעדן געוויינלעכן טאָג, נישט היינט, ווען פון דער רויקער שטאָדט איז געווארן א בלוטיק שלאכט-פעלד.

ער האָט אויפגעפנט די טיר, אין עס איז האלב אריינגענגען, האלב אריינגעפאלן א יונג מיידל, רייך אויסגעפוצט, די אויגן האלב-פארווייגט, נאָר א שמייכל האָט שוין געמריקנט איר טרער, זי האָט געפרעגט:

— וואָס האָט איר מורא געהאָט פאר מיר?

מען האָט זי באַשראָכט.

א יונג פנים מיט עטוואָס טונקלע ברעמען, פון אונטער דעם היטעל האָט זיך געריסן מיט קאפריז א גאָלדענע בלאנדקייט, אין די אויגן האָט זיך טיף-טיף איינגעגבערט א שטייפע בלויקייט, א בלויקייט, ווּאָס לעבט איבער אלטקייט און שימל, וי די עכטע בלויע שטיינער, ווּאָס אפילו פייער סאָרניכטעט זיי נישט.

זי האָט איבערגעריסן דאָס שווייגן, וואָס האָט געהערשט ארום איר:

— דאָרט איז אַ סכנה, דאָס שיסערייַ הערט נישט אויף.

— שאָ קומט אַרויף מיך ראָטעוועז...

נייט מען אַרויף צו איר און מען נוצט אויס אַלע אַרגומענטן, אַבי זי זאָל אַראָפגיין אונטן; זאָל זי אַראָפגיין, זאָל זי זיין מיט אַלעמען צוזאַמען, אַבי נישט מיט אייַנעם. איר שמייכל זאָל נישט געהערן צו אייַנעם; איבערהויפּט היינט, אין די טעג פון סכנה, וען מיר אַלע אַפּגעזונדערטע ווינוגען איז געווען אַרן גרויסע משפּחה, אַיין פאַרייניקונג.

און באמת, וען אַלע ווילן זיך לייגן שלאָפן, ווילּ אַגאַנאַך בלייבן אויסן קאַרידאָר, אונטן בא דער סאמע טיר...

חברה קוקן זיך איבער. מיט וועמען האָט זי אַפּגערעדט? אין אייַנער צום צווייטן איז אייפערזיכטיק. זיצט מען אזוי אַריין ביז שפּעט אין דער נאכט. אייַנער געטרויט נישט דעם צווייטן. מען זיצט אזוי מען הערט, ווי די פּלעמיאָטן בילן. אין קאַרידאָר איז פינצטער, צוליב פאַרזיכטיקייט צינדט מען נישט אַן קיין מייער...

ווילּ מען זען צי יעדער האָלט זיינע הענט בא זיך? צי עמעצנס פינגער שפּילן זיך נישט מיט אַגאַס פינגער?

ס'איז אַ וועלט פאַר זיך... און הינטער דער וואַנט ברעכט זיך די גרויסע וועלט, וועלכע שלינגט אין אַלע קלייַנע וועלטלעך אין איר שטראָמיקן אָפּגרונט...

וואָס דאָרטן קומט פאַר אין יענע חיישטרע גאַסן האָט קיין נער נישט געוווסט. די באַלאַגערונג האָט געדויערט. פּלוצעם וועט צוגיין צום פענסטער, האָט ער מער נישט געזען, ווי שטיקלעך גזימטן פון די שכנישע הייזער פליען אויף דער ערד, ווי א נישט זעענדיקע האַנט וואָלט זיי געצוווען; דאָס האָבן די קוילן געפּרבעט.

דער פירטער טאָג, בא אַלעמען זענען פאַרטעמפּט געוואָרן די געפילן, פידע איז מען אַראָפּגעקראָכן אויף די ערעפ, אַראָפּ אין אַרויף.

פרייַלעך און לוסטיק איז געווען גאָר אונטן בא מיקישאַן דעם קאַרידאָר-דינער אין קעלער. דאָרטן האָט מען צונויפגעקליבן

לעך. דאָס פּרעמדע מיידל מיט די טיף־בלויע אויגן איז דאָ פּאַר־
ליבן. זי האָט דאָ געמוזט פּאַרבלייבן, ווייל גאָס אין וועלט איז
אָפּגעשניטן געוואָרן.

דאָס מיידל — אַלגא באָגאַטאָוא האָס זי געהייסן, א טאַכ־
טער פון א באַווסטן אקטיאָר, אן אייניקע סאָכטער, וועלכע
האָט געהאט מער קאָפּריזן, וי האָר אויך דעם בלאָנדן קאָפּ.

זי האָט זיך גיך צוגעפּאָסט צו דער נייער לאָגע. זי האָס
באָלד איבערגעצייכט, וויפיל יונגעלייט דאָ זענען פּאַרהאַן אין
הויז נומער דריי, זי האָס זיי אַלע מאַבילידירט, אוז דאָרט, וו איר
געלעכטערל האָס אָפּגעקלונגען, אין יענעם אָרט איז שוין לאַנג־
ווייליק נישט געווען. זי פלעגט אַלעמען צונויפרופן, אַלע פלעגן
איר נאָכגיין.

די רייכע זינדלעך האָבן געזומען אייפּערן איינער צום צווייטן
אוז די טאַטעס האָבן אויך נישט געשוויגן... די גאָס האָס אוים־
געהערט צו שרעקן, מען האָט נישט געוואָרגט וועגן דעם, אוז
די סכנה איז דאָך געווען — אין פייער פון קאָמף האָט געקאָנט
פּאַסירן, אז גאַנצע הייזער זאָלן אויסגעשאָכטן וערן אוז דאָס
הויז אויף „סקאָטערנע" איז געווען פּאַרעכנט פּאַר א הויז פון צע־
טע בורזשויען...

אָבער אַלגא באָגאַטאָוא האָס געהאָס א געלעכטערל, וואָס
האָס אַלץ געלאָזט פּאַרגעסן. אפשר איז נוט געווען אין אפשר
שלעכט, וואָס די סכנה האָס זי דאָ אהערגעברענגט...

פּאַרוואָס זענען אַלע מענער אזוי אומרויק געוואָרן? וואָס
איז געשען? די סכנה איז הייגט נישט גרעסער אוז נישט קלע־
נער געוואָרן. וי נעכטן; נאָר דער סוד איז, וואָס אַלגא האָס זיך
אָפּגעטיילט מיט איינעם אוז איז אַרויפגעגאַנגען אויף א העכערן
שטאָק. זיי זיצן דאָרט אויף די טרעפ אוז שמועסן, אוז וער וייסט?
אוז אפשר קושן זיי זיך...

מען האָס זי שוין עטלעכע מאָל גערופן:

— אַלגא, וואָס זיצט איר דאָרט אויבן? קומט אַראָפּ אונטן.

— מיר איז דאָ גוט — ענטפערט זי פון די אייבערשטע טרעפ
אוי " געלעכטער קיקלט זיך ביז אונטן.

— מיט וואָס זענט איר אזוי זיכער ?

— איך... איך וועל אַ קוק געבן אויף זיי מיינע בלויע קוקערס, אין זייערע בייזע נשמות וועל איך אַרייַנקוקן... זיי וועלן מיך נישט רירן.

מען האָט געקוקט אויף איר, מען האָט זיך געפרייט מיט דער זיכערקייט פון דעם פרעמדן מיידל און יענע האָט געאַרבעט מעשים. זי האָט די אַלע מענער, וואָס זענען דאָ געווען, דורכגעטאַשירט, וי קאַרטן, מיט דעם, מיט יענעם געשפילט, געפליר־טעוועט אין צוים פוך זיך אויסגעלייבן אייגעם, א יונגן אַדוואָקאַט, א בלאָנדער שוייגעדיקער יונגערמאַן. זי האָט זיך אָנגעהויבן מיט אים אַלץ מער אַפּוזנדערן. די איבעריקע האָבן דאָס צוגעקוקט און געפיסן די ליפן. זי האָט נישט געמאַכט קיין סוד פון איר געפיל צו הלאָדימיר איוואַנאָוויטש טיכאָנאָוו, אַזוי האָט געהייסן דער יונגער אַדוואָקאַט.

— איר וייסט, חברה, איך האָב מיך פאַרליבט אין אים. דאָס וועט זיין די אינטערעסאַנטסטע ליבע אין דער וועלט. אין דער שוים פון דער רעוואָלוציע, אין סאָמע בדען פון מייער, אונ־טער די קויל־ן איז געבוירן געוואָרן אונזער ליבע.

וואָס רעדט זי דאָס אַרויס ? וואָס פייקט זי מענטשן, אַלע זענען דאָך אין איר פאַרליבט, געהאַלט ! וואָס רעדט זי אַזוי הויך וועגן דעם ?

איר ליכטיקער קאָפּ האָט געשוועבט איבן און אונטן. אויף די טרעפ, אין קאָרידאָר, אין קעלער, אירע טיף־בלויע אויגן פלעגן זיך באַוויזן און איבערלאָזן אין די טונקעלע וינקעלעך פון אַנגעשראָקענעם הויז א ביסל בלויקייט. באַלד אַנטלויפט זי אין באַהאַלט זיך ערגעץ מיט „איר" הלאָדימיר איוואַנאָוויטש. פאַר־לירן זיי זיך, רופט זי:

— הלאָדימיר איוואַנאָוויטש, ווו זענט איר ?

און עס קלינגט איר קול און מוזטערט און פרייט. עס זאָגט, אַז בא אַלע רשותאַלויציעס וועט די יונגע נישט אָפּשטאַרבן און מענטשן וועלן זיך ליבן, מענטשן וועלן בענקן און שטרעבן. דריי טעג, פיר כעג זענען אַריבער. די שרעק איז געוואָרן

אַלע קינדער פון גאַנצן הויז, מען האָט דאָרט אַראָפּגעטראָגן זייערע שפּילצייגן, אַלע קינדערישע מעדלעך, לילאַקעס, אָנגע־שטאָפּטע חיות, וואָגאָנעלעך און לאָקמאָטיוון מיט מצכאַניזמען. די קינדער האָבן זיך געשפּילט און געשריגן, זיי האָבן קיינמאָל אזוי פיל פרייהייט נישט גהאַט. אונטן אין קעלער איז אפילו נישט צוגעקומען דאָס שיסערי, דאָס קלאַפּן פון די פּולעמיאַטן און ביקסן.

די גרויסע האָבן אויך פיל מאָל פאַרגעסן, וואָס אויף די גאַסן קומט פאָר. אַן אָפּגעשלאָסענע וועלט איז יעדעס הויז געווען.

מען האָט געשפּילט אין קאָרטן.

מען האָט זיך געטיילט מיטן שפּיין, דערבי האָט אייגער דעם צוריק חושד געווען, אז יענער באַהאַלט עפּעס פון אים. די באַלעבאָסטעס האָבן זיך באקלאָגט. אז די האָבן שוין באַלד קיין צוקער נישט, קיין מעל נישט.

מיקיטאַ איז פריפּיגאָגען און אַלעמען געשריסן, אַז פון האָנגער וועט מען נישט שטאַרבן, חייל אין קעלער לייגן קאַרטאָפל. עס וועט סטיין אויף דעם גאַנצן וינטער פאַר אַלעמען,

— אָבער וי לעבט מען מיט בלויז קאַרטאָפל?

— מען לעבט... — האָט מיקיטע געענטפערט און אין זיין קול האָט אַפּגעקלונגען בטחון און זיכערקייט.

איינע איז געווען, וואָס האָט זיך נישט געלאָנגוויליקט דאָס בלאָנדע מיידל אַלגע באַגאָטאָוואַ. זי האָט דאָ פאַרבלאַנזשעט צופעליק. וען מען האָט אָנגעהויבן שיסן, איז זי דאָ אריינגעלאָפן.

איצט איז זי שוין נישט קיין פרעמדע. זי קען אַלעמען. רופט יעדן מיטן נאָמען, שפּילט זיך מיט די קינדער. און די קינדער שפּילן זיך מיט איר.

איינמאָל, בעת מען האָט גערעדט וועגן דעם שוידער פון די גאַס-שלאַכטן, וועגן בלוט און אכזריות, האָט זי זיך אָנגע־רופן:

— מיך וועלן זיי נישט רירן...

זי האָט אויף אים א קוק געגעבן און זיך דערשראָקן פאַר זיין בייז קול.

— ניין, איך שפּאַס... — זי האָט זיך געזומען צלמען.

דאָס פּייער האָט נישט געהערט נישט מיקיטאַן אין נישט דאָס זאַרגלאָזע מיידל. עס האָט געשלונגען שטיקער מויער, פון די פּנימער איז עס געקראָכן און עס האָט זיך אויסגעדאַכט, אז דאָס פּייער איז דאָרט לאַנג באַהאַלטן געלעגן אין די וועלט פון דער נירשטינס הויז. איצט איז געקומען זיין צייט...

א צוויי הויז האָט שוין געברענט און די פלאַמען מיטן געדיכטן רויך האָבן אריינגעפירט אלעמען אין טעות. מען האָט געמיינט, אז האלב מאָסקוע ברענט שוין.

אלע האָבן געקוקט נייגיריק. מיטאמאל דערהערט זיך מיקיסאָס בייז קול:

— אך, זאל אייך דער נישט-גוטער...

מען קוקט זיך ארום און —

אלגא באגאטאוא קושט זיך מיט דעם יונגן אדוואקאט. זיי האָבן געטראכט, אז אלע זענען סארנומען מיטן פייער, וועט מען זיי נישט באמערקן... מיקיטא איז פאר כעס אראפ דער ערשטער:

די זעקסטע נאכט איז צום אנהייב דורכגעגאנגען גאנץ רויק, אלע האָבן זיך צונויפגעקליבן בא איינעם פון די שכנים אין פארטער, מען האָט אנגעצונדן אלע עלעקטרישע לאמפן, מען האָט פעסט פארהאנגען די פארבראכט, געזונגען, געשפּילט, געטאנצט.

פון צייט-צו-צייט פלעגט זיך וועד אפּרייסן און א קוק געבן אין קאריאר, צי די גאס קערט זיך נישט איבער. ער פלעגט קומען צוריק און א סך מענטשן באפאלן אים מיט דער פראגע:

— וואס? וואס הערט זיך?

און שטענדיק איז געווען דער זעלבער ענטפער

— מען שיסט!

דאָס שיסעריי איז געוואָרן א געוויינלעך נודנע געשעעניש. און אלגא באגאטאוא האָט נאר געהאט איין פראגע:

— עס מוז ברענען. אויב עס ברענט נישט, איז דאָס

מאַנאַטאַן, אַזוי וויי דאָס שיסערייַ... נו, און וואָס וויסטער ? עס וועט זיך גאָרנישט בייַזן ?

אויפן פינפטן טאָג האָט זיך אַנגעצונדן א הויז. דער פיר-שטיין גאַגאַריאַנאַס הויז, וואָס איז געשטאַנען קעגנאיבער.

און דאָס איז, דאַכט זיך, נייטיק געווען, עס האָט זיך גע-פאַדערט אַן עפּעקט. א רעוואָלוציע אַן פייער — וואָס פאַר א רע-וואָלוציע איז דאָס ?

א טאָג פון די שכנים זענען אַרויפגעלאָפן אויפן השכטן שטאָק און פון די פענצטער אַרויסגעקוקט. די, וואָס האָבן נישט מורא געהאַט פאַר זייַ שיסערייַ, זענען פון פענצטער ניטאָ אַ-געשרעקן... פייער רייניקט, פייער מוטערט, פייער האָט עפּעס א סוד אין זיך, מען האָט געקוקט אויפן פייער און מען וואָלט גע-וואָלט דערגיין בּאַ אים, ווי לאַנג דאָס וועט געדויערן און וואָס וועט פון דעם אַרויסקומען ?

און די אַלגע בּאַנאַטאַצ איז געשטאַנען צוגעטוליעט צו איר וואַדימיר איוואַנאָוויטש און געקוקט אויפן פייער, געשוויגן. נאָר מען דאָס פייער האָט געמוטשן ברענען העלישער, ששאַרקער :

- גוט שאי !

- וואָס גיט גוט, אַלגא ! מיט וואָס פריים איר זיך אַזוי ?

- איך וויל. עס זאָל ברענען, איך האָב ליב פייער !

— א משוגענע קאַץ עס נאָר פאַרלאַנגען...

און זי האָט זיך געמוטשן פאַרגנטפערן :

— איך וויס, אז דאָס איז נישט פון מיין זייט, נאָר איך זאָג שטענדיק דעם אמת, איך זאָג עס אייך איצט. איך וויס נישט פאַרוואָס, נאָר איך וויל עס זאָל ברענען... זי האָט זיך גע-נומען פאַנטאַזירן :

— דאָס פייער וואַרפט זיך אַריבער אויף לינקס און אויף רעכטס, עס וועט זיין ליכטיק איבער גאַנץ מאַסקווע...

מיקיטא האָט אויף איר בייז א קוק געגעבן.

— און די צערקווע, וויל די באַרישניע, זאָלן ברענען ? הא ! די צערקווע זאָלן אויך ברענען, „סטראַכטנאַי" זאָל ברע-נען, „וואַסיל בלאַזשענני" זאָל ברענען ?

— וואָס טוט איר דאָ? וווּ איז אייער געוועהר?

די אַלע באַוואָפנטע האָבן געשריגן און געזידלט.

דער אַדוואָקאַט איז געווען טויט בלאַס, נאָר אַלגא באַגא-שאַחע האָט זיך נישט פאַרלוירן.

— מיר האָבן נישט קיין געוועהר, וואָס וויל איר פון אונז?

— וואָס האָט איר דאָ געטון אויפן בוידעם?...

— מיר האָבן זיך דאָ געקושט — האָט אויסגעשריגן די אַלגא. — מיר האָבן זיך געקושט... יעי-באַגו.

עמעץ האָט צוגעטראָגן צו איר פנים אַן אַלעקטריש לעמפּל און זי באַלויכטן...

— געקושט, צו אַלדי שווארץ יאָר, אויף די גאַסן גיסט זיך בלוט און דאָ שפּילט מען זיך אין ליבע...

— יעדער שפּילט זיך, ווי ער קאָן — האָט זי פריילעך געענטפערט.

די שטימונג איז געוואָרן אַן אַנדערע. אַלע האָבן געוומען לאַכן, מען האָט די פאַרליבטע ארומגעפירט פון בוידעם אין אַנ-געזאָגט, אז קושן זאָלן זיי זיך אונטן אין קאָרידאָר

די באַוואָפנטע זענען צוועקגעגאַנגען און ערשט האָט זיך אַלגא באַגאַטאַרא געכאַפט:

— ווער זענען זיי געווען, באַלשעוויקעס, צי מענשעוויקעס? דאָס האָט די אַרץ געוואָלט וויסן. —

נישט קיין רעזולטאטיע. די נעכטיקע שרפה איז היינט שטילער
געוואָרן, דער הימל איז געוען רויט. סייער-צונגען האָבן געלעקט
די סקעלעטישע וענט פון די אויסגעברענטע מויערן, אָבער דאָס
סייער איז גרעסער נישט געוואָרן, עס האָט זיך בעסילס זיין
אומעכט.

מען איז געגאַנגען שלאָפן שפעט. אָבער פייערן האָבן זיך
פאַרלאָשן און אויף די טרעפ האָבן זיך אויסגעלייגט די מענער,
אין אונטערשטן ציבער לעבן דער וינדע האָבן זיך געמאַכט א
באַקוועמער געלעגער די פרויען...

און מערקווירדיק: געשלאָפן איז מען גאָנץ געשמאַק אין
יענע גרויסע שעג פון איבערקערעניש. דער טאָג איז געוען שוואַר,
אָבער באַנאַכט פלעגט אָלץ פארשוווּנדן ווערן.

פלוצלינג דערהערט זיך א קלאַפן אין טיר. א שטאַרק
קלאַפן. איין מאָל, צוויי מאָל. די שכנים כאַפן זיך אויף און זיי
דערהערן א פראָוע:

— עפנט! וויל מיר רייסן באָלד אויף די גאַנצע מויער.
מען האָט געפונען און אין קאָרידאָר איז אַריין א גאַנצע מחנה
מענטשן, מיט פּעלצן און אָן פּעלצן, מיט בערד און אָן בערד.

— פון אייער בוידעם האָט מען געשאָסן.

— חו? ווער? מיר שלאָפן אָלע.

עס האָבן נישט געהאָלפן די אָלע רייד. איינער פון די באַ-
וואָפנטע מענטשן האָט נאָכאָמאָל פארזיכערט, אז פון דעם בוידעם
האָט מען געשאָסן און עס איז באַשלאָסן געוואָרן צו באַזוכן דעם
בוידעם און אויספאָרשן צי קיינער איז דאָרט נישט פאַרן.

— אָבער וועלכער משוגענער וועט פון אונז קריכן אויפן
בוידעם?

און דאָך...

בעת אָלע זענען אַרויף אינדערהייך: די שכנים מיט פּיל
באַוואָפנטע מענטשן, האָבן זיי דאָרט געפונען צווי „פארברעכער".

אָלגא באַגאַטאָוא און דער יונגער אַדוואָקאַט.

אָלע האָבן אָן זיי פארגעסן און איצט האָבן זיך אָלע דער-
שראָקן, מען וועט זיך אָפרעכענען מיט דעם הויז אריף סקאַטערטאג...

נעכטן בין איך געגאַנגען אויף דער זנאַמענקע, דאָרט איז פֿאָרהאַן אַ „פּאָליצייַ־אוטשאַסטאַק". די גאַנצע גאַס איז ווייס געווען. ווייס און ליכטיק פון שניי, כאָטש א בייזקייט האָט געשוועבט אויף דער גאַס, די בייזקייט פון די היינטיקע אומרויקע טעג, אַבער די ליכטיקע ווייסקייט האָט דאָך רגעוויז רויק געמאַכט די נשמה.

א מצנטש איז אימשטאַנד אין אַזא ליכטיקער ווייסקייט צו גלויבן אין אָלץ, אַפילו אין א בעסערער צוקונפט מיט א בעסערן מענטש...

פּוצלינג עפּנט זיך די טיר פון דער פּאָליצייַ־געבייַדע. עס גייען פון דאָרט אַרויס דריי מענער. דריי מענטשן, אָבער כּמעט ענלעך צו זיך, אין קורצע פּעלצן, מיט פּוטערנע היטלען. צווי פון זיי נעמען אַרויס רעוואָלווערן פון די קעשענעס און שיסן אין דעם דריטן. א שוידערלעכע רויקייט איז געווען אין זייער אַרבעט. דער דריטער פאַלט, ציטערט מיט א האַנט, מיט א פוס און בלייבט ליגן אומבאוועגלעך. צו דער רויקער גאַס איז צוגעקומען נאָך א שטיק רויקייט, א טויטער קערפּער.

איך בלייב כּמעט איינער אויף דער גאַס. איך, א לעבעדיקער, דערפיל אויף א מאַמענט מיין שרעקלעכסטן שונא — דעם טויט...

איך גיי צו נעמטער, עטלעכע שטראַמלעך פון בלוט, רויטע לענטעס ציען זיך אין זאַפֿן זיך איין אין דעם ווייסן שניי. די איבעריקע פאַרביגייער גייען האַסטיק ַוועק. אין די טעג טאָר מען נישט פרעגן, וער — וועמען האָט געשאָסן?...

וער איז דער נעווען, דער, וואָס ליגט דאָ פאָר מיר אומבאוועגלעך, וען מיין הארץ קלאַפט פון שרעק, וען מיינע אויגן זעען זיין בלוט? וער איז ער געווען? א באַנדיט? א גנב? אַדער גאָר א פאָליטישער געגנער? אין די טעג טאָר מען נישט פרעגן. איך דערפיל אין זיך אונזער שוואכסטע שטאַרקייט: דעם אינסטינקט צום לעבן, זלבכסטשוץ, און איך פאַרלאָז די זנאַמענקע...

און בא איר אין היוי, דאָרט, וווּ איך האָב מיין צימער. די טאַכטער פון מיין באַלעבאָסטע.

אנושקא הייסט זי. מיט בלאָנדע האָר, העלע אויגן און העלע

א טאָג אין מאָסקווע

די קינדער וויסן פון גאָרנישט. זיי שפּילן זיך מיטן שנייַ, ווייַס ליגט דאָ אַזוי זיכער אין די לאַנגע חדשים פון ווינטער. זיי האָבן צונויפגעשאָרט א גרויסן בארג אויפן הויף. דער בארג איז פארפרוירן געוואָרן אין זיין אייגנעפרעסטקייט און איצט לאָזן זיך די יאָטלעך ווויגלען מיט זייערע מיניאַטור-שליטלעך. די בעקלעך פאררויטלט, די אויגן רויק און פרייַלעך.

די קינדער וויסן פון גאָרנישט און אין יעדן הויז, אין יעדן צימער איז טרויער, שרעק, בייזע דערוואַרטונגען, הונגער און אומזיכערקייט.

איך קוק ארויס פון פענצטער און איך דערזע די גרעסטע קנאה צו די קינדער. קיינמאָל האָב איך דאָס קליינוואָרג אַזוי מקנא נישט געווען. איך וואָלט זיך ווען באהאלטן אין זייער זאָרגלאָזיקייט, מען זאָל מיך נישט זען. ווייל איך האָב זיך דערפילט מאכטלאָז און איבעריק אויף דער וועלט, ווייל איך קאָן נישט זיין גלייכגילטיק צו די טעג, וועלכע חייבן זיך אָן מיט בלוט אזן ענדיקן זיך מיט בלוט.

איך וויס, אַז אין דער צוקונפט וועט עס זיין הצראַישע היסטאָריע. קינדער וועלן דאָס לערנען, מאָלערס וועלן צייכענען מאָמענטן פון מיין הייַנטיקן טאָג, דיכטער וועלן באַזינגען די גרויע-בלוטיקע שעהן פון היינט.

אָבער איצט, איצט איז דאָס א שוידערלעכע בוכהאלטעריע, געשריבן מיט רויטער טינט, מיט בלוט...

וואָס זאָל איך איר ענטפֿערן? אז טראָצקי איז מיר אַ קנאַפּער שותף צו מיין יידישקייט, אז לענין איז נישט קיין ייִד, אז די רעוואָלוציע איז אויך קיין ייִד נישט, אז מענטשלעכע לייִדנשאפֿטן און מענטשלעכע וויללדקייטן האָבן נישט צו טון מיט יידישקייט צי קריסטלעכקייט... וואָס זאָל איך איר ענטפֿערן? בא איר האָט מען צוגענומען איר חתן, איר ליבע, איר לעבן. זי האָט איר וועלטל, און דער גרויסער שטורעם איז איר פֿרעמד, זי קאָן אפֿילו נישט טראָכטן פון דעם.

צום גליק קומט אַריין איר אַלטע מוטער, און זי נעמט זי צו פון דאָנען.

איך אַליין אָנטלויף, חייל די אָנושקע מיט אירע פֿראָגן, מיט אירע שטומע אויגן... זי וועט זיך אין מיך משוגע מאָכן.

איך גיי אין זינק אין שניי. קיינמאָל. דאָכט זיך מיר, איז דער שניי אַזוי וויים נישט געוואָן, דער ברוק וועט זיך באַלד עפענען און איך וועל אַרײַנפֿאַלן אין א טיפֿעניש... איך גיי אין איך שאָקל זיך, די סיס האָבן פֿאַרלוירן זייער קראָפֿט... דאָס איז פון הונגער.

און איך האָב א קעשענע מיט געלט — ס'איז נישטאָ אָבער וו צו קויפן, וואָס צו קויפן.

שפעטער זיץ איך בא מיינעם א פֿרײַנט. א רייכער מענטש, א גוטער ברודער. איך בין געקומען פונקט צו דער צייט, מען האָט מיך געבעטן צו מיטאָג, נאָר וועל איך האָב דערזעען די דינע פּיצעלעך ברויט, די מאָגערע פּאָרציעס פֿלייש, האָב איך ערשט פֿארשטאַנען, אז איך בין דאָ איבערריק. די, וואָס זענען געזעסן באַם טיש, זענען שוויגנדיק געווען, און אויסגעדאַכט האָט זיך מיר, אז זיי שוויגן פון כּעס צו מיר, וואָס איך בין דאָ אַריינגעקראָכן צו זיי אין שטוב.

און מיר דאָכט זיך, אז זיי איילן גיכער אויסצוועסן דאָס ברויט...

וועי איך דרייסטער און שאַר-צו איין פּיצל לחם צו זיך — זאָל זיין וואָס עס וויל — איך בין אויך א מענטש, איך וויל עסן און איך האָב ערגעץ געהערט, אז א מענטש דאַרף פֿריער זאָרגן

ערעמען. זי איז באמת נישט שולדיק, וואס רוסלאנד האט זיך אזוי לאנג געהאלטן אין שקלאפערי. זי איז נישט שולדיק, וואס הונ־ דערט און זעכציק מיליאן מענטשן האבן געלעבט אן רעכט, זי איז אין דער בלוטיקער מלחמה נישט שולדיק, זי האט געלעבט מיט איר קליין וועלטעלע: פארליבן זיך און חתונה האבן.

האט זי זיך פארליבט און די התונה האט פאדערפט אין ניכן פארקומען. דער חתן — א געוועזענער אפיציר.

איז מען געקומען באנאכט און מען האט אים צוגענומען, נעוואר בא אים געפונען, פארדעכטיקע פאפירן און...

מיט דרייי שעג צוריק האט מען אים ערגעץ־וו געזעהן באנאכט אין א קעלער דערשאסן.

אלע וייסן דאס שוין, איר אלטע מוטער, די דינסט, איך, דער גאנצער הויף וייסט דאס, נאר זי אנישקא, זי האפט נאך אלץ, מען פארבארגט פון איר, מען האט מורא פאר איר זינען. זי איז אזוי אפגעשוואכט!

עס עפנט זיך די טיר פון מיין צימער און זי קומט ארײן, יעדן טאג קומט זי צו מיר ארײן:

— וואס הערט זיך? פון פאוועלן איז אלץ נישטא קיין נייעס.

— מען דארף זיין שטארק אין אזעלכע טעג, אננא מיכאי־ לאוונא!

קוקט זי מיך אן מיט שרעק אין די אויגן:

— וואס הייסט שטארק? וואס מיינט איר מיט דעם? איר וייסט שוין עפעס?

דערשרעק איך זיך. איך? איך וויל נישט ברענגען די בשורה פון טויט און איך רוף ארויס א שמייכל אויף מיין פנים:

— איך וייס גארנישט... איך, איר, אלע דארפן זיין שטארק אין אזעלכע טעג.

וועדט זי רויק. און זי זעצט זיך אחעק. א שאטן, א פרוי. וויפיל נעכט איז זי שוין נישט געשלאפן, וויפיל שרעקלעכע נעכט!

— ווען איר וואלט וועלן, זאגט זי, איר וואלט געקאנט א סך טון, איר זענט דאך א ייד, טראצקי איז אויך א ייד.

בלויז די בייכיקע צערקוועס מיט די פינף ביזאַנטישע קונאָלן קוקן ארויס אויף דער טויטערליידיקייט...

*

די קינדער וויסן פון גאָרנישט. עס איז שוין סינצטערע נאַכט, נאָר דער באַרג אויף מיין הויף האָט נישט פאַרלוירן זיין חן טאָר די קינדער.

זיי שלייפן זיך אין גליטשן זיך אין עס איז אַזוי מאָדנע אין אַזאַ פחד-נאַכט, וען יעדע שעה ווערן טאַטעס אין בריידער דערשאָסן. עס איז אַזוי מאָדנע צו הערן די זאָרגלאָזע קוויטשע-רייען, די קינדערישע — אפשר אַן אָפקלאַנג פון אַ בעסערער צו-קונפט ?

איך פיל זיך איצט אין די נאַכט-שעהען נאָך מער געפאַנ-גען אין מיין צימער, איך בין נאָך איצט מער אַליין. דאָס איז א צימער פון דער אַלטער וועלט, א פאַרטרעט העגט אויף דער וואַנט. א געוואַלד מיט קרייצן אין מעדאַלן, מיין באַלעבאָסטעס פאַרשטאָרבענער מאַן. ער פילט שוין נישט, אַז ער איז איצט נאָכאָמאָל געשטאָרבן מיט זיינע מעדאַלן. דאָס צימער איז אויסגע-שפילט מיט אַלט מעבל, מיט צוויי שאָפעס ביכער. דאָ אָטעמט אין שימל א שטיק פאַרגאַנגענהייט.

איך ווייס, אַז עס איז נאָך גאָרנישט שפּעט, נאָר די נאַס, דער הויף אין די חדרים הינטער מיינע וועגע, — אומעטום הערשט שוין אַזאַ שטילקייט, אַזוי פיל נאַכט.

— אַזוי פיל נאַכט, רעד איך צו זיך אַליין.

אין צמעצער ענטפערט פון אונטער די אַלטע ביכער-שענק :

— שוין צופיל נאַכט, בא די מענטשן, בא די הימלען, בא דער נאַכט אַליין...

עס שלאָפט זיך נישט. דאָס צימער ווערט ענג, וויל די וועלט איז ענג געוואָרן. זאָל מיר זאָגן די נאַכט : איז דאָס נישט צופיל א ביסעלע פאַר איין דור אַזוי פיל דערגרייכונגען אין אַזוי פיל מפלות. אַזאַ מלחמה אין אַזאַ איבערקערעניש ? צי ברענגען

פֿאַר זיך... איך וויס נישט ביזן היינטיקן טאָג, וואָס די מענטשן חאָבן דעמאָלט געטראַכט וועגן מיר — איך געדענק אַבער שטאַרק מיין „העלדישן" טריט.

נאָכמיטאָג איז דאָרט געקומען א יונגערמאַן, א באַקאַנטער פון מיין פריינט. א מענש מיט א רויסער סטענגע אין לאַף, מיט א רוישער שלייף. מען האָט גערעדט וועגן די נעשעענישן פון פאָג, וועמען מען האָט דערשאָסן און וועמען מען וועט דערשיסן. דער יונגערמאַן האָט אַלץ געמוסט. דער יונגערמאַן איז נישט געווען איינער, ער האָט עפּעס געהאַט שותפים, א מפּלגה...

ער האָט כסדר געריידט און כסדר באַנוצט דאָס וואָרט: „מיר", „מיר" און „מיר":

— מירן ברענגען א נייע אָרדענונג.

— מירן אָנפֿיק איבער אייראָפּע.

און געמוסט האָב איך, אז מיט דריי חדשים צוריק האָט זיך דער זעלבער יונגערמאַן זייער היניק אינטערעסירט מיט דער וועלט און אייראָפּע, ער איז געווען אַן אָנגעגט פון לעדער בראַנזשע.

צו מיר האָט ער זיך געוענדט:

— וואָס גייט אין אַרום אַזוי אויף דער וועלט, מיר בא־דאַרפן מענטשן. קומט!

איך האָב באַדאַנקט דעם אַלמעכטיקן „מיר". איך בין זיך געוואָרן אויף מיין שטויל, מיד פון טאָג, פון א סך אַזעלכע טעג און פון א סך אַזעלכע נייגעבאַקענע מענטשן־רעטערס. א לאַנד האָט זיך צעשמעטערט, אַריינגעפאַלן אין תהום... מילייאָנען מענטשן! זיי וועלן זיך אַן עצה געבן, אַבער די ברואים מיט די רויטע שלייפן, די, וואָס פאַסן זיך צו צום מענטש אין צום טייוול — אַן זיי וואָלט די וועלט באַשטימט שענער געהאַלטן און דו רעוואָלוציע אויך.

עס איז שוין נאַכט, וועט איך אייל צוריק צו זיך. גיכער אַהיים! מען שלייסט צו פרי די טויערן. מענטשן באַהאַלטן זיך אין פֿאַרמאַכן זיך. די גאַס אַליין זעט אויס, וי א פֿאַרשלאָסענע וועלט.

דער אש־בעכער

אין האָב געהאט א צימער בא אן אלטער מאסקוער פריצה־שע. דאס איז געווען א מויזי נישט קיין צימער. א סך בילדער אויף די ווענט. מיט הונדערט־יעריקע אלטמאדישע ראמען צו די בילדער. מעבל פון עכט שוואַרץ האלץ, א פאטעל איז דאָרט גע־ווען מיט מאָזאיק פון זילבער און פערלמוטער. דאס בעט מיינס, א נידעריקס, נאָר זייער א בריייטס, מיט פיר ארנאמענטן פון אלע ברענן, אן אויסגעשניצט בעט פון ביזאנטישן סטיל, פונקט ווי דאס בעט וואָלט געווען א קרוב צו די הונדערטער צערקווע אין מאסקוע...

ווען איך פלעג ליגן אין יענעם בעט... אין די טעג פון רוסישן שוידער, ווען צו מיר פלעגט נישט דערגיין קיין איין עכאָ פון דער גאס, ווען איך פלעג ליגן אין יענעם בעט, פלעגן מיך פארשידנארטיקע שטימונגען באפאלן... אין דער שטילקייט פלעגט מיר אמת זיך אויסדאכטן, אז איך ליג דאָ באגראבן אין א פרעכ־טיק קבר, אבער דאס קבר איז א פרעמדס און מיך פלעגט עס שרעקן, וואס איך האב א פרעמד קבר פארנומען.

מאסקווע, אלט־מאסקווע, האט זיך געפילט אין יעדן ווינ־קעלע פון פרעמדער היים. דער שרייבטיש איז געווען פארוואָרפן מיט שייערע קלייניקייטן פון בראנז און העלפאנטביין. אויסגע־שניצטע געשיכטעס פון רוסישן פאלקלאָר, פאלקסשפעקייטן, פון רוסישער פארגאנגענהייט. א סך, א סך הפצים זענען דאָרט געווען צוואַרשטעדלעכע און אומפארשטעדל עכע, פרעמדע בילדער פון אלטע ענערגלן מיט אָרדנס און מעדאלן... א פרעמד העלט האט מיר די ערשטע טעג געדריקט, אויסגעדאכט האט זיך מיר,

די מענטשן נישט צופיל קרבנות פאר דער אומבאוווסטער אוו
פרעמדער צוקונפט? נאר די נאכט שוויגט אין די אויגן מיינ
שוועבן איבערן צימער, ביז איך קוק זיך גוט אין אין ביכער
שאנק, איך זיך צום לייענען.

עפעס אזוינס, וואס זאל וויט זיין פון מיין היינטיקן טאג
„דאן קישאט" אין א לעדערנעם פאליאנט מיט אפגעריבן
גאלד. איך פארטיף זיך אין א בוך, וווּ דאס לעבן שפרייזט אויף די
קרומע פיס פון גראניטסק, לעבן, שטרעבונג, ליבע, טויט, לייד
שאפט, — אלץ קנוילט זיך אין קייקלט זיך אין א ליכטיקן אפגרינט,
וווּ סאטירן מיט הערנער אין ציגענע בערדלעך טאנצן אין קייכ
פון גלעזכטער...

איך האב מיסגעלאכט. וויזוי אויס, אז איך האב זייער שטארק
געלאכט, וען איך האב געליינט סערוואנטעסן, ווייל מיין טיר האט
זיך געעפנט, די אלטע באלבאסטע האט ארייננעריקט איר גרויען
קאפ, נאך דער באלבאסטע איז געגאנגען איר טאכטער אננא
מיכאילאוונא, די דינסט און דאס הינטל איז אויך ארייננעלאפן
אין מיין צימער.

זיי קוקן מיך אן, זיי מיינען, אז איך בין משוגע געוואָרן.
ניין! איך לייען א בוך, א קאמיש בוך. איך לייען „דאן
קישאט".

די דינסט צלמט זיך.

די באלבאסטע מיינט זימצט:

— האספאדי! איך האב זיך אזוי דערשראקן.

און איך פיל זיך שולדיק אנטקעגן די מענטשן. אין אזעלכע
שרויעריקע טעג פאר זיי שאר מען נישט לאכן.

איך וואלף אוועק דאס בוך. עס בלייבט מיר וויידער איבער
די נאכט. מיט איר אליין קאן מען ערנסט זיין.

מיין באַלעבאַטע. די אַלטע פּריצהטע, אַלט און שלאַנק איז זי געוואָרן, קנייטשן אויפן גאַנצן פּנים, אָבער די קנייטשן האָבן אויסגעזעען פּריש, זיי האָבן נישט געשראָקן מיט אַלטקייט. דער־צו האָט זי נאָך געהאַט פּרישע אויגן, מיט א שמייכל, מיט א גוט קול. זי האָט געזונגען פּאָר מיין רויקייט, פּאָר מיינע באַקוועם־לעכקייטן, און געפּרופּן האָט זי מיך נישט אַנדערש ווי:

— גאַלובטשיק, דאַראַגאַי!

נישטאָ אזא שפּראַך, וועלכע האָט אין זיך אזא וואַרט, וואָס זאָל פּאַרבייטן דאָס וואָרט: „גאַלובטשיק". מען קאָן עס נישט איבערזעצן, דאָס איז נישט קיין וואָרט אין א גוטמוטיק רוסיש מויל, דאָס איז האַרץ־מוזיק...

דאָסדאָזיקע צימער, די באַלעבאַטע מיט די ווייסע האָר, דער „גאַלובטשיק" און די שטילקייט אַרום, דאָס אַלץ צוזאַמען פלעגט מיך אַרומנעמען מיט גוטער, פּרעמדער היימישקייט. אך האָב זיך דאָרטן קיינמאָל נישט געפֿאַנגווייליקט...

ענוג געוואָרן א קוק צו נעבן אויף די וואַנט און איך בין שוין פּאַראינטריגירט אין דער פּאַרגאַנגענהייט. יעדע קלייניקייט מון יענעם צימער האָט מיר עפּעס דערציילט און אַנגערעגט צו אומטערשניקייט, צום אומעטיקן טראַכטן און מיר איז גוט געווען דאָמאָלט מיט מיין אומעט... איך האָב פֿס געטרונקען, ווי מען טרינקט אַלטן ווין באַם טישל...

איך בין דאָמאָלט געווען שטאַרק זינדיק אין מיין אייגנאַמ־קייט מיט דעם נאַגנדיקן אומעט, דאָס איז א שטראָף געווען פּאַר מיינע זינד. איך האָב זייער גרויזדיקט, איך האָב געהאַט די העזה נישט צו גלייבן אין מענטשנס גליק, וועו דאָס גליק איז בא יעדערן אויף דער שוועל געלעגן, דורך טיר און פענצטער הצט זיך דאָס גליק גערישן.

אין איך האָב נישט געגלייבט.

געווען איז דאָס אין יענע טעג, וועו מאָסקווע האָט מאַר־שירט אויף די גאַסן מיט דער מאַרפּעלעזיע...

טויזנטער, טויזנטער מענטשן מיט רויטע פענער. איך פלעג אויך זיין אויף די גאַסן אין יענע שעג. צוערשט האָב איך זיך

אַז די אַלע חפצים מאַכן דאָ ענג, עס בלייבט פּאַר מיר קיין פּלאַץ נישט. אָבער גאָנץ שנעל האָב איך דאָס גרויסע חדר ליב באַקומען. אָלץ איז מיר דאָ נאָענט און היימיש. געוואָרן, און איבער־הויפּט האָב איך ליב געקריגן דאָס צימער, צולייב די שטילע, שטי־מע שאָטנס, וועלכע זענען איינס אויפן צווייטן געלעגן צווישן די פּיר ווענט.

דאָס צימער מיט זיינע אַלטע חפצים, מיט זייַנע געדיכטע שאָטנס, האָט מיך אָפּגעזונדערט פון דער וועלט, און דאָס האָב איך געוואָלט.

אין יענעם צימער האָט זיך געלאָזט טראַכטן, די געדאַנקען פּלעגן זיך אויסלייגן וויי אויף טאַמעט, און איין געדאַנק צום צווייטן איז צוגעגאַנגען אין זיידענע שיכעלעך, שטיל, אויף די שפּיץ פינגער. איך פלעג גערן קומען צו זיך אַליין און אַזוי זיך אין בריטן פּאָטעל און אָנגעצונדן א פּשוט ליכט, חאָטש דאָרט איז אויך געווען עלעקטריע. נאָר צוגעפּאַסט צום גאַנצן רומל איז געווען א פּשוט ליכט. אויף די טירן זענען געהאָנגען שווערע פּאַרטיערן אַזוי, אַז שטענדיק, ווען איך פלעג זיי אָפּרוקן, פלעג איך האָבן דעם איינדרוק, אז עמעצער באַהאַלט זיך הינטער די פּאַרטיערן... ווער? אַודאַי עפּעס א שאָטן פון דער מאַר־גאָנגענהייט...

דאָס איז נישט געווען קיין געוויינלעך צימער, אין וועלכן די ווערסט איינגעצירגעט אין א וואַך צייט, חי דו באַוועגט זיך אין אים. אין א פּשוט צימער צייכנסטו זיך איבער די חפצים און וי־פיל קאָפּלעס דער אויוון פּאַרמאָגט און וויפיל טויטע פּליגן עס הענגען אויפן טופּיט. ניין! דאָ איז שטענדיק געבליבן עפּעס נישט אויסגעפּאַרשטס. אין די שופלאָדן זענען געלעגן פרעמדע בריוו מיט נאָטיצן, אַלטע שפּילעריין און סטאַטויעטקעס האָבן שטום געוועדט, דערציילט און אָנגעזאָגט מיט א רמז פון נאָך „עפּעס" אַזוי פיל ביכער אין ביכער־שאַנק. פרעמדע ביכער אין א פרעמדער ביכער־שאַנק. „דערנאָך עפּעס" איז אודאי געווען די פרעמדע נשמה פון יענעם, ווער עס האָט פריער די ביכער פאַר מיר געלייענט.

געגומען שפרייזן צוריק, און דאָס איז מיר אַנגעקומען נישט אַזוי לייכט. גיין צוריק, ווען אַ מאָטע פון טויזנטער גייט פאַרויס, מען קאָן זייער לייכט צעטראָטן ווערן פון מענטשן-שטראָם... און וואָס איז דאָס פאַר אַ גיין צוריק, בעת אַלע גייען פאַרויס? פארדעכטיקט בלויקן פאַלן אויף דיר. אפשר ביסטו אַ פאַרבראָכער, אַ פאַרראָטער?

איך האָב פאַרראָטן, איך האָב נישט געגלייבט אין גליק, וועלן דאָס גליק איז שוין געוואָרן אויף די סענער, און יעדער קלאַנג פון די געזאַנגען האָט געהאַט דעם רוף אין דעם עכטן פון גליק. איך האָב זיך געמאַטערט ארויסצוריידן מיין גוף פון די טויזנטער מענטשן, וועלכע האָבן מיך אַרומגערינגלט. איך האָב זיך דערשראָקן פאַר די טויזנטער, אַלע צוזאַמען, איך מיט אַלע-מען אינאיינעם... נאָר וו בין איך אַליין? פלייצעט, העגט, קעפ, מיס — אַלץ צוזאַמען, און מיר האָט זיך דעמאָלט שרעקלעך גע-וואָלט אַ קוק טון אין שפיגל און זעען זיך אַליין, זיך אַליין.

איך האָב זיך ארויסגעראַנגן פון דער מענשן-לאַוואַ און איך האָב גאַיילט, איך האָב געאיילט צו מיין אַלט צימער, און וען איך בין אַ מידער אַרייַנגעפאַלן אין אַלטמאָדישן סאָפע, האָט נאָך לאַנג געשוועבט פאַר מיר אַ קאָפּ מיט צען טויזנט אויגן, און אין די אויערן האָט נאָך געקלונגען, געהילכט אַ געוואַלטיקער גרילן פון טויזנטער מילער...

מענטשן!

איך האָב צו זיך, דורך זיך צו אַלעמען גערעדט:

— מענטשן! איך האָב זייער ליב דעם מענטש, דעם אייניציקן, דעם אָפּגעזונדערטן, דעם מענטש, וואָס ארבעט אין פעלד, אין וועלקשטאָט, דעם מענטש דעם דערפינדער, דעם טרויסטער. איך האָב ליב יעדן אויף זיין פלאַץ, אין זיין הויז, צוזיצן זייַנע אייגענע. אָבער אַלעמען צוזאַמען, אין אַ כאַאָטישן מאַרש, וען אייַנער פאַרשווינדט אין צווייטן, וען מען קאָן אייך אַזוי לייכט אָנרייצן און צערייצן... דעמאָלט ציטער איך פאַר אייך, פאַר אייער מענטשלעכקייט.

איך בין געווען אין אַ טיפער שטיל, אין די געדיכטע

געפרייט מיט אַלעמען צוגלייך, דערנאָך האָב איך זיך פאַרטראַכט, דערנאָך האָב איך גענומען צוזייַלען...

וויַל איך האָב געוואָלט א מענטש דערהרגענען. א שמחה, אַן אמתע גרויסע שמחה האָט דעמאָלט געהערשט, מען האָט געשטורעמט און צעשטערט די נעסט פון נאַרישע און דעספּאָטישע הערשער...

א גרויסע שמחה, נאָר אַלע קרבנות וואָלט איך אָפּגעגעבן פאַר דערדאָוויקער שמחה, אַלע קרבנות, נאָר נישט קיין לעבעדיקן מענטש, און דאָ האָב איך געוואָלט וויַ מען האָט איינעם אַרויסגעכאַפט פון דער גרויסער מחנה...

א שלעפּ, א וואָרף, א זעץ מיט א פויסט, מיט א פוס, מיט א שטעקן, און צום סוף מיט א שטיין...

נישט געהאָלפן שוין מער קיין מענטש, נאָר א שטיק צעבלוטיקטער נאַרישט האָט זיך געהאַלגערט אויף דעם טראָטואַר אין צעבלוטיקטע שמאַטעס-בגדים...

דער עולם איז וויַטער געגאַנגען און וויַדער געזונגען די מאַרסעלעזיע...

דער עולם...

מיט בריית געפּענטע אויגן און געפּענטע מיילער... וווּ זענען זיי געגאַנגען? גאָסן נאָך גאָסן, וווּ א לעבעדיקער שטראָם איז די קאַרידאָרן צוווישן די מויערן.

וווהין זענען זיי געגאַנגען? צום ג ל י ק. באַפרייט זענען זיי שוין געוואָרן. זענען זיי איצט געגאַנגען שפּאַן גליק מיט פולע הויפנס.

נאָר פאַר מיר האָט זיך שוין דאָס גליק אויסגעגליטשט... דער אייניער, וואָס איז געלעגן אויפן טראָטואַר, אויסגעטינקט אין זיין אייגן בלוט, דער אייניער, דער טויטער האָט מיין גליק, אַלע-מענס גליק צוגענומען...

איך האָב זיך אַליין דערשראָקן פאַר דעם המון, וועלכער האָט א מיליאָן הענט און וועלכער שלאָגט מיט די הענט אויף רעכטס און אויף לינקס. פאַר האָט זיין גערעכטיקייט, דער המון. און ווי איז צו דעם, וואָס פאַרזינדיקט זיך קעגן אים... איך האָב

און מיטאמאל פארטראכט איך זיך. די פעדער פאלט ארויס פון מיין האנט, די נייגעבוירענע געדאנקען אנטלויפן, וי דער רויך פון פאפיראס...

מיין אש-בעכער...

מיין אש-בעכער איז פון א מעשענעם שרבן. א שיסעלע פון שוואך-ברוין קאליר, א שרבן, אן אמתער שרבן. די באלע-באסטע האב מיר שוין איינמאל געזאגט, אז דערדאזיקער שרבן איז בא אים זיידן אויפן טיש געשטאנען.

— פונואנען שטאמט ער? האט זי געקוועטשט מיט די פלייצעס.

אזן דא אין מיין צימער, אין דעם לאבירינט פון אזוי סיל אלטקייטן, איז דערדאזיקער שרבן געוועזן, וי די לעצטע פרעסקע אויף א גרויסן בנין.

איך פלעג נישט וועלן קוקן אויף דעם שרבן, אויף מיין אש-בעכער, בעת איך פלעג ארבעטן. א סך מאל פלעגט זיך מיר דאס איינגעבן. די שורות האבן נאכגעיאגט די געדאנקען מיינע אין זייטלעך פאפיר פלעגן פארשריבן ווערן. איך פלעג אפקלאפן דאס אש פון פאפיראס און וייטער שרייבן...

אבער אפט פלעגט עס פאסירן: דער שרבן פלעגט מיך דערמאנען אן זיך, און פון שרבן פלעגט אויסוואקסן א קאפ, א קאפ מיט אויגן...

די פעדער פאלט ארויס.

דאס איז דאך געווען א מענטש, און ער האט אויך אזוי געבלויטיקט און געליטן, און אפשר א געווענער גזלן און אפשר א קייזער, א פירשט... דער שרבן קוקט אויף מיר יעדעס מאל מיט אנדערע אויגן. איך קאן שוין נישט ארבעטן.

און איך הער זיך זאג:

אויף דער גאס גייען מחנות מענטשן און מען שרייט:

— עס לעבע!

— עס לעבע!

און מיר דאכט זיך, אז מיין אש-בעכער פארענטפערט מיר אלע פראגן.

שאַמנס פון מיין חדר האָבן מיך אַלץ שיפער אַרומגעהיקלט, ביז איך האָב דערהערט די שטימע פון מיין אַלטער בעל־עבֿטע:

— וואָס האָט איר זיך אַזוי פֿאַרשיפּט, גאָלוסטשיק, דאַרפֿט איר דאָס איז געווען א קול פון אַן אַלטער פרוי. פֿרעמד און וויט איז זי מיר געווען, פֿרעמד, ווי די אוראַלטע מעשׂיות מיט איר כינעזישער וואַנט, מיט די טויזנטשער גלאָקן, און דאָך דאָס האָט געפֿעדט צו מיר א מענטש, איין מענטש. נישט קיין הפֿון, נישט קיין כאַאָס, און איך האָב מיט פֿריד אויפגעציטערט פֿאַר דעם מענטש, פֿאַר דעם איינציקן, וועלכער קאָן זייער וויט זיין פון דיר...

אָבער ער קאָן דאָך אויך נאָענט זיין צו דיר...

און איך האָב מיט הארץ געענטפֿערט:

— ניטשעווע... דאַרפֿסטו! גאַרנישט, טיישרע! אַז אַזוי, מען זיצט און מען טראַכט א ביסל וועגן זיך און א ביסל וועגן אַלעמען... עס איז גוט צו שראַכטן...

זי קוקט מיך אָן, שאָקלט צו מיטן קאָפּ. אפֿשר אין אָן אנדער אָרט וואָלט זי מיך אויסגעלאַכט א ביסל:

— טשודאַק! וואָלט זי געזאָגט, נאָר דאָ אין דעם צימער, וווּ די שאַמנס שימערן, וווּ דער „נאָך עפּעס" באַהאַלט זיך אונטער די קאַטאַרן... זי רעדט עפּעס פרייַנטלעך, פֿרייַנטלעך בין האַרציקייט און לאָזט מיך איבֿער אַליין. איך פֿיל, אַז זי איז אריין צו מיר מיט דעם אייַנציקן וונטש: זאָגן צו מיר, אויסרעדן צו מיר א גוט וואָרט, און וען זי האָט דערמילט, אַז מיר איז גוט אין מיין אַליינקייט, איז זי שנעלער אַוועק, נישט געהאַלט אפֿילו מיט גוטסקייט שטערן...

אין אזעלכע מינוטן פון אינערלעכער אויפרעגונג און באַגייסטערונג, פֿאַר דעם איינציקן מענטש, גיי איך צו מיין טישל. איך וויל שרייבן אַן אַדרעס פֿאַר אים, פֿאַר דעם, וואָס נייט צו צו דיר און רופט דיך האַרציק.

איך שרייב און איך רייכער דערביי.

דאָס שׂכל וואַרף איך אין אש-בעכער, וואָס שטייט אויף מיין טישל.

„קופי יעורעיסקאוו בּאגא!"

די רוסישע ארמיי איז דעמאלט אפגעטרעטן פון וילנע... א מחנה פון העכער א מיליאן זעלנער האט זיך געלאזט אין צוריקמארש. איבער צענדליקער שאסייען און גישט רעגולידע וועגן, איבער בלאטע און וועלדער. עס האבן זיך געצויגן לעבעדיקע קייטן פון מענטשן אין גרויע שינעלן. און אזוי שפרייזנדיק צוריק האבן זיי פשוט מיטגעשלעפט די איינוויינער פון די קלייגע שטעטלעך, ארויסגעיאגט מיט געוואלט פון די אלטע אייגענע זעסענע בעסטן.

א מיליאן רוסישע זעלנער, א מיליאן פאר זעלנערישע שטיוול... וויפיל ישובים האבן זיי געטראטן מיט זייערע שווערע פאדעשוהעס? וואס פאר א קראפט האט זיך געקאנצנטרירט שטעלן?

מען האט געדאנקט גאט פאר דעם ביסעלע לעבן און מען האט אלץ געפאלגט, וואס די זעלנער האבן געהייסן.

מענטשן איינצלנע, גאנצע ישובים, קלייגע שטעטלעך און גרויסע שטעט. פאר א שטיקל פאפירענעם פריקאז פון א צעבושעוועט רוסיש קאמענדאנטל האט מען געציטערט און געקניט.

געריכטיקייט...

פולעמיאן וויסן נישט פון גערעכטיקייט.

— „ארויס!"

— „אין צוויי שעה צייט זאל דא קיין איינער פון אייך

לעבן אין קעמפן, ראנגלען זיך אין אויסקעמפן. וואס ? דעם
שוים ? וועלן א שארבן אין ארײנפאלן צו אונז אײנעם, וי איך...
מיין אש-בעכער. יעדער מענטש איז א וועלט, יעדער מענטש
איז די וועלט און אט וואלף איך אש מין מיין פאפיראס אין דער
וועלט ארײן.

ציערשט האב איך געליטן פון מיין אש-בעכער. איך וואלט
זייער געווען צופריידן, וען מיין באלעבאסטע נעמט אים צו פון
מיין טישל.

דערנאך בין איך געוואָרן גלייכגילטיק צו דעם, דערנאך
האב איך זיך פשוט צוגעבונדן צום שארבן, צו מיין שטענדיקן
„מאמענט". קיקנדיק אויף אים, האב איך אזוי וי פארשטאנען
דעם זין פון אונזער זינגען לעבן אין שטארבן. א סך וויטיקן
האט ער מיר באַרויקט.

אלץ איז גאָרנישט — עס בלייבט א שארבן.

אלץ איז גאָרנישט...

פארוואס איין ביסעלע הנאה, דאס איז דאן, וען די זון וואַ-
רעמט אונזערע בייגער, פארשטייט זיך, וען מיר לעבן נאר...

ראַז דוּאַ, ראַז דוּאַ... די טריט רעדן, די שטיוול רעדן, אָבער די מענטשן, דער מילְיאָן שוויגט. אָפּגערעדט שוין אַלץ, אַלע קלוגות אויסגעלאָדן.

מיטאַמאָל רייסט זיך אַריין אַ ווילדער געשרייַ אין דעם שטיל-קלאַפעדיקן, אין דעם שטום-הילכעדיקן מאַרש: אַ פערד, נישט קיין מענטש... אָ פערד האָט זיך צעבונטעוועט אוּן עס שפרינגט אויף די הינטערשטע צוויי שטאַרקע פיס, עס הירזשעט מיט חיה-שער צערייצטקייט, עס דונערט מיט זיין קול ביז די הימלען. אַ פּראַטעסט, אַ צאָרן...

אוּן די זעלער, וועלכע זענען אַליין געווּג בייז, נעמען שלאָגן דאָס צעווילדעוועטע פערד, וועלכעס ווייל נישט גיין אין שפּאַן...

אויב אַ מענטש גייט — גיי אויך, דו פערדישער קאָפּ, וואָס ביסטו אַ גרעסערער יחסן פאַר אונז?

אויב אַ מענטש שווייגט — שווייג דו אויך אוּן שפּריי שטומערהייט, דו האָסט דאָך פּ'ר פיס, אי'ז דיר גרינגער, אוּן הירזשע נישט, אוּן מאַך דיך נישט גרויס, איין גראַנאַט קען צערעכט מאַכן אַזעלכע צוואָנציק ווי דו... שווייג, פערד! ווייל אַ מענטש שווייגט...

צוזאַמען מיט די מענטשן, מיט די זעלנער פלעגט מען טרייבן גרויסע טשערעדעס מיט בהמות: קי, אָקסן, שעפּסן. געדענק איך, אין שטעטל האָט מען געבראַכט עטלעכע טויזנט קי. די קי האָבן געטראָגן גרויסע אייטערס מיט מילך, אַזוי אַז זיי האָבן פשוט נישט געקאָנט שפּריַיזן, האָט מען אַרויסגעגעבן אַ באַפעל צו די איינוווינער:

— קומט אוּן מעלקט!...

האָבן זיך פאַרנאַכט אַרויסגעלאָזט קריסטן אין יידן, יידענעס מיט די קינדער.

אַלע מיט עמערס, מיט קאַנעס, מיט טעפּ אוּן מען האָט געהאַלטן אין איין מעלקן...

אָ מבול, אָ פאַרפלייצונג מיט מילך.

אוּן אויף מאָרגן, ווען די זעלנער זענען אַרויס פוּן שטעטל

נישט בלייבן !" און יידן פלעגן כאפן זייערע קראנקע קרובים, אפילו די משוגעים פלעגט מען מיטנעמען. קאליקעס, בלינדע, פא־ראליזירטע. עס פלעגט גיין א מחנה און אין וועג פלעגן פאלן טויטע. אפילו באגראבן פלעגט מען נישט לאזן.

מענטשן האבן שוין איצט נישט דערמאנט דאס נארישע וואָרט : „גערעכטיקייט !"

האַרבסט...

טרוקענע וועגן. ליכטיקע טעג. די לעצטע זון באשטראלט די וועלדער. אומעטום רויטע, קופערנע, גלעזיטרין קאליר פון די ביימער. די נאטור בלייבט שטענדיק די זעלבע מיט אלע אירע פארבן און קלאנגען. און אין דער שטילקייט פון דער נא־טור, אויף דעם וויסן שאסי נעמען זיך ציען ראָטע נאָך ראָטע, באטאליאן נאָך באטאליאן, פולק נאָך פולק. פוסגייער, דערנאָך קאוואלעריע, קאזאקן מפּל המינים, מיט הויכע פיקעס און קורצע שוערדן, שוערע און לייכטע ארטילעריע. עס דויערט א טאָג, צווי טאָג און דער שאסי וערט נישט לעניק, דאס קלאפן פון די הארמאטן הערט נישט אויף. די מענטשן שוויגן, מען איז שוין מיד פון גיין און פון שעלטן זיך. די רוסישע „ברכה" פאלט דאָך און דאָרטן, אלע שפּריינן מיט אראפּגעלאזטע קעפ... נישט דער־פאר, ווייל דער דייטש גרייפט אלץ שטארקער אָן, נאָר דערפאר, ווייל מען איז ווייט פון ווייב און קינד, פון מאמע און ברו־דער. זאָל זיך וער באהאלטן א ביסעלע וויטער אין וואלד, זאָל ער צוליב דאס אויער צו דער ערד, וועט ער הערן דאס ריטמישע קלאפן פון טויזנטער פּאָר שטיוול. דער גאנצער מענטש איז אזוי ווי פארגליווערט געוואָרן, בלויז די פיס באהעבן זיך און קלאפן, קלאפן...

אן אייביקער, אן ענדלאזער מארש פון זעלנער. ראז, דוא, ראז, דוא...

שטויב הייבט זיך אויף און וויינט טראָגט דעם שטויב צו די מענטשן אין די אויגן, אין די אויערן, אין די נאָזלעכער. די ארמיי, די רוסישע, גייט צוריק...

דאָרט ליגט אַן מחנה מיט ביקסן און שלאָפּט...
דאָ ליגט אַ מחנה מיטן ווילנער גאון אוּן שלאָפּט נישט.
נאַכט, פינסטערניש, שרעק...
מיטאַמאָל... עס גנבעט זיך ווער. אַ מענטש מיט אַ ביקס
וואַקסט אַרויס אין דער יידישער מחנה.
וואָס ווילּ ער?
גאָרנישט, שרעקט זיך נישט. ער איז עפּעס גע קומען פאַר-
קויפן, ער האָט געבראַכט אַ גאַנצן פּאַק מיט קלייד לעך, ווייבע-
רישע וועש אוּן אַ פּאָר „מענסקע" שיך...
– קויפט!
„ער מענטש איז מיט אַ ביקס אוּן אַז ער קומט אוּן
זאָגט אַרויס אין דער פינסטערניש פּוּן דער נאַכט: — קויפט!
קויפט מען בּיי אים, נאָר ווען מען קוקט זיך צו צו די
זאַכן, דערקענט מען דאָס אייגענע ביסל האָב אוּן גוטס.
בּיי זיי אַליין האָט עס דער זעלנער צוגעוויבט...
נאַכט, פינסטערניש, שרעק...
ניין! ווען אַ בּליק רייסט זיך אָפּ פּוּן דער ערדישער פינס-
טערניש, ווען אַ פּאָר אויגן הייבן זיך אויף צום הימל, דערזעען
זיי, די אויגן, ווי שטערן לייכטן רויק אוּן עס פאַלט אַראָפּ די
רויקייט אויף דער ערד, אוּן אַ ייד מורמלט צו זיך אַליין:
— מען מוז גלייבן.
נישט נאָר יידן, מען האָט קריסטן אויך אַ סך אַרויסגעטריבן,
אַ סך פּריצים זענען געלאָפּן אין זייערע קאַרעטעס, איינגעשפּאַנט
די טייערסטע פערד... אָבער נאָך עטלעכע טעג איז שוין פאַר
די פערד נישט געווען וואָס צו עסן, האָט מען די פערד מיט די
בריטשקעס געלאָזט אויף גאַטס פרייער וועלט, אין מיטן פעלד,
אָדער מען האָט עס פאַרקויפט פאַר גראָשנס.
איך האָב אַליין געזען אַ קאָמש מיט צוויי טייערע שוואַרצע
פערד, וואָס אַ פּריץ האָט פאַרקויפט פאַר דריי רובל. פאַר צוואַנ-
ציק קאָפּיקעס האָט מען פאַרקויפט אַ פערד...
איבער מינסקער גאַסן האָבן אין יענע טעג אַרומגעבלאָנ-
דזשעט אַ סך פערד. אויסגעמאַגערטע, אויסגעמאַגערטע פלעגן זיי

האָבן זיי אָפּ געזומען פּאַר דער מילך מיט פּראָצענט: בלויז אַ מינוט צוואַנציק האָבן זיי געראַבעוועט, טויזנטער זעלנער, אוין יעדער האָט בלויז אין צוואַנציק מינוט געזומען, וואָס אים האָט זיך גע־וואָלט.

קיין סך פּאַרמעגן איז אין דעם שטעטל נישט גע־בליבן.

דערנאָך... די לעצטע רגע פּאַרן אַרויס־מאַרש קומט פּלוצ־לינג אַ באָפעל פּון אַ רוסישן באַשיבוזוק:

— יידן, אַרויס פּון דאַנען, אין אַ שעה צייט זאָל אייער געדעכטעניש דאָ נישט זיין.

מען האָט געפּאָלגט...

די שאָסעען פּון די רוסישע גובערניעס, די טיפּע שטעגן אין די וועלדער... זיי האָבן זיך אָנגעהערט אַביסל יידישע קרעכצן.

שפּרייזט צוריק די ארמעע אויף די ברייטע וועג, און עס שפּרייזן יידן אין גרעסערע און אין קלענערע מחנות, מען טראָגט פּעקלעך, דאָס לעצטע ביסל רייכקייט, אַ קישעלע, אַביסל וועש, אַ בעסערן בגד, וועלכן מען האָט אָפּגעראַטעוועט, און נאָך עפּעס... איינער אַן אַלטער יד, קוים וואָס ער שפּרייזט. ער טראָגט עפּעס אונטערן אָרעם, איינגעוויקלט אין אַן אַלטער צעריבענער טערקישער פּאַטשייַע...

דעם פּאָרטרעט פון וויַלנער גאון...

אַ יידענע דריקט צום האַרצן דעם קרבן־מנחה. מען גייט אין מאַרש, אין זעלנער־מאַרש.

מען הערט אויס אַלע קללות, אַלע באַליידיקונגען, מען פּלאָנטערט זיך צווישן פערד און מענטש, מען איז יעדע רגע אין סכנה. נאָר טיף אין האַרץ לעבט אַן אַלטער גערדאַנק, וואָס טרייסט און מוטיקט:

— מען איז דאָך עפּעס יידן, מען וועט איבערקומען, מען מוז איבערקומען, אויף דעם איז נאָך פּאַרהאַן אַ גאָט אויף דער וועלט...

בייגאַכט רוט מען.

פערד האָבן געהירזשעט, האַרמאַטן האָבן מיט זייערע אייזערנע קערפערס פאַרהילכט די לופט און זעלנערישע שטיוול האָבן געקלאַפּט צום טאַקט אין די טויזנטער:

ראַז-דוואַ, ראַז-דוואַ!

רוסלאַנד גייט צוריק, פון פוילן, פון ליטע, פון לעטלאַנד, רוסלאַנד גייט צוריק.

שיינע שלאַנקע קאַצאַפּעס, קאַלמיקן מיט פּיטשינקע אייגעלעך, מאַנגאָלן, טאַטאַרן, טשערקעסן, קאַזאַקן.

מענטש אין פערד, פערד אין מענטש; אפילו די פערד זענען אויך געווען פון אַלע ראַסן. די סיבירער קאַרליקעס מיט די „אַרלאָוער אָדלערס".

עס איז געווען וואָס אָנצוקיקן אין יענע טעג. אָפּט, גאַנץ אָפּט, שוועבן אַוועלכע בילדער פאַר מיינע אויגן. דאָס טופּעריי פון די טויזנטער שטיוול הער איך וויידער און דעם צער פון די גייאָגטע יידן פּילַ איך...

דער דייטש האָט געטריבן די רוסישע זעלנער און די רוסישע זעלנער האָבן אונז געטריבן. דאָס זענען שוין נישט געווען קיין מענטשן. א זעלנער-מאַסע, א כאַאָס. א שטראָם, וועלכן מען האָט אָפּגעקירעוועט אין איין ריכטונג.

א וויילדע מחנה, וועלכע האָט זיך נאָך געהאַלטן מיט די לעצטע רעשטלעך פון דיסציפּלין...

מיר אַלע... אונזערע שטעטלעך, אונזערע ישובים זענען צעריבן געוואָרן פון זייערע מאַרשן, ווי א היישעריק פלעגן זיי באַפאַלן א יידיש שטעטל.

און אַלטע אידילישע ישובים זענען פון דער ערד אָפּגעמעקט געוואָרן...

עס טרעפן איצט שוהן, וון עס קומען אָן די דערינערונגען פון יענע טעג, א שוידער גייט דורך. איך האַלט עס פאַר א נס. דאָס, וואָס מיר זענען געבליבן נאָך אַוועלכע סורים...

און איין בילד...

אַרומקריכן, אפילו אויף די הויפט־גאַסן. אויף זאַכאַריעווסקאַ איז אַזאַ פערד אַריין אין אַ מאַנופאַקטור־געשעפט. . .

איך געדענק דעם צוריקמאַרש פון די רוסישע זעלנער אי־בער מינסק.

אַ טאָג, צוויי טעג, צען טעג. . . עס האָט נישט אויפגעהערט. מען האָט שוין לאַנג די גאַס נישט געקאַנט דורכגיין. די שווערע האַרמאַטן האָבן צעקלאַפט אין צעריסן דעם ברוק. . . די פערד האָבן געשפרונגען אין געשוימט. . .

אין די אָרעמע פוס־גייער האָבן געשפרייזט פאַרשטויבטע אוּן פאַרביטערטע. עס האָט זיך געשפירט פון זיי אַ שלעכטע זוי־ערקייט, אַ ריח פון די זעלנערישע שטיוול האָט פאַרשטיקט די לופט.

געפירט דעם מאַרש האָבן די נידעריקע אָפיצירן. די על־טערע יחסנים האָבן זיך אַוועקגעלאָזט אין שטאָט הויליען. אַן אָרנטלעך מיידל האָט זיך אין גאַס נישט געטאָרט וויזן. . .

איינער אַ רוסישער פולקאָווניק מיט אַ רויטן קאַרק האָט זיך אַוועקגעשטעלט אויף זאַכאַרעווסקע מיט אַ גרויסן פּאַק צאַרישע אַסיגנאַציעס אוּן יעדע פרוי, וואָס איז פאַרבייגעגאַנגען, האָט ער באַווירן די אַסיגנאַציעס:

— סקאַזשי, סקאָלקאָ כאָטשעש? זאָג וויפיל ווילסטו? בייי־נאַכט האָט מען אין די האָטעלן געהויליעט. די געשריען פון די שיכורע אָפיצירן אוּן צעווילדעוועטע גאַסן־פרויען האָבן קיינעם שלאָפן נישט געלאָזט.

די רעלסן אַרום מינסקער וואָקזאַל זענען געווען פאַרשטעלט מיט וואַגאָנען, אוּן אָפיצירן האָבן געהויליעט. פון שטאָט האָט מען געשלעפט צו זיי גאַנצע טראַנספאָרטן מיט פרויען. איינע אַזאַ פרוי האָט זיך אָנגעשיכורט, איז זי אַרויסגעלאָפן אויפן דאַך פון וואַגאָן. אַ יונגער אָפיצירל איז איר נאָכגעלאָפן אוּן זיי האָבן זיך ביידע געלאָזט טאַנצן, ביז... מען איז אַזוי טאַנצנדיק אַראָפגעפאַלן אוּן העַנט אוּן פיס האָבן זיך ביידע צעבראָכן.

אוּן אין דער זעלבער צייט האָבן נייע מחנות געשפרייזט איבער מינסקער גאַסן, אָן אַ סוף, טאָג אוּן נאַכט.

א „הייליקער מענטש"

עס האָט זיך געשלעפט א צוג אויף די רוסישע פעלדער. לאַנגזאַם, אָן ווילן, די קייט פון די וואַגאָנעס האָט זיך געצויגן אָן אימפעט. א קראַנקער לאָקאָמאָטיוו, מיט שוואַכער באַהייצונג, דער צוג איז מער געשטאַנען, ווי געגאַנגען. געבליבן שטיין אָפט אין מיטן פעלד. מחנות שוואַרצע קראָען האָבן זיך געדרייט איבער די רויטע און פלויע וואַגאָנעס. זיי האָבן געקראַקעט אין דער קעלט אַריין, אין וויסן שניי אַריין, אין די אָנגעשראָקענע נשמות פון די אויסגעמאַטערטע פאַסאַזשירן.

דער צוג איז געגאַנגען פון טאַמאָוו קיין מאָסקווע. אין מאָסקווע איז געווען א נייע רעגירונג און א נייע אָרדנונג. אין טאַמבאָוו איז געווען ברויט.

זענען דאָס געווען מערסטנס פאַסאַזשירן, וועלכע האָבן געשמוגלט ברויט. זעק מיט מעל און זעק מיט פאַרטיקע לאַבנס ברויט. גרויסע שוואַרץ־ברוינע לאַבנס ברויט.

מענטשן האָבן עס געפירט קיין מאָסקווע, פאַר אייגענע אוץ פרעמדע, אויף צו עסן אוז אויף צו שפעקולירן מיט דעם.

א פאַסאַזשיר אָן א זאַק איז אין דעם צוג געווען אַן אויס־נאַם. מענטשן אוז זעק. פאַק אויף פאַק, מענטש אויף מענטש.

רוסן. . .

בריטפלייציקע, מיט ברוינע, געלע אוז גרויע בערד, קא־צאַפעס מיט ריקנס פון העלפאַנטן, מיט שטימען — באַס־אָקטאַווען. עס האָט אינער דעם צווייטן געשטופט, אין ריז האָט דעם צווייטן ריז געשטויסן, מען האָט זיך געזידלט מ׳ט רוסישע זידלע־רייען, מיט דריגאָרנדיקע קללות. קאַצאַפעס פון ערשטן סאָרט, די פון אַריאָל אוז קאַסטראָמא, די פון מאַטושקא־מאָסקווא. אוז

איין מאָמענט קרוינט די אַלע שוידערלעכע מאָמענטן פון יענע טעג.

מיטאַמאָל וואַקסט ער אויס דער הויכער זעלנער, אַ טשערקעס מיט אַ דרייַמעטערדיקער פּיקע... ער שטייט מיר שטענדיק פאַר די אויגן...

ער פרעסט שאָקאָלאַד מיט דעם איינפאַקעכץ, מיט דעם פּאַפּיר אינייַנעם, און לאַכט מיט אַ פּאָר ווילדע אויגן צו אַ יידיש מיידל, וועלכע אַנטלויפט מיט שרעק.

דער זעלנער רייסט זיך אַרויס פון מאַרש איבער די מענסקער גאַסן.

רייסט זיך אַרויס פון מאַרש אין אייַלעניש אין לויפט אַריין אין אַ בשמים-געשעפט...

— יעוורעי? — פרעגט ער בייַ קרעמער, — טי יעוורעי? דו ביסט אַ ייד?...

— דאַ! — ענטפערט דער ייד.

— טאָ קויפּ יעוורעיסקאַוואָ באָגאַ...

און ער וויקלט אויף פון אַ זעלנערישער שמאַטע אַ ספר-תורה...

דער באָרדאָ-פּליוש פון מענטעלע באַלויכט דאָס קרעמל, די גאַס... פּונקט ווי אַ רייכער מאַרקיז וואָלט אין אָרעמען קעלער אַריין...

דער זעלנער כאַפּט עטלעכע קערבלעך און אַנטלויפט צוריק אין מאַרש...

זאָלן דאָ אַריינקריכן אין וואַגאָן טויזנט מענטשן — וועמען גייט עס אָן?

עס קריכט אַ צוג, אַ הפקר-צוג. קיינער קויפט נישט קיין בילעטן, קיינער פאָדערט עס נישט. עפּעס קומט פאָר דאָ אין לאַנד אַ קריג, אַ בירגער-קריג און די אַלע מאַכט-האָבער זענען פאַרנומען.

וואָס דאָרט? וועמען גייט עס אָן, וואָס דאָ שלעפּט זיך אַ צוג מיט מענטשן! וואָס דאָ איז שמוציק, ווי אין אַ מיסט-קאַסטן, וואָס מענטשן שפּייען אַיינער אויפן צווייטן, פּשוט דערפאַר, ווייל עס איז נישט פאַרהאַן, ווו צו שפּייען.

אַ פּלאַנטער פון פּיס און העגט. זיצט ווער אויף דער באַנק, זיצן אויף אים נאָך צווי. ליגט ווער אויסגעצויגן אויף דער ערד אין שמאָלן דורכגאַנג פון וואַגאָן, ליגן אויף אים נאָך עטלעכע...

איינער קרעכצט:

— באַטיושקי!

און דער צווייטער ענטפערט:

— מאַטושקי... האָ האָספּאַדי!

אָי, די נעכט! געפּרעסטע קערפּערס איינער אויפן צווייטן. די לופט... פּגירות פאַרסמעט אזוי די לופט נישט און דער מענטש לעבט דאָס איבער. די חושים שטאַרבן נישט אָפּ, זיי ווערן נאָך שאַרפער, עמפּינדלעכער...

אָי, די נעכט! אַזאַ וואַגאָן איז אַוודאי פון גיהנום אַרויס און די לעבעדיקע בירגער פון רויטן לאַנד, וועלכע זענען דאָס איבערגעקומען, זיי וועט דער גיהנום אויסזעען, ווי אַ מאָדערנע קינדער-היים...

און נאָך דער בלייענער נאַכט, קומט אַ שטיינערנער טאָג, מיט די זעלבע קלאַפּ פון נעכטן, סאַראַ געמיינעם רינשטאָק די מענטשן קאָנען מאַכן פון זייער מויל.

מען פרעסט דאָס ברויט. מען פרעסט, מען קייט, ווי די בהמות. אַביסל פון הונגער-פסיכאָז, און אַ שיין ביסל פון לאַנגווייליקייט. יעדער איינער קריכט אין זיין זאַק און רייסט אָפּ מיט די הענט אַ ציגל ברויט און שטאָפּט עס צו זיך אין מויל אַריין. גאַנצע טעג

אַביסל פון מיזערנעם סאָרט, די פון קאָזאַניער גובערניע, האָלב טאַטאַריש, האַלב פאָניש.

אין די וואַגאָנעס נישט געהייצט, אָבער הייס איז געווען, ווי אין אַ קאָלך־אויזן, ווען אין יעדן וואָגאָן איז געווען העכער הונדערט, העכער הונדערט צוואַנציק מענטשן. איינער דעם צווייטן האָט געוואַרעמט און אַלע צוזאַמען האָבן געוואַרעמט יעדערן באַזונדער.

אַ מענטש איז גאָרנישט געווען, טרעט איוואַנען אויף די פיס, שפּיי אויף זיין בגד, פאַרשיט אים די אויגן מיט בלאָטיקן שניי פון דייַנע שטיוול, ווען דו קריכסט אויף דער אויבערשטער פּאָליצע פון וואַגאָן. דאָס איז גאָרנישט, נאָר פרוי אָנצוירירן זיין זאַק מיט מעל, אָדער זיין זאַק מיט די ברוינע לאָבנס ברויט. דעמאָלט ריזיקירסטו מיט דיין לעבן. ער וועט דיר דעם קאָפּ אַראָפּדרייען.

אויס מענטש... דער יחסן איז דער זאַק. זיין מאַיעסטעט דער זאַק מיט ברויט און טאַמבאָוו האָט אַ סך ברויט געהאַט, אַ גאַלד־גרויב פון ברויט. אַ כּפרה די גאָלד־גרויבנס פון אוראַל, פון אַלאַסקע, אַ כּפרה די בריליאנטן־פעלדער פון אַפריקע.

אייִדער מען איז אָנגעקומען קיין טאַמבאָוו...

אייִדער מען איז אריינגעקאָכן מיטן זאַק אין וואַגאָן, כּדי צו פּאָרן צוריק...

אייִדע־ מען האָט עס דערלעבט. וויפיל ביטערער שווייס, ווי־פיל כיטראָסט און פלינקייט מען האָט דערביי אויסגענוצט. איצט רעדן זיי די מענטשן פון דעם, זיי באַרימען זיך איינער פאַר דעם צווייטן. פונקט ווי אַ מלחמה־שלאַכט איבערגעקומען.

הייס. דושנע, אַ לופט בין צו איבלען, האָט מען דאָ און דאָרט אויסגעקלאַפּט אַ שטיקל שויב, מען האָט געזוכט אַ ביסל לופט. האָט מען געזען פאַר זיך ווייסע ענדלאָזע פעלדער און וועלדער, און קראָען, וואָס וואַרטן אויף אַ פּגירה. קרא, קרא...

טעג האָט זיך דאָס געצויגן די דאָזיקע רייזע. צוערשט איז נאָך געווען אַ קאָנדוקטאָר, דערנאָך איז ער פאַרשוווּנדן געוואָרן.

די רייזע, וועלן זיי גאָרנישט ברענגען קיין מאָסקווע, אלץ וועט אויפגעפרעסן וועלן.

ביינאכט שלאָפט מען איין. דאָס איז א מאָדנע געלעגער: מען זעט א קאָרק פון א מענטש אין מען וויסט נישט, וו׳ער האָט אַריינגעריקט זיין קאָפּ. מען זעט א קאָפּ אין מען וויסט נישט אויף וואָס, אויף וועמען עס שפּאַרט זיך אַן זיין קערפּער. איינעם דריקן דעם צווייטנס פּיס אין ער וויסט נישט, וער דער צווייטער איז. קלאָפּט ער אַן צו איינעם אין פּלייצע:

— העי! בארין, נעם צו די פּיס!

— וועלכע פּיס?

— דיינע פּיס לינקן אויף מיין בויך...

— פּאָשאָל מיט דיין בויך, מיינע פּיס האָב איך בא זיך... עס זענען דאָ אין וואָגאָן פרויען. רוסישע באָבעס, באָבעס, אזעלכע וואָס האָבן ריזיקירט אויף אזא שווערער רייזע נאָר אביסל מעל אין ברויט, הערט מען ביינאכט פון דער צווייטער זייט וואָגאָן, וויי מען פּאַשט זיך. אזא באָבע קען פּאַטשן אין עס דערהערט זיך א געשריי:

— קודא מערזאָוויץ!

דאָס איבעריקע אין וואָגאָן שלאָפּט אין כראַפּעט. מען כראַפּעט נישט ווי מענטשן, א מחנה בערן, קראָקאָדילן, פערד פון סטעפּ, זשאבעס, לייבן... ווער וויסט נאָר, וועלכע באשעפענישן דאָס זענען. מען כראַפּעט און מען ברומט. אָי, ס׳איז אזוי שרעקלעך אין אזא נאכט, ווען א פרעמדער, אזעלכער, וואָס שטאָמט פון פּוילן, צי פון דער ליטע, א ייד, א ייִדל פון אוזעריקע, ווען ער פּאַרוואַלגערט זיך אין אזא וואָגאָן... א דאָר מענטשל פלאָנטערט זיך צווישן די בריים-פּלייציקע ברויט-פרעסער. ער איז קליין און דאָר, און דאָך קען ער זיך קיין אָרט נישט געפינען. לינגן אויף א צוויטן, לאָזט מען אים נישט. איין טרייסל און ער פליט אַוועק. לאָזן לינגן אויף זיך אזא קאצאפּיש שטיק פלייש, טאָר ער אויך נישט. איין קוועטש און פון אזא נפשל גייט אָרויס די נשמה... נאָר פּאַרגעס אָן זיך און הער זיך צו:

— קינדערלעך! האָט רחמנות... אביסלע וואַסער...

אין נעכט שטאָפּט מען זיך מיט דעם שווארצן ברויט. . . די לופט איז פֿאַרסמט אין דער מענטש באַווייזט דעם גרעסטן וואונדער: ער לעבט אינגאַנצן אָן לופט, ער לעבט בלויז מיט שווארץ ברויט, אפילו צו טרינקען איז נישטאָ, ווייל דאָן ווען דער צוג בלייבט שטיין איז שוואר אַרויסצוגיין פון וואַגאָן, אין אויב איינעם גיט זיך דאָס איין, ווערט ער אַ בעל־חסד אין ער דערלאַנגט אַלעמען דורכן פענצטער גאַמאַלקעס שניי, מיט וואָס די מענטשן שטילן זייער דורשט. . .

וויט דאָרט אַרום אונז, פֿאַרויס אין נאָך אונז איז אַ וויסע אומשולדיקע וועלט, שרעקלעך־וויטיקלעך צו קוקן אויף דער וויסער רייזקייט, בעת מיר זענען דאָ אזוי שמוציק. פֿארוואָס נישט אַוועקגיין? פֿאַרוואָס נישט לאָזן דעם פראָסט, ער זאָל אונז אויף אייביק באַלאַזאמירן?

אונער ריח אין אונער אויסזען. . . ס'איז אַ גאַס־לעס־טערונג אין אַ מענטש־לעס־ערונג.

ראַטעוועט, וויסער וינטער!

שוין צוגעקלאפט די טיר... נישטאָ קיין רעטונג.

עס איז פשוט אַ וונדער, וואָס דאָרט אויף דעם לאָקאָמאָטיוו זיצט אַ מאַשיניסט אין ער שלעפט דאָך אַביסל פֿאָרויס. ער קאָן דאָך אויך אַוועקגיין, פֿאַרשוונדן וועלן אזוי, ווי דער קאָנדאָקטאָר איז אַוועק. וואר האלט אים? וואר צווינגט אים, ער זאָל פירן די מענטשן מיט די זעק?

אין לאַנד איז אַ מלחמה, אין לאַנד איז אַ הונגער. . . אין דאָ האָבן מענטשן זעק מיט ברויט, מען שטאָפּט זיך מיט דעם. . .

מ'פֿארשטאָפּט דעם קאָפּ, די נאָז־לעכער, די נשמה, אַלע חושים. . .

שוואַרץ ברויט פון די ריסישע פעלדער. . .

עס דוכט זיך שוין, אַז נישט די מענטשן פֿרעסן עס, נאָר־דער פֿאַראַזיט, די לאַנגווייליקייט שלינגט עס איין אַזעלכע שטיקער פון שווארן לחם. אויב עס וועט נאָך געדויערן עטלעכע טעג

שולדיק. דער צוויטער פּאַרנעמט זיין פּלאַץ. וועלן נישט דער צוויי־
טער, וואָלט דאָ אַזוי ענג נישט געווען. אָבער אויך אין די רגעס
פון אַלגעמיינער בייזקייט, דערפילט יעדערער, אַז ער דאַרף אַביסל
אָפּטרעטן. אויב נישט, וועט מען זיך באַלד נעמען בייסן, ווי די
אמתע חיות.

אין דער מענטש האָט אַן אינסטינקט, דער מענטש גיט זיך
אונטער.

שוין האַלבער טאָג, און איין פּאַזשישיר שלאָפט נאָך אַלץ,
האָט זיך אייngעגראָבן מיט דעם קאָפּ אין זיין זאַק, וועלכער שטייט
לעבן אים, ווי אַ טישעלע. ער שלאָפט אויף זיין זאַק, די הענט
דעם קאָפּ האָט ער אייngענוירעט אין זיין ברויט־אוצר.

אַרום פּראָטעסטירט מען:

— זע נאָר, אַ בארין!

— דאָ איז נישמאָ, וווּ אַ פּוס צו שמעלן, און ער שלאָפט
זיך.

— אודאי פון די אמאָליקע יהסנים.

— העי! סטאָטסקי סאָוויעטניק, שטיי אויף!

מען טרייסלט אים, און יענער רירט זיך נישט פון אָרט.

געפינט זיך אייner אַ היציקער. און ער דערלאַנגט דעם
שלאָפעדיקן אַ שטויס מיטן גאַנצן כּח. פּאַלט ער אַראָפּ פון זאַק
און פון באַנק, און רירט זיך נישט פון אָרט.

בייגט מען זיך איין, און מען הייבט אויף אַ קאָפּ מיט פּאַר־
גלאָצטע אויגן.

— האָספּאָדי!

— ער לעבט נישט.

— אויסגעגאַנגען, אַן אלטיישקער.

איצט ערשט דערמאַנט מען זיך, אַז ביינאַכט האָט עמעצער
געקרעכצט:

— אַביסלע וואַסער, קינדערלעך!

אַ רגע פון ערנסט. אַ רגע פון טויט, די עלטערע צלמען זיך
אין באַלד נאָכדעם הייבט זיך אַן אַ באַראַטונג, וואָס צו טון מיט
אים, לאָזן אים אין וואַגאָן, אַ טויטן צווישן די לעבעדיקע

עטלעכע מאָל האָט זיך דאָס קול געהערט. א קול פון אַן עלטערן מענטשן, א קול פון א קראַנקן...

קיינער האָט זיך נישט אָפגערופן.

נאָר איינמאָל האָט זיך אין וואַגאָן איינער אויפגערעגט:

— ווער קרעכצט דאָרט?

— איך, גוסינאָוו, אַן אַלטיטשקער בין איך, א מאָסקווער בין איך, געפאָרן אין טאַמבאָוו נאָך ברויט.

— טאָ וואָס ווילסטו?

— אַביסעלע וואַסער, דאָראָגאַי! איך שטאַרב. האָספּאָדי! איך וועל נישט דערפאָרן.

— פאַרדריי נישט דעם קאָפּ, אַלטער נאַר! וווּ וועט מען דיר דאָ נעמען וואַסער. וואַרט ביז אין דערפרי.

— האָספּאָדי, האָספּאָדי!

דערנאָך איז שטיל געוואָרן, בלויז די כראָפּעריי אָדער א הירזשעריי...

פון די שנייקע פעלדער קריכט דער טאָג אין וואַגאָן אַריין. מענטשן כאַפן זיך אויף פון זייער משונהדיקן שלאָף. גליקלעך איז דער, ווער עס קאָן זיך אַביסל אויסציען, אויסגלייכן די ביינער. כּמעט אַלע קרעכצן, איינער פילט נישט זיינע אייגענע פיס, דעם צווייטן האָט מען צעקוועטשט די זייטן. דער טאָג הייבט זיך אָן מיט קלאָות. איינער האָט צום צווייטן פרעטענזיעס. אָט באַלד וועט מען זיך נעמען שלאָגן, נאָר די העלדן זענען אָפּגעשוואַכט, צו די פויסטן דערגייט עס נישט, בלויז מיטן מויל באַגראָבט מען טויזנט מאָל דעם צווייטן.

אוּן מען קריכט ווידער אין די זעק אַריין, מען פּאַקט אין זיך ווידער דאָס שוואַרצע ברויט, מען פרעסט, מען פרעסט. פון הונדערט מיילער טראָגט זיך א טויטלעכע זויערקייט, זייערע קליידער זענען שמוציק, שווייסיק.

פאַרהאַן רגעס פון אחדות. אַלע פילן, אז אַלעמען איז שלעכט אוּן דאָס טרייסט אַביסעלע, דאָס באַרויקט. נאָר פאַרהאַן רגעס, ווען די בייזקייט צינדט זיך אין די אויגן. די חיהשע בייזקייט. יעדער איינער פילט דעמאָלט איין זאַך: דער צווייטער איז

מען טיילט רייכקייט

אין מאַסקווע האָט שוין אָנגעהויבן ווערן לויקער, דער גרויסער שטורעם איז אַריבער, עס איז געווען דער איבערגאַנגס-פּעריאָד. מען האָט נאָך נישט געוווסט, וואָס די נייע מאַכט וויל אין פּאַלאַנגט. קיינער האָט אויף זיכער נישט פּאַרשטאַנען, וואָס מען מעג אין וואָס מען טאָר נישט. מען האָט געקוקט צו דער גאַס. מען האָט זיך צוגעהערט צו יעדן קלאַנג.

לענין אין טראַצקי זענען געקומען פון פּעטערבורג. זיי האָבן זיך באַזעצט אין קרעמל. עס האָבן זיך אָנגעהויבן באַהייזן דעקרעטן, בייזע שטרענגע, קאַטעגאָרישע, אָבער שוין מיט א טאָן פון מלוכהשאַפט, וואָס פּאָדערט אָרדענונג און געהאָרכזאַמ-קייט.

די בירגער האָבן געשווינגן אין געוואָרט, א מידקייט איז גע-לעגן אויף אַלעמען. מען איז מיד געווען פון דער לאַנגער מלחמה, פון רַאַספוטינען, מען איז מיד געווען פון דער ערשטער רעוואָלוציע, פון קערענסקין, פון די אַלע מיטינגען, וועלכע האָבן זיך געצויגן אין מאַסקווע פון מערץ ביז אָקטאָבער, מען האָט אַזוי-פיל געריידט א גאַנצן זומער, טאָג און נאַכט האָבן זיך מי-טינגען געצויגן.

איצט האָט זיך דאָס אַלץ געענדיקט. א וואָך צייט האָט מען באַגראָבן די קרבנות פון לעצטן צוזאַמענשטויס אין אַזוי וי די מענטשן זענען שטיל געוואָרן, אויפגעהערט מיטאַמאָל צו דרשענען, האָט זיך אויסגעדאַכט, אַז מען האָט די אַלע רעדנערס באַגראָבן.

די בירגער האָבן געשווינגן. עס זענען געווען טעג וואָס די נייע באַלשעוויסטישע מאַכט האָט אויך געשווינגן, פונקט ווי זיי האָבן נאָך נישט געוווסט, וואָס צו רעדן. די איינציקע, וועלכע

ניין:

ביז א סטאציע איז נאָך ווייט. דער צוג שטייט שוין שעהן אין מיטן פעלד אין דער מאשיניסט זאָגט, אז אזוי שנעל וועט מען נישט פאָרן.

וועדט באשלאָסן דעם אלטן צו באגראָבן דאָ אין נאָנטן וואַלד.

באגראָבן, אוודאי באגראָבן אין טאקע באַלד.

די, וואָס זענען געזעסן לעבן אים די גאנצע צייט, די האָבן זיך דערפילט פאר זיינע קרובים אין זיי האָבן זיך באשעפטיקט מיט זיין טויטן גוף, מען האָט ביים מאשיניסט באקומען א רידל אין אויסגעגראָבן א פלאָך קבר אין וואַלד, מען האָט דעם אלטיטשקען, דעם גוסינאָוו פון מאָסקווע, פארשאָטן מיט געפרוירענער ערד אין מיט שניי.

פון צוויי צווייגן א צלם געמאכט אין אזוי עס איבערגעלאָזט.

דערנאָך איז מען וויידער געזעסן אין וואָגאָן אין געשוועט ברויט.

די, וואָס האָבן דעם אלטן באגראָבן, האָבן זיך דערפילט פאר זיינע יורשים אין זיי האָבן זיך געזומען צו זיין זאָק. מיטאמאל האָט מען אים געזומען בענטשן:

— א ליכטיקן גן-עדן זאָל ער האָבן.

— סוויאטאי טשעלאָוויעק... יעי באָגו

פארוואָס האָט מען אים אזוי געבענטשט

אין זיין זאָק האָט מען אויסער ברויט געפונען צוויי לאָנגע וווּרשטן.

מען פֿלעגט פון דאָרטן אַרויסטראָגן טייערע בגדים, פּעלצן, וועש, בילדער, מעבל. . . מען האָט דערציילט, אַז די אַנאַרכיסטן צעטיילן עס צווישן די אָרעמסטע פון מאָסקווע.

מען האָט אָבער אויך גאַנץ גוט געוווסט, אַז נישט איין טיין-קעלער האָבן זיי שוין צערויבט. . .

אויף פּיעטראָווקע איז געווען אַ מורא דורכצוגיין. אונטער דער שוץ פון די שוואַרצע פענער, אין די נעסטן פון נייעם לעבן האָט זיך דערווייל געגאָסן דער אַלטער וויין פון דער אַלטער וועלט. . .

האָט אַלטע וועלט פֿאַרמאָגט אַביסעלע גאָלד און צירונג, די אַלטע וועלט האָט פֿאַרמאָגט פּאָרצעלייי פון די טייערסטע אַנטיקן, בילדער, זייד, דיוואַנעס — דאָס אַלץ איז ערגעץ אַנטרונען גע-וואָרן אין די געהיימע גנבישע נאָרעס פון דער מאָסקווער אונטער-וועלט, אָבער דעם אמת מוז מען זאָגן: א טייל פון די אוועק גע-רויבטע זאַכן זענען ווירקלעך צעטיילט געוואָרן צווישן פּאָלק, אָדער צווישן המון.

מען האָט טאַקע געטיילט פון אַלדאָס גוטס. נישט איינמאָל האָב איך געזען אַזעלכע סצענעס:

אויף סוכאַרעווקע. דעם גרעסטן מאַרק פון מאָסקווע, אין טאָקע פון גאַנץ רוסלאַנד.

טויזנטער מענטשן קומען דאָ קויפן און פאַרקויפן.

אין די טעג פון איבערקערענישן, וען ברויט האָט אויס-געפעלט, וען אַ קריגל מילך איז געווען אַ זעלטנהייט.

דאָ האָט זיך גאַנץ מאָסקווע אַלאָ געטון זוכן שפּייז.

דאָ האָט מען פאַרקויפט קלייידער, בילדער, ביכער. . .

פאַר גראָשנס, פאַר א שטיקל ברויט, פאַר עטלעכע שטיקלעך ברודנעם צוקער פלעגט מען אַוועקגעבן טייערע אַנטיקן: וואָזעס, טייערן פּאָרצעלייי, טעפּיכער, ברוסעלער שפּיצן.

עס איז געווען פשוט צו באַוווּנדערן דעם צווייטן צד, די, וועלכע האָבן געהאט דאָס ברויט צו פאַרקויפן, דאָס זענען געווען פשוטע גאָסן-העגדלער, פויערים פון די נאָענטע דערפער. . . פון וואַנען זענען זיי געוואָרן אַזעלכע מבינים אויף די אַלע אַנטיקן?

האָבן דאָמאָלס געטומלט אוּן גערוּדערט אין מאָסקווע, זענען געווען די אַנאַרכיסטן.

אויף פּיעטראָווקע אוּן אַביסל וויטער פּוּן פּיעטראָווקע אוּנטער אַרבאַט, אין דעם קוואַרטאַל פּוּן די רייכע מאַגנאַטן, אויף די שענסטע פּאַלאַצן פּוּן די מאָסקווער מיליאָנערן, זענען געהאָנגען שוואַרצע פּאָנען.

דאָס זענען געווען כּמעט די איינציקע פענצער אין מאָסקווע, שוואַרצע פענצער. דאָס שוואַרצע האָט געפּלאַטערט אין די טעג פּוּן די גרויסע איבערקערעניש. דאָס שוואַרצע האָט געניגערט אוּן געשרעקן. אויב דער באָלשעוויזם איז נאָך פאַר וועמען קלאָר געוען, אַנדערע האָבן דאָך יאָ פאַרשטאַנען אוּן געפילט, צו וואָס לענין שטרעבט אוּן וואָס ער האָט שוין דערגרייכט.

אָבער די אַנאַרכיסטן, די שוואַרצע פענער, די געשרייען, וואָס פלעגן גיין פּוּן דאָרטן, פּוּן די צערויבטע פּאַלאַצן.. אַ געהיימניש האָט געשוועבט אַרוּם די דאָזיקע נעסטן

מען האָט דערציילט פּוּן ווילדע אָרגיעס, וואָס דאָרטן קומען פאָר, מען האָט דערציילט פּוּן די גוואַלטיקע פאַרמעגנס, וועלכע זענען צוגערויבט געוואָרן. אוּן אינעוויניק איז געגאַנגען אַ פאַרבאָרגן לעבן מיט געהיימע באַראַטונגען : אידעאַליסטן מיט די ערגסטע אָפּעריסטן האָבן זיך פאַר-יניקט אוּנטער איין שוואַרצער פאָן.

זיי האָבן געהאַט אַ סך געווער. זיי האָבן געהאַט אויטאָמאָביל, אויטאָבוסן. פּוּן די וויטסטע, פּוּן די אָרעמסטע קוואַרטאַלן, האָבן זיי געבראַכט אָרעמע משפחות, אַלטע לייט אוּן בּרעקלעך קינדער, אָפּגעריסענע, אַרשמאַכטע, מיט ברודנע חושכדיקע פּנימער. דאָס האָבן זיי דורכגעפירט דעם מאַרקסיזם פּוּן זייער פּראָגראַם : די וועלט פאַר אַלעמען אוּן פריער פאַר אַלץ פאַר די אָרעמסטע.

מען דערציילט לעגענדעס וועגן זיי. לעגענדעס פּוּן די בעסטע אידעאַליסטן אוּן מען האָט דערציילט שוידערהאַפטע געשיכטעס וועגן רציחות אוּן גנבות, וועגן זנות, וועגן פאַרשוועכזונגען.

די אויטאָבוסן פלעגן וואַרטן בייַ אַזאַ צוגערויבטן פּאַלאַץ

— אָאַאך, סאַ-אַד מיר. . .
פון אויסאָבוס שרייט מען :
— נעמט ! סאיז אייערס !

אָבער דעם וויסן שאָל פון גאָרנאָסטאי, דאָס כאָפן עטלעכע פאָר העכט,שטאַרקע, אייזערנע, רוסישע העכט, און בא יעדערן בייבט א שטיקל וויסקייט פון דעם טייערער פעל. . .

גלייכהייט אויף דער וועלט, קאָמונע !

מען דאַרף נאָר א קוק געבן אויף די פנימער. די ערגסטע וויללדקייט האָט זיך אויפגעוועקט אין די, וואָס נעמען צו די מתנות פון די אַנארכיסטן. . .

נאָך א רגע. נאָך א מאָמענט, מען וועט באָלד די מענטשן-רעטערס אויף שטיקלעך צעריסן.

— חברים ! וואָר האָט קליינע קינדער ?

—איך, איך, א׳ך. . .

אָלע האָבן קליינע קינדער און אָלע כאָפן די קינדערישע מאַרינאַרקעלעך פון די רייכע יאַטלעך, די קאָלירטע קליידעלעך פון יענע קינדער, וועלכע האָבן געהאט רייכע טאטעס.

איינער האָט באַקומען א צילינדער. ער כאָפט אים ארויף אויף זיין קאָפּ. א גלאַנציקער צילינדער אויף א רויט פנים מיט א שנאָפס-נאָז, א נפש אין שמאָטעס, ער לאָכט און שטשירעט מיט די ציין.

דער עולם האָט א רגע פארוויילזנג, נאָר באָלד זענען אָלע-מענט אויבן צוריק אויף דעם אויסאָבוס. מען וואַרט אויף נייע מתנות.

איינער עפנט אויף א קליין קעסטל, איינער פון די אַנאַרכיסטן, ער נעמט ארויס פון דאָרטן א פּאָק מיט גאַפּל-מעסער-לעפּל.

— זילבער ! — דערלאַנגט מען א געשריי פון עולם.

— יאָ, חברים ! זילבער, ס׳איז אייערס.

און ער וואַרפט עס אַריין אין עולם.

עס דערהערט זיך א ברומערי פון הונדערטער מיילער, מען

מיט חידושדיקע בליקן פלעגן זיי אריינדרינגען אין די אלע חצרים און נישט אפלאזן די קרבנות...

נאך א שטיקל ברויט, נאך עטלעכע קארטאפל און די טראנזאקציע איז געמאכט.

אין דעם הויכן פון מארק-לעבן. אין דעם געדויש פון סוכארעזקע רייסט זיך פלוצלינג אריין א גרויסער אויטאבוס.

עטלעכע מענטשן שטייגן אינעווייניק. יונגע און עלטערע, מיט לאנגע האר, מיט בליצנדיקע אויגן.

— חברים! — שרייען זיי — זאל לעבן דער אנארכיזם.

— זאל לעבן! — ענטפערן אים עטלעכע גאסן-יונגען.

און עס גייען אוועק פייערדיקע רעדעס צום „פאלק".

מען רעדט, ווי אזוי די וועלט איז באשאפן געווארן מיט אלע רייכקייטן אין זיי אזוי די שטארקע, די פארדארבענע, האבן צוגענומען די רייכקייט פאר זיך...

— נידער מיט די רייכע...

— נידער! — ענטפערן עטלעכע באסיאקעס.

אבער דער גאנצער עולם שווייגט, מען האנדלט, מען זוכט וואס צו קויפן, מען וויל פארקויפן.

מיט אמאל ווערט דער בייטער עולם איבערראשט אין עלעקטריזירט...

א ווינדער, א נס, א משוגענער נס.

פון אויטאבוס, פון דעם ארט, ווו די אנארכיסטן האבן גע-פרעעדיקט, איז דער נס געקומען.

עס נעמען פליען צום עולם פארשידענע זאכן:

— חברים! נעמט, דאס איז אייערס, מען האט עס בא אייך צוגערויבט, נעמט עס צו, ס'איז אייערס.

און די קאצאפקעס מיט די קאצאפקעס ווייסן נישט קיין חכמות. מען שטרעקט אויס די הענט, מען כאפט...

זיידענע דאמען-קליידער, מאנטלען, הוטן, משפטעס, שאלן. א וויסער שאל פון גארנאסטאי הויבט זיך אויף איבער אלעמענס קעפ, עס גייט דורך א ווילדער ברום...

פּראַכט-פּאַלאַצן האָט מען אַרויסגעפּירט די באַזיגטע מענטשן-רע-
פּער. צווישן זיי זענען געווען אַ סך אידעאַליסטן, אַלטע אַנאַרכיסטן,
מענטשן, וואָס זענען געקומען פון קאַטאָרגע, אָבער דאָרט זענען
אויך געווען אַ סך גנבים. באַנדיטן, אַלערלײ אָפּעריסטן, וועלכע
האָבן זיך באַהאַלטן אונטער דער שוואַרצער פּאָן. . .

מען פלעגט זיי אַרויספירן אויף דער גאַס און רעווידירן.
די, בא וועמען מען האָט געפונען גרויסע סומען געלד אָדער צי-
רונג, פלעגט מען דערשיסן גלייך אויפן אָרט.

איינער זוכט אין די קעשענעס, שוין געפונען א שנור פּערל,
ער זוכט אין די איבעריקע קעשענעס, און דער צווייטער באַלשע-
ווik האָלט שוין אָנגעגרייט דעם רעוואָלווער. . .

— מער נישטאָ? — פרעגט ער מיטן רעוואָלווער.

— ניין, — ענטפערט דער, וואָס זוכט. . .

דער רעוואָלווער שיסט אויס. איינמאָל, צוויי מאָל.

א מענטש פאַלט. מען נעמט באַזוכן א צווייטן.

אין עטלעכע טעג האָט מען ליקווי ירט דעם אַנארכיזם
אינגאַנצן. נאָר סוכארעווקע, דער גרעסטער מארק אין מאָס-
קווע, האָט נאָך לאַנג געהאַנדלט מיט די צעטיילטע זאַכן פון די
רייכע פאַלאַצן. . .

פֿאַרט אויף דרערד. מען שטיקט איינער דעם צווייטן. די שוואַרצערע קרעכצן, די שטאַרקערע שפּאַלטן.

וועַן מען הייבט זיך אויף פון דרערד, הָאָבן עטלעכע צעבלוטיקטע פנימער, בלוט אויסגעמישט מיט בלאָטע פון בריק.

די, וואָס טיילן, גייען אַריין אין אַזאַרד. זיי רעדן שאַרפע רייד, זיי שפּאַלטן די בורזשויעס און מען זעט, אַז זיי הָאָבן הנאה פון זייער שליחות.

— ווער וויל די פּאָר הויזן?

אוּן איבער אַלעמענס קאָפּ באַווייזן זיך אַ פּאָר שוואַרצע הויזן.

— איך וויל, איך, איך... באַרין, טאָמאַרישטש, איך גיי נאָקעט, איך, איך...

אַ האַנד שטרעקט זיך אויס, אַ צווייטע האַנט.

צווייַ קאַצאַפּעס הָאָבן געכאַפּט יעדערער צו הויז אוּן אַוועק לאַנג זיך געראַנגלט, ביז זיי הָאָבן די הויזן איבערגעריסן אויף דער העלפט.

אוּן די גאַס לאַכט.

אוּן די גאַס פילט, אַז די וועלט איז טאַקע איבערגעדרייט געוואָרן מיטן קאָפּ אַראָפּ.

עפּעס איינער אַ מאַניאַק הָאָט געכאַפּט אַ קאָפּ פון ברוין-רויטלעכן מאַרמאָר, אַ סטאַטוע מיט פאַרגליווערטע אויגן, אַ ספּינקס אַ קאָפּ: צער, שפּאָט אוּן צאָרן אין איין פאַרגליווערטן בליק. דער נפֿש דער מאַניאַק מיט די לאַנגע האָר, מיט די פיבערישע אויגן ער הָאָט די סטאַטועטקע אַוועקגעשטעלט אויף זיין קאָפּ אוּן געשפרייזט צווישן עולם אוּן געריידט אוּן געשריגן:

— אַנטיכריסט איז געקומען!

דאָס הָאָט לאַנג נישט געדויערט.

צו ערשט הָאָבן די באָלשעוויקעס זיי געדולדעט, ווייל אין די אָקטאָבער-טעג הָאָבן די אַנארכיסטן זיי געהאָלפן צו באַקעמפן קערענסקין אוּן קאָרניליאָוון.

שפּעטער, וועַן די מאַכט הָאָט זיך באַפעסטיקט, שפּעטער הָאָט מען די שוואַרצע פּאָנען אַראָפּגעריסן אוּן פון די שיינע

פיס געפֿלאַכטן צוזאַמען. די גאַס האָט געזאָגט, אַז דאָס זענען רעוואָלוציאָנערן, וועלכע די קאָנטר־רעוואָלוציאָנערן האָבן דערשאָסן. די גאַס האָט געזאָגט...

אוּן מיין האַרץ האָט געשריגן: דאָס זענען מענטשן..

אין צווייַ טעג אַרום האָב איך געזען איבער דער זעלבער גאַס בא א פּופּציק פּוילישע פּילֿעך, אויף יעדן פּילֿ א טרומ־נע פּון נייַע ברעטער, אויף יעדער טרומנע א פּאָר שטיקלֿעך גרינס, סכך...

אין די טרומנעס זענען געלעגן „וויסע" אָפּיצירן, וועלכע די „רויטע" האָבן צעשאָסן...

וועג א מענטש, וועלכער איז נישט רויט אוּן נישט וויס, וועג ער זעט אַוועלכע שרייַקע ביֿלדער פּון טויט.

טאָג־איין, טאָג־אויס.

וועג א מענטש זעט, וויַ די מענטשן האָבן געמאַכט פּון דער וועלט א שעכטֿ־הויז, גלויבט ער דעמאָלט נישט אין זייערע גלוי־בענס אוּן ער לאָזט דעמאָלט דעם וויטיק פּרעסן דאָס אייגענע האַרץ. פּון אזא אָפּגעזונדערטקייט וועלט באַשאפֿן א קאַלטע פּילאָ־זאָפּיע, פּון אַזוי פּיל בלוט וועלט מען גלייכגילטיק צו בלוט, צו מענטשן, צו אידעען.

אידעען.

אַמאָל פלעגט מען פּריידיקן אידעען, מענטשן האָבן געראַדט אוּן געשריבן מיט האַרץ, מיט בלוט. פּאַר זייערע אידעען האָבן זיי זיך געלאָזט פּאַרברענען... היינט פּאַרברענען זיי אַנדערע, וועט עס טראַכט אַביסל אַנדערש. מען צווינגט: גלייב אַזוי, וויַ איך גלייב, טו דאָס זעלבע, וואָס איך טו, אויב נישט — ביסטו נישט וועלט, וואָס די ערד טראָגט דיך...

אויפן שפּיץ פּון שאַרפן שטיק ליגט יענעמס אידעע.

נעם!

קלויב־אויס! דאָס שטיק אין האַרץ. אַדער מיין דאָגמע...

איך האָב ביידע זאַכן נישט געזומען. אָפּגעוויקט זיך אוּן אויסגעמיטן.. וועגן מיין גלויבן מוז איך זיך פּריער צו־נויפּרעדן מיט מיין אייגן האַרץ...

א „מענטש"

באטאג איז מען געגאנגען פון טיר צו טיר; מען האט אויסגעפרעגט, ווער עס קען האלטן א ביקס אין דער האנט, ווער עס איז א געווענזענער זעלנער.

מען האט מיין נאמען פארשריבן.

— יא, איך קאן האלטן א ביקס.

מיר זענען דאן פון קיין זאך שוין נישט איבערראשט געווארן. אין קיעוו, אין יענע טומלדיקע יארן.

די רעוואלויציע, אדער בעסער געזאגט, די רעוואלויציעס זענען געגאנגען איבער אונזערע קעפ, יעדער פאר וואכן האט זיך געביטן די מאכט.

דער העטמאן סקאראפאדסקי, די ווייסע, די רויטע, פעטליורא און ווידער די רויטע.

אין יעדע מאכט האט געפאדערט אונטערטעניקייט, טרייהייט...

איך בין איינער פון די מיליאנען, פאר ווען מענטשן קעמפן. זיי טראגן זייערע אמתן אויף פארשידענע פאנען און איך מוז שווייגן.

האב איך געשוויגן.

נאר געקוקט מיט די אויגן.

איינמאל אין דער פרי האב איך געזען א פלאטאראם פון א לאסט-אויטאמאביל. אויף דעם באלאסט זענען געזעסן צוויי מענטשן מיט ביקסן...

זיי האבן רויק גערויכערט און לאנגזאם געפארן איבער דער גאס קרעשטשאטיק...

דער באלאסט...

דאס זענען געווען צעשאסענע מענטשן, העכט, קעפ, אנ

געפינען זיך איצט בײַ אַ צווייַ טויזנט פאַרבּרעכער — גזלנים, גנבים, וואַלד־מערדער, קעפּ־שנײַדער פון ערגסטן מין.

אָבער איז איצט אין ספּנה, דער כּבוד און דאָס לעבן פון יונגע פרויען, זיי די פאַרבּרעכער, וועלן נישט שאַנעווען קיינעם, זיי וועלן ראַבּעווען אויף רעכטס און אויף לינקס.

עס איז פאַר אונזערע אויגן אויסגעוואַקסן דאָס בּילד, דער שוידער, דאָס הערשן פון צווייַ טויזנט באַנדיטן איבער אַ שטאָט...

אַ פּשוטער אמת האָט זיך פאַר אונז אַנטפּלעקט: מען דאַרף באַשיצן די שוצלאָזע, מען מוז קעגן די פאַרבּרעכער מאָבּיליזירן אַ קראַפט. דאָס האָבן מיר אַלע פאַרשטאַנען. אַ סך בעכער פאַרשטאַנען, ווי די אַלע מלחמות. וואָס זענען פאָרגעקומען פאַר אונזערע אויגן אין דער אַלטער שטאָט קיין. וועג מענטשן שרייען אין נאָמען פון גאָט, אין נאָמען פון פאַטערלאַנד, אין נאָמען פון דער מענטשהייט — גיי טרעף דעמאָלט וואָס עס איז בילכער.

אָבער אַ קאָמף מיט אמתע באַנדיטן... דאָס איז אַזוי פאַרשטענדלעך.

קאָמף מיט אָן אָנשיקעניש.

שנעלער, דרייסטער!

די שטאָט האָט גערודערט. צום שטאָט־רעט איז מען געלאָפן. דאָרט טיילט מען ביקסן אוים איך בין אַ פאַרשריבענער, איך קען האַלטן אַ ביקס, בין איך אויך געלאָפן נעמען אַ ביקס. איך האָב זיך צוגעקוקט, וויי טויזנטער מענער זענען געקומען זיך באַוואָפענען. אַנדערע האָבן זיך געצאַצקעט; אוין געשפּילט מיט דער רוסישער ווינטאָווקע אוין אַנדערע האָבן עס גענומען ערנסט: אַ ביקס, עטלעכע שאַכטלעך מיט קויל. פאַרשריבן דעם נאָמען אוין אַדרעסגאַנגען.

פּעטליוראַ האָט אַרויסגעלאָזט אויף אונז צווייַ טויזנט קאַרטאָר־זשניקעס אוין דער שטאָט־רעט האָט אַרויסגעגעבן פינף טויזנט ביקסן... מירן זענען, ווער — וועמען.

מיר זענען אַזוי געשטאַנען מיט די ביקסן צווייַ טעג אוין צווייַ נעכט. קיינער איז צו אונז נישט געקומען, מיר זאָלן אין

אַן אידעע איז נישט קיין טראַמוויי־בילעט.

א גלויבן איז נישט קיין קאָמוניאַלער שטייער.

איך האָב געהאַט פריינט, וועלכע האָבן דאָס זעלבע גע־טראַכט. אין די קיעווער קאַפע־הייזער אוּן איבערהויפּט בײַ סע־מאַדענע אויף וואַסיליקאָווסקאַ... דאָרט פלעג איך זיך באַקענען מיט די פריינט מיינע...

אין טעג פון הונגער, אין טעג פון בלוט, אין טעג, וועלן פּולוועריסקלאַדן האָבן שיער די שטאָט נישט חרוב געמאַכט. נישט אָנגעפרעסענע בורזשויזין, מיר זענען אַלע אין יענע טעג נישט זאַט געווען. מיר פלעגן קומען צו א טישל אוּן איבערגעבן איינער דעם צווייטן...

וועגן א נייער שחיטה געדרעט, געשושקעט זיך וועגן די רויטע אוּן וועגן די וויסע. איינס האָבן מיר געווּסט אוּן געפילט, אַז פון די צוויי צדדים זענען ביידע נישט געראטן, ווייל ביידע האָבן געזיכט וואָס מער ביקסן, וואָס מער הארמאַטן..

אוּן דער, וואָס וועט געפינען מער געווער, יענער זאָל דאָס דער גערעטער זיין?

איך האָב געהאַט פריינט, וואָס האָבן דאָס זעלבע וואָס איך געטראַכט... היינט טראַכטן זיי אַנדערש, זיי האָבן שוין א גלויבן, גליקלעכע מענטשן! זיי צווייפלען קיינמאָל נישט.

נעכטן, היינט אוּן מאָרגן, שטענדיק די זעלבע קללה פאַר דעם, וואָס צווייפלט יאָ.

נאָר דעמאָלט אין קיעוו אין דער טונקעלער געביידע פון סעמאַדענים קאַפע, בא א האַלב גלאָז שוואַרצער קאַווע, וועלן די רעוואָליוציעס זענען געגאַנגען איבער אונזערע קעפ, מען איז דע־מאָלט געווען אַלמענטשלעכער אוּן מענטשלעכער..

איינמאָל האָט מען אונז אָנגעזאָגט, אַז די פעסלוראָוצעס טרעטן אָפּ אוּן די באָלשעוויקעס דערנעטערן זיך צו קיעוו.

איז וואָס? שוין נישט צום ערשטן מאָל.

נאָר די פעטלוראָוצעס האָבן אונז איבערגעלאָזט א מתנה אין שטאָט, זיי האָבן אויפגעעפנט אַלע תפיסות אוּן אויף דער פריי־

איך האָב געלייענט אַ פּלאַקאַט: „וואַר עס האָט בא זיך גע־
וואָר, מוז עס ברענגען אין פאַרלויף פון פיר אוין צוואַנציק שעה,
פאַר געפינען זיי עמעצן געוואָר, — „מויט־שטראָף".

מיין ביקס...

איך בין געלאָפן א היים, געכאפט מיין ביקס אוין געבראכט
אַהין, וווּ מען האָט זי געהייסן ברענגען.

א רונד־פנימדיקער ברוגעט, אַן סאַמער צי א וואַרמענער האָט
בא מיר געפרעגט:

— פון וואַנען האָסטו א ביקס?

— מען האָט מיר זי געגעבן...

— וואַר?

— אין שטאַט־ראַט צו פאַרטיידיקן זיך קעגן די מער־
דער, וואָס פעטליורא האָט פוו די תפיסות ארויסגעלאָזט.

— דו ביסט א באַלשעוויק?

— ניין!

— א ביעלאָגוואַרדיעץ?

— ניין.

— טאָ וואָס ביסטו?

— א מענטש — האָב איך אביסל צעשראָקן ארויסגערעדט.

איך האָב אַלץ נישט געוווסט פאַר וואָס איך האָב זיך דער־
שראָקן פאַר די פראַגן, וואָס זענען געפאַלן אויף מיר, ווי א
האָגל, צי דערפאַר האָב איך זיך דערשראָקן, ווייל איך בין א
מענטש, מען האָט אָבער באַמערקט, אז איך בין צעשראָקן אוין
דאָס האָט אויסגעזעען פאַרדעכטיק, מען האָט מיך פאַרהאַלטן
מען האָט מיך פאַרשפאַרט אויף עטלעכע שעה.

אין א באַזונדער צימער פון שטאַט־ראַט. נאָר ארום אין
ארום זענען נאָך ארעסטירטע געווען, הונדערטער אוין אפשר
טויזנטער. איך האָב זיך דערשראָקן: וועלן וועט מען זיך מיט
אונז אַלעמען אַן עצה געבן?

שפעטער האָט זיך מיין צימער געעפנט אוין עס האָט זיך
באַוויזן איינער פון מיינע באַקאַנטע, איינער פון די, וואָס איז גע־

אים שיסן. ערגעץ אויף די פּאַרשטעט זענען יאָ פּאָר געקומען עט לעכע אָנפאַלן, אָבער אין צענטער האָט די חברה זיך מורא געהאט באַווייזן.

אַזוי ווי איינגעמויערט אין דער וואַנט בין איך געשטאַנען און געקוקט אין דער נאַכט-פינצטערניש. סאָמער באַוויזט זיך ווער.

א מאָדנע זאַך מיט דער ביקס, האָסט זי פיינט ביזט א רודף-שלומניק א פּאַציפיסט דורך אין דורך, נאָר אז דו האַלטסט א ביקס אין דער האַנד, ווילט זיך דערמיט עפעס טון. דיין גאַנץ וועזן ווערט עפעס אַגדערש, ווערסט שטייפער, דרייסטער און גרייט אויף עפעס. שטענדיק, יעדע רגע גרייט אויף עפעס.

א שווארצע יפעת-נאַכט אין קיעוו. מען האָט מורא פאַר באַנדיטן, אין די הייזער די פייערן פאַרלאָשן. דער ווינט שארט איבער די גאַסן פאַרטריקנטע בלעטער פון די שטאַטישע בייטער און דו ווייסט נישט, צו וואָס באַדאַרפן די בלעטער דעם אספאַלט פון טראָטואַר, אויף וועלכן זיי שאַרן זיך און שאָרכן אזוי פאַר-דעכטיק...

איך שטיי איינגעפרעסט אין א ווינקל פון א מויער, איך וואַרט דאָך אויף וועמען. זאָל כאָטש קימען איין באַנדיט. מען האָט מיך אויסגעשטעלט, איך האָב זיך אליין אויסגעשטעלט היטן די גאַס, די הייזער, אין וועלכע ווייבער און קינדער שלאָפן. אָבער א שטיקל טומל ווילט זיך. זאָל זיך כאָטש באַווייזן איין שאָטן, וועל איך אויסשרייען:

— קטאָ טאָם

וועט יענער נעמען לויפן און איך וועל שיטן. עס וועט ווערן א טומל און מיין וואַך-זיין וועט זיין מיט עפעס באַרעכטיקט, נאָר די באַנדיטן האָבן אוגט אָפּגעטון, זיי זענען נישט געקומען. איך פלעג גיין זיך אָפרוען אין מיין צימער, וו א באַלייַדיקטער, פונקט וו א זעלנער, וועלכער קומט צוריק פון מלחמה אין ער האָט אין קיין איין שלאַכט נישט אַנטייל גענומען.

אויף דעם דריטן טאָג, וען איך בין אין דערפרי אין גאַס אַרויס, האָב איך זיך דערוווסט, אַז די רויטע זענען שוין ווידער די בעלעבאַטים פון שטאָט.

קאַזאַרמע-נעכט

עס פאַרגעסט זיך נישט און עס וועט זיך נישט פאַרגעסן: פינף הונדערט טעג און נעכט פון מיין לעבן האָט צוגעזומען די רוסישע קאַזאַרמע. זיי האָבן אַ שטיק לעכטיקייט פון מיין נשמה פאַרזיגלט. אויף אייביק, אויף שטענדיק, אַזוי ווי אַ בראַנד־צייכן אויפן לייב, עס גייט נישט אַראָפּ, עס לאָזט זיך נישט אָפּוואַשן אין עס לאָזט זיך נישט אויסברענען...

מאָראַלישע און פיזישע יסורים, יסורים פון אַ שקלאַף, וועלכער האָט שטענדיק דאָס באַווּסטזיין, אַז ער איז אַ שקלאַף. מען האָט נישט געלאָזט טראַכטן און עס האָט זיך געטראַכט מען האָט נישט געלאָזט פילן און עס האָט זיך געפילט...

היינט בין איך פרייַ, חוץ אַך וויל גיי איך. מיין וויל איז דאָך מיין באַלעבאָס אויף מיר, איך קלויב אויס פריינט, איך מייד אויס שונאים. ווען איך וויל ארבעט איך און אַז די געבענטשטע פוילקייט האַלט מיך נאָך אַ שעה אויף מיין געלעגער, איז אויך קיין אומגליק נישט — היינט בין איך פריי.

נאָר דעמאָלט, ווען איך האָב געלעבט מיט די באַפעלן, מיט די בייזע קאָמאַנדע פון אַ טעמפּ-קעפּיקן אינסטרוקטאָר:

— שפּרייז!

— שטיי!

— לייג זיך

ווען אויף מיר האָבן פון אַ מענטשלעך פּנים אַראָפּגעקוקט אַ פּאָר וועלפישע אויגן. דעמאָלט האָב איך פאַרשטאַנען די חיות אינזאַלאַגישן גאָרטן, זייער אַרומשפּריין אין דער אייזערנער שטייג. איך האָב פאַרשטאַנען די לייבן אין צירק, ווען זיי זענען אָנגעשראָקן און פאַלגן דעם דרעסירער.

נאָר די נעגל פון אַ לייב האָב איך נישט געהאַט און מיין

זעסן מיט מיר בא סעמאדעני, בא א טישל מיט שוואַרצע קאווע.

— דו ? ווי קומסטו אהער ?

איך האָב אים אלץ דערציילט און צום סוף געפרעגט :

— און דו ? ווי קומסטו אהער.

נאַר איך האָב שוין נישט באַדאַרפט פרעגן : אין צווייפּ מעת לעת האָט ער א גלויבן באַקומען, ער האָט מיך געהייסן באַפּריַען. באַם ארויסגיין פון מיין קאַמער האָט ער פון מיר געלאַכט ;

— ווען מען האָט דיך געפרעגט, וואָס דו ביסט, האָסטו געענטפערט : א „מענטש".

— א „מענטש", וואָס דען האָב איך באַדאַרפט ענטפערן ? וואָס ? א חיה בין איך, א פּיפּערנאַטער, א גריל... וואָס בין איך ?

מיין באַקאַנטער איז געווארן ערנסט ;

— אין אזא וויכטיקער צייט איז דיין ענטפער געווען נישט אריפן ארט...

אפשר איז ער געוועכט געווען.

זיך אַליין פיניקן. דאָס זיך, אַזוי פיל זיך אָנגעמאַטערט, אַזוי פיל מאַרשירט, געשפּרונגען, געלאָפן און איצט ליג איך מיט אָפענע אויגן אויף די נאַרעס און איך קוק אויף די ביקסן, וועלכע זענען אויסגעשטעלט סימעטריש אין די קראָטקעס אויף דער וואַנט אַנטקעגן מיר, ביקסן מיט שטיקעס און איבער די ביקסן אַן „איקאָנע" מיט אַ רויט לעמפּל, דער אָפּגלאַנץ פון לעמפּל פאַלט רויט אויף די שטיקעס. נעם איך טראַכטן פון דער מלחמה, נעם איך טראַכטן אויך איך דערמאָן זיך, אַז מיין שינעל, מיט וועלכן איך דעק זיך איצט צו. מיין שינעל האָט פריער אָנגעהערט צו אַ צווייטן זעלנער און ייענער — ווער ווייסט, צי ער לעבט? צי ער איז בלויז פאַר־וווּנדערט געוואָרן אויפן שלאַכט־פעלד? זיין שינעל איז איצט מיין שינעל, מיין קאָלדרע, און גאָרנישט...

וואָס ציטער איך אַזוי אויף? איך דערמאָן זיך, וואָס איך האָב בייטאָג דערקענט אויף מיין שינעל, בלוט־פלעקן. טונקעלע פלעקן און אַ קלייַן לאַטעלע אויף דעם אָרט, וווּ אַ קויל איז דורכ־געגאַנגען. דער, וואָס האָט פריער געטראָגן דעם שינעל — צי לעבט ער נאָך? און וווּ איז זיין נאָמען געווען? פון וואַנען איז ער געקומען?

איך טראַכט וועגן אים און איך פיל, ווי דער שינעל ווערט מיר אַלץ שווערער, פּונקט ווי אַ טויטער קערפּער וואָלט אויף מיר געלעגן.

ביינאַכט ארבייט דער קאָפּ און די פאַנטאַזיע פון שרעק און שוידער צעוואַקסט זיך, איך בין אַליין נאָך נישט געווען אויף דער פאָזיציע, נאָר אין מיין ראָטע זענען פאַראַן געוגג זעלנער, וועלכע האָבן שוין נישט איין שלאַכט דורכגעמאַכט און זיי דערציילן שרעקלעכע זאַכן מיט דער טעמפּער רויקייט פון פאַרטעמפּטע מענטשן:

— ווען איך בין אין מיין אָקאָפּ געלעגן, איז פלוצלינג צו מיר אַ קאָפּ פון אַ מענטש אַריינגעפלויגן פון אַ צווייטן אָקאָפּ. אַ גראַנאַט האָט אים אָפּגעריסן און צו מיר פאַרטראָגן.

אַזוי דערציילט אַ זעלנער פאַרן צווייטן.

— דו האָסט זיך דערשראָקן?

מאכטלאזיקייט איז געווען גרעסער, ווי מיין צאָרן. הײַנט, ווען איך דערמאָן זיך יענע טעג, פרעג איך בא זיך: ווי אזוי האָב איך עס אויסגעהאלטן? אזוי פיל באַיידיקונגען, אזוי פיל הילפסלאָזיקייט... און איך קום צום באשלוס, אז א קליין ביסעלע ניכטערקייט האָט מיך געראטעוועט. איך האָב זיך איינגעשפּארט אין גאָלד זען מיט מיינע אויגן, ווי וויט די שלעכטקייט פון מענטשן קאָן דערגיין. ווען א צוואַנציק-יעריקער איינבענדלדיקער „נאָטשניק" פלעגט מיט די פיס שלאָגן א פערציק יעריקן פויער, א מאָבילזירטן טאַטן פון קינדער, פלעג איך זיך מוזן צוקוקן און פילן בײַדע, דעם ווייטוג פון איינעם און די אכזריות פון צוויי.

די ניכטערקייט, די נייגיריקייט צום מענטש האָט מיך אַביסל אויפגעהאלטן, כאָטש פיל מאָל האָב איך געטראַכט, אז איך וועל מער נישט א בערטראָגן. איך האָב געהאט א ביקס אַן קוילן, נאָר דידאַזיקע עסטרייכישע ביקס האָט געהאט א שארפן שטיק, א גלאַנציק מעסער. אָט אויף דעם מעסער האָב איך געקוקט, ווי אויף מיין גואל... פינף הונדערט טעג האָב איך געשפּרייזט אזוי, ווי מען האָט מיך געהייסן און געשטאַנען אזוי ווי מען האָט מיך געהייסן. איך האָב די חכמה פון שטיי, לויפן און שפּרייזן זיך גוט אויסגעלערנט, די זעלנערישע קונצן האָב איך פארשטאַנדן, נישט דערפאר, ווייל איך האָב דאָס ליב געהאט, נאָר ווייל איך האָב נישט געוואלט הערן קיין איבריקן „זשיד".

און סוף-כל-סוף, אמביציע איז אומעטום פאראן, אפילו אין דער רוסישער קאַזאַרמע פון ניקאַלאַי דעם צווייטן איז דאָס אויך געווען... איך האָב געוואלט זיין א גוטער זעלנער.

געקענט זעלנערייַ, נאָר קיין זעלנער אין דער נשמה נישט געוואָרן, אויסגעלערנט זיך דאָס פרעמדע, נאָר צו מיין אומגליק האָב איך ז׳ך נישט פארגעסן, זיך אליין, זיך אליין... דער „זוואַדני" האָט דרעסירט דעם גוף און די נשמה, האָט געשריגן אינעווייניק — זי האָט זיך געביטן פון וויטיק, געראַנגלט זיך, יעדן טאָג, יעדע שעה, ביי יעדער קאָמאַנדע פון כאָם. וואָס איך האָב געמוזט פאָלגן...

בייטאָג פלעגן מיר אַנדערע פייניקן און ביינאכט פלעג איך

זיך פון אָרט און וויידער אַראָפּפאַלן, ווי אַן אָנטערגעשאָסענער פון מידקייט, ווייל די נאַכט איז געווען קורץ און דער שלאָף, דער אייניקער טרייסטער, דער שלאָף, וואָס פלעגט ברענגען רוי־קייט, האָט זיך שוין געענדיקט. מען רירט זיך נאָך נישט. די זעלנער וואַרטן, ס׳איז אַ קרן צו כאַפן נאָך אַ סעקונדע...

דערהערט זיך דער צוויייטער סיגנאַל און דאָ גילט שוין נישט קיין חכמה, מען מוז אויפשטיין.

פיר הונדערט זעלנער שפרינגען אַראָפּ פון די האָרטע ברעטער, איין באַוועגונג, איין שפרייז, מען שטייט שוין לעבן די שטיוול. די פיר הונדערט פּאָר שטיוול זענען געווען איינגעזייפט אין פיר בערגלעך, פיר פּיראַמידעס פון כאַלוועס, וואָס מיך פלעגט שטענדיק איבערראַשן, אז געווען דאָס, וואָס יעדער זעלנער פלעגט זייגע פּאָר שטיוול אויסגעבליקלעך געפינען, נישט קוקנדיק אויף דעם, וואָס אין קאַזאַרמע איז באַגינען נאָך פינסטער געווען און די שטיוול זענען געווען אויסגעמישט אין איין קופּע, ווי קאַשטאַנעס. אָבער יעדער זעלנער האָט זיין פּאָר שטיוול גע־פונען אין איין סעקונדע.

ווי אַזוי געשעט עס? איך האָב זיך לאַנג אויך דעם מיין קאָפּ געבראָכן, ביז איך האָב זיך אַנגעשטויסן: יעדער זעלנער האָט זייגע שטיוול גפונען לויטן ריח...

ווי פּאַרמשפּט פלעגט מען אויף זיך אַרויפציען די בגדים דער טאָג, יעדער טאָג איז געווען אַן אינקוויזיציע. דאָס פעלד זוז מיר האָבן זיך געלערנט מיט די ביקסן, דאָס פעלד איז געווען דער תליה־פלאַץ... ניין! די מענטשן, וואָס האָבן אונז געלערנט, זיי איז נ שט געאַנגען אפילו אין דעם, צו מאַכן פון אונז גוטע זעלנער, מיר זאָלן זיך גוט שלאָגן פּאַר ניקאָלאַיע ן, ס׳איז געווען בייזיי אַ ספּאָרט צו פיניקן. די „זוואָדנעס" מיט די „פעלדפעבעלס" — זיי פלעגן זיך צווישן זיך באַרימען, ווער עס פיניקט בעסע ר ד זעלנער.

אָט יאָגט מען די גאַנצע ראָטע אַרויף אויף מיין פלאַץ, ווו דער שניי איז צעגאַנגען, אַרום און אַרום איז צעגאָסן אַ וואַ־

— צו וואָס שרעק ? ס׳איז דאָך מלחמה, נאָר פאַרדראָסן האָט מיך.

— וואָס האָט דיך פאַרדראָסן ?

— וועז דער קאָפּ בלייבט דאָרט אוז דער קערפּער פאַלט צו מיר אין אָקאָפּ אריין, וואָלט איך אפשר עפּעס אין די קעשענעס געפונען.

די אַלע מעשיות קלויבן זיך איצט צונויף ביינאַכט אַרום מיר, לעבן מיר, זיי דעקן מיך צו, ווי אַ באַרג פון שטיינער, זיי דעקן מיך צו מיט דעם שינעל, אויף וועלכן עס זענען זיך נאָך די רויטע פלעקן פון אַזאַ אייגעם, וואָס לעבט שוין אפשר נישט.

אוז אַרום שלאָפן פיר הינדערט זעלנער, זיי שלאָפן מיט אַ כראָפּעריי, פון וועלכן מען קען משוגע ווערן.

אָ, איך וועל דיר אַזויקע פינף הונדערט נעכט נישט פאַרגעסן, דאָס איז אַן אייביקייט, וועלכע וועט מיך אין מיין אייביקייט באַגלייטן. . .

עס פלעגט קומען אַזאַ פאַרצווייפלונג, אַזאַ פינסטערניש פאַר די אויגן, נאָר איך פלעג זיך ראַטעווען ווידער.. אַ טראָפן ניכטערקייט האָט געלעבט אין מיין נשמה׳, איך פלעג אויסציען מיינע ביינער אויף מיין נאַרע, אויסגלייכן מיין קערפּער אוז דערביי אַ טראַכט געבן :

— ס׳איז אינטערעסאַנט מיט וואָס דער גיהנום וועט זיך ענדיקן. גענוען בין איך נייגיריק צו זיך אַליין, צו מיינע יכורים אוז אינשלאָפן פלעג איך דאַן, וועז דער סיגנאַל פלעגט זיך דערהערן. . . דער סיגנאַל, מען זאָל שוין אויפשטיין

עך ! צוליב דעם איז אַ טאָג באַשאַפן געוואָרן, זוז, לויכט. ., צוליב דעם באַשאַפן, איך זאָל גוט די טיר פון גיהנום זען אוז נישט פאַרבלאָנדשען.

באַגינען.

איך ווייס נישט, צי אַ מעסער אין האַרץ לאָזט זיך אַזוי פילן, ווי וויטיקלעך דער סיגנאַל דער שנייד יקער פלעגט זיך אונז, זעלנער, לאָזן פילן. מען פלעגט זיך אויפכאַפן, אויפהייבן

פלאַטערן מיט די אונטערגעשוירענע פליגל. אויף דער ביקסן־
קראַטקע פלעגט זי זיך אַוועקשטעלן:

— קראַ...

און איינמאָל איז זי אַרויפגעפאַלן אויף מיין געלעגער, אויף
מיין פאַרבלוטיקטן שינעל:

— קראַ...

אין מיטן נאַכט, ביי אַ שוואַך לעמפל, ביי אַ וינט, וואָס האָט
געיאָמערט אין סטעפ. עס וועט קיינער נישט באַגרייפן, ווי שרעק־
לעך די קראָ האָט מיר דעמאָלט אויסגעזען.

קראָ! קראָ! אָט אַזוי שניידט אַ שאַרף מעסער דאָס לעבע־
דיקע לייב פון אַ מענטש.

יענע טעג, יענע שוואַרצע טעג פון אונזער קאַזאַרמע־לעבן
אין לעצטן ווינטער פון די ראָמאַנאָוס...

פּעטרענקאָ דער זוואַדנע פון מיין אָפּטיילונג האָט געהאַט
איין וועגטל, מיט וועלכן ער פלעגט זייער אָפט זיך וואַרפן אויף
אונז מיט אַ פרישער ווילדקייט:

— מען האָט מיר געגעבן הענט מיט פיס, איך זאָל פון
דעם זעלנער מאַכן. און ער האָט געמאַכט פון אונז זעלנער: גע־
האַרכזאַמע, טויטע, האַלב־טויטע מאַנעקענען. ער האָט מער נישט
געזען, ווי די גרויע שינעלן, וועלכע זענען געהאָנגען אויף אונ־
זערע אויסגעמאַטערטע לייבער. פּעטרענקאָ פלעגט נישט פאַרטראָגן
קיין קרעכץ, קיין מידקייט. קראַנק זיין האָט קיינער נישט גע־
טאָרט.

זיינע הענט און פיס, זיינע הונדערט מאַנעקענען, זיינע זעל־
בער ער האָט געקאָנט פאַריאָגן פון אונז די נשמה. מיר האָבן זיך
אויפגעהערט צו פילן, בלויז די אויערן האָבן זיך צוגעהערט צו
פּעטרענקאָס קאָמאַנדע. מיר זענען טויט געווען, נאָר אַ מאַדנער
טויט איז דאָס געווען — אַ טויט, וואָס טוט ווי.

אין מיטן דער גרויסער געביידע, ווו אונזער ראָטע האָט
זיך אָפּגענען, אין סאָמע מיטן פון גרויען גיהנום־צימער, איז גע־
שטאַנען אַ בעטל, — פּעטרענקאָס געלעגער. אַן אייזערן גרוי בעט
מיט אַ גרויער וואָלדרע אַ האַרטע קאָלדרע, וואָס דערמאָנט תּפיסה.

סער, מיר שטייען אין וואסער. אין די זעלנערישע שטיוול מאכט עס נישט אויס, נאָר אַט דערהערן מיר אַ קאָמאַנדע:

— לאָזשיס! לייג זיך!

און מיר ציען זיך אַלע אויס — בוכטש, מאָמענטאַל איז וואַסער, מיט די ביקסן אויסגעשטעלט. מיר ליגן און וואַרטן אויף וויטערע באַפעלן און דאָס וואַסער קריכט דורך די אַרבל, דורך די פיס, ווי קאַלטע שלאַנגען רירן אַן די שטראָמלעך אונזער לייב. . .

און פּעטרענקאָ, אונזער „זוואָדני" און דער תּלין — ער נעמט אַרויס אַ בלעכענע פּושקע מיט טאַבאַק, אַ ביכעלע מיט פּאַפּיראָסן-פּאַפּיר, ער מאַכט פּאַר זיך אַ פּאַפּיראָס, ער קלעבט עס און וועלגערט עס זייער לאַנגזאַם אין די פינגער זיינע. . .

מיר ליגן אין וואַסער און מיר וואַרטן אויף זיין באַפעל..

און ער האָט צייט. . .

געווען בייַ אונז אין ראָטע אַ שווארצע קראָ, וואָס די זעלנער האָבן אַמאָל געכאַפּט. מען האָט איר אָפּגעשוירן די פליגל און געלאָזט אַרומטאַנצן אויף די נאַרעס און אונטער די נאַרעס. אַ קראָ איז אַ מיאוסער פויגל, אָבער דאָך אַ פויגל, פריער איז ער געפלויגן און געשוועבט, געווען פריי. בייַ אונז אין קאָזאַרמע האָבן זיך די זעלנער מיט דער קראָ געשפּילט, געמאַטערט אין געפייניקט, דרעסירט און געלערנט פאַרשידענע קונצן. פונקט אַזוי ווי די מענטשן האָבן אונז געפייניקט. נאָר די קראָ איז געווען גליקלעך. ווען זי פלעגט זאָל ווערן, פלעגט זי זיך באַהאַלטן אונטער די נאַרעס, קיינער פלעגט זי דאָן נישט קאָנען געפינען. זי האָט פיינט געהאַט די ליבהאַרציקע מענטשן, וועלכע האָבן איר די פליגל אָפּגעשניטן, זי האָט געקוקט אויף אונז מיט שווארצע אויגן, געכאַפּט די ברעקלעך ברויט און זיך באַהאַלטן.

הלוואי וואָלט איך זיך געקאָנט אַזוי באַהאַלטן. נאָר גאָנץ אָפט ביינאַכט, ווען אַלעפלעגן שוין שלאָפן צרות, פלעגט זי אַרויס-קריכן פון איר באַהעלטעניש און נעמען פלאַטערן איבער דער גרויסער געביידע פון אונזער קאָזאַרמע.

איך האָב זיך גערַאנגלט צוישן סוּיט און לעבן פון מיין נשמה. איך האָב אויך געפֿאַלגט, וי אַלע, נאָר איך האָב געהאַלטן אַפֿן די אויגן, געקוקט אויף מיינע חברים ד׳י שקלאַפֿן און געקוקט אין זיך אַריין. איך האָב באַמערקט, וי א סך פון מיין ראָטע האָבן אַבסאָלוט אויפגעהערט צו רעאַגירן אויף דעם אַרומיקן. עס האָט אויסגעדאַכט, אַז וען מען זאָל אַפּילו עפענען די שטייג, צו־נעמען די שטעכיקע דראָט, וואָס האָט אַרומגערינגלט אונזער קאָזאַרמע, וען מען זאָל זיי אַלע פריי לאָזן, וועט עס שוין אויף זיי נישט וירקן. איך אַליין וויפיל מאָל האָב איך זיך געכאַפּט, אַז איך שמאַרב אַפּ.

איך האָב דערזיליט, אַז איך וויל שוין גאָרנישט. איך האָב פיל מאָל אויפגעהערט צו טראַכטן פון וואָנען איך בין געקומען, געשטאַלטן פון פריינט און קרובים האָבן זיך אויסגעמעקט פון זכרון.

איך האָב זיך געלאָזט וויטער דרעסירן.

און דער סעלדפּעבל פעטרענקא האָט נישט געוווסט, ווער עס איז שוין אינגאַנצן זיינער און ווער עס האָט נאָך אפּיסל לע־בעדיקייט אין דער נשמה... אַזא איינעם פלעגט ער טאַראַלגן ביז משוגעת...

אַזא איינער, וואָס האָט אים נישט געפֿאַלגט, אַזעלכער איז געווען זיין פערזענלעכער שונא אין פעטרענקאַ איז גרייט געווען דעם צו פאַרטיליקן. ער האָט נישט געוואָלט א געהאָרזאַמקייט אַן אויסערלעכע. ניין ! אינערלעך, טיף אין דער נשמה האָט ער־מוזט די שקלאַפֿעריי זיך אייגפלאַנצן.

אַט שטייט איך אין א ווינקל פון קאַזאַרמע. ס׳איז א פרייע שעה, מען לערנט איצט נישט. די זעלנער ליגן אויף די נאָרעס, אַדער זיי שפּאַצירן אַרום צחישן די נאָרעס. אַנדערע עסן אין אַ־דערע רייניקן די ביקסן, די שטיוול. איך בין אין א ווינקל, אַפּגע־זונדערט פון אַלעמען. וויזט אויס, אַז איך האָב זיך אין עפּעס דערמאַנט, איך בין אין די גערַאַנקען וויט פון דער קאַזאַרמע אין פון פּעטרענקאַן.

דאָס איז נישט קיין גוטע מינוט פאַר מיר אַליין : ווערן לע־

אָבער ווי גרויס איז אונזער קנאה געווען, וועז מיר האָבן געקוקט אויף פּעטרענקאָס געלעגער. א מענטש שלאָפט באַוונדער, א מענטש קאָן זיך אויסציען אויף זיין שעניק, א מענטש ליגט אויף א קישן.

וויל מיר האָבן געהאַט א שרעקלעך האַרטע נאַרע אין ענג איז געווען אויף דער נאַרע, מען האָט געמוזט ליגן איינגעצויגן, צוגעפּרעסט איינער צום צווייטן, ווי די הערינק אין פּאַס אין די ביינער טון ווייַ. נעכט פון וויטיק, עס נאָגט דער גאַנצער קערפער אין פון די נאַרעס פליען בליקן צו פעטרענקאָס געלעגער אין יעדער איינער טראַכט מיט קנאה: „אים איז גוט", „אים איז ווייל". פעטרענקאָס בעט איז געווען דער הויפּט־צענטער פון אונזער קאַזאַרמע, דאָס איז געווען דער מיטל־פּונקט פון דער וועלט, דער טראָן פון וואַנען עס דאַרפן קומען צו אונז באַפעלן, וועלכע מיר מוזן אין אויגנבליק דערפילן, ווי א לאָרד איז ער געשלאָפן, אונזער תּלין. מיר טון זיך אָן באַגינען אין ער ליגט זיך אויף זיין געלעגער.

ער ציט זיך אויס מיט הנאה און קאָמאַנדעוועט אין שיקט קללות פון זיין געלעגער,

דאָס בעט איז געשטאַנען לעבן א זייל, וועלכער האָט אונטערגעהאַלטן דעם סופּיט. אויפן זייל איז געהאָנגען אן איקאָנע מיט א רויט פייערל, אונטער דער איקאָנע עטלעכע באַטאַליע־ביל־דער: סוואָראָוו אין שלאַכט, סקאָבעליעוו אויף א פערד. די נייע זעלנער, וועלכע האָבן נאָך נישט געווויסט פעטרענקאָס קאָדעקס, פלעגן זיך אָפט צורוקן גאָר נאָנט צום זייל אין קוקן אויף די בילדער, פלעגט זיי פעטרענקא כאָפן אין שלאָגן — דו זאָלסט מיר נישט קריכן, דא איז נישט דיין אָרט! — אין אַנדוויין פלעגט ער אויף דער נאַרע:

אָט דא איז דיין אָרט מערזאָוויעץ!

זיין בעט איז געשטאַנען צווישן אונזערע נאַרעס אין געוואָרפן א בייזע אומרויקייט. ביסלעכווייז האָבן מיר אויך דאָס בעט אָנגעהויבן פיינט צו האָבן... סוואָלט גוט געווען, וועז דער זייל פאַלט אום אין דער סופּיט לאָזט זיך אראָפּ אויף פעטרענקאָן, אויף אונז, אויף אַלץ אין אַלעמען,

חען אונזערע בליקן פלעגן זיך באגעגענען. דאס איז געווען א שטומער האס און מיר דאכט זיך, אז איך בין דעמאלט שטאלץ געווען מיט א שטומען שטאלץ...

פעטרענקא האט מיך נישט באזיגט.

איך האב געלעבט. די בייזע בליקן פון מיין הערשער האבן מיר ששענדיק צוהיסן געגעבן, אז איך לעב נאך און נישט איינמאל פלעג איך זיך אויפכאפן מיט דער צעבלוטיקטער האפנונג, מיט דעם אומגלויבלעכן געדאנק און פארלאנג ארויסצוטראגן פון דעמדאזיקן קבר מיין ביסעלע לעבן צו פרייהייט, צו זון און גרינס, צו פריינט.

אבער באלד פלעגט קומען די שרעקלעכע ווירקלעכקייט און דער טראפן האפנונג פלעגט צערינען וועלן. דער לעצטער פונק פלעגט זיך אויסלעשן אין דער נשמה.

עס פלעגט טעמפ פיניקן דאס מיאוסע לעבן פון א שקלאף. עס פלעגט פיניקן די באליידיקונג... אט שמייסט מען לעבן מיר א פערציג-יעריקן פויער, רויטע ריטער פון סטעפ צעפאסעווען דאס לייב פון א מענטש, און איך שוויג. אלע שוויגן... די געהארכזאמקייט שטראפט שרעקלעך, וועקט פון זיך אליין דערנידעריקט, באשפייסט זיך אליין... און, און די שוויגסט וידער...

עס האט זיך אויסגעדאכט יעדן טאג, אז די פעטרענקאס האבן עפעס א פארגעפיל, זיי האבן זיך דערשראקן אומבאוווסטער-הייט פאר עפעס... פונקט, ווי זיי וואלטן געגלייבט, אז אונטער אונזערע גרויע שינעלן האט זיך עפעס אויפגעכאפט און זיי האבן דערפאר מורא באקומען פיניקן זיי איצט אזוי שטארק. יעדן טאג שטארקער, וילדער, בייזער. זיי ווילן דערשטיקן די לעבנס, וועלכע זענען אין זייערע הענט...

מיר האבן פון גארנישט געווסט. דאס, וואס עס האט זיך געטון אין רוסלאנד הינטער די וועגט פון אונזער קאזארמע... מיר האבן פון גארנישט געטראכט, באנאכט פלעגן די זעלנער זיפצן פון שלאף, נאר גיער האט די זיפצן געהערט:

בעדיק, פלוצלינג זיך אויפכאפן אין קבר איז א שרעקלעכע זאך: נאר דאס איז נאך ווייניק...

פעטרענקא האט מיך באמערקט, מיט זיינע חיהשע אויגן און ער גייט צו מיר, אויף מיר. די אויגן זיינע קוקן אויף מיר שטאר, ווי א דרעסירער קוקט אויף א חיה, די שפעכיקע וואנ־סעס דערנעמערן זיך צו מיין אטעם און איך הער א וילדן ברום:

— וואס טראכסטו?

— גארנישט... — ענטפער איך.

נאר מיין מלאך המות מאכט מיט זיין האנט אזא באוועג־גונג, אז ער וואלט מיך וועלן שטיקן...

— כ'וועל דיר געבן „גארנישט", וועסט בא מיר דערשאפן וועלן דערפאר...

— פארוואס? — גיב איך א פרעג מיט ציטער אין מיין ניגיריקייט.

— פארוואס? פרעג נישט אזוי שוייג... עס וועט זיין שלעכט מיט דיר.

ער גייט אוועק...

נאר אין דער לופטן בלייבן צווי שארפע שפיזן, קאלטע, גלאנציקע מעסערס, דאס פיצעלע לעבעדיקע הארץ וועלן דורך די צווי שפיזן געשטאכן... פעטרענקאס אויגן.

ער גייט אוועק פול מיט בייזקייט און אויפרעגונג. איך וייס, ער וואלט וועלן כאכן מיין נשמה און זי צעטרעטן, ווי מען צע־טרעט א שפין, ער האט דערפילט, אז איך האב נאך א שטיקל נשמה, איך בין נאכנישט אינגאנצן זיינער, כאטש מיינע חענט און פיס האב איך אים אפגעגעבן...

פינף און צוואנציק יאר האט ער שוין געדינט, ער האט קאמאנדעוועט מיט נשמות, ער האט צעטרעטן נשמות און דאס קומט אייגער „אין טראכט עפעס".

איך פלעג אויסמיידן זיין בליק, נאר ער פלעגט מיך זוכן אוו פארשן. נישט איך אליין... ער פלעגט אויך אומרויק ווערן,

אַלע טומלען, אַלע רעדן עפעס אזן דערציילן...

— אויס צאר...

— אויס מלחמה...

— מיר'ן אַלע גיין אהיים...

איך שטיי פון דער וויטנס. מיר דאכט זיך, אז איך בין דער אייגציקער, וואס גלייבט נישט. איך הער די אַלע נייעסן אזן עס גלייבט זיך נישט. נאָר איינס טרייבט מיך צו גלייבן, דאָס, וואס פעטרענקאָ איז אַנטלאָפן געוואָרן, דער אַלמאכטיקער פעטרענקאָ איז נישטאָ, אף שרייט נישט, ער שלאָגט נישט...

דעמאָלט, וען די זעלנער רעדן אזעלכע רייד. עפעס איז געשעען. עס האָבן זיך דערהערט פרייַלעכע אויסגעשרייען, געזאַנגען. וואָס א רגע שפעטער, אַלץ גרעסער דער טומל... עטלעכע זעלנער באַקומען קויַלן אזן זיי שיסן אין דער שוואַרצער נאכט אַריין, זיי צעשיסן די פינצטערניש.

איך האָב זיך געפלאַנטערט צווישן די שינעלן, געגלייבט אזן נישט געגלייבט, אזן וען איך האָב דערפילט די גאַנצע פרייד, האָט זיך מיר סאַרחאַלט אַפּוזנדערן פון אַלעמען, אויסרעדן זיך מיט זיך אַליין...

אזן אפשר זיך אויסזיינען.

איך בין צוועק וויט אין פעלד, כ'האָב נאָך לאַנג געהערט די געזאַנגען, די אויסרופן אזן דאָס שיסעריי, נאָר דערנאָך איז אַלץ שטיל־ער געוואָרן אזן איך האָב זיך אַנגעהויבן שרעקן: טאַמער איז פעטרענקאָ צוריקגעקומען.

איך בין פאַרזיכטיק געגאַנגען צו דער קאַזאַרמע. שטיל, א מאַדנע שטילקייט... צי דען איז דאָס געווען א חלום?

איך בין אַריין אינעווייניק. די זעלנער זענען געשלאָפן. וער אויף דר'ערד, וער אויף די נאַרעס. רויקע, זיכערע. א סך האָבן אַרומגענומען אין שלאָף זייערע הבֿרים...

אזן אויף פעטרענקאָס בעט...

עס שלאָפט וער אויף זיין בעט... אפשר פעטרענקאָ? דאָס האַרץ פאַלט מיר אַראָפּ... ניין! א געהיימלעכער זעלנער,

אַפּגאַריסן פון היים אין קינד, אויסגעפיניקט פון א גזלנישער דיסציפּלין — וועט האָט געציילט די זיפצן?

איינמאָל באַגינען האָט זיך איינער געוואָרפן אויף זיין אייגענעם שטיק, אויף די טונקעלע טרעפ איז דאָס געווען, מיר זענען געגאַנגען אויף די טרעפ און געטרעטן אין זיין בלוט. שפּעטער, וען מיר זענען אַרויס אין פּעלד אויף די איבונגען, עס איז ליכטיק געוואָרן. דעמאָלט האָבן מיר דערזען, אַז אונזערע שטיוול זענען אין בלוט אויסגעשמירט.

מיטאָמאָל, אומגעריכט־ערהייט...

וויסט אויס די וועלט האָט זיך איבערגעדרייט. יאָ, מיר האָבן עפּעס געהערט: אין פּעטערבורג איז אומרויק, אין כאַרקאָוו גייען די סטודענטן אויף די גאַסן... מיר האָבן עפּעס געהערט... נאָר אונז באַדאַרף עס נישט אָנגיין. מיר זענען אין פּעטרענקאָס הענט. מיר טאָרן נישט הערן פון אַזעלכע זאַכן, מיר טאָרן נישט טראַכטן, מען וועקט אונז אויף פינף פאַרטאָג. מען פירט אונז אין פעלד מאַרשירן און אין אָונט זינגען מיר „באָזשע צאַריא כראַני".

שטייען מיר טאָקע אַזוי אויסגעשטעלט און מיר זינגען, מיר זינגען; און פּלוצלינג פּראַלט אויף די טיר, עטלעכע זעלנער רייסן זיך אַרײַן...

נענוג! נישטאָ קיין צאָר...

מיר זענען טעמפּ, מיר וייסן פון גאָרנישט, מיר זינגען וויטער, נאָר די טיר איז אָפן און עס קומען אַריין א סך זעלנער, א סך פון די אַנדערע ראָטעס. זיי וואַרפן זיך אויף אונז, מיט גוואַלט רייסן זיי איבער דאָס געזאַנג...

און זעט נאָר:

פעטרענקא איז פאַרשוווונדן, די איבריקע תּלמידים זענען אויך פאַרשוווונדן געוואָרן פון אונזער קאָזאַרמע...

די טיר איז אָפן, פון דער קאָלטער גאַס קומט אַריין פריש לופט און פון דער נאַכטיקער גאַס טראָגט זיך א גוואַרט, וואָס מאַכט ציטערן די נשמה:

— רע־וואָ—לו—ציא...

א מחנה שינעלן, אָן א סוף שינעלן.

אָקטאָבער

פון קרים און קאוקאז זענען זיך שוין צונויפגעפאַרן די לעצטע גאסט. דער זומער האָט זיך שוין אינגאנצן געענדיקט. אין מאָסקווע, אין ראיאָן פון ארבאט, ווו איך האָב דעמאָלט געלעבט, האָבן די קאשטאַנעס זיך געוואָלגערט אויפן טרוקענעם ברוק, עס איז געווען א זוניקער הארבסט.

אין ראיאָן פון ארבאט, אין א לאַבירינט פון שמאָלע און בריטע גאסלעך, ארום דעם „היטטישן פלאַץ", ארום דער „בער-גאס", ווו די אַפּגעזונדערטע פאַלאַצן פון די רוטישע מאָנאָמען זענען געשטאַנען, דאָרט איז רויק געהאַלטן ווי שטענדיק. די אַריסטאָקראַטיע שטאַרק האָבן פּאַרשלאָסן די רייכע הייזער, די געל-באַצוויגטע בימער האָבן אַפּגעזונדערט פון זיך דידאַזיקע הייזער, ווענן חעלכע מען האָט שטענדיק דערציילט לעגענדעס, לעגענדעס פון רייכקייט. די גרעסטע קאַלעקציעס פון פאַרצעלייַ, העלפאַנט-בין, די טייערסטע בילדער פון רובענס, רעמבראנדט און ראַפאַעל. בלויז גליקלעכע יחידים האָבן עס אַנגעקוקט. איך פלעג דאָרט יעדן טאָג פאַרבייגיין, עטלעכע מאָל א טאָג. זעלטן ווען איך טלעג זעען, ווי דאָרט עפנט זיך א תיר, זעלטן ווען הערן א קלאַנג פון מוזיק...

פאַרשלאָסענע פאַלאַצן, פאַרבאַרגן רייכקייט, אַפּגעזונדערט פון דער וועלט. פאַרוואָס האָבן דידאַזיקע הייזער געשווינגן ? אפשר האָבן זיי שוין געפילט זייער נאָענטן סוף ?

נאָר וואָס מער דידאַזיקע פאַלאַצן האָבן געשווינגן צוזאַמען מיט די גאַסן, אויף וועלכע זיי זענען געשטאַנען, אַלץ מער האָט

אייגער פון די גרויע זעלנער האָט זיך, ווי אַ לאָרד, אויסגעשפּרייט אויף דעם פעלדפּעבעלס געלעגער און שלאָפט מיט דער רויקייט פון אַ קינד...

איצט ערשט האָב איך שוין אויף אַן אמת געגלייבט אין דער רעוואָלוציע...

עס וועט זיין אַ לאַנגער ווינטער מיט מאַסקווער פרעסט, מיט די איינגעפּונדענווטע שנייען אויף די מאַסקווער גאַסן, עס וועט זיין אַ ווינטער ווי אלע ווינטערס. אין די פּאַרנאַכטן אין ציטערדיקן פראַסט וועלן קלינגען די מאַסקווער גלאַקן און די טויזנטער שליטעלעך אויף די גאַסן וועלן צוקלינגען און צורופן... וער וייסט ווהין די גלאַקן און די גלעקלעך רופן אין די פראַסטיקע אָוונטן? איך וייס אַבער, איך געדענק, אז איך האָב געוואַלטיק ליב געהאַט דעם מאַסקווער ווינטער, די באַגאַסענע גאַסן מיט עלעקטריש ליכט, די שניידנדיקע באַשטראַלטע וייסקייט, דעם וויטן עכאָ הינטער די ברייקן פון „מאַסקוא-ריקא". די מענטשן, וועלכע האָבן אויסגעזעהן ווי די בערן אין זייערע פּעלצן... איך האָב עס ליב גאַהאַט, הגם איך אליין, אזא „קאַנער-רעוואָלוציאָנער", האָב בלויז פּארמאָגט א הארבסט-מאַנטל און איך פלעג פירן מלחמה מיט דעם פראַסט אויפן גרויסן אופן. איך פלעג זייער האַסטיק לויפן אויף די גאַסן און דער פראַסט פלעגט נאַכלויפן...

אַבער וואָס באַדייט קעלט און הונגער דעמאָלט, וועו מען האָט עפעס ליב? די מאַסקווער נעכט, די סיבירער קעלט איז געבליבן אין מיין געדעכטניש, ווי א צארטע וואַרעמקייט, ווי א באַלויכטענער יום-טוב.

צו די פרעסט איז נאָך וויס געווען.

אַקטאָבער האָט גלעלויכטן און געטרוקנט די בלעטער, אויס-געשפּרייט געלע דיוואַנעס אויף דער ערד, אויף וועלכער מיינע זינדיקע פיס האָבן געשפּרייזט. אייגנטלעך בין איך געווען איינער פון די מאַגנאָטן פון די רייכע פּאַלאַצן אויף ארבאט. איך האָב זיך נישט צוגעהערט צו דעם, וואָס עס טוט זיך אַרום. איך בין געווען א מאַגנאָט מיט אין אונטערשיד: איך האָב קיין פּאַלאַץ נישט פארמאָגט און דאָכט זיך, נישט אלע טאָג קיין מיטאָג גע-געסן. און איך פארשטיי, אז איך — אזעלכע ווי איך זענען די ערגסטע שקלאַפן, זיי באַשולדיקן קיינעם נישט, ווען זיי הונגערן א ביסל צו: איך האָלט, אז אלץ איז א צופאל. און זאָל מען מיר דאָס מוחל זיין...

מאסקוע בערעדט, בעלי־ארעמט און געטומלט. אויף טויזנטקי־בול־
וואר בא פושקינס דענקמאל, בא סקאבעלעוס דענקמאל, בא מינין
און פאזשארסקי, באם קרעמל...

מאסקוע האט בערעדט.

א ים מיט רייד.

אן עפידעמיע פון וועריעד און פראזן. דאס האט חדשים
געדויערט, און געטראכט האט זיך, אז פון היינט אן וועלן שוין
מענטשן קיינמאל מער נישט שוויגן.

הונדערטער יאר איז א פאלק פארשקלאפט געווען און עס
האט געשוויגן. בלויז די, וועלכע פלעגן זיך אנשיכורן און ליגן
אין רינשטאק, פלעגן אויסרעדן אלדאס ביז אויף גאט, מענטש
און וועלט... איצט האבן בערעדט די גיכטערע, איצט האבן ע־
רעדט אלע, פון חודש מערץ אן, זינט דער טראן פון די ראמא־
נאוס איז געפאלן. — עס איז שוין אוועק דער פרילינג, דער
זומער, עס איז שוין הארבסט, און דער עולם רעדט, פיר אזן
צוואנציק שעה פון מעת־לעת שטייט דער עולם בא פושקינס
דענקמאל; אנדערע גייען אוועק, קומען פרישע מחנות.

די טריבונע איז פרי פאר אלעמען און בלויז שטומע האבן
געשוויגן אין יענע טעג און נעכט. אלע צרות פון לעבן האט
מען דא געבאראכט אויף די ברעטער פון די אימפראוויזירטע
עסטראדעס; אלע פאנטאסטישע פלענער, ווי צו ראטעווען די וועלט
און רוסלאנד האט מען דא אויסגעהערט...

און איינע פון די פאנטאזיעס איז בלויטיק דערגרייכט
געווארן.

אין אקטאבער...

איך האב זיך געגרייט צום ווינטער צוזאמען מיט נאך א סך
בירגער, קליינבירגער אין בירגעלעך.

איך האב געהאט מיין ארבעט און געזוכט מיינע פאר־
וויילונגען.

מיינס א פריינט, א רייכער יד, האט מיר געשענקט א
מתנה: אן אבאנאמענט־ביליעט אויף דעם ווינטער־סעזאן, אויף
קוסעוויצקים סימפאניש קאנצערטן...

וועלן אויף די גאַסן, נאָר אין הויז, וווּ איך האָב געווינט, איז אויך פאָרגעקומען א רעוואָלוציע. די טירן האָבן זיך געעפנט און די מענטשן, וועלכע האָבן יאָרן אָפּגעלעבט אין איין הויז, האָבן איצט געעפנט די טירן, די אויגן, די הערצער. אָלע צוזאַמען, דער ערשטער שטאָק פון די גאָר רייכע האָט זיך געמבערט מיט דעם העכסטן שטאָק, מיט די גאָר אָרימע. קוילן האָבן געקנאַקט, האַרמאָטן האָבן געהילכט, פון די פענצטער האָבן מיר געזען אָקאָפּעס אויף די גאַסן; נאָר קיינער האָט דאָך גענוי נישט געווּוסט, וואָס די מענשעוויקעס וויללן און וואָס די באָלשעוויקעס וויללן, קיינעם איז נישט קלאָר געוואָרן צוליב וואָס מען שלאָגט זיך ...

זיבן טעג און זיבן נעכט. סוף-כּל-סוף האָט מען אויפגעהערט רעאַגירן. מען איז מיד געוואָרן פון דעם שטענדיקן שיסעריי. אויף די טרעפ האָט מען פאַרגעזעצט דאָס געווינלעכע פון שטענדיק. מען האָט געגעסן, געטרונקען, געשלאָפן, מען האָט ביכער געלייענט, מען האָט אפילו געפּלירטעוועט און אייפערזיכטיק געוואַרט איינער צום צווייטן. די באַלעבאָטים האָבן אין קאָרטן געשפּילט.

— הא !...

און אַז אויף דער גאַס קומט פּאָר אַן איבערקערעניש פון די וועלט-איבערקערעניש, אַז אויף דער גאַס איז געוואָרפן געוואָרן א לאָזונג, אַן וועלכן מילייאָנען וועלן זיך אָנכאַפּן און מיליאָנען מענטשן וועלן זיך אָקעגנשטעלן.

ניין ! מיר האָבן אָלע געטראַכט, אַז אָלץ וועט בלייבן באַם אַלטן. מיר האָבן אפילו נישט געטראַכט וועגן דעם. מען האָט פּשוט געוואָרט, אַז דאָס שיסעריי זאָל אויפהערן און דעמאָלט וועט יעדער גיין צו זיינע ביזנעס.

באמת, עס זענען געווען שעהן, וואָן די גאַנצע סומאַטאָכע איז געוואָרן לאָנגוויליק.

נאָר דאָן, וואָן דאָס שיסעריי האָט אויפגעהערט, איז שוין דער באַנק-דירעקטאָר אין זיין באַנק נישט געגאַנגען. דעם פאַבריקאַנט האָט מען אין זיין פאַבריק נישט אַריינגעלאָזט און די,

איך האָב געבאַנדזשעט סיל אין יענע טעג און נעכט אויף די מאַסקירער גאַסן. איך בין צו א סך זאַכן נייגיריק געוואָרן. איך האָב געזען, אַז אַזוי פיל מענטשן-רעטער אינטערעסירן זיך מיט דעם גורל פון דער מענטשהייט, האָב איך געמראַכט בא זיך, אַז די מענטשהייט וועט שוין גראַטעוועט ווערן אָן מיר... דאָס איז ער, דער פֿאַרשאַלטענער עגאָיזם פון אַזעלכע חי איך: לאָזן אַנדערע „שאפן און בויען" און אַליין אַוועקגיין אין דער שטילקייט...

און אפשר האָבן אַנדערע צו נאַריש געפֿאַלפֿלט און דאָס האָב מיך אָפּגעשטויסן. מאַסקווע האָט געריידט. א ים מיט ווער• טער האָט מאַסקווע אויסגעגאָסן מיט צען יאָר צוריק, אין פּריליג, אין זומער פון טויזנט נייַן הונדערט זיבעצן.

נאָר איינמאָל, בעת איך בין אַרויסגעגאַנגען, ווי שטענדיק, באַנאַכט אויף די גאַסן, האָב איך אויף די בולוואַרן מער קיין מענטשן נישט געפונען. פּושקין האָט בעגלאַצט מיט די אויגן, ווו זענען זיי? און סקאַבעלעוו אויף זיין פערד האָט זיך נייגיריק צוגעהערט:

ערגעץ-וווּ, ערגעץ נאָענט, אין סאַמע הארץ פון מאַסקווע האָבן קויַלן געקנאקט...

דעמאָלט האָט זיך עס אָנגעהויבן. אזא וויכטיקער אָוונט גע• ווען. א נאכט פון העלט-איבערקערעניש, און איך האָב, ווי שטענ• דיק, געכאפט א בליק צו די שטערן און באהאלטן צוריק דעם בליק אין זיך מיט אַלע שטערן, מיט דער שטענדיקער איבער•ראשונג פון זייער וויסן גלאנץ...

איך האָב נישט געוווסט, איך האָב זיך נישט פאַרגעשטעלט, נישט איך אַליין, קיינער. נאר האָט עס זיך געקאָנט ריכטן, אז יעדע שעג וועלן בלייבן אזוי היסטאָריש. איך האָלט דעמאָלט ברייטער די אויגן געעפנט, איך וואָלט קיין איין קלייניקייט נישט דורכגעלאָזט... אָקטאָבער אין טויזנט נייַן הונדערט זיבעצן...

איך בין געזעסן פאַרשפאַרט אין מיין הויז, אַרויסגעיאָגט דורך די קויַלן פון מיין צימער אויף די טרעפ און אין קעלער, ביי איך געזעסן מיט אַלע מיינע שכנים. די רעוואָלויציע איז גע•

איך האָב אויך עפּעס פֿאַרלוירן.

דעם אַבאָנאמענט-בילעט, וואָס מיין חבר האָט מיר געשאַנקען אויף די סימפאָניש קאָנצערטן. די נייע מאַכט האָט אַפּגעשאפט אַלע אָפּלכע אַבאָנאמענטן... נישט יעדען דעמאָלט קיין צייט פֿאַר סימפאָניע. וואָכן זענען אַוועקגעאַנגען אין קיינער האָט נישט פֿאַרשטאַנען, וואָס וויטער וועט זיין.

וי וועט דאָס אויסזעען די נייע אָרדנונג?

מיקיטא דער שווייצער פּון הויז, וווּ איך האָב געוווינט, —

ער פּלעגט מיך פּשוט פֿאַרמאַטערן:

— וי וועט אויסזעען די קאָמונע, בּאַרין?

פּלעג איך אים אָנדידלען:

—מיקיטא! איך בין קיינמאָל קיין בּאַרין נישט געווען אין איצט וואָדאי נישט, איך בין אַ טאָוואַרישטש גלייך מיט אַלע טאָוואַרישטשעס...

— זאָל זיין טאָוואַרישטש... אָבער. וי וועט עס אויסזעען אונזער ניי לעבן?

פּלעג נעמען ערקלערן אין זיך פּלאָנטערן אין מיינע ערקלערונגען. ביז איך פּלעג בּאַ מיקיטאַן פרעגן:

— וי שטעלסטו זיך פֿאָר די נייע אָרדנונג?

— איך? איך בין אַ פּראָסטער מענטש. איך טראכט, אַז מען וועט אויף סטראָסטנאָי פּלאַץ אוועקשטעלן אַ גרויסן קעסל. מען וועט אַפּקאָכן „קאַפּוסטע" און אַלע וועלן קומען מיט הילצערנע לעפל און וועלן זיפן...

נאָר וי מיר וייסן, שטייען נאָך ביז היינט נישט אויף די מאַסקווער פּלעצער אָזלכע קעסלען און אין עטלעכע עראָפּישע קור-ערטער האָב איך באַגעגנט „נעפּלייט" און העכערע באַאַמטע פון רוסלאַנד; אין די רייכסטע האָבן זיי געמוינט אין געפירט אַ לוקסוס-לעבן, אויף יעדן בשר-ודם געזאָגט געווארן... איצט צום יובילי פון „אָקטאָבער" וויל זיך מיר נאָך אַלץ פרעגן מיקיטאַס פראַגע:

— וי וועט עס אויסזעען אונזער ניי לעבן?

וואָס האָבן געהאַט בריליאַנטן און גאָלד אין די באַנק־סייפן, האָט מען בא זיי שלעכטן פון די אייזערנע קאַסעטקעס צוגענומען... דאָס אייזערנע געזעץ, דאָס טויזנט־יעריקע געזעץ פון אייגנטום איז געבראָכן געוואָרן... מענטשן האָבן געגלאָבט מיט די אויגן, מענטשן זענען אזוי ווי צעדולט געוואָרן:

— וואָס הייסט, מיינס איז נישט מיינס? אפילו איך, אזא וואָס האָט גאָרנישט פאַרמאָגט, איך האָב זיך אויך נישט געקאָנט צוגעוויינען צו אזא מין משוגהדיקן געדאַנק...

אי, מיינע בריליאַנטן... מיינע אויסגעלעזענע, דורכגעטראַכטע יאָרן — קיינער האָט זיי נישט קאָנפיסקירט.

די אָפּגעזונדערטע פּאָלאַצן פון אַרבאַטער־ראיאָן האָט מען צעראַבירט. יעדעס הויז איז געווען א מוזעאום, א קונסט־הויז. דאָס מייערע פאַרצעלייַ האָט מען צעשערבלט. איך האָב נישט איינמאָל געשפּרייזט אויף די שערבלעך. מיין באַגלייטער, וועלכער האָט שוין געוואַרט אויף א פּאָסטן בא דער נייער מאַכט, האָט מיך נישט איינמאָל מיט פּראָזן באַשאַנקען:

— אָט אזוי, מען באַדאַרף נישט קיין שפּיליצייג.

און איך האָב געשוויגן און געטראַכט מיינע טראַכטענישן: אויך דאָ האָבן מענטשן גלעבט און אפשר נישט די ערגסטע, זיי האָבן ליב געהאַט שיינקייט... אויך דאָ האָבן מענטשן גלעבט. אין די וינקעלעך אויבן דעם צעקלאַפטן אלטן מעבל איז אָן אומעט געלעגן. פון די קונסט־בילדער האָט א צער ארויסגעקוקט, און וועג איך פלעג טרעטן אויף די פאַרצעלייַ־שערבלעך, פלעגט עס קרעכצן סון וויטיק...

אַבער דאָס זענען סענטימענטן...

זאָל איך זיך שעמען מיט דעם?

מיר איז נישט באַשערט צו פילן און מיטפילן דעם גאַנצן קאָמף. די אכזריות פון נערעכטן צום אומגערעכטן באַזינגן... נאָר דאָס שטילע ליידן פון די באַזיגטע איז מיר גאָר נאָענט — אין מאָסקווע האָט מען גענוג געליטן און טאָקע די, וועלכע האָבן א סך געהאַט און אלץ פאַרלוירן...

רובל אין זיין קעשענע, נאָר געלט איז דעמאָלט ווערט מען זאָל עס שעצן, ווען פאָר דעם געלט באקומט מען עפעס אין דאָ אויפן אָרט איז גאָרנישטאָ. א לאַנד איז ליידיק, פונקט, ווי א היישעריק וואָלט דאָ דורכגעאַנגען.

קויפן עסן... ווו ? ווען ? די קליינע אין גרעסערע וואָקזאל־בופעטן זענען אויסגעליידיקט, אין גאַנצע מחנות זענען דאָ פאר־בײ געגאַנגען היימלאָזע; גאַנצע משפחות, זיידעס מיט אייניקלעך; מען האָט מיטגעפירט קי, שעפסן, חזירים ; אויפן וועג האָט מען עס געשניטן אין געפרעסן, דער וועג בא די רעלסן איז פאַרזייעט מיט אָזעלכע רעשטלעך פון די בהמות ; א נאַסע בלוטיקע פעל פון א קו, הערנער, געדערים, קראָפן טראָגן זיך איבער דעם — זייער יום־טוב.

די מענטשן זענען אַנטלאָפן פון חורבן, פון פייער אין שווערד. זיי האָבן אויסגעקויפט אויפן וועג יעדער שפייז אין וואָר עס האָט קיין געלט נישט געהאט האָט געגעסן רויבן.

די אַרומיקע פויערים האָבן דערפאר אלץ באַהאלטן, באַ־גראָבן אין דער ערד, אין די וועלדער... אין איצט פאָרן מיר הונגעריקע. מיר ווילן קויפן, מיר ווילן באַצאָלן, אָבער קיינער חייזט זיך נישט מיט א ברייטל.

א גרויסע הילפסלאָזיקייט האָט זיך געלייגט אויף עטלעכע הונדערט מענטשן. מענער, זעלנער און שוואַכע פרויען, אלע זענען מאכטלאָז...

דער צוג שטעלט זיך אָפ און שטייט שעהן לאַנג צווישן ליידיקע פעלדער און שוויגנדיקע וועלדער. דער טרוקענער האַרבסט גלאַנצט מיט גאָלד און בלויקייט פון הימל. די מענטשן קריכן ארויס פון די וואַגאָנעס, מען קוקט זיך אַרום, מען פילט זיך אָפגעריסן פון דער וועלט, מען פילט דעם הונגער. אַנדערע ויצלען זיך נאָר דערביי :

— מיר וועלן דאָ אויסשטאַרבן...

נאָר מען שטאַרבט נישט אזוי גיך. דער צוג שלעפט זיך ווייטער. אפשר ? אפשר וועט מען עפעס געפינען אויף דער נאָענטסטער סטאַציע... מען לעבט מיט האָפנונג.

דער פּאַרזאָרגער

עס שלעפּט זיך אַ צוג פון מאָסקווע קיין מינסק. געווינלעך געדויערט אַזאַ רייזע בּאַ צוגאַנצן שעה. נאָר דער צוג שלעפּט זיך פון מאָסקווע אין פינפצענטן יאָר אין הערבסט. די רוסן זענען אָפּגעטרעטן פון וויילנע. דער וועג איז באַלאַגערט גענוג מיט צוגן, וואָס אייל אין טיף רוסלאַנד און עוואַקואירן די פּאַרוועדעטע, די קראַנקע זעלנער; מען עוואַקואירט די אַלע רעגירונגס־אינסטיטוציעס...

עס שלעפּט זיך אַ צוג. און אַ סך וואָגאָנעס זענען אָנגעשטיפּט מיט מענטשן, עטלעכע הונדערט, צווישן זיי אַ סך זעלנער, אָפיצירן, מיליטער־דאָקטוירים באַרמהאַרציקע שוועסטער אוּן פיל פּריוואַטע פּערזאָנען, די אַלע וויל צוקומען צו מינסק. אין זייערע אָפּטייל־וּנגען, צו זייערע קרובים... אוּן עס קאָן זיין, אַז מינסק איז שוין בּאַ די דייטשן, מען פּאַרט אין דער אומבאַוווסטקייט... מען פּאַרט, ניין! מען שלעפּט זיך, אַ שעה געפּאָרן אוּן צען שעה געשטאַנען...

שוין דער דריטער טאָג אוּן מען איז נאָך איצט בּאַ וויאַזמע, קיין דריטל וועג נאָך נישט געמאַכט. ענג, שמוציק אין די וואַגאָנעס. מענטשן זענען נישט אויסגעשלאָפן, מענטשן זענען צעקנייטשט געוואָרן, וויּ די עופות אין שטייג... נאָר דער עיקר: עס האָט אָנגעהויבן אויספעלן צום עסן. דער הונגער, דער אמתער הונגער האָט געזומען פיניקן. קיינער האָט זיך נישט געריכט, אַז דער וועג וועט אַזוי לאַנג געדויערן אוּן האָט זיך אָנגעגרייט עסן אויף אַ מעש־לעת אוּן אין צוג זיצט מען שוין דעם דריטן טאָג. עסן... מענטשן וויילן עסן. יעדער איינער פּאַרמאָגט עטלעכע

עסן פאר די הונגעריקע פאסאזשירן פון א פארשלעפטן צוג.
זיי האבן נישט געוואלט הערן פון דעם.
אבער דער בחור איז נישט אפגעטרעטן. געוען אזא, וואס האט געקענט וירקן אויף א צווייטן. ער האט איינגערעדט די פויערים:
די פאסאזשירן זענען נישט קיין שלעכטע מענטשן, זיי וועלן פאר אלץ באצאלן.
און מען האט זיי פאר אלץ באצאלט.
און דער בחור איז געוואָרן דער העלד פון דער שעה. דער בחור איז געוואָרן א וונדער-מענטש, א מזיק, א פארזאָרגער פון כלל. אבער די אמתע וונדער האט ער ערשט געטומען באוויזן. עס קאָן זיין, וען א צוייטער וואלט זיך צו דעם געטומען, וואלט יענער אויך געוויזן די זעלבע וונדער. נאָר ער איז געוען דער ערשטער. אויף אים האט מען זיך פארלאָזט, אים האט מען אָנפארטרויט.
איצט איז די זאך שוין צוגעגאנגען אנדערש: וי נאָר דער צוג פלעגט זיך אפשטעלן אויף א לענגערע צייט, פלעגט 'אוונזער פארזאָרגער זיך אוועקלאָזן זוכן פראָוויאנט פאר אונז. ער פלעגט שוין נישט גיין אליין. צווי אפיצירן האבן מיטגענומען זייערע אָרדינאנסן. ער פלעגט קומען אין א דאָרף און זיך נע-מען אגיטירן, אויסבעטן און אויסבעטלען בא די פויערים אלדאס גוטס: אייער, קעז, פוטער. און שוואָרצע ערדישע קריגן מיט מילך פלעגן זיי ברענגען. געלט פלעגן מיר פריער צונויפזאמלען צוזישן זיך און אז ער פלעגט ברענגען דאס עסנוואָרג, פלעגט ער באלד אבגעבן א חשבון, וויפיל יעדע זאך קאָסט. קיינער פלעגט נישט וועלן הערן דעם חשבון, אלע האבן געוואלט עסן; נאָר ער לאָזט זיך צו קיין זאך נישט צורירן.
— א חשבון.
דערנאָך פלעגט מען זיך נעמען צעטיילן דאס שפייז; זאס איז מען נישט געוואָרן, וויל פון דער פרישער פעלד-לופט און פון לידיק ארומגיין האט זיך דער אפעטיט ביי אלעמען פאר-

אין אַרום די פּעלדער די נאַקעטע זענען אַזוי שטיל, דאָרט, וווּ קיין פּגר ליגט נישט, דאָרט איז אפילו קיין קרעג נישטאָ... מען זוכט מיט די אויגן, מען שרעקט זיך שוין אויף אַן אמת.

אויף דער נאַענטסטער סטאַנציע באַגעגנט מען אַ גרויסן צוג, אַ צוגאַנציק וואַגאָנעס מיט פּאַרוווּנדעטע מענטשן, אַן הענד אוּן אַן פּיס, שטיקער וואָטע פּאַרבּלוטיקטע וויקלעך זיי איין; רויטע, וויסע לעצטעס פון מערלע הענגען אַראָפּ... אוּן שוועסטערן באַקלאָגן זיך, אַז פּאַר די קראַנקע איז ניטאָ וואָס צו עסן.

איין זיפץ באַגעגנט דעם צווייטן אוּן מען גייט זיך פּונאַנדער...

אין מיין וואַגאָן פון דריטן קלאַס איז געווען אַ יידישער בּחור, אַ נידעריקער, אַ דאַרער. די קלייַדער זענען אויף אים געהאַנגען, קענטיק, נישט אויף זיין מאָס געניט. די דאַרע האַנט איז שטענדיק אַריינגעלאָפּן אין לאַנגן ארבל, וווּ פון מורא פאַר וועמען. דאָס צעקנייטשטע בּגד האָט צוגעדעקט אַ צעקנייטשטן קערפּער; די גרוי-ברודנע באַרשט-האָר האָבן איינגעהילט אין יאוש אַ יונג פּנים, אוּן אָט וועט דער הונגער האָס זיך אַנגעהויבן, וועט דער צוג איז איינמאָל געשמאַנען אַ לענגערע צייט אין מיט פּעלד, איז דער בּחור פון וואַגאָן אוּן איז אַוועק איבער די פּעלדער, הינטער דעם וואַלד, אַוועק אוּן אַפּגעזוימט זיך אַ צווייַ שעה...

קיינער האָס אים נישט נאָכגעקוקט. וועמען איז ער אַנגעגאַנגען? פּעלד, הפקר. — וווּ איינער וויל זאָל ער גיין.

וויַ איבערראַשט זענען אַלע געוואָרן, וועט דער בּחור איז צוריקגעקומען.

ער איז געקומען נישט אליין, מיט אים האָבן געשפּרייזט נאָך עטלעכע מענטשן, פּויערים. דער בּחור אוּן די פּויערים האָבן געטראָגן גרויסע לאָבעס ברויט, קעז, רעטעכער.

— וואָס? וויַ?

ער איז אַוועק זוכן אַ דאָרף אוּן געפונען.

ער האָט געמוזט אייַנרעדן די פּויערים, זיי זאָלן אַרויסטראָגן

לאָנג, מען האָט זיך שוין אויפגעהערט צו שרעקן: דער פאר־זאָרגער וועט פאַרזאָרגן.

איינמאָל איז ער צוריקגעקומען מיט די צוויי דינע אָרדי־נאַנסן, און דער עולם האָט אים וויידער באַגריסט מיט א „הורא!" דאָס מאָל האָבן אָבער גלעטשטער, ער איז געגאַנגען פאַרויס און די צוויי סאָלדאַטן נאָך אים, יעדער איינער פון זיי האָט געטראָגן א לעבעדיק חזירל. די חזירים האָבן זיך געראַנגלט אין די שטאַרקע הענט און געקוויטשט...

ער האָט געהאַנדלט, איינגעהאַנדלט צוויי „קוויטשערס". זיי, די קריסטן, וועלן זיך מיט זיי אַן עצה געבן... נאָר וען מען האָט באַם ערשטן חזיר געגומען רויבן זיין ביסל לעבן, האָט עס אזוי געגומען קוויטשען אין הימל אריין... דער דאָרער בחור האָט נישט אויסגעהאַלטן און זיך באַהאַלטן אין וואַגאָן. דער עולם האָט גוט־מוטיק געלאַכט פון „דאָראָגאָי יעוורעיטשיק".

די לופט איז טרוקן געווען און ליכטיק. מענטשן האָבן שפּאַצירט אויף די רעלסן, אין וואַלד אריין. פאַרנאַכט פלעגט מען זיך אויסזעצן אַרום די וואַגאָנעס און זעלנער פלעגן זינגען רוסישע לידער, פון וועלכע ערד און הימל ווערן טרויעריק אין ערנסט. די זון פלעגט רויט פאַרגיין און די רויטקייט פון הימל פלעגט דערמאָנען מלחמה און צעשטערונג.

מען האָט געוואַרט מיט געדולד, מען האָט זיך שוין נישט געבייזערט, וואָס דער צוג שלעפט זיך וי א לאַנגזאַמער גיהנום. אזוי באַדאַרף זיין.

מענטשן זענען טעמפּ געוואָרן. איין פאַרלאַנג איז גע־בליבן „עסן", און פאַר דעם האָט מער פאַר אַלעמען געוואָרגט א דאַר אומבאַוווסט יידל. קוקנדיק אויף אים האָט מען געמעגט טראַכטן, אז דער יונגערמאַן ווייסט וואָס עס איז הונגערן. אפשר דערפאַר האָט ער אזוי מיטגעפילט אַלע.

עס איז געקומען די שעה, וען מיר האָבן זיך דערוווסט, אז עס נעמט שוין א סוף צו דער רייזע. אין א האַלבן טאָג, אין די באַנאַכטיקע שעהן וועלן מיר שוין זיין אין סמאָלענסק

סאָפלט. מען איז אַבער גערַאטעוועט געוואָרן פון הונגער אוּן
גערַאַשעוועט אַלע האָט איינער א יידל:

— פאָר א מיניסטער דאַרף מען אים מאַכן!

— אורא! קאַטשאַט יעוקא!

אוּן מען האָט אים גענומען האָצקען, הייבן אין לופטן,
אוּן וער ס רוּשישע אַפיצירן האָבן געהאָצקעט א יידישן דאַרן
יונגמאַנטשיק... געריפן האָט מען אים: „דאַראַף יעהרעיטשיק"!

אוּן ער האָט זיך אַלץ מער געפלייסט, ווי דאָס וואַלט ג־
וועזן זיין באַרוּף, זיין גרעסטער ציל אין לעבן. דאָכט זיך, אז ער
אַליין עסט גאָרנישט, נאָר ער האָט אין זאָרג: מענטשן זענען
הונגעריק, מען דאַרף זיי זאָט מאַכן. אים האָט זיך איינגעגעבן צו
באַקומען צוקער, טאַבאַק אוּן איינמאָל האָט ער געברענגט א פויער
מיט א וואָגן, אויפן וואָגן זענען געלעגן א שטיק צען געשאָכטענע
ג׳ענז, באַפלעקט די וויסע פעדערן מיט פרישׁ בלוט. אוּן עס איז
געווען א קאַשיש בילד, ווי אַלע פרויען מיט די מענער האָבן
אָפגעפליקט די ג׳ענז, אוּן מייער האָט מען געמאַכט אוּן געבאַקן די
ג׳ענזלעך. דער יונגערמאַן איז אַרומגענגען א רויקער א שטאַל־
צער אוּן האָט זיך נישט צוגעהערט צו די קאַמפלימענטן. פון
אַלע זיין האָט זיך צו אים גשטראַנן א הארציקער: „מאַלא־
דיץ"!...

ער האָט געקוקט אויף אַלע מיט גוטע אוּן דאַך מיט
אַביסל אָפגעשראָקענע אויגן. ער איז צעטומלט געווען פון די
גוטע וערשער, וואָס די מענטשן שענקען אים.

דאָס האָט געדויערט לאַנג, פינף, זעקס, זיבן טעג. דער
דאַרער בחור, דאָכט זיך, איז פולער געוואָרן, זיכערער ביי זיך,
ענערגיש ביז נאָר. רזיק, קאָנצענטרירט... ער האָט געהאָט א ציל:
זאָס מאַכן הונגעריקע מענטשן...

וען ער פלעגט אוועקגיין, פלעגן מיר אים לאַנג אויסקוק־
ווי מען קוקט אויס משיחן, יידן זענען געווען אין דעם ציג ג־
צייכנט אוּן די מאַסע קריסטן זענען פשוט אנטציקט געוואָרן פון
דעם דאַרן יונגמאַן. ער האָט א סך אויפגעטון, ער האָט סאָקע
א וועגדער באַהויזן. מען האָט זיך שוין געוומען צוגעווייגען צו דער

אונזער באַשיצער

פון די פינף צימערן האָט מען אונז אַפּגענעבן צוויי, אוּן אין די איבריקע דריי האָט זיך איינגעאָרדנט דער שטאַב פון אַ רויסער דיוויזיע.

דאָס פּאַראַלק, ווו איך האָב געלעבט אין קיעוו, האָט זיך נעבנימען אין צימער אוּן מיר, צוויי קוואַרטיראַנטן, האָבן זיך אויך ווי עס איז אַן עצה געגעבן אין לעצטן חדר. קיין בעט איז נישט געווען, בין איך געשלאָפן אויפן טיש, ענגשאַפט, האַלב-הונגער, די אַלע זאַכן זענען געווען קלייניקייטן — ס׳איז דאָך עפעס אַ וועלט-איבערקערעניש — מוז יעדערער ברענגען אַ קרבן... נאָר אונזערע נייע שכנים באַלעבאַטים זענען נישט געווען קיין גרויסע אידעאַליסטן, געוועזענע צאַרסקע אונטער-אָפיצירן זענען זיי איצט געוואָרן קאָמאַנדירן אוּן זיי האָבן געהערשט ווילד, אַנאַרכיסטיש, שטענדיק געשטורעמט קעגן אונז. אונטער דעם ערשטן אייndרוק פון אַלעמער פלאָש ווײַן — איז קיעוו האָט מען אַלע ווײַן-קעלערן אויסגעלידיקט.

בּאַ דער טיר איז געשטאַנען אַ כינעזער אוּן האָט קיינעם נישט אריינגעלאָזט. מיר האָבן באַקומען ספּעציעל, געשריבענע דערלויבענישן. מיר פלעגן זיך אין אונזער היים אַרײַנגנבענען, ווי פרעמדע אוּן רעדן פלעגן מיר שטיל, שפּריצן שמיל, צוהערן זיך, וואָס „דאָרטן" אין די איבריקע צימערן קומט פאָר. צי מען איז שוין שטאַרק באַגלעזלט, דערהערט זיך פלוצלינג אַ קנאַק, ווי אַ שאָס — דאָס האָט אַ פּראַפּן אויסגעשאָסן פון אַ פלאָש, זיי האָבן געהאָט אַ סך פלעשער מיט ווײַן. מיר האָבן אייגנטלעך נישט גוט פּאַרשטאַנען, וואָס דאָרט איז אין יענע חדרים: צי דאָס איז אַ מיליטער-שטאַב, צי אַ שענק, צי גאָר אַ האַנדלס-

אוּן דאָרט וועט מען שוין באַקומען צו עסן אוּן פּוּן דאָרט וועט דער צוג שוין גיין נאָרמאַל...

מענטשן האָבן אויפגעלעבט, מען איז זאָס געוואָרן מיט דער-דאָזיקער בשורה.

דער פּאַרזאָרגער... עס האָט אויסגעזעען, וי ער וואָלט אומעטיק געווארן. אָבער ער האָט נאָך נישט געוווּסט, ער האָט געבראַכט אַ ביסל קאַרטאָפל — בּאַם שאָסי-וועכטער געקויפט פאַר זיינע אייגענע גראָשנס...

דער צוג שטייט לעבן אַ וואַלד, ברענגט ער שפּענדלעך מיט קאַרע, מאַכט פּייער אוּן נעמט באַקן די קאַרטאָפלעס. פאַר וועמען? פאַר אַלעמען. וועט עס וועלן, דער וועט נעמען.

צוערשט באַשעפטיקט ער זיך אַליין מיט דעם...

באַלד קומט צו אַ זעלנער, אַ צוויטער, אַ דריטער אוּן יעדער איינער פּוּן זיי באַמיט זיך דאָס פּייער זאָל בעסער ברענען אוּן יעדער איינער פּוּן זיי דרייט אויס די קאַרטאָפל, זיי זאָלן זיך גוט באַקן...

אַזוי פיל הענט פּאַרען זיך אַרום דעם שייטער. מען האָט שוין פאַרגעסן וועט עס האָט געברענגט די קאַרטאָפל, וועט עס האָט פּייער געמאַכט אוּן צוגרישן די אַלע זעלנער אוּן קריסטן פּלאָנטערט זיך דאָס יידל, ער האָט שוין באַלד קיין פּלאַץ נישט פאַר זיך. אוּן פּלוצלינג הערט זיך אַ קול, אַ בייז אָפּ-שטויסנד קול:

וואָס פּלאָנטערט זיך דאָס יידל דאָ אַרום? אומעטום זענען זיי פאַראַן...

איינער לאַכט, דער צוויטער שמייכלט אוּן די איבעריקע נעמען שוין פאַרזוכן די געבאַקענע קאַרטאָפל.

דער בחור דער יידישער טראָגט זיך אַפּ פּוּן פּייער, ער פאַרוּרוקט זיך אין אַ וואַגאָן אוּן ער טראַכט, אַז היינט באַנאַכט וועט מען שוין זיין אין סמאָלענסק. ער טראַכט, אַז מעגטשן האָבן שוין דערפילט די נאָענטקייט פּוּן דער וויטבסק...

זיי האָבן שוין דערפילט די זאַטקייט...

אוטומוטיק אוּן אַ באַשיידענע. זי וואָלט נערן געוואָלט זיצן אין דאַרף פונאַנען זי איז געקומען; נאָר ביסלעכווייז האָט זי זיך אויסגעלערנט טרינקען אוּן קליידער האָט זי ליב באַקומען; יעדן טאָג פלעגט זי בייטן אַן אַנדער מאַנטל.

ער האָט געהייסן „טאָווארישטש מאסלאָוו" אוּן זי „מאַדאַם מאסלאָוא". קיין קינדער האָבן זיי נישט געהאַט.

מענטשן פון דאָרף מיט באַגריפן פון דאָרף. נאָר די טייערע פלעשער וויין האָבן גיך פארברענט די דאָרפישע באַגריפן אוּן איצט האָבן זיי געהאַט משונהדיקע פארלאַנגען, וועלכע האָבן זיך גענומען יעדע שעה. זיי האָבן נישט געוווסט אין וועלכע קליידער זיך אייגווייקלען, וועלכע עסנס פארזוכן. זיי האָבן דאָ געהאַט פערד, אויסאַמאַביל, פלעגט מען פליען וויל איבער די שטאָט אוּן גלאָצן אויף אַלץ מיט די אויגן אוּן זוכן, שטענדיק האָבן זיי עפּעס געזוכט... אוּן קיינעם נישט געגלייבט אוּן אַלץ אוּן אַלעמען געשאָלטן.

שוין געווען מיט איינמאָל אַ ליב לעבן.

די לאַגע אונזערע איז יעדן טאָג שווערער געוואָרן. באַטאָג — טומל, באַנאַכט — שיכּרות, געזאַנג, געשרייען, קלעפּ. זיי האָבן זיך געשלאָגן צווישן זיך.

בּאַ די שכנים פון אַלע גאָרנס האָט מען געמאַכט רעווי־זיעס אוּן קאַנפיסקירט דאָס ביסל האָב אוּן גוטס.

אוּן צו אונזער אומגליק האָט מען בּאַ אונז אויפן בוידעם געפונען אַ ביקס. עס האָט נישט געהאָלפן די תּענות, אַז די ביקס האָט געלאָזט אַ פּעמלוראָווקע, וועלכער האָט פריער געלעבט אין זעלבן הויף; עס האָט גאָרנישט געהאָלפן.

מיר, אַלע שכנים זענען געווען אונטערן גרעסטן פאר־דאַכט. קיין אויג האָט מען פון אונז נישט אַראָפּגעלאָזט...

אָבער ביסלעכווייז האָט מען זיך באַרויקט, וויל מיר האָבן געפונען אַ טייערן באַשיצער. מיינע בלעבאַטים האָבן געהאַט אַ דריי־יעריק קינד, אפשר דאָס שענסטע קינד פון שטאָט, אַ מאַ־בּרוין פּנימל מיט בלויע אויגן אוּן גרויסע ברעמען, ווי בּאַ אַ דערוואַקסענעם מענטש.

הויז ; ווייל מען האָט געהאַלטן אין איין טראָגן פּעקלעך אַהין, אריין אין אַרויס ; קאָסטנס מיט טאָבאַק, טייערע פּעלצן, בגדים, ששמאַדאַנעס, זעק מיט חפצים. איינמאָל האָט מען געבראַכט א האַלב טיץ גראַמאָפאָנען אין עס האָט זיך אָנגעהויבן מוזיק. אין דער פרי, באָטאָג, באָנאָכט, עס האָט געגריליצט הינטער דער וואַנט ; איך האָב זיך דעמאָלט א סך מעלאַדיעס אויסגעלערנט.

זעקס גראַמאפאָנען האָט מען געבראַכט און די סאַמאַדורן האָבן נישט אָנדערש געוואָלט, אז אַלע זעקס גראַמאָפאָנען זאָלן שפּילן צוואַמען, זעקס באָזונדערע פּליטן : א קאָנצערט, טאָנק, א קופּלעטיסט, א חזן און נאָך עפּעס א חילדענישׁ... אַלע זעקס שפּילקאָסטנס האָבן געגריליצט און פּאַרטויבט א וועלט און די זעלנער האָבן פון דעם געהאָט די אמתע הנאָה : א כּשׂרה א בעטחאָוון.

מיר האָבן געמוזט שווייגן און וועז די לייט פון שטאָב האָבן געלאָכט, האָבן מיר מיטגעלאָכט, ס'איז געווען גלייכער פאַר אונז מיטצולאָכן.

א גליק נאָך, וואָס זיי האָבן אונז נישט געהייסן טאַנצן, מיר וואָלטן געפאַלגט.

דער קאָמאַנדיר אַליין האָט זיך געוופן מאַסאָאָ, א דריי-מיק-יצריקער מיט א בלייך שלעכט פנים, מיט קלייניע וואָנסלעך און נאָך קלענערע אויגן. א שלעכטער מענטש פון דער נאַטור, א געוועזענער אונטער-אָפיציר, אָן בילדונג, אָן אינטעליגענץ, איז ער איצט געווען כּמעט דער גאַנצער באַלעבאָס פון קיעוו. מיר האָבן אים געהאַט פאַר א שכן ; א גרויסער כּבוד, נאָר א גאַנץ קלייניער שרייסט.

ער פלעגט פאַרבייגיין אונזערע צימערן און קוקן אויף אונז מיט אַזעלכע בליקן, וואָס האָבן שווייגנדיק געריידט :

— איר פאַרשאָלטענע בורזשויען, מיר וועלן די הויט פון אייך אָפּשינדן.

און אז בורזשוי,' ווי איך, פלעג זיך אייניצין און דריי מאָל קלענער ווערן פון זיין בליק.

ער האָט געהאַט מיט זיך זיין פרוי, א הויכע, א שיינע, א

יעדן געשריי, בא יעדער בייזקייט פון זייער זייט פלעגט ער זיך ארויסרוקן אין פראָנט און ראָטעוען די סיטואציע.

אינדערפרי פלעגט ער אריינגין צו זיי אין די חדרים און אָפגעבן זיין „גוט-מאָרגן", פלעגט אלעמען דערלאָנגען זיין פויק העגט און הויך ארויסשרייען: „זדראָסטוויטיע!" זיי פלעגן פון אים קוועלן.

איינמאָל אינאָוונט, בעת מיר האָבן געגעסן אונזער אָרימע „וועשערע", איז אריינגעקומען דער כינעזער און אונז דערלאָנגט א פאפירל, א באפעל פון „טאָוואריששט מאסלאָוו". מיר האָבן איבערגעלייענט אזעלכע שורות: „איך, מאסלאָוו, קאָמאָנדיר און טאָוואריששט, איך זיך דאָ מיט מיינע אדיוטאָנטן און מיר טרינקען טיי, האָט זיך אונז פארשמעקט קאָנפיטורן, דעריבער פאַרלאָנגען מיר, איר זאָלט אונז גלייך אריינשיקן פון דעם בעסטן!"

מיר האָבן זיך איבערגעקוקט און ביטער געשמייכלט.

מען מאכט פון אונז חוזק? ניין! מאסלאָוו מיט זיינע חברים האָבן עס געמיינט ערנסט, זיי טרינקען טיי, נאָר סאָר דער טיי האָבן זיי געטרונקען ווין און ווין מאכט מענטשן ערנסט, ערנסט ביז גאָר, אזוי ערנסט, אז עס פארגלוסט זיך קאָנפיטורן.

און מען שרייבט א צעטעלע צו די בורזשוין — מיר האָבן הארט ברויט געגעסן. און וו נעמט מען קאָנפיטורן פאר די מאכט-מענטשן?

מיר האָבן געשיקט די דינסט זאָגן, אז מיר האָבן נישט קיין קאָנפיטורן, האָבן זיי די דינסט ארויסגעטריבן; איז געגאָנגען דער באלעבאס, איך בין געגאָנגען...

עס האָט גאָרנישט געהאָלפן. מאסלאָוו האָט געקוקט מיט קרומע אויגן פון כעס און אויפגעשריגן:

— וואָס זענען דאָס פאר א בורזשוין, וועלכע האָבן נישט קיין קאָנפיטורן!

— מיר זענען טאקע נישט קיין בורזשוין, — האָב איך געענטפערט.

האָט ער צו מיר א געשריי געטון:

— וואָן! — און איך האָב גלייך געמאָלגט.

ראָמעק — האָט ער געהייסן. און אז ראָמעק פלעגט גיין מיט דער ניאניע שפּאַצירן האָבן אַלע געקוקט און באַוונדערט — א שיין קינד.

און צוליב דעם ראָמעקן זענען מיר נצול געוואָרן פון א סך צרות.

א קינד איז ווי א טויב און מענטשן זענען דאָך סוף-כּל-סוף נישט קיין קראָען, זיי וועלן עס נישט טון קיין שלעכץ. מעטשן פֿאַרהאָרוועטע פון אַחוריות, בייזע, צעזומלטע פון דער מאַכט, וואָס איז אויף זיי אַראָפּגעפֿאַלן, — א קליין יאָטל מיט בלויע אויגן האָט אויף זיי געווירקט מער, ווי אַלע געזעצן פון מענטשלעכקייט.

אין דעם ערשטן טאָג, ווען די באַלשעוויקעס זענען אָנגעקומען, ווען דער קוואַרטיר-מייסטער איז געקומען באַקוקן אונזער ווינונגען צי עס פּאַסט פֿאר א „שטאָב", האָט שוין דעמאָלט ראָמעק באַוויזן, וואָס ער קען. דער קוואַרטיר-מייסטער איז געווען א הויכער, מיט א גרויסער „פּאָפּאָכע" אויפן קאָפּ. ער איז אַריין מיט פֿאַרשנייעטע שטיוול און פֿאַרפֿאַטשקעט די פּאָדלאָגע. ראָמעק איז צוגעקומען מיט זיינע בלויע אייגעלעך:

— נעם אַראָפּ דאָס היטל. ס'איז נישט שיין...

דער גרויסער קאַצאַפּ האָט א שמייכל געטון:

— איך בין א מיליסער-מאן, דער מענטש האָט געזומען אַנדערש קוקן און אַנדערש רעדן. און דער קליינער ראָמעק גיט זיך נישט אונטער:

— נעם אַראָפּ דאָס היטל, אין שטוב גייט מען אַן א היטל און די פּיס וויש אָפּ!

דער קוואַרטיר-מייסטער האָט געלאַכט און לאַכנדיק האָט ער דאָס היטל אויסגעטון און די פּיס אָפּגעוויש.

שפּעטער, ווען דער שטאָב איז אָנגעקומען און מאַסלאָוו מיט זיין וויב און מיט זיינע אדיוטאַנטן האָבן זיך באַזעצט בא אונז, האָבן זיי בישלעכווייז שטאַרק ליב באַקומען דעם קליינעם ראָמעקן און דאָס יאָטל האָט אזוי ווי דערמילט זיין ראָל: בא

געלעגער מיט זיין לאַנג-לאַנג העמדל, וואָס האָט זיך געצויגן ביז דער ערד. ער האָט זיך אַוועקגעשטעלט אין דער פּאָזע פון א קעמפער, א קלאָפּ געגעבן מיט זיין באַרוועס פּיסל אין אויסגעשריגן:

— פּאַרוואָס לאָזט איר אונז נישט שלאָפן?

אָבּ האָבן זיך אומגעקוקט, עטלעכע האָבן געגומען לאַכן. און א גרעלעכטער כאָפט זיך אריין אין א וויסטער נאַכט אין אַנגעשראָקענער שטוב, וויבקט עס אויף אַלץ, אויף אַלעמען.

ער איז געשטאַנען, וויי א וויס גוט מלאכל און מיט קאָפּריז, מיט ברוגזקייט געוואַרט אויף אַן ענטפער.

— פּאַרוואָס לאָזט איר אונז נישט שלאָפן?

די רעוויזיע האָט זיך געענדיקט מיט חסד, מען האָט אונז אַלעמען צורוי געלאָזט.

מיר האָבן אַלע געפילט, אז מיר האָבן דאָס צו פּארדאַנקען דעם קליינעם גוטן ראַמעק...

מיר האָבן זיך געגריים צו א שטורעם, מיר זענען געווען אָנגעשראָקן. פלוצלינג האָט זיך איינער פון אונזערע אָנגערופן:

— זאָל גיין ראָמעק, אפשר וועט ער זיי מילדערן.

אין ער איז געגאַנגען, דער דרייִ-יעריקער. ער האָט אריינגעלייגט א פינגער אין מויל און זיך אריינגערוקט אין „שטאָב". מיר זענען געשטאַנען הינטער דער טיר און זיך צוגעהערט, וויִ ער האָט אַרויסגערעדט:

— יעי באָגו, ניעט וואַרעניא.

זיי האָבן דערזען דאָס יאָסל און זיי האָבן זיך געמומען שפּילן מיט אים. זיי האָבן פּארגעסן, וואָס זיי האָבן פריער געהאָלט. דער סוף איז געווען אָזא: ראָמעק איז צוריקגעקומען מיט א האַלב פלעשל „רום", וואָס דער קאָמאַנדיר האָט געשיקט פאַר די „בורזשויען".

און אַזוי פסדר. דאָס דרייִ-יעריקע קינד האָט געמילדערט די בייזע מענטשן, וועלכע האָבן אַליין נישט געוווסט, וואָס זיי האָבן געוואָלט.

אזעק א ביסל ציים רויק און וויידער א געשעעניש: באָכאַט איז פאַסלאָוו אריין אין קיך, די דינסט האָט געמאַכט א געוואָלט, האָבן מיר זיך אַלע אויפגעכאַפט און איינער פון אונז האָט גראָב אויסגעוידלט דעם דיוויזיע-קאָמאַנדיר.

ער האָט געשוויגן.

אָבער אין א פאָר טעג אַרום, אין מיטן נאַכט, איז מען אונז באָפאַלן, אויפגעוועקט אַלעמען פון שלאָף.

א רעוויזיע, א שטרענגע רעוויזיע.

מען האָט אַלעמען אַראָפּגעשלעפּט פון די געלעגערס, מען האָט גענישטערט און געזוכט אין יעדן וויִנקעלע און דערביי האָט אייִנער א זעלנער מיט א דיק פּנים געשריגן:

— איר וועט אַלע אַרעסטירט ווערן, דערשאָסן ווערן!

פאַרוואָס? מיט וואָס האָבן אַלע אזוי פלוצלינג זיך פאַרזינדיקט? מען האָט געזען אין דעם מאַסלאָוס בקמה און מען האָט גאָרנישט געקאָנט העלפן.

פלוצלינג איז דער קלייִנער ראָמעק אַראָפּגעשפרונגען פון

האָלפן, זענען די עלטסטע געפאָלן אויף אונ המצאה. מען פלעגט
א זעלנער, וועלכער האָט נישט געפאָלגט, אריינגיסן אין קאָרק
אריין א קאָלט ביסל וואַסער, אין גרעסטן פראָסט אפילו...

יענע באָגינגען, יענע פינצטערע פרימאָרגנס, זיי לאָזן זיך
נישט פאַרגעסן. א שווייגעדיקע בייזקייט פלעגט אונז אלעמען
שמידן. מיר פלעגן שטיין נישט אויף אונזערע פיס און רעדן
נישט מיט אונזער צונג. בייזע מאַנעקענס זענען מיר געווען, נאָר
אונזער בייזקייט פלעגט זיך אונטערגעבן א צווייטער בייזקייט:
דער זוואַדנע פלעגט קריצן מיט די ציין און יאָגן, יאָגן...

יעדן באָגינען פלעגט אן אַנדערער זעלנער מוזן צוגרייטן
הייס וואַסער, אָבער אונ זעלנער האָט נאָך געמוזט אויפ-
שטיין פריער פאר אונז, ער האָט געמוזט ברענגען האָלץ, אפ-
שאָרן דעם שניי פון טיי-קעסל, וועלכעס איז געשטאַנען אויפן
הויף, צעשמעלצן דאָס צום טויט-פאַרפרירענע וואַסער...

אין פאַרלויף פון א וינטער האָבן מיר אפשר דריי מאָל
טיי געטרונקען; וויל דאָס וואַסער פלעגט שטענדיק אויפקאָכן
ערשט דעמאָלט, וען מיר זענען שוין געווען וויט פון דער קא-
זאַרמע, וויט אין סטעפ, אויף א גרויסן אויסגעטראָטענעם פלאַץ.

וואָס איז דאָרט הייבט אויף יענעם פלאַץ אין דעם אוקרא-
אינישער סטעפ? דער וויבט שפאַצירט דאָרטן הייבט פריי? שניי
ליגט דאָרט אזן ווערט נישט צעטרעטן? זומער זינגען דאָרט פיי-
געלעך?... אין אפשר איז די לופט נאָך דאָרט אָנגעזאָפט מיט
אונזערע ביטערע זיפצן, מיט אונזערע שטימע קללות?

וויל אונזערע נשמות האָט מען געטרעטן מיט שווערע
שטיוול, מען האָט געוואָלט ארויסטרייסן פון אונז אָלץ, וואָס מע-
לעך, אין נאָמען פון אוממענטשלעכקייט.

יענע ווילדע טעג פאַרגעסן זיך נישט.

מיר שטייען שוין אויף דער גאַס, לעבן קאזאַרמע. מען
ציילט די זעלנער, מען רופט יעדן ביים נאָמען. דאָס פאַסירט
יעדן טאָג... אָבער יעדער טאָג איז נישט גלייך צום הינטיקן טאָג.
הייבט איז קאָלט. א קעלט, וואָס קומט פון אלע זייטן פון דער

א טאָג פון לעבן

פינף א זייגער פאַרטאָג וועקט מען אונז. א שניידיקער פֿרוסט גייט דורך די גרויע קאַזאַרמע און מיטאַמאָל נעמען זיך באַוועגן העגט און פיס פון עטלעכע הונדערט זעלנער. מען שפּרינגט אַראָפּ פון די נאַרעס און מען לויפֿט צו דער שוועל...

מיט די זעלנערישע שטיוול אין דער רוסישער קאַזאַרמע איז געווען א מאַדנע זאַך, א וווּנדער-זאַך: צוויי נאַרעס, אין דורכגאַנג זענען געלעגן די שטיוול אין פּיר באַזונדערע בערגלעך פּיראַמידעס און אין דער פרי, באַם פֿרימ פֿלעגן די זעלנער זיך א וואַרף טון אויף די בערגלעך, און אויגנבליקלעך, מאַמענטאַל פֿלעגט יעדער זעלנער זיינע פֿאָר שטיוול געפינען. אין דער פינצטערניש האָט עס באַדאַרפן זיין גאָר שווער. איך האָב א סך געטראַכט וועגן דעם, ביז איך בין געקומען צום באַשלוס, אז יעדער איינער געפינט זיינע שטיוול לויטן... ריח.

אויפגעשטאַנען, אַרויפגעוואַרפן אויף זיך שנעל די בגדים און מאַרשיר אַרויס פון קאַזאַרמע.

וואַשן זיך... וואַשן זיך האָט מען געמוזט אויפן הויף, אזא באַפעל איז געווען. אויפן הויף זענען געשטאַנען פּעסער מיט וואַסער, יעדער זעלנער האָט געהאט זיין קענדל...

אַבער נישט אַלע פֿלעגן שעפן וואַסער מיטן קענדל. א סך פֿלעגן אַרייגרוקן דעם קאָפּ אין פּאַס אַריין און אזוי גע־פֿליכטשעט.

איז דאָס געווען נישט היגיעניש. א סך זעלנער האָבן געהאט פּאַרשידענע קרענק, האָט מען געמוזט קעמפן מיט זיי, זיי זאָלן זיך וואַשן מיט די קענדלעך, און אז עס האָט נישט ג־

די נאַכט איז פינצטער,
איך האָב מורא...
פירט מיך אונטער
ציפּה דבורה!...

עס האָט זיך אינגעזעסן אין די ביינער ביז ברעכעניש,
עס האָט געהיבלט פון דעם „אַרקעסטער".

און איצט אין שרעקלעכן פראָסט, די הענט זאָלן אים אָפּ-
געפרוירן ווערן... וואָס וויל ער פון אונז מיט יין מויזק? יעדער
איינער איז געגאַנגען מיט זיין כּעס, דער שניי האָט זיך גע-
בראָכן, וי גלאָז אונטער אונזערע פיס, דער שניי, זיין מויזק, זיי-
נע שניידנדיקע אַקאָרדן... עס וואָלט דאָן געווען געגוג אַן „האר-
מאָשקען". און אים וועלט נישט מיאוס. א שד, אַלץ נישט קיין
מענטש... אוי זיין מוזיק, זיין בית-עולם-מעלאָדיע...
עס איז אויפגעגאַנגען א שלעכטע זון. אויף איר וואַרעם פנים האָט
זי אַרויפגעלייגט א קאַלט גלאָז און דורך דערדאָזיקער בריל האָט
זי געקוקט אויף אונז מיט דער גלייכגילטיקייט פון א רוסישן
אונטער-אָפיציר.

מיר האָבן געלערנט אין אָפּענעם פעלד, וי דער וינט איז
ארומגעגאַנגען, וי א פילזייטיק מעסער. מיר האָבן זיך געלערנט
גראָד איז אין יענעם סאָג אויסגעפאַלן זייער וייניק צו מאַרשירן.
לויטן פראָגראַם פון פאַלק-קאָנצעלאַריע איז דעמאָלט אויסגעפאַלן
דער נומער: „אָנשטעלן די ביקס". אין מיטן פעלד איז אויף
א טרעפל געשטאַנען א „פראָבע-ביקס און יעדער זעלנער האָט גע-
מוזט צוגיין צו דער ביקס און אָנשטעלן א דיסטאַנס...

— מאָכנאָ! צוויי הונדערט און סינפציק טריט, אויף יענעם
בערגל.

— סאָלאָוויי! דריי הונדערט טריט, אויף לינקס...

— מאָראָזאָוו! צוויי הונדערט טריט, רעכטס... שנעלער!

מיט נאַקעטע פינגער האָט יעדער איינער געמוזט דרייען
די קאַלטע שרייבפעלצער, די שפּיץ פינגער זענען פאַרגליווערט ge-
וואָרן... די סיס זענען געוואָרן שטיקער האָלץ, א ביסעלע העכער
פון דער קני האָט מען ערשט געפילט, אז מען האָט א פוס...

פֿאַרפֿירערנער ערד, פֿון גלייכגילטיקן הימל. הינט איז זייער קאַלט, עס פֿאַרכאַפּט דעם אָטעם, עס שטעכן די פּינגער.

עס איז נאָך האַלב-פּינצטער. אָבער אין אונזערע נשמות איז אין גאַנצן פּינצטער... וויי אַזוי? וויי וועלן מיר דאָס אויסהאַלטן אין אַזא קעלט? עס איז דאָך פֿאַרהאַן א געזעץ, אַז אין די גרויסע פֿרעסט זאָל מען מיט די זעלנער לערנען אין קאַזאַרמע...

אָבער וויאַזוי? וועלן געזעץ? מען מוז צוגרייטן נייע רעטעס פֿאַר די רומענישע טעלדער, פֿאַר די קאַרפּאַטן, דאָרט פֿאַלן יעדען טאָג טויזנטער, אין מיר באַדאַרפֿן קומען צו פֿאַרבייטן די טויטע...

א קאַמאַנדע „סמירנאָ!" און א קאַמאַנדע „מאַרש!" מיר שפּרייזן אין נישט גלאַט אַזוי שפּרייזן מיר, מוזיק באַגלייט אונז... אונזער מוזיק...

דאָס טראַגיש-קאָמישע פון אונזער קאַזאַרמע-לעבן.

אונזער „מוזיק" איז באַשטאַנען פון איין זעלנער. דער זעלנער האָט געהאַט א קליין נעזעלע, גרויס ווי אן ארבּיסל. א פּנים, אויף וועלכן מען קוקט מיט א שמייכל, קינדער לאַכן אויפן קול פון אַזא פּנים. ער איז געווען אונזער אַרקעסטער. געהאָט האָט ער א רוסישע האַרמאָשקע און געוויסן האָט מען אים טאַקע „האַרמאָשקע."

דאָס לעכערלעכסטע איז געווען דאָס, וואָס „האַרמאָשקע" האָט אויף זיין האַרמאָשקע געשפּילט איין מעלאָדיע, איין ניגון... גאַנצע זעכצן חדשים האָב איך אים געהערט יעדן טאָג, כּמעט יעדן טאָג...

פּירט מען אונז איוסן פּלאַץ לערנען זיך. „האַרמאָשקע" באַגלייט אונז און שפּילט. אין באָד אריין, פּאַקן שטעלן — אויפמעטום ווערן מיר באַגלייט פון דער האַרמאָשקע...

איין מעלאָדיע. פֿאַראַן אַזא רוסיש לידל: „נאַטשקאַ טיאַמנא".

אויף יידיש זינגט מען אויך דאָס לידל. עס קלינגט

געקומען צוריק אין קאָזאַרמע. מען האָט זיך צוגעכאַפּט צו דער קאַשע, מען האָט געגעסן אין געציטערט: וואָס וועט זיין נאָכמיטאָג? וועט מען ווידער טרייבן אויפן פּלאַץ, צי וועט מען היינט שוין לאָזן רוען? ווי אַ טויט-שרעק איז דאָס געהאָנגען איבער אונזערע קעפּ.

און ווען די טיר האָט זיך געעפנט...

ווען פּעטרענקאָ איז אַרייַנגעקומען, האָבן מיר ווידער דערפּילט די פּראָסט, דערפּילט דאָס איז אין די גלידער...

נאָר פּעטרענקאָ מעלדעט:

— אויפן פּלאַץ וועלן מיר היינט מער נישט גיין, ס'איז קאַלט. דער קאָמאַנדיר האָט באַפוילן צו בלייבן אין די קאָזאַרמעס.

פּריי'ע און גליקלעכע האָבן מיר אַלע אָפּגעאָטעמט. ווער ווייסט, ווען פּעטרענקאָ בלייבט דאָ נאָך אַ רגע, וואָלט מען אים אפשר אויסגעקושט פּאַר דער גוטער בשורה.

ער איז אַרויסגעגאַנגען, און אַ מינוט צוואַנציק זענען מיר געווען אָן אים, אָן זיינע וועלפישע בליקן, וואָס ער פלעגט וואַרפן אויף אונז...

שפּעטער איז ער צוריקגעקומען און איצט שוין נישט אַליין. מיט אים זענען אויך אַריין אַנדערע: דער פּראָפּאַרשטשיק, אַ יונג אָפיצירל, און דער אַלטער פעלדשעבל מיכאַילאָוו... מיכאַילאָוו האָט געהאַלטן אונטערן אָרעם אַ בוך...

אין דעמדאָזיקן בוך זענען געווען פּאַרשריבן אונזערע זינד. און אַז מיכאַילאָוו קומט מיטן בוך, וועט מען שוין עמעצן שמייסן. אָבער וועמען? יעדער איינער האָט באַלד אַ טראַכט געטון וועגן זיך...

אַלע האָבן געציטערט.

— בראַטצי! — דונערט מיכאַילאָוו. — איך האָב אייך שטענדיק געוואָרנט. איצט האָט זיך ווידער איינער פּאַרזינדיקט. דמיטריעוו איז אַן אַ דערלויבענישׂ אָוועק אין שטאָט, דאָרט געגעכטיקט. צען שמיץ לויטן צייטווייליקן מיליטער-געזעץ...

איך טראַכט, אַז היינט וועט זיין אונזער סוף. מיר וועלן שוין אויף די קאַרפאַטן נישט שפּרייזן, ווי די זשאַבעס וועלן מיר דאָ פאַרפּוירן ווערן. די זעלנער קלאַפּן מיט די פּיס, מיט די הענט, זיי שפּרינגען, ווי אונטער זיי ווּאַלט די ערד געברענט... און אַט שטייט א קאַצאַפּ מיט א בריים פּנים, מיט א גרויסער בלאָנדער באָרד. ער שטייט און ווייזט, ווי א פּיר-יעריק יאָטל. טרערן קייקלען זיך אויף זיין באָרד, אויף זיינע ווּאַנסעס און זיי ווערן גלייך פאַרפּוירן.

א גליקלעכער מענטש, ער קאָן נאָך ווייזן. מיר דאַכט זיך, אַז איך בין שוין א שטיק אייז, אין גאַנצן אייז. נאָר עס זענען געבליבן א פּאָר אויגן, וועלכע זען, ווי פּון ווייטנס רויכערט א שטעטל, צענדליקער קוימענס לאָזן אַרויס אַזעלכע ווייסע געשלענגלטע רויכעלעך און די רויכעלעך דערמאָנען פּון ווּאַרעמקייט...

דעמאָלט האָב איך געפילט, ווּאָס דאָס הייסט קנאה, דעמאָלט האָב איך פאַרשטאַנען, ווּאָס דאָס הייסט א קללה, נאָר איך האָב קיין כוח נישט געהאַט צו שעלטן...

היינט איז עס לייכט צו דערמאָנען, דאָ אין שטאָט, אין א גרויסער פּראָסט אפילו, ווען מען כאַפּט זיך אַרויס אויף צען מינוט אויף דער גאַס... אָבער דאָן, פּאָר א ביסל ווּאַרעמקייט, ווּאָלט איך זיך אין גאַנצן אָפּגענעבן... אים, דעם טייוול פּעטרענקא. אים האָט, ווייזט אויס, די קעלט נישט געריבט. ער איז שוין געווען א זוּאַדנע בּא א צוואַנציק יאָר, א סך אַזעלכע פּרעסט האָט ער שוין דורכגעמאַכט. ער איז געשטאַנען אויפן פּעלד אין א ווּאַרעם פּעלצל, די באַקן זיינע האָבן זיך גערויטלט; די אויגן, די וועלפישע, האָבן געבליצט ווי שטעכיקע נאָדלען און ווען דער זעלנער האָט פּון קעלט געגומען ווייזן, האָט ער בייז געשריגן:

— באַבא!

נאָר אים, ווייזט אויס, איז ווּאַרעם געווען פּון דעם, ווּאָס אַנדערע ליידן און ווערן לעבעדיקערהייט פּון פּראָסט פאַרציקט...

אפילו שעלטן אין די געדאַנקען האָב איך דאָן קיין כוח נישט געהאַט.

און דאָס האָט זיך אויך געענדיקט, מיר זענען האַלב-טויטע

פון פייערל צו פייערל

דרײַ אָ זײגער באַנאַכט האָט אַן אָנגעשטעלטער פון האָטעל „סוסאַנין" מיך אויפגעוועקט. מיט שנעלע וועדטער און מיט גע־היימע באַוועגונגען האָט ער מיר געגעבן צו פֿאַרשטיין, איך זאָל זיך גיכער אָנטון און וואָס גיכער אָנטלויפן פונדאָנען. צוערשט האָב איך נישט אַלץ פֿאַרשטאַנען, נאָר ווען ער האָט אַ זאָג געטון:

— אָבלאָוא! —

דעמאָלט בין איך האַלב־טויט פון שרעק אַראָפּגעשפרונגען פון מײַן געלעגער און געגומען ציען אויף זיך מײַנע בגדים. הענט און פיס האָבן זיך מיר געוואָרפן און הויזן־וועסט־מאַרינאַר־קע האָבן זיך געפֿלאָנטערט אין מײַנע הענט משוגהדיק און אומ־געלומפּערט...

די זאַך איז דאָך שנעל דערלײדיקט געוואָרן. איך בין אַרויסגעלאָפן פון מײַן צימער, אַראָפּגעלאָפן פון די טרעפ. אָנ־געשראָקן, אָבער דאָך איז מיר נאָך וואַרעם געהאַלטן אין אַלע גלי־דער, וואַרעם פון וואַרעמען צימער און פון שלאָף... און מיט מײַן ביסל וואַרעמקייט אין גאַנצן קערפער בין איך אַרויסגעשפרונגען אויף דער גאַס, אין די אָרעמס פון אַ פּעטערבורגער, מערדערישער פראָסט... געוואָלט! איך האָב געוואָלט אַ געשריי טון פון דער קעלט, פונקט ווי איך וואָלט אין אַ ווינטער־טייך אַרײַנגעפֿאַלן, עס האָט מיר באַלד פֿאַרפֿעלט אָטעם און די טריט זענען אַזוי ווי פֿאַראַלײזירט געוואָרן, נישט צו גיין וויײַטער...

און איך מוז גיין, דער האָטעל איז נאָענט און פֿאַליצי

אזוי וי היינט גייט מען מער נישט אויפן פלאץ, וועלן מיר דאס איצטער דורכפירן.

מען האט געמאכט אלע הכנות...

מען האט געשמיסן א דערוואקסענעם מענטש פאר אונז אין די אויגן.

ער האט געיאמערט, וי א קינד; און אן אונט איז אוועק און א נאכט איז אוועק...

א קאלטע גזלנישע פראסט האט געלויערט הינטער די וענט פון אינזער קאזארמע, און אינעווייניק זענען עטלעכע חוגי דערט נשמות געלעגן אויף די נארעס, וי שעפסן...

געשוויגן האבן אלע פון שאנדע.

גרויסע שעפּסענע פּעלצן, אומבאַוועלכע, ברייטע פּאַרזיקלטע שטיקער פון מענטשן-פּלייש. דאָכט זיך, שוין טויטע מענטשן, פּאַרפּרוירענע, פּאַרגליווערטע... איך לויף און פּאַר מיר לויפט א וויסע מילך-פּאַרע פון מיין מויל. דאָס ווערט באַלד פּאַרפּרוירן, געפרוירענערהייט פּאַלט עס צוריק אַראָפּ אויף מיינע ליפּן. עס דערפּרישט מיך און איך פּיל נאָך שטאַרקער די קעלט פון פּיאַטער דעם גרויסנס שטאָט... יאָ, נאָר ווי לאַנג לויפט מען? ווי וויים?

איך האָב דעמאָלט געפּילט, וואָס דאָס הייסט פרעמדע, פּאַר-באָטענע לופט. דער פּראָסט איז געווען מיין תּלין און ער האָט זיך מיט מיר אָפּגערעכנט דערפּאַר, וויל אין האָב געבראַכן די הייליקע געזעצן פון ראָמאַנאָוס רוסלאַנד. איך, א רעכטלאָזער, בין אין יענער נאַכט געווען אין רשות פון א קעלט, וואָס האָט געפּיניקט ערגער ווי גיהנום-פּייער.

עס האָבן געברענט פון פּראָסט די אויערן, האָב איך זיי גע-נומען רייבן מיט די הענט. זענען די הענט געשוואָלן און פּאַר-גליווערט געוואָרן, דערנאָך האָב איך דערפּילט, אַז עמעצער האָט זיך געזומען צו מיר נאָז, עמעצער האָט אָנגעכאַפּט מיט א צוואַנג מיין נאָז און לאָזט זי נישט אָפּ... אָטעם, איך האָב שוין קיין אָטעם נישט און דאָך לעב איך און איך לויף ווייטער.

דאָס לויפן האָט מיך גערואַטעוועט. איך בין געלאָפן אזוי ווי אויף הילצערנע פּיס, וויל ביז די קני האָב איך שוין קיין לעבן אין מיינע רגלים נישט געפּילט.

צו וועמען גיין? צו וועמען? איך האָב געהאַט עטלעכע באַקאַנטע און געווּסט זייערע אַדרעסן. זיי האָבן ווייט געוווינט. גיין צו זיי? אָנקלאָפּן אין מיטן דער נאַכט, אויפוועקן אין בעטן א געלעגער, א ביסל ווארעמקייט. נישט געהאַט דערצו קיין מוט, נישט געגלייבט אין זיי. אין אַזא פּראָסט אויף שלאָפּ-דיקע גאַטן פון א פרעמדער שטאָט גלייבט זיך נישט אין קיינעם, קעלט מאַכט אַלץ קאַלט...

איבעריקנס, איך האָב געטראַכט, אַז איך וועל סיי-ווי נישט דערגיין, איך וועל דאָ באַלד א פּאַל טון, ווי א צווייג פון א בוים

איז נאָענט, מיר האָט זיך אויסגעדאַכט. אַז אויב איך וועל נישט אַוועקלויפן ווייטער, וועט מען מיך כאַפן...

מ'וועט מיך כאַפן און שלעפן צום פּריסטאָוו, מיך, א ייד, וואָס האָט נישט קיין ווינרעכט. א יאָר פאַר דער ערשטער רע־ וואָלוציע. די רוסישע נאַטשאַלסטוואָ איז דעמאָלט זייער שפּרענג געווען. מען וועט מיך האַלטן אין תּפיסה, מען וועט מיך מיטן עטאַפּ טרייבן...

אָבער עס איז דאָך אַלץ אייגנס: איך מוז צי איך מוז נישט... איך בין דאָך אויף דער גאַס און דער נאַקעטער פּראָסט פּאַרצוקט מיינע גלידער.

— אָבלאָוא! האָט ער מיר אין האַסעל געזאָגט, כאָטש איך האָב דאָרט קיין פּאָליציי נישט געזען. אין א צייט אַרום בין איך דערגאַנגען, אַז אַזעלכע פּאַלשע סומאַטאָכעס פלעגן די דינער פון האָטעל אַליין אויסטראָכטן. זיי פלעגן פּאַרדינגען א צימער אַזא „בצופּראָנעם" ייד און שפּעטער, וען עס פלעגט קו־ מען א צווייטער גאַסט, פלעגן זיי דעם ערשטן אויף אַזא אופן אַרויסנאַרן. אין אַזא פּאַל פלעגן זיי פּאַר אין צימער צוויי מאָל געלט אָפּנעמען...

איך האָב פון די זאָכן נישט געוווסט. נישט קיקנדיק אויף דער קעלט, בין איך נאָך אַזא האָטעל־באַדינער אין האַרץ דאָנק־ באַר געווען, וואָס ער האָט מיך געראַטעוועט פון פּאָליציי. ער האָט מיך אין זינען געהאַט אין גערעטעוועט. א רוסישע, טייערע נשמה...

קאָלט, קאָלט און עס ווערט מיר אַלץ קעלטער. אין פּיאָטערס שטאָט איז קאָלט. דאָס איז נישט דער וואַרעמער פּראָסט פון מאָסקווע. דאָ שנייט א ווינט, נישט איין ווינט, נאָר פון אַלע זייטן, וו א מיל פון שארפע מעסערס. דאָ דערטראָגט זיך דער אָטעם פון וויטלעכן, קאָלטן ים. דאָ קילט דאָס בלוט דאָס האַרץ פון פעטערבורג, דער בריייטער געפרוירענער טייך, די נעווא און דאָס אייז פון די קאַנאַלן...

איך לויף אויף פרעמדע גאַסן. עס שטייען שליטעלעך און די פערד זענען פאַרצוגן מיט שגיי־פראָסט, די קוטשערט אין

קוקן אויף מיר אין אוֹן נאַכט. איך וויל נישט, איך בין פון אַ
האַטעל אַנטלאָפן, ס׳איז געווען אַן אַבלאָווע...
דער שטייט נישט אַפּ:
— ביסט נישט קיין היגער?
— ניין!
— פּונקאָנען?
סאָלט מיר איין צו זאָגן:
— פון קאָוואַן...
— א מאַטאַרין?
— יאָ...
— מען זעט טאַקע...
א שאָד, וואָס איך האָב נישט געוואָגט, אז איך בין א
שערק.
איך האָב אָפּגעכאַפּט א ביסל דעם אָטעם פון דעם, וואָס
איך בין פריער אזוי געלאָפן, און איצט פון דעם פלאַמיקן שייטער...
מיר איז וואַרעם געוואָרן. וואַרעם. גוט. א מחיה. און דער
גאַלער רוס פאַרשט אַ מיר, עס האָט זיך אים פאַרטאָלט רעדן...
איך האָב מודא געהאַט צו פירן א שמועס און איך בין אַנטלאָפן
פון פייער-אַזוים.
מיר איז געווען וואַרעם. איך האָב געמיינט, אז איך בין
אויף דור דורות מיט וואַרעמקייט באַלאָדן, נאָר דער קאָלטער
ווינט האָט שנעל אַראָפּגעוועהט פון מיר. אין א צוואַנציק
מינוט שפּעטער בין איך וידער געווען ווי א זוּפּ, דורך וועלכער
די קעלט איז דורכגעגאַנגען, ווי א קאָלטער שטראָם וואַסער...
איך האָב איצט כסדר געקוקט, געוווכט מיט די אויגן. איך
האָב געוווכט א פייערל. נאָר אַרום זענען געשטאַנען גרויע הייזער,
פאַרצויגן מיט א דינעם שניי-פּראָסט, שטומע הייזער. עס האָט
אויסגעזעען, ווי א שטאָט, וואָס איז פאַרגליווערט געוואָרן, פאַר-
פרוירן געוואָרן און אויסגעגאַנגען...
עס האָט אויסגעזעען...
ניין! עס האָט שוין נישט אויסגעזעען, ווייל איך האָב אויפ-
געהערט צו קוקן. מיד פון לויפן, געשמידט פון קעלט, האָב איך

סאָלט אראָפּ, אוּן בלייבן ליגן, אויסגעצויגן, שוויץ... עס האָפּ געשטאָכן אין פּנים, אין די שפּיצן פון די פינגער.

איך בין געלאָפן, שוין נישט מיט מיינע כּוחות. איך האָב געטראָכט... שוין נישט געטראָכט, נאָר האָלב געטראָכט אוּן האָלב געזיפצט...

מיטאָמאָל...

א פייערל... עס ברענט אויפן מיטן גאַס א שייטער אוּן עטלעכע שׂשׂטנס אין פּעלצן שטייען אַרום אים. צוגעלאָפן מיטן לעצטן עמעס אוּן זיך אוועקגעשטעלט באַם פייער. ארשינאָוע שטיקער האָלץ, טרוקענע סאָסנע פלאַמט אוּן קנאַקט אוּן די צונגען פון פייער ציען זיך צו מיר...

הייסט עס, אז די וועלט איז נאָך אינגאַנצן נישט פאַרגלי־ווערט געוואָרן... אוּן איך בין געראַטעוועט.

פייער — געבענטשט זאָלסטו זיין. דאַכט זיך, אז די פיס מיינע ווערן ווידער פיס, אוּן פּיין נאָז וועט בלייבן נאָז... גע־דאַנקט.

איך האָב זיך נישט גפּחדט, נישט גהאַט קיין כּוח זיך צו פרייען. איך געדענק אַבער, אז פון די אויגן זענען גערונען טערן. איך האָב נישט גווויינט, דאָס האָבן די אויגן אַן מיין ווילן גווויינט...

מיטאָמאָל דרייט זיך אייגער אום. איינער פון די, וואָס זע־גען גשטאַנען באַם פייער, אודאי א נאַכט־וועכטער, פר פרעגט:

— וואָס ווינסטו?

— וער ווייגט?

— דו...

איך ריר אַן מיין פּנים מיט די פאַרגליווערטע פינגער, איך דערפיל אויף זיי נאַסקייט פון מיינע טערן.

— ס'איז פון פראָסט, — זאָג איך...

באַשטעטיקט ער אַליין:

— אודאי פון פראָסט, — אוּן קוקט אויף מיר מיט נייגי־ריקייט אוּן מיט רחמנות.

אַבער איך בין נאָך באַם זינען, איך וויל נישט מען זאָל

— הע... ס'איז גאָרנישט אַזוי קאַלט, מאָדנע מצבֿות זענען דאָס... קאַלט איז זיי. מיר איז נישט קאַלט...

און איך לויף, איך אַנטלויף וויסער...

סקאָן זיין, אז זיי האָבן נעטראַכט, דאָס איך בין משוגע, אַדער אַ שיקורער פֿראַדיאַגע...

איך בין געלאָפֿן פון זיי.

אָט אזוי געלאָפֿן צו די פייערלעך אויף די פּעטערבורגער פּאַרקירענע גאַסן און אזוי בין איך כסדר אַנטלאָפֿן פון די פייערלעך צו־ליב די מענטשן, וועלכע האָבן געקוקט אויף מיר און געחוזקט פון מיר...

בין איך האָב זיך אַנגעשטויסן אויף אַ פּאָרלאָזטן שייטער. קיין איין מענטש איז אין דער נאַנט נישט געווען ארום אים. די שטיקער האָלץ האָבן דערברענט, איך האָב עס מיט די פיס צוגעשאַרט. אראָפּגעבויגן זיך און געהאָרעמט די הענט, דאָס פּנים... אַ שטום פייער, אַ האַלב פּאָרלאָשענער נזבח. איך האָב זיך געבויגן צו אים, ווי אַ געצווינגער...

קיין איין מענטש איז אין דער נאָענט נישט געווען. מאָר דער גאַנצער נאַכט האָב איך איצט פרי אָפּגעאָטעמט...

טויט-מיד בין איך געווען. עס האָט זיך געוואָלט אויסציען. אָפּרופֿן זיך, שלאָפֿן, שלאָפֿן. ארום אַ שיטער גאַס, אין די גאַס־קאָריאַדאָרן צוישן די שטיינערנע מויערן קריכט עפעס אַ מאַסע גרויקייט, אַלץ העלפֿער און העלפֿער, נאָר די העלקייט לויכט נישט אין רייצט נישט...

דאָס קומט דער פּעטערבורגער טאָג.

אַן רוף און אַן ווילן וועלט דאָ דאָס ליכט געבוירן.

עס באַווייזן זיך שוין מענטשן, שלישנס... איך בין מיד, איך האָב זיך אַליין איבערגעשטיגן אין דער נאַכט. אַלע נאַטירלעכע שוואַכקייטן באַזיגט, נאָר מער קיין כוחות האָב איך שוין נישט און דאָס וואַרעמע פייערל לאָקט...

עס האָט זיך פּשוט געוואָלט אויסציען אויף די האַלב פּאָר־לאָשענע קויל, דורכברענען זיך און פעסט, פעסט איינשלאָפֿן...

שוין מער נישט געהאט קיין כוח צו גיין. איך האב נאך עפעס געטראכט: וואו איז בעסער זיך אויסצוציען, אויף שטענדיק, אויף שטענדיק...

און אזוי אן כוח בין איך ווידער אפגעלאפן א שטיק וועג און דערזעען פאר זיך א נייעם שייטער... דאך זענען אויך געשטאנען עטלעכע סילועטן. ברייטע, רונדע, יעדער איינער אזוי ברייט אין זיין פעלץ וי א סטאג היי...

איך בין צוגעלאפן צום פיישר און געזומען אייזאפן אין זיך די אנגעהאלטענע לופט, כ'האב געזומען רייבן די העכט מיינע... הע! ס'איז נאך גארנישט אזוי שלעכט. דער טאטע אין הימל פארלאזט נישט. מען וועלט נישט דערפרוירן, עס קומען גוטע מענטשן און ברענגען העלץ, א מענטש זארגט פאר צוויי־טן.

פלוצלינג דערהער איך:

— הע, אפריקאניץ!

דאס האט זיך געוועגדט איינער פון די סילועטן אין א פעלץ. ער רעדט צו מיר און איך וויס נישט, פארוואס איך בין פלוצלינג געווארן אן אפריקאניץ!

כ'קוק אויף אים און ער רעדט וידער צו מיר:

— דו וועלסט נישט דערפרוירן אין אזא קאסטאנטשיק?

ער מעג לאכן, איך טראג אויף זיך א הארבסט־מאנטל... נאר איך פאל בא זיך נישט ארא, איך בראוויר:

— מיר איז ווארעם, געלויבט איז גאט, מיר איז ווארעם...

לאכן זיך עטלעכע באסן מיטאמאל פונאנדער;

— פונוואנען ביסטו?

— איך? פון דרום בין איך, פון קערטש, בא אונז איז נישט קאלט...

וען איך מאך זיך אזוי העלדיש, דערלאנג איך פלוצלינג א ציטער: איינער פון די, וואס שטייען ארום פייער, איז א גא־רא־אוואי, מיט א רונד טעלער־פנים, מיט פיטשינקע אייגעלעך, און מיר דאכט זיך, אז זיינע אייגעלעך קריכן צו מיר אין דער נשמה ארײן... איך רעטעוע זיך:

א גאָלדענעם פּאַרפּסיגאַר, אוּן די אַלע קאָנפּיסקירטע זאַכן האָט מען צוּוויפּגעלייגט אין איין בערגעלע אוּן דאָס בערגל איז געוואָקסן, דער טומל, דער יריד איז אַלץ גרעסער געוואָרן.

אין יענע שעהן, וען איך בין געשטאַנען אויפן קריסטלעכן בית-עולם, האָב איך אינגאַנצן פאַרגעסן, אַז איך האָב שוין זיבן נעכט זיך נישט אויסגעטוון, נישט געשלאָפן.

די מידקייט איז אוּנטער, וויל איך האָב געהאָט פאַר זיך אַליין ציל, וואָס האָט לֵיכטיק אוּן פריי געמאַכט די נשמה: זיין וואָס גיכער אויף יענער זייט, זאָלן זיי שוין צוקומען צו מיר, זאָלן זיי אויסטאָבן מייַנע קעשענעס אוּן גיכער מיך אָפּלאָזן...

נאָר די נאַכט האָט זיך געצויגן מיט זידלעריייַן, מיט געשריייַן, מיט געוויינען. מיר, לעבעדיקע, מיר האָבן צעשטערט די רו פון די טויטע, וועלכע זענען געלעגן אין זייערע קברים אונטער אונזערע פיס.

אָבער געשטאַנען בין איך פעסט אויף די פיס אוּן געהערט אויף דער מינוט, מען זאָל זיך שוין קאָנען רירן, אוּן אפשר האָט מיך פאַראינטערעסירט דער עולם, אַז די מתנה מעגטשן, וואָס לויפט פון דער גרויסער איבערקערעניש ? אַלץ האָט דעמאָלט אויסגעזעען אַזוי גרויזאַם, אַזוי מעכטיק-טטיכיש, וויל אוּן אומבאַקאַנט.

עס האָט אַנגעהויבן טאָגן. די זון פון שפעטן זומער האָט זיך אַרויסגערוקט פון די שוייגנדיקע וועלדער. איך האָב געוויי איצט געזעען די שכנים מייַנע, זייערע אַנגעשראָקענע אויגן. יעדער איינער פון זיי האָט זיך פשוט געסטאַרעט אויסצוזעען אַרץ-מער, נעבעכדיקער, דעמאָלט וועלן די „קאָנטראָלערן" זיין צו זיי מענטשלעכער . . .

נישט מענטש פון חיה, נאָר מענטש פון מענטש איז עלאָפן...

שיין לֵיכטיק אויף די פעלדער. איך בין שוין אויף יענע

שטאַרבן אָדער שלאָפן

א טאָג זיבן האָב איך געהאַנדערט פון שטאָט צו שטאָט, איך האָב געזוכט א דורכגאַנג, געוואָלט פאַרלאָזן רוסלאַנד, אין געהאַט איז דאָס אין אַכצענטן יאָר. געלאָפן זענען מענטשן צו די גרעניצן ווי פאַרסמטע, אַנטלאָפן, ווי פון א מגפה. טויזנטער פלעגן זיי באַלאַגערן די צוגן. ענגשאפט, שמוץ און קרענק... ווער האָט געקוקט אויף די אלע זאכן? דער גדאַנק, דער וויל האָט געשטרעבט צו איין זאַך: אַרײַנקריכן אין וואַגאָן און וואָס וויטער וועט זיין, — וועגן דעם האָט קיינער נישט געטראַכט.

אין אַרשא האָבן די דיסטן מיך נישט דורכגעלאָזט, בין איך געפאָרן קיין קורסק, פון קורסק האָט אונז א צוג געבראַכט צו א סטאַנציע בעלעביכינ. א זייגער צען אין אָוונט זענען דאָרט אָנגעקומען צוויי צוגן מיט פאַסאַזשירן. מען האָט אונז אַראָפגעלאָזט אויף א פעלד, אויף א בית-עולם. מיר זענען געשטאַנען מיט אונזערע פעקלעך צווישן צלמים און מצבות. דער בית-עולם איז געווען אַרומגערינגלט פון די „רויטע" זעלנער, עס האָט שטאַרק געטומלט, קינדער האָבן געיאַמערט, מאַמעס, שוועסטערן, באָבעס, אלטע צעברעכענע לייט.

עס האָט זיך אָנגעהויבן די קאָנטראָל, די אויספאָרשונג. מענטשן מיט פאַקעלן, באַנאַכט, בית-עולם.

עס האָט אויסגעזען פאַנטאַסטיש. מען איז געקראָכן צו אלע אין די קעשענעס און מען האָט געזוכט, גאָלד בריליאַנטן... און מען האָט געפונען בא אַנדערע.

בא אייניעם האָט מען צוגענומען א גוטן פעלץ. בא צוויי

שיער נישט אומגעפאלן אין שפריין, איך מונטער זיך אויף א רגע אויף אין נעם האסטיק אניאגן די פור.

דערווייל דערוויסן מיר זיך, אז אהין, ווהין מיר פארן, קאן מען נישט ארין, ווייל די דייטשן פארהאלטן אויף דריי וואכן קאראנטין, און דאס שמעקט קיינעם נישט — מיר אויך נישט. מיר הייבן אן צו בלאנדשען.

איך אליין... מיר איז אלץ איינס, זאל זיין בא די דייטשן, זאל זיין קאראנטין. נאר מענטשן רעדן אפ, און דערצו נאך ליגן מיינע טשעמאדאנעס אין דער שוהפותדיקער פור.

מען האט זיך אויסגעזעצט אויפן פעלד, מען האט געוואלט א ביסל אויסרוען די פערד, דערווייל האט מען עפעס צוגעבייסן. אייגער האט געהאט א ביסל בראנטן, האב איך אויך פארזוכט. איך בין געוואהר אויסגעמוטשערט, דאכט זיך, אז דער שלאף איז אינגאנצן אוועק.

נאר ווהין פארט מען?

אויפן וועג האט זיך באהויזן א ליידיקער וואגן. דער פויער, דער פורמאן, האט פארגעלייגט:

— ווער עס וויל, דער קאן מיט מיר מיטפארן. איך פאר קיין טומי און דאן וועלן די דייטשן סיי-ווי-סיי נישט ארייגלאזן.

איך האב אייגעשטימט. מענטשן זענען צו מיר צוגעשטאנען:

— א ספנה, אייגער אליין, דא קויפט מען מענטשן. — איך וייס נישט פארוואס איך האב זיך אזוי אינגעשפארט דעמאלט איך האב אריבערגעשלעפט מיינע טשעמאדאנעס און אוועקגעפארן אויף די ליידיקע סטעפ-פעלדער צוזישן קורסק און כארקאוו...

איך האב מורא געהאט, געשראקן זיך, ווייל די ספנה איז טאקע גרויס געווען, נאר געפארן בין איך. פארן אין לעבן אועלכע מאמענטן, בפרט דער מענטש גיט א מאך מיט זיין האנט אויף אלץ, אפילו אויפן מלאך-המוות אליין.

זײַט. אויף אַ פּורל לֵיגן מיינע צוויי טשעמאָדאַנעס אוּן נאָך פּעק־
לעך פּון אַנדערע וואַנדערער.

פּורן... פּון אַלע זײַטן האָבן זיך פּערדלעך געשלעפּט.
די איבערגעפּולטע פּורן מיט די גערַאַטעוועטע פּעקלעך.

די פּאַסאַזשירן זענען נאָכגעגאַנגען, מען איז געווען אוים־
געמוטערט אוּן מען האָט זיך אַנגעהויבן באַרימען:

— זיי האָבן געזוכט בײַ מיר אין האָבן גאָרנישט געפּו־
נען — דערביי נעמט דער מענטש אַרויס אַ גרויסן בריליאַנט.

דער צווייטער וויזט גאָלד, דער דריטער, —ווערט־פּאַפּירן
אוּן וויידער גאָלד, בריליאַנטן.

מען האָט זיך אַזוי באַרימט, ביז אייגער האָט זיך
אַנגערופן:

— מענטשן, הערט זיך אויף צו שפּילן מיט אייערע בריי־
לִיאַנטן, איר פּאַרגעסט, וווּ איר זענט אין דער וועלט.

— וואָס איז?

— מיר זענען דאָך אויף דער נייטראַלער זאָנע, דאָך אויף
דעם פּאַס ערד עקזיסטירט נישט קיין געזעץ, קיין שוץ...

— דאָך זענען פּאַראַן באַנדיטן...

— יענע וואָך האָט מען דערשטיקט עטלעכע מענטשן.

איצט איז מען שטיל געוואָרן, מען האָט געגומען קוקן מיט
פּאַרדאַכט אייגער אויפן צווייטן.

איך בין נאָכגעגאַנגען נאָכן וואָגן, מיינע צוויי אַרעמע פּעק־
לעך האָבן אויפגעהערט מיך צו אינטערעסירן. אַך האָב אַנגע־
הויבן אַלץ צו פּאַרגעסן, אַלע רעוואָלוציעס אוּן אַלע איבערלע־
בונגען... מיך האָט אַנגעהויבן ציען צום שלאָף. דער וויינער
הימל מיט די שפּיצן פּון די וועלדער, אַלץ האָט זיך גענומען
אייגקלעבן אין די אויגן, עס האָט געצויגן צו דער ערד: אויס־
ציען זיך אוּן שלאָפן. קאָן דען זיין אַ גרעסער גן-עדן?

שלאָפן, שלאָפן... אין דאָ שלעפט זיך אַ מענטש נאָך אַ
פּור, אויף וועלכער עס לִיגן זיינע צוויי טשעמאָדאַנעס מיט אַ
ביסל וועש, בגדים אוּן ביכער.

עטלעכע מאָל האָבן זיך די אויגן צוגעמאַכט, איך בין

זיך, אויף מיר קוקן זיי. איך ציטער־אויף, אָבער בלויז אַ רגע. דער שלאָף צים אוּן די פּוּר טרייסלט. עס וועקט זיך אויף אַ פּוּס, אַ זייט, דער קאָפּ מיינער שאָקלט זיך, ווי אַן אונטער־געשניטענער, אוּן די צוויי אויף די קאָזלעס ווארפן כּסדר בליקן, דרייען אום די קעפּ אוּן קוקן צו מין אָרט געגיים, פּאַרשנד.

זיי וועלן מיך דערהרגענען.

זאָלן זיי דערהרגענען.

איך האָב געוואָלט שלאָפן, די מידקייט האָט מיט געוואָלט מיך געשלעפּט ערגעץ אין אַ טיפן אַפּגרונט אוּן איין פּינטלעך געדאַנק ה ט פּחדניש געוואָרנט, אַז מענטשן, צווי מענטשן, וועל־כע זיצן מיט מיר אויף איין פּוּר, זיי ווילן מיך דערהרגענען.

עס איז פּאַרקן אַ בעסערע זאַך די לעבן... שלאָפן. די אויגן בּאַ מיר זענען האַלב־אָפן, האַלב־פּאַרמאַכט, אינגאַנצן פּאַר־מאַכט אוּן ווידער האַלב־אָפן.

איך האָב זיך אַ ביסל אָפּגעוּרוקט פּוּן מיין פּלאַץ, אייג־געקאָרטשעט די העגט. די פּיס, דעם גאַנצן קערפּער — נישט איך האָב דאָס געטוּן, נאָר דער אַלמעכטיקער שלאָף האָט מיט מיר געקירעוועט. איך האָב עפּעס געטראַכט פּוּן די צווי געהיימע מענטשן, איך האָב עפּעס געפילט דעם שוידער פּוּן אומקומען, נאָר דאָס איז נישט געווען דער עיקר, ווייל איך האָב קיין קראַפט נישט געהאַט צו רעאַגירן אינגאַנצן, האָב איך גאָרנישט רעאַגירט.

איך בּין איינגעשלאָפן אויף דעם קורצן וואָגן.

איך בּין לאַנג אַזוי געשלאָפן, אַ סך שעהן, אויף די פּעל־דער פּוּן הפקר...

מען האָט מיך אויפגעוועקט אין אַ שטאָט אויף אַ באַנאַכ־שיקן מאַרק. איך לעב...

— ווו בּין איך?

— אין סומי...

פּעלד, לישטיק. די ערשטע מינוטן האָב איך זיך גאָרנישט שלעכט געפילט. די האַרבסטיקע ווין-לופט האָט זיך געגעסן אין קערפער. דער בריי־טער סטעפּ-האַריזאָנט האָט געמוטערט. אפשר, אפשר וועט זיך אויך פאַר מיר ערגעץ אָנהייבן אַ ביסל רויק לעבן . . .

שוין צופיל געפיניקט זיך פון פרעמדער און אייגענער פיין.

איך בין אָפּגעפאַרן אַ צוויי קילאָמעטער, באַווייזט זיך אויפן וועג אַ מענטש, ער האָט אויסגעזעען ווי אַ פּאַבריק־אַרבעטער. וען דאָס פּורל האָט זיך דערנענטערט, וינקט ער זיך איבער מיט מיין באַלעגאַלע און קריכט ארויף צו אים אויף די קאָזלעס.

זיי שושקען זיך עפּעס.

טויט־קאַלט איז מיר געוואָרן און באַלד באַגיפט מיך אַ שווייס. דאָס אויף די פּעלדער איז נישטאָ קיין שוץ, קיין געזעץ...

די מענטשן זענען גערעכט געווען. זיי האָבן געזאָגט, איך זאָל נישט פאָרן.

אָבער עס גענוי־ערט. מיר פאָרן, מיר פאָרן און זיי טוען מיר נאָרנישט.

ניין! איך זע נישט קיין גלאַנציק מעסער, איך זע קיין רעוואָלווער נישט בא זיי אין דער האַנט. מען שטיקט מיך נישט, מען וועט מיך נישט... און שרעק האָב איך געהאַט. איך טראַכט, אַז וען די מענטשן וואָלטן געהאַט אַזא מיין, וואָלטן זיי מיך שוין צוואָנציק מאָל געקאָנט פּטרן.

באַרויק איך זיך אַ ביסל און אין דער באַרויקונג קומט וויידער מיין מידקייט, מיין שוואַכקייט — איך וויל שלאָפן. איך נעם זיך שאָקלען אויף דער פּור, נישטאָ זיך אַן וואָס אָנצוהאַלטן. איך וויל שלאָפן, די גלידער זענען שוין איינגעשלאָפן, נאָר דער קאָפּ, די אויגן קוקן צו די צוויי מענטשן און איך באַמערק: זיי דרייען־אום די קעפ און קוקן צום אָרט, וו איך

א פעלץ

דער דריי-בענדלדיקער אונטער-אפיציר האָט אויפגעהויבן דעם ברייטן קאָלנער פון מיין שפּסן-פעלץ:

— אָם אזוי וועט דיר זיין וואַרעמער!

עס האָט מיך פּשוט געריבט זיין פּלוצלינגדיקע ליבע צו מיר.

— זאָלסט נישט שטיין אויף איין אָרט, זאָלסט כּסדר אַרומ-שפּרייזן, — האָט ער וויידער גערעדט מיט פּאָטערלעכקייט. מיין נאָטשעלניק ביעלי, ער האָט מורא געהאַט, איך זאָל נישט פּאַר-פּרוירן ווערן.

די זאַך איז באָשטאַנען אין דעם. וואָס אויף מיר איז גע-פּאָלן דער גורל צו גיין „קאַראָל" אין דעם גרעסטן פּראָסט. בלייבן דריי שעה אין מיטן פעלד באָם אַרסענאָל.

פּריער האָב איך דאָס אָנגענומען גאָנץ ערן, ווייל נאָך אזא נאָכט איז מען פריי א גאַנצן טאָג פון דינסט — דאָס איז געווען א גרויסער קרן.

נאָר איצט ווען מען האָט געטומען אזוי זאַרגן פאַר מיין ביסל לעבן, האָב איך אָנגעהויבן מורא צו האָבן... ווער ווייסט? איך קאָן דאָרט פּאַרגליווערט ווערן באָם אַרסענאָל, א שטיק אייז וועט פון מיר ווערן און דאָס שטיק אייז וועט מען אַרייגלייגן אין קבר אַריין און גישטאָ א מענטש, קיין זחר נישט.

נישט געווען קיין סך צייט צו קלערן. מען האָט מיך אַרויסגעפירט פון קאָזאַרמע און איך מיט מיין באָגלייטער זענען אַוועקגעגאַנגען צום פעלד.

קעלט! ...

איך האָב שפּעטער אויסגעפרעגט בײַ די צוויי מענשן,
איך האָב דערציילט מיין שרעק און וויי דער שלאָף האָט מיך גע-
דאָטעוועט פון שרעק.
זיי האָבן זיך פונאַנדערגעלאָכט.
דאָס זענען גאָטעס קאַנטראַבאַנדיסטן.
אונטער דעם אָרט, וווּ איך בין געזעסן אין וואַגן, זענען
געלעגן פּלעשער שנאַפּס און עטלעכע שטיקלעך קלײדער-שטאָף.

ציקן קאָליר פון דער נאכט האָס טעמפּ געמאכט מיינע געפילן.

איך האָב געוואָלט פרוון, צו איך האָב נאָך לשון, האָב איך אויסגעמורמלט איין וואָרט:

— „וויס"

און די וינטלאָוע פראָסט האָט צוגענומען דאָס וואָרט און א שפּיל פון דעם סאָר זיך געמאכט. דאָס וואָרט איז פּאַרפּוירן געוואָרן און זיך געשאָרט איבער מיין קאָפּ, אין די אויגן, אונטער די פיס, אויפן שניי געשוועבט און געדרייט זיך, ווי א רויבּל, א וועלט איז פול געוואָרן מיט מיין וואָרט:

„וויס" „חיים" „וויס"... א מגוגעת איז דאָס געווען, א פּאַרגליווערט וויס משוגעת און באַהאַלטן זיך פון אים איז נישט געווען וווהין.

איך האָב אויסגעקרומט די ליפן און א שמייכל געטון, איך געדענק גאָנץ גוט, אז איך האָב דעמאָלט געשמייכלט. איך האָב עפעס יאָ געגומען טראכטן: „וואָס טו איך דאָ, א יידל פון ביאַליסטאָק אין דער וויטער רוסישער שטאָט?" נאָר איך האָב אויסגעהערט צו טראכטן, וויל עס האָט מיך אָנגעהויבן צו בייטן... נישט אויף קיין געלעכטער. אין די פיס, אין די קני, אונטער די אָרעמס, איבערן גאָנצן לייב. איך האָב זיך געגומען מריימלען, דער שעפּסן-פּעלץ לאָזט מיך זיך נישט רירן פון אָרט, וי א שטאָלענער פּאָנצער. א מחנה מוראָשקעס קריכן מיר אויפן לייב. שפּילקעס שטעכן מיך, ציפן בעם לייב אוו לאָזן נישט איינשטיין. האָב איך געמיינט — נערוון. האָב איך געטראכט, אז דאָס איז אזא מין איינגערעדטע זאך. דאָ האָב איך זיך דערמאנט פון וואָנען דער פּעלץ שטאמט, וווּ ער האָט אַכסניה, איז מיר דעמאָלט אלץ קלאָר געוואָרן און איך האָב געמוזט זוכן. אן עצה.

איך האָב אויפגעלייגט די ביקס, אויסגעטון די הענטשקעס און צעשפּילעט דעם פּעלץ, אריינגעלאָזט א שטראָם פראָסט אויף מיין אָרעמען קערפער און ער האָט זיך באַרויקט. די גאָנצע

עס האָט מיך אַרומגעכאַפּט אַ קעלט. איך זייס נישט וועלכע אַרעמס דער טויט האָט ? אפשר האָט ער אַרעמס פון פייער. גיהנום-פייער און מים די פייערדיקע אַרעמס פֿאַרברענט ער די זינדיקע מענטשן. נאָר אויב ער האָט קאַלטע אַרעמס, אייז און פראָסט-אַרעמס, האָט מיך דער טויט אין יענע נאַכט אַרומגענומען. בעת איך האָב געשפרייזט פון קאָזאַרמע אין לאַנגן שעפּסן-פּעלץ. איך האָב געשפרייזט און דער פּעלץ האָט מיטגעשלעפּט אַ סך שניי, וואָס האָט געקרעכצט אין דער נאַכט און געפֿלאַצט, ווי שערבעלעך פון אַן ערדישן טאָפּ.

די פֿרשטע רגע איז געווען די שרעקלעכסטע :

עס האָט עפּעס אַ ברי געטון דאָס אָפּגעדעקטע פּנים : אין מויל, אין די נאָז-לעכער איז אַריינגעדרונגען אַ שטראָם אייזיקע קעלט, נאָר מער האָב איך קיין קעלט נישט געפֿילט, עס איז מיר געווען שוואַר צו גיין אין מיינע מלבושים. איך האָב געשלעפּט דעם שווערן פּעלץ, וואָס האָט געשמעקט מיט אַלע ריחות, איך האָב געטראָגן אויף די זעלנערישע שטיוול וואָלענקעס, וואַרעמע, עס האָבן די פּיס זיך געסמאָלעט און דערצו אַ שווער באַראַשקע-היטל, און... און מיינע עטלעכע דרייסיק נע-ונד-יאָרן...

אַזוי שפּרייזט אַ טויטער, וועג ער כאָפּט זיך פון קבר אַרויס.

איך בין צוגעקומען צום פֿלאַץ, איבערגענומען די ביקס באָם פֿאַריק „קאַראָוליני". געזאָגט די עטלעכע נייטיקע ווערטער, וואָס זענען באַלד פֿאַרגליווערט געוואָרן פון פראָסט.

צווי סילועטן האָבן זיך אַלץ מער דערוויטערט.

איך בין געבליבן אַליין. דער לאַנגער איינשטאָקיקער אַרסענאַל איז געווען באַלויכטן פון דער גאַנצער לבנה. ער איז געווען פֿאַרשאָטן פון שניי און זיך צוגוויפגעגאָסן מיט די אַרומיקע וויס-ווייסע פעלדער. איך בין געבליבן שטיין אַ קורצע צייט. געוואָלט אויף עפּעס קאָנצענטרירן דאָס אויג, דעם געדאַנק : נאָר פון דער גרויסער וועלט זענען געבליבן בלויז נישט מער, ווי צווי זאכן : לבנה און שניי, שניי און לבנה. איך האָב עפּעס געגומען טראַכטן ; נאָר פון געדאַנק איז גאָרנישט געוואָרן, די אייג-

אין די קאָזאַרמעס, מען וועט קומען צו לויפן, וואָס וועל איך זיי ענטפערן? איך האָב געטראַכט קלאָרע געדאַנקען, דאַכט זיך, איך פּאַרשטיי, וואָס מיט מיר טוט זיך און אין דערוועלבער צייט וויל זיך אויפהייבן די ביקס צו שיסן גלייך אין דער לבנה. איך וועל טרעפן, עס ציט, עס צווינגט זיך אַליין דערצו.

פון וואַנען איז דאָס געקומען צו מיר דער געדאַנק? פון דער גרויסער ליידיקייט, וואָס קאָן משוגע מאַכן, צי דער מאַרך האָט זיך צו שטאַרק צוגעפרעסט פון פראָסט? נאָר מיר איז נאָר־נישט קאַלט געווען, מיר איז איצט פון דעם מאַדנעם איינסאַמ־ הייט געוואָרן, איך האָב זיך געדאַנגלט מיט זיך אַליין און די לבנה איז געקאָכן אין די אויגן... נענטער, נענטער. די אויגן האָבן אויפגעהערט צו זעען אַלץ, וואָס אַרום; די פלאַכע פאַר־ שנייטע פעלדער, דעם אַרסענאַל, די אויסגעטרעטענע שטעגן. די לבנה, די רונדקייט האָט אַלץ פאַרוונדלט. מיטאַמאָל האָב איך אויפגעהערט צו זעען די לבנה, עס זענען אַרויס אויפן הימל א סך אזעלכע גרויסע זילבערנע טאזן, א סך א סך; איך האָב זיי נישט געקאָנט אַלע אַרומכאַפן מיט די אויגן...

זילבערנע, גרויסע טעלערס, טעלערס, עס וועט זיין א טעודה — משיח וועט קומען.

איך האָב נישט געשאָסן. איך בין געווען א דיסציפליניר־ טער סאַלדאַט און פלי־זמן איך האָב נישט געהאַט קיין באַפעל צו שיסן אין דער לבנה, האָב איך דאָס נישט געטון. איך בין געבליבן שטיין מיט דער ביקס אויפן אַקסל צוגעשמידט מיט די פיס צום שניי און מיט די אויגן אין דער וויטקייט צי אין דער נאָענטקייט. דאָס איז געווען אן אַפשטאַרבונג, א צייטווייליק נישט־ זיין. איך האָב זיך צונויפגענאָמען מיט דעם אַרומיקן וויסן פויט. בין איך האָב דערהערט א קול:

— קאַראָולני!

איך האָב א ציטער געטון און אויטאָמאַטיש געענטפערט:

— סלושאַיוס...

— דו לעבסט נאָך?

סצענע האָט צוגעקוקט די טויט־וויסע לבנה; זי האָט אפילו קיין שמייכל נישט געטון.

איך בין געבליבן א צייט רויק, ארומגעקוקט זיך אין גע־האָלט האָב איך אין דער מינוט איין זאַך: הערן א קלאַנג. די אויערן מיינע האָבן זיך אַנגעשטרענגט, אויף אַלע פיר זיטן זוכענדיק געלאָפן מיינע אויגן, פונקט ווי איך וואָלט געוואָלט מיט די אויגן כאפן א קלאַנג... אַבער אַלץ האָט געשוויגן. דאָס איז געווען גאָר א באזונדער מין שווייגן, דאָס האָט דאָס שווייגעניש אַליין געשוויגן, די לופט איז געווען אַנגעשטרענגט, ווי אַן אָנגעצויגענע דראָט, דער קלענסטער שאָרך וואָלט דאָ אַבגעקלונגען אין פילפאַכיקע עכאָס... ווייסקייט אַרום און אַרום — די ווייסקייט איז אויך גע־פרוירן. אָט אזוי ווען אויסזעען די וועלט, ווען די זון וועט זיך אָפקילן אין קיין סימן פון לעבן ווען נישט זיין, קיין זעלנער וועלן נישט זיין, קיין ארסענאַלן אויך נישט.

איך האָב געפרוווט שפרייזן. א סטעזשקע איז שוין געווען אויסגעטרעטן פון פריערדיקן זעלנער, נאָר איך האָב נישט געוואָלט שפרייזן אויף יענעמס שטעג, איך האָב זיך אויסגעטרעטן מיט מיינע וואַלענקעס א לאַנגן פאַס שניי, זיין גלאַז־הארטע הויט האָט זיך געבראַכן אונטער מיינע פיס, עס האָט אַנגעמאַכט א גערוש און דאָס איז מיר געפעלן געוואָרן. סוף־כל־סוף האָט זיך עפעס אויפגעוועקט צום לעבן, זאָל דאָס זיין דער פאַרפרוירענער שניי? עס סקריפּעט, עס קלינגט, ווי שערבעלעך. איך האָב פארגעסן אינגאַנצן, אז איך היט דאָ אָפּ דאָס פאַרמעגן פון פאָטערלאַנד — איך בין געווען פארנומען מיט זיך, מיסן שניי.

מיטאַמאָל הויב איך אויף דעם קאָפּ און עס דאַכט זיך מיר אויס, אז די לבנה האָט זיך צו מיר דערנענטערט, אראָפגע־פאַלן פון הימל אויף מיליאָנען קילאָמעטער און זי קוקט אויף מיר, זי פארפלייצט מיך מיט מילך־וויסער ליכט, זי פארבלענדט מיינע אויגן מיט קאַלטער שיין און עס פאַלט מיר איין א גע־דאַנק: אויסשיסן אויף לבנה. איצט איז מיר לייכט צו רעדן וועגן דעם, נאָר דעמאָלט איז דאָס געווען א שגעון... וואָס איז? וואָס וויל איך מון? איך וועל אויסשיסן און מיין שאָס וועט מען דערהערן

און אַלע מלחמות, מיט די קאַזאַרמעס, אַלץ, וואָס מענטשן
פֿאַשאַפֿן און צעשטערן — דאָס איז אַלץ פון אַן אייגנשפּאַרסן
משוגעת — עס וועט קומען א טאָג, וואָס וועט שוין מער קיין
טאָג נישט זיין, נאָר א לאַנגע אייביקע נאַכט מיט שניי און פראָסט.
איך האָב זיך געזומען פֿאַרשטעלן, וי אַזא נאַכט וועט אויסזען,
בין איך אַבער גלייך איינגעשלאָפֿן — וואָס איז מיר אַנגעגאַנגען
די וועלט?

— טאָק טאָטשנאָ!
— ס'איז קאַלט? האָ!
— טאָק טאָטשנאָ!
— וועסטו איצט גיין שלאָפן..
— טאָק טאָטשנאָ!

איך האָב געדונערט מיט מיין „טאָק טאָטשנאָ", ווייל איך האָב זיך דערפרייט, ווייל איך האָב א מענטש קול דערהערט. ווען ער פרעגט בא מיר דעמאָלט:

— ס'איז דאָ גאָט?

וואָלט איך געענטפערט:

— טאָק טאָטשנאָ!
— ס'איז נישטאָ קיין גאָט?
— טאָק טאָטשנאָ!
— גערעכטיקייט איז דאָ?
— טאָק טאָטשנאָ!

אויף אַלץ, אויף אַלץ וואָלט איך געענטפערט „טאָק טאָטשנאָ!"

מען איז געקומען פאַרבייטן. איך בין געגאַנגען מיטן „עלטסטן" צוריק. ער האָט עפּעס בערעדט ווען פראָסט, ווען דעם, אז די זעלנער זיין די אַקאַפּעס ווען געפרוירן ווערן אין אזא נאכט... איך האָב זייער וויניק געענטפערט, פונקט ווי איך וואָלט זיך לאַנגזאם אויפגעכאפט פון א שווערער לעטאַרגיע. ווען איך האָב דערזען די ערשטע נאכט-פייערלעך פון דער שטאָט, האָט זיך מיר דערמאָנט מיין וועלט און אַליין האָט זיך מיר אויסגעדאכט, אז בין צוריקגעקומען פון יענער וועלט. איך בין שוין געוואָרן אין קאזאַרמע. פינף פאַרטאָג, נאָר עס איז נאָך געווען נאכט. איך האָב זיך געוואַרפן אויף מיין נאַרע... שלאָפן, שלאָפן...

פאַרן שלאָף האָב איך נאָך באַוויזן א שראָכט צו טון, אז די וועלט מיט אַלע מענטשעלעך זענען אין א גרויס דול-הויז...

—גיי מיט אים א ביסל אין שטאָט אַריין, אין א שענק
איז ער דערנאָך געוואָרן צו מיר בעסער. פלעגט עס דער־
גיין דערצו, אז איך פלעג זיך אַהיבן פיל גאָר נישט שלעכט
אין קאָזאַרמע. אָט אזוי, ווי באָם טאָמן אין ווינגאָרטן... פלעגט
מיכאיל־אָוו פלוצלינג א כאַפ טון מיט די הענט די באָרד זיינע
און אָן א פאַרוואָס נעמען שרייען אויף מיר:
— סוואָלאָטש, מערזאָוועץ...
— איך וועל דיך אויפהענגען...
איך פלעג שווייגן, איך פלעג שוין נישט זוכן און נישט
פרעגן די סיבה פאַרוואָס מיכאיל־אָוו איז פלוצלינג אויף מיר אזוי
אין כעס געוואָרן. דאָס איז געווען אזא סיסטעם באָ אים: מען
טאָר נישט לאָזן, אז א זעלנער זאָל זיך פילן גוט, מען מוז אים
שטענדיק דערמאָנען, אז ער האָט א נאַששאָלניק און באָם ערשטן
געשריי זיינעם:
— סוואָלאָטש! —
פלעג איך זיך אייזיקן, ווי א טאַבאַק־בלום באָגינען.
איך פלעג צומאָכן די אויגן, די נשמה, די אויערן און לאָזן דעם
מיכאיל־אָוו. ער פלעגט שיטן זייער ווייסטע קללות און זידלעריין,
ביז ער פלעגט זעען, אז שוין מיר איז שוין גאָרנישט געוואָרן...
גאָרנישט... א לעמעלע, וואָס לויגט געבונדן מיט אן אויסגעשטרעקטן
האַלז:
— שעכט, שעכט, ליבהאָרציקער מיכאיל־אָוו!
פלעגט ער זיך דעמאָלט צוריקן צו מיר נעגטער און מיט
א מאָדנעם בייזן כיטרען בליק ארייגקוקן אין מייגע אויגן:
— ביזט אפשר נישט קיין מערזאָוועץ, הא? זאָג!
איינמאָל האָט ער צו מיר א געשריי געטון!
— גאָספאָדין זוואָדני... מען דאַרף זיך א ביסל דורכשפא־
צירן אין שטאָט אַריין, איך בענק שוין...
פלעגט ער שוין זאָגן א ביסעלע ווייכער:
— ביזט אפשר נישט קיין מערזאָוועץ, הא? זאָג!
— סמירנאָ, מערזאָוועץ!
האָב איך זיך אויסגעצויגן, ווי א סטרונע און געוואָרט:

זיין פּרעטענזיע

דעמדאַזיקן מענטש האָב איך געמוזט קוקן אין די אויגן. ווי אַ חיה קוקט דעם דרעסירער אין די אויגן. פֿר איז געווען דער פּאַקטישער הערשער איבער מיין גוף און איבער מיין נשמה. ער, דער דריי־בענדלדיקער מיכאַילאָוו, דריי זילבערנע פּאַסיקלעך האָט ער געטראָגן אויף זיינע שלאַפעס און אַ באָרד האָט ער געהאַט, ווי סקאַבעלעוו אַליין...

וואָס איז דער צאָר ניקאָלאַי? וואָס דאַרף די מיניסטאַרן, וואָס דער פּוליקאַווניק און אַלע איבעריקע אַפּיצירן? געזעגן האָבן מיר בלויז מיכאַילאָוון. ער איז מיט אונז אַ גאַנצן טאָג, ער שלאָפט מיט אונז אין איין קאַזאַרמע, ער היט אַפ יעדן שריט אונזערן, ער וויסט, וואָס מיר זענען און וועט מיר זענען... ער איז אַ ענגיטער תּלין, צוואַנציק יאָר אַן אינסטרוקטאָר, אַ מילי־טערישער מלמד. ער האָט געוווסט אַלע שוואַכקייטן פון די שוואַכע זעלנער און אַלע דרייסטקייטן פון די מער שטאַרקערע.

ער פלעגט אַלעמען בויגן ביז צו דער ערד.

ער איז געווען שלעכט, ווי אַ וואַלף, און מיטאַמאָל פלעגט אים אַ גוטסקייט באַפאַלן און צו די זעלנער פלעגט ער רעדן:

— בראָטצי!

פונקט ווי אַ גוט פעטערל. ער האָט ליב געהאַט אַ ביסל שנאַפּס. עס רעדט זיך אַזוי אַ ביסל... צוערשט אַ ביסל, דערנאָך אַ סך און גאָר אַ סך. די ראַטע — דאָס איז געווען זיין סטאַדע שעפסן און האָט זי גשווירן ווי אים האָט זיך געוואַלט.

מיט מיר איז ער פון אָנהייב געווען גאָר שלעכט, גאָר אַ זעלנער האָט מיר אונטערגעזאָגט:

צעהאַט א שטיקל ארבעט, דאָס שווערסטע שטיקל ארבעט: זיין אין ארדנונג מיט מיכאַלאַוון.

ער פלעגט זיך וויצלען. פון זיינע ווינצן פלעגט נישט ווערן וואַרים און נישט קאַלט, אין אַזא רגע פלעגט ער א קוק געבן אויף מיר. זיי, די איבעריקע זעלנער זענען דאָך כאַמעס... וואָס פאַרשטייען זיי? אָבער איך בין דאָך אַן אַריסטאָקראַט, פלעג איך מוזן לאַכן אויפן קול פון מיכאַילאַווס כחמות... צער זאָל איך האָבן, אויב עס איז געווען פון וואָס צו לאַכן.

א מאַדנער טיפ איז דאָס געווען, א גמיש פון סלאַוויש און טאַטעריש בלוט, א יעזואיט, א פרומאַק, א זעלנער און א סרינקער.

אָפט פלעגט ער אַרייגנפאַלן אין א פאַלשער גוטמוטיקייט:

— בראַטצי! איך בין דאָך אייער טאַטע און איר זענט מיינע קינדער, מיר אַלע זענען טרייע דינער פון צאַר באַטיושקא... ווי א פוקס פלעגט ער זיך דעמאָלט גנבענען צו די זעלנער, צו-ליב פאַרשידענע סיבות געזוכט בא זיי פאַרטרויונג און פריינטשאפט...

אפשר האָט ער דאָן אַליין מורא געהאַט פאר גאַטשאַלסטוואַ? אפשר פאר גאָט מורא באַקומען...

אויף מאַרגן פלעגט עפעס אַנדערש ווערן אין זיין קאָפ און ער פלעגט שלאָגן מיט די פיס, כאפן זיך מיט די הענט פאַר דער באָרד און זידלען מיט אַזעלכע מיואסע קללות, אַז עס פלעגט זיך באמת פאַרדריסן אויף גאָט, וואָס ער האָט דעם מענטש דאָס וואַרם געגעבן...

קללות און זידלעריין פלעג איך אַליין נענוג אויסהערן פון אים, נאָר איין זאַך האָט מיך געפרייט — זיין שווערער פוס מיט זיין שווערן שטיוול פלעגט ער אויף מיר נישט הייבן. איך בין געהאַן געדולדיק, ווי אייזן, נאָר ווער ווייסט, וואָס עס וואָלט געשען וען ער, מיכאַילאָוו, פאַרמעסט זיך אויף מיר מיט זיין פוס...

איך האָב פאַר זיך אַליין מורא געהאַט, וען איך פלעג טראַכטן פון דעם... און אין דערזעלבער צייט פלעג איך מיט אַלע קינצן אויסמיידן שאַרפע קאַנפליקטן מיט אים און געקוקט אים

— נעם אריין דעס מיטלסטן פינגער אין מויל און בייס זיך אין מיט די אייגענע ציין.

אזא משוגענער...

איך האָב אַבער געפֿאַלגט בלויז א העלפט: דעם פינגער אין מויל האָב איך אריינגענומען, נאָר גאָר געביסן שוואַך... זיין פינגער וואָלט איך בעסער געביסן.

אָט מיט אזעלכע מלמדים... מיט אזעלכע „סאמאדורן" האָב איך פּאַרברענט א סך חדשים...

אינמאָל האָב איך זיך בא אים אויסגעבעטן, ער זאָל מיך אַליין אין שטאָט אַפּלאָזן. איך האָב אים געזאָגט, אז איך מיל זיך ראַזירן אין שטאָט און גוט ארומהאַנגן זיך. ער איז געווען גוט געשטימט און האָט מיר די דערלויבעניש געגעבן. אין דעם רוקט זיך צו אים א יונגער זעלנער און בעט בא אים אויך אזא דערלויבעניש, ער מיל זיך אויך ראַזירן אין שטאָט.

מיין מיכאיליוו כאַפט זיך פאָר דער באַרד און שטעלט אַן א פּאָר וועלפישע אויגן אויף דעם אומגליקלעכן זעלנער:

— וואָס? דו אויך אַן שטאָט אריין... ראַזירן זיך, נישט אַנדערש, סוואַלאַטש... וואָס, דו ביסט אויך אַן אריסטאָקראַט — און דערביי כאַפט דער יונגער זעלנער מיטן פוס אין בויך אריין. איך זע, ווי ער קאטשעט זיך מיט וויטיק. און אַלץ דערפאָר, ווייל ער איז נישט קיין אריסטאָקראַט. איך האָב שטאַרק געליטן פון דערדאַזיקער סצענע און ביזן היינטיקן טאָג וויס איך נישט מיט וואָס איך בין געווען אין מיכאיליאָוס אויגן אַן אריסטאָקראַט.

איך בין זיך מודה, אז דאָס איז געווען דער ערשטער מענטש אין מיין לעבן, פאָר וועלכן איך האָב מורא געהאַט מורא געהאַט און געציטערט מיט יעדן אינסטינקט... און אים האָב איך געמאַלגט, ער פלעגט נאָכנישט די נאַנצע פּראָצע ארויס-רעדן און א האַלבער פּאַרלאַנג זיינער איז שוין דערפילט געווארן...

ער האָט געזוכט זינד: דאָ איז א קנעפל אראָפּגעפאַלן, דאָ איז דער פּאָס אויף מיר צו בריידט, די ביקס מיינע איז פאַרשטויבט. איך פלעג די זינד וועלן אויסמיידן. איך האָב דעמאָלט

— ווסיאַ ראָזנאַ. דו ביסט פון לאָדוש... און עס האָט זיך אָנגעהויבן זיין אויספאָרשונג:

— מיט וואָס האָסטו זיך דאָרט פאַרנומען?

— איך האָב געלערנט, אין גימנאַזיע געלערנט...

— און דיין טאַטע איז א קופיץ, הא! א קופיץ?

— ניין! מיין טאַטע איז... א דאָקטאָר.

— א ליגן, — האָט ער א געשריי געטון...

— גאָספאָדין זוראָבניי, מיין טאַטע איז א דאָקטאָר, יעי באָגו!

האָט ער זיך געזומען אויספרעגן בא מיר וועגן מיינע קרובים. טאָמער איז פאַראַן איינער פון זיי, וועלכער האָט עפעס א שייכות מיט דעם אָנאָנס, פאַר וועלכן ער האָט פערצען רובל באַצאָלט. איך האָב געזעען וויי זיין בייזקייט איז געוואַקסן, איך האָב געמיינט, אז זיין באַרד וועט בלייבן אין זיינע הענט, אַזוי האָט ער זי געצופט פון כעס און אויפרעגונג. איך האָב געזעען, אז עס האַלט שלעכט מיט אים, האָב איך א וונק געטון צום יד פון שענקל:

— נאָך א פלאַש בראָנפן!

א פאַרבאַרגענער כעס פון אָפּגענאַרטן האָט געלעבט אין אים. עס איז געלעגן באַהאַלטן אין דער טיפעניש פון זיין נשמה. עס האָט געדרימלט, אין איצט, ווען איך האָב דערמאָנט דאָס וואָרט „לאָדוש" בא א גלעזל ברענדיקן ספירט — האָט עס אויפגעפלאַמט אין אים דער צאָרן. איך האָב באמת דעמאָלט באַדאַרפט זיין א מזיק זיך אַרויסצודרייען פון זיינע הענט און, דער עיקר, פון זיין פוס, מיט וועלכן ער פלעגט אַלע זעלנער שלאָגן.

מיט דעם האָט זיך נישט געענדיקט.

כמעט יעדן טאָג פלעגט ער עס מיך דערנאָך דערמאָנען און דערציילן די געשיכטע.

— מאָשענניקו! — פלעגט ער צו מיר אויסרייען...

— סוחאַטש!

— גנב!

אין די אויגן, געזוכט, געפֿאַרשט: מיט וואָס נעמט ניט אים ?
מיט וואָס באַזיגט מען דעם, וואָס הערשט איבער מיר ?
איינמאָל...

זיצנדיק מיט אים בא א פֿלעשל בראַמפן אין א ייִדיש שענקל. האָט ער גענומען בא מיר זיך אויספֿרעגן וועגן מײַן משפּחה:

— אין וווּ לעבן דיינע עלטערן ?

— אין לאָדזש—האָב איך געענטפֿערט...

— אין לאָדזש: — און מײַן מיכאַיאָוויטש האָט א זעץ געטון מיט דער פּויסט איבערן טיש...

— אין לאָדזש ? און ער איז אויפֿגעשפּרונגען פֿון זײַן פּלאַץ.

איך האָב נישט פֿאַשטאַנען, צי דער שנאַפּס איז אים אַרויס פֿון קאָפּ, צי דער שנאַפּס איז אַריין אין קאָפּ. איך האָב נישט פֿאַרשטאַנען, וואָס ער האָט דאָרט צו דער פֿאַבריק-שטאָט לאָדזש, וועלכע איז דעמאָלט געווען אין אָקופּאַציע בא די דייטשן...

ביסלעכווײַז בין איך דערגאַנגען פֿון אים די סיבה פֿון זײַן גרימצאָרן:

פֿאַר דער מלחמה פֿלעגן פֿארשידענע לאָדזשער אַפֿעריסטן אַנאַנסירן אין דער פּרעסע געוואַלטיקע מציאות. פֿאַר עטלעכע רובל פֿלעגט אַזאַ אַנאַנס צוזאָגן גאָלדענע בערג און אַט איז מײַן מיכאַיאָוו אַריינגעפֿאַלן. ער האָט איבערגעלייענט אַזאַ אַנאַנס וווּ פֿאַר פֿערצען רובל האָט מען צוגעזאָגט גלייך אַרויסצושיקן: א קאָסטיום, א גאָלדענעם זייגער (אמעריקאַנער גאָלד), וועש, זײַף, א גאָל-מעסער, שיך אין נאָך גוטע זאכן. ער האָט זיך אַנגעכאַפּט אַן דער מציאה אין גלייך אַרויסגעשיקט די פּערצען רובל, פֿאַר וועלכע ער האָט באַקומען א ביסל יוקס שמאַטעס...

שוין יאָרן, וויִ ער האָט געטראָגן א ביטערן כּעס אויף דעם „פּוילישן מאַנטשעסטער" אין איצט האָט ער בשפֿאַקט דעם, אויף וועלכן ער קאָן אויסלאָזן זײַן גאַנצן כּעס. זיין לאַנג דערוואַרטע נקמה.

עס האָט נישט געהאַלפֿן, וואָס איך האָב זיך א ביסל צוריק-געצויגן, אז איך בין אין לאָדזש נישט געבוירן געוואָרן. ער האָט געהאַט איין וואָרט.

מען וויל מיך שמייסן

די לעצטע וואָכן פון ווינטער און אויך די לעצטע ריאָכן פון ניקאָלאַיס הערשאפט. די דיסציפלין בא אונז אין קאָזאַרמע איז דערפירט געוואָרן ביז צו משוגעת.

פאַר א בליק פלעגט מען באַשטראָפן.

פאַר א וואָרט פלעגט מען באַשטראָפן מיט קאַרצער, און פאַר א גרעסערער זינד — מיט שמיץ...

און איך אליין, א זעלנער פון קעריטשעסקי פולק, איך בין באַגאַנגען א גרויסע זינד, געבראָכן די דיסציפלין און...

מען האָט מיך פארמשפט צו דער מיאוסטער שטראָף, צום גרעסטן חוזק איבערן מענטש... צו צען שמיץ...

פארוואָס ?

א סך האָב איך שוין דערציילט פון מיין קאַזאַרמע-לעבן, פון יענע זעכצען חדשים, וועלכע מען האָט אַרויסגעריסן פון מיין בישל יאָרן, זעכצען חדשים, וועלכע געדענקען זיך און וועלן זיך געדענקען. יעדער טאָג און יעדע נאַכט איז געווען א באַוונדער אָפטייליונג פון גיהנום. אפילו איצט, וען איך דערמאָן זיך, ווערט א ביסעלע קאַלט און א ביסעלע וואַרעם. איך האָב געזעען, וי מען האָט אויף מענטשן געשפיגן, וי מען האָט געטרעטן דעם צווייטן מענטש, וי די פאָר שטאַרקע הענט פון פעטרענקא האָבן געפאָטשט צען זעלנער נאָכאַנאַנד און מיט דעם בלוט פון אייגענע האָט ער פארשמירט דאָס פנים פון א צווייטן...

פארגעסן איז דאָס שווער. איך פלעג זיך קאָרטשען פון

— לאַדישער גנב!

איך פלעג זיך פארטיידיקן: איך האָב זיך מיט אַזעלכע זאַכן נישט פארנומען, מיין טאַטע אויך נישט, מיינע קרובים אויך נישט... וואָס וויל איר פון מיר, גאַספאַדין זוואַדני!

— פאַדאַזשדי! וואַרט נאָר, — פלעגט ער זאָגן. — מיר וועלן אַוועקגיין אין „נאַסטופלעניע". מיר וועלן ארויסטרייבן די דיימשן פון פוילן און דעמאָלט, וען מיר וועלן אַרייַנגיין אין לאָדזש... דעמאָלט, דעמאָלט...

ס'איז פשוט א גרויס גליק געשעען, וואָס מיכאיל'ען איז קיין לאָדזש נישט אַריין. ער וואָלט זיך שוין פאַר זיינע פערצען רובל אַפגערעכנט...

ער וואָלט שוין...

אַ מלאך איז אַראָפגעקומען קיין פּאָוולאָגראַד ראַשעוען אַ מענטש...
מיך דאַטעוען. אזן האָסנונג אויפגעוואַכט: איך וועל וויידער לעבן.
איך וועל וויידער זיין אַ מענטש און פּעטרענקאַ, און מיכאַילאָוו
און די גאַנצע באַנדע צאַרסקע דרעסירער וועלן מיך שוין מער
נישט פּייניקן.

אוראַ! צו פּאַניען, אין שטאָט אַריין!

אָבער...

אַרויסגיין פון אונזער קאַזאַרמע איז נישט געוען אַזוי
לייכט, כּמעט אוממעגלעך. דער גאַנצער ראיאָן איז געוען אַרום-
געצוימט מיט שיעכעדיקע דראָט און בּא די טויערן זענען גע-
שטאַנען שומרים, אויך אַזעלכע זעלנער, ווי איך, נאָר זיי האָבן
באַקומען זייער באַפּעל נישט אַרויסלאָזן קיינעם אָן אַ דערלויב-
ניש. ווי נעמט מען אַזאַ דערלויבעניש? ווי באַקומט מען עס,
וען איך קום צו מיין זוואָדני פּעטרענקאַ און איך ערקלער
פּאַר אים:

— גאָספּאָדין נאַטשאַלניק! צו מיר איז געקומען צו פּאָרן
אַ „באַרישניע" פון יעקאַטעריניאָסלאַוו. זי ווייל מיך זעען און איך
ווייל זי זעען... דערלויבט מיר אַוועקצוגיין אין שטאָט אַריין —
וואָלט אַזא פּעטרענקאַ מיט די חיטע אויגן, מיטן שטעכע-
דיקן בּליק אַ גערירי געטון:

— טשטאָ טאַקאָיע?

ס'וואָלט שוין געוען גענוג פּאַר מיר.

ניין! קיין דערלויבעניש וועל איך נישט באַקומען און
פּאַניען מוז איך היינט זעען, היינט... ווייל זי איז געקומען בלויז
אויף אַ האַלבן טאָג, שפּעט אין אָוונט פּאָרט זי צוריק. פּאַניען
מוז איך זעען, אויב איך בין ביז איצט געוען פּאַסיוו און אוי-
טערטעניק, וי אַ קנעכט, ווי טויזנט און טויזנט אַנדערע. איז
דאָס שוין גענוג אזוי... אָבער איצט? וויפיל אַ מענטש האָט מוט,
וויפיל אייגער האָט דרייסטקייט, עקשנות, אַמביציע, נייגיריקייט, —
אַלע די געפילן האָבן זיך אין מיר אויפגעוועקט און אַנגעצונדן.
איך בין גרייט געוען אויף דער גרעסטער אומאַנטערע...

עס איז נאָרנישט געוען צו טראָכטן, אז דאָס זאָל אַנדערש

בעט און געשווינגן. א, דאָס זינדיקע שווייגן פון פחדנות. כאָטש די פחדנות האָט מיך געראַטעוועט...

ארויפשפרינגען אויף אזא רוסיש-טאַטעריש צעוויל־דעוועטן אינסטרוקטאָר, ארויפשפרינגען און רייסן שטיקער פון אים.

דעמאָלט וואָלט זיך דאָס געענדיקט אין א שטומע נאַכט, עטלעכע קוילן אין קערפער און א סוף.

מען האָט די זעלנער מיט די פיס ווי ווערעם געטרעטן...

און אַלץ אין הייליקן נאָמען פון פאָטערלאַנד, אוי, דאָס פאָטערלאַנד רוכלאַנד, וווּ א ראַספּוטין איז געזעסן אין קייזער־לעכן הויף! פאַר אַנדערע איז יענץ רוסלאַנד היסטאָריע. פאַר אונז איז דאָס א ווייטיקלעכער נעכטן, די נשמה טוט נאָך היינט ווי פון די באַליידיקונגען...

מען האָט מיך געוואָלט שמייסן.

וויל איינמאָל האָב איך באקומען צוגעשיקט א צעטלע פון שטאָט, צוויי קילאָמעטער פון אונזער קאַזאַרמע, אז מיינס א בא־קאַנטע איז געקומען צו פאָרן און זי וויל מיך זען...

די באַקאַנטע איז געווען א יונגע, א שיינע, אָבער נישט דאָס איז געווען דער עיקר: אָבער חדשים האָב איך שוין נישט געזען קיין נאַענטן מענטש, נישט געהערט קיין פריינטלעך וואָרט. איך האָב אין אַלעמען פאַרגעסן, איך האָב זיך אַליין שוין געהאַט פאַרגעסן... און פלוצלינג א נאַענטער מענטש, א פריינטלעכקייט, א מענטש איז אַראָפגעקומען ספּעציעל צו מיר. זי וויל מיך זען. איך בין געווען צעטומלט. א מענטש האָט זיך פאַראינטערעסירט מיט מיין גורל, מיט מיר... דעמאָלט, וועו איך אַליין האָב זיך געפילט וויי לעבעדיק באַגראָבן...

אוראַ!

עס האָט מיר פאַרשוויגדלט אין קאָפּ, די קאָזאַרמע האָט זיך געגומען דרייען וי א קאַרוזעל פאַר מיינע אויגן... פאַניע איז געקומען, פאַניע, פאַניע!...

איך האָב געהאַלטן א שטיקל פאַפּיר אין האַנט, ווי א צעטלע פון הימל...

און עס האָט אויסגעזעען, אז דאָס איז נישט פאַניע, נאָר

מיר דאַכט זיך, אַז פֿאַרן מלאך המוות אַליין וואָלט איך זיך אַזוי נישט דערשראָקן, די אויגן זענען אַרויסגעפֿלויגן און באַלד זיך באַהאַלטן טיפֿער אין קאָפּ אַרײַן. די פּיס האָבן זיך געזומען וויגן... א סוף! א סוף צו מײַן פֿרייד און צו מיר אינגאַנצן.

אויף דעם לײַדיקן טראָטואַר פון די ערשטע פֿאוליאָגראַדער גאַסן, פֿונקט אַנטקעגן מיר איז געגאַנגען א פֿראַפֿאַרשטשיק איסיראָוו, מײַן אָפּיציר אין איך האָב זיך אויפֿגעליק דערמאָנט, אַז איך בין נישט איך, איך בין גאָר א זעלנער. צי ער האָט מיך געזען און דערקענט דאָס האָב איך נישט געוווסט. איך בין געוואָרן זייער צעטומלט און זיך נישט אָריענטירט. פּריער וואָלט איך זיך געקאָנט באַהאַלטן אין א טויער, איצט איז שוין געווען צו שפּעט. איסיראָוו האָט זיך דערנענטערט.

און איך, שוין נישט האָבנדיק, וואָס צו פֿאַרלירן און וואָס צו געווינען... איך בין אים געגאַנגען אַנטקעגן.

ער האָט מיך דערקענט און געזומען שמייכלען:

— זדראָווסטוויי, גאָלובטשיק!

איך האָב זיך אזוי פֿאַרלוירן, אַז איך האָב אים סאָלוטירט אונטערן קאַפּעלוש... האָט ער וויידער א שמייכל געטון, און געגאַנגען וויטער אין מיך געלאָזט גיין...

שוין געווען איינמאָל געגאַנגען. די ערד האָט זיך געוויגט אונטער מיר, איך האָב געציטערט וויי איינער, וואָס זעט שוין זיין תּליה... וואָס האָט געהאָט צו מיר די פֿאַניע? וואָס האָט זי געוואָלט פון מיר? זאָלן זיי גיין די אַלע מיידלעך מיט זייערע קאַפּריזן, פֿאַר זיי איז דאָס א שפּיל און דעם צוויטן ברענגען זיי אויפן פייער. עס איז מיר נישט איינגעגאַנגען די באַגעגעניש. איך בין אַליין אויף זיך געווען פול מיט צאָרן.

וואָס איז דאָס געווען מיט מיר מיט עטלעכע שעה צוריק? וואָס האָב איך אַזוי געטאַנצט פון שמחה? א מיידל געקומען, א געוואַלדיקע זאַך.

זי האָט מיך באַרויקט... יאָ, זי קאָן בלייבן רויק, היינט נאָך מאָרט זי צוריק קיין יעקאַטערינאָסלאַוו, אָבער איך? איך

זיין: פאניען מוז איך זען. איך וויל אזוי. איך בין א מענטש. איך האָב רעכט זיך צו באַגעגענען מיט דער שיינער פאניע און צולייב איר אליין מוז איך דאָס טון, זי האָט געפאַטערט צייט, זי איז צו מיר געקומען, געדענקט אַן מיר... א ווילע איז זי, א טייערע, ווען איך זי דאָס באַדאַנקען פאר איר שיינעם טריט, וואָס זי האָט געהאַרט, זי האָט דאָך מיר מיט געברענגט, פליגלען געברענגט, איך וויל און ווען איצט לעבן, אלע פעטרענקאָס אויף צו להכעיס.

און איך האָב געזומען דורכפירן מיין פלאַן:

אין ראיאָן פון אונזער קאַזאַרמע איז געווען א יידיש גאַלאָב, א קרעמל פאר די זעלנער. דאָרט פלעג איך ויצן אין דער פרייַ שעהן און דאָרט זענען געלעגן מיינע ציוויליע בגדים. איך האָב קיין סך נישט געטראַכט, איך בין באַלד געווען אין קרעמל באַם יִד. אין א שעה ארום בין איך געשטאַנען אנטקעגן אַן אַפגעריבענעם. פון פליגן פארפינטלטן שפיגל... איך האָב זיך נישט דערקענט: א לאָרד, א דענדי, כאָטש דער קאַפּעלוש מיינער האָט כסדר געזונקען איבערן קאָפּ, וויל די האָר מיינע זענען געווען אָפּגעגאָלט ביזן שארבן. איך האָב צו דעם אויך געפונען אן עצה. נאָכאמאָל זיך צוגעפוצט, צוגעגליט די בגדים און געזומען שפרייזן מיט זעלנערישע טריט, אָבער שוין אַן די זעלנערישע בגדים.

ציוויליע מענטשן פלעגט מען ארויסלאָזן פון דער שטאָכעדיקער דראָט אין איך, דער פארשטעלטער בין אויך פריי דורכגעגאַנגען. ארויס פון קאַזאַרמע. די אמאָליקע מוטערקייט האָט אוים־געלעבט. עס איז דאָך א טייערע זאַך אַן די שוערע שמיטל, אַן דעם שינעל, און ווו גיי איך? באַגעגענען א שיין מיידל, צו מיינער א גוטער באַקאַנטע, צו פאניען — זי איינע האָט זיך דערמאָנט. עס איז געווען נאָכמיטאָג, עס איז געווען סוף ווינטער. דאָ אויף דרום איז דער שניי שנעלער צעגאַנגען און דער הימל איז געווען בלויער און איך בין געווען דער גליקלעכסטער... זי, פאניע, זאָל זי געבענטשט זיין, זי האָט מיך דערמאָנט, אז איך לעב נאָך... פלוצלינג... א שוידער...

— דו ביזט געגאַנגען ציוויל אוּן סאָלוטירט אונטערן קאָפּ־לוּש איסיראָוון...

אוּן איינער האָט געמאַכט באָוועגונגען מיט דער האַנט:

— מען וועט דיך... — דערביי האָט ער געוויזן, וויּ מען שמייסט. דער באָקעטער אמת איז געשטאַנען פּאַר מיינע אויגן.

דערנאָך איז געקומען פּעטרענקאָ אוּן געהאָרפן א בליק אויף מיר אוּן דערביי אויך אַרויסגערעדט בלויז א האַלבע פּראָזע:

— מען וועט דיך...

דערנאָך האָט מיך באַגעגנט איסיראָוו:

— וווּ איז דיין קאָפּעלוש? ער, דוראָק! צוווּאָס האָסטו דאָס באָדאַרפט? וועריעטינאָוו וועט זיך דערוויסן...

אוּן ער האָט אויך געענדיקט מיט דער זעלבער פּראָזע:

— מען וועט דיך...

מען וועט מיך שמייסן, שמייסן, אַזוי וויּ יענע וואָך האָט מען געשמיסן ביעליאַוון, פּאַר צוויי וואָכן — איוואַנאָוון.

מען האָט מיך נאָך נישט געשמיסן, נאָר איך בין שוין געוואָרן אַזוי וויּ אַן אַפּגעשמיסענער. דאָס רעדן, דאָס שפּאַסן, דאָס טראַכטן אַליין וועגן דעם איז שוין געווען די מיאוסטע באַלייִדיקונג פּאַר מיר... איך בין שוין געווען, וויּ א געשמיסענער, עס האָט מיר שוין וויּ געטון. אין ביטערן טראַכטן, אין מיין שרעקלעכסטער פּאַרצווייפלונג האָב איך זיך געמאַכט מיינע פּלענער: אַנטלויפן פון קאַזאַרמע, סמען זיך, וויּ איך וועל זיך נאָר דערוויסן, אַז מען גייט אויספירן דעם פּסק... איך האָב שוין געוווּסט, אַז וועריעטינאָוו האָט באַשלאָסן מיך מכבד צו זיין מיט זיין פּאַרציע. איך האָב געלויערט, אַלעמען געקוקט אין די אויגן, קיינעם נישט געגלייבט, קיינעם נישט געטרויט... איינס האָב איך געוווּסט, אַדער איך וועל א סוף מאַכן מיט מיין לעבן פּאַר דעם, אַדער נאָך דעם...

דערוויל זענען די זעלנער צו מיר געקראָכן:

— האָסט עפּעס מורא?

— דו ווּעסט זיין בא אונז דער ערשטער געשמיסענער ייד. שטענדיק דרייען זיי זיך אַרויס די יידעלעך, אַבער דו ווּעסט זיך שוין נישט אַרויסדרייען, מען האָט דיך אויפן אויג...

מוז גיין צוריק אין קאזארמע. וואס וועט זאגן איסיראוו ז וואס. וועט זאגן פעטרענקא און ער אליין, וועריטינאוו, דער קאמאנדיר פון מיין ראטע.

איך האב געווסט, וואס ער וועט זאגן, נאר אפילו סראכטן וועגן דעם האב איך מורא געהאט. וועריטינאוס גלייבט וערטל איז געווען:

— צען שמיץ, סוואלאטש...

אט אזוי איז מיר פארסמט געוואָרן א גוטער אחונט. איך האב זיך געפיניקט און זי, פאניע, האט זיך אויך געפיניקט אפשר האט זי נישט פארשטאנען מיין מורא, אפשר האב איך אויך אויסגעזעהן ווי א פחדן בא איר אין די אויגן, אבער זי האט נישט געקאנט זיין און זי איז נישט געהאלטן אין מיין פלאץ.

אונז האט מען דרעסירט אזן אויסדרעסירט, מיר האבן גע-ציטערט אויפצוהייבן א בליק... אזן דא האב איך אפגעטון אזא שרעקלעכע זאך: איך האב ארופגעהארפן דעם שינעל אזן זיך אריינגעהארפן אין א ציווילן מאנטל, איך האב פארשוועכט דעם זעלנערישן מונדיר. גלאט וועט מיר נישט אנגיין. איך בין שוין אין יענעם אונט צוריק אין קאזארמע נישט געגאנגען, גע-נעכטיקט בא א באקאנטער אזן זיך געוואָרפן אויף א פרעמד גע-לעגער אין א משוגענעם פיבער, יעדער רגע האט זיך מיר אויס-געדאכט, אז מען גייט מיך נעמען, אזן איך האב געוואלט שרייען:

— גוואלט מען שמייסט מיך...

אזעלכע נעכט זאלן זיך נישט אומקערן, קאלט אזן הייס איז מיר געווען.

וואס האט געהאט צו מיר דאס מזל מיינס, וואס האט עס געשיקט א פאניע אויף מיין קאפ?

אין דער פרי האב איך זיך אריינגעגנבעט אין קאזארמע. לויט די ערשטע בליקן, וואס די זעלנער האבן געוואָרפן אויף מיר, האב איך פארשטאנען, אז אלע הייסן שוין מיין ברודער.

באלד זענען צו מיר צוגעקומען עטלעכע אזן לאכנדיק האבן זיי צו מיר געריידט:

א קאָפּ פֿון א מיניסטער

נישט לאַנג האָב איך געפונען בא אמאָליקע באַקאַנטע אין ציאָליסטאַק מיינס אן אַלטע פאַטאַגראַפיע. זעקס אין צוואַנציק יאָר צוריק. איך האָב געקוקט אויף זיך, געשמייכלט צו זיך אין געוואַלט לאַכן אויפן קול: די שוואַרצע בלויזע, וואָס איך האָב דעמאָלט געטראָגן. די לאַנגע האָר אין נאָכאמאָל: די שוואַרצע בלויזע מיט די לאַנגע האָר — דאָס האָט מיר אויסגעזעען אזוי וויים פון מיר, אזוי יונג-בחורישׁ נאָרישׁ אין אין דער זעלבער ציים אזוי נאיוו-אידעאָליסטיש, גומטוטיק אזן קאָמיש.

איך האָב זיך נישט איינגעהאַלטן און אויסגערופן:

— אוי, בין איך דעמאָלט געווען א יאָלד...

— פֿאַרוואָס עפעס א יאָלד? — האָבן מיינע באַקאַנטע פֿאַרוווונדערט געפרעגט.

— וויל איך האָב געגלייבט...

וויייזט אויס, אז מיין ענטפער האָט זיי באַגנוגנט, וויל זיי האָבן מער נישט געפרעגט. איך האָב געלאָזט די פאַטאַגראַפיע אין א פרעמדן שופלאָד און מיט עטלעכע שוין באַלד פֿארגעסענע פֿרייַנט בין איך אַוועקגעגאַנגען וואַנדערן איבער מיין שטאָט.

אין דער שטאָט פון די קינדער-יאָרן, אין דער שטאָט, וווּ מיינע אויגן האָבן צום ערשטן מאָל דערזעען דעם הימל. שפּאַציירנדיק אזוי אין מיין שטאָט, וווּ איך בין צענדליקער יאָרן נישט געווען, דאכט זיך מיר אויס, אז נישט איך אליין שפּאַציר, נאָר מיט מיר גייט מיט דער יענער, דער יונגער „איך" מיינער, דער, וועלכער האָט אויף אַלץ געקוקט מיט גוטע, גלויביקע אויגן.

אין די שאָסנס פון די אַלטע מומעס.

נישט פון שלעכטס. איך האָב געלעבט מיט זיי גאַנץ גוט, פֿאַר אַ האַלבע ראַטע פלעג איך שרייבן בריוו, זיי האָבן געריכט מיינע פּאַפּיראָסן, מיר האָבן געלעבט גאַנץ פֿריינטלעך. אָבער דאָס איז שוין אַזוי: כּמעט יעדער אייגער וויל, מען זאָל דעם צוויטן שמייסן.

צום גליק:

עס זענען געקומען געשעענישן, וועלכע זענען געווען גרעסער פּאַר אונזער קליינלעך לעבן אין קאָוארמע. מען האָט מיך נישט באַפֿרעגט צו שמייסן. די רוסישע רעוואָלוציע האָט מיך גראַטוועט, און די, וועלכע האָבן מיך געוואָלט שמייסן, זיי חאָבן געדאַנקט גאָט, וואָס איך אַליין שמייס זיי נישט...

זאכן דערמאנט יעדער בנין א דערינערונג, יעדע גאס זיך עמאפּלע
זון די תפיסה און שענקעמיטש-גאס.

— הײנט איז דאס א שולע פאר קינדער...

— און איך קאן זיך גארנישט פארשטעלן, אז אין דעם
בנין קאן מען פריי ארײנגין און פריי ארויסגיין. פאר מיר
בלײבט עס א טפיסה אין זקרון, אין הארץ, אפילו מיינע אויגן
קאנען זיך צו דעם נישט צוגעוויינען. נישטא קיין קראטעס אויף
די פענצטער, אבער איך זע קראטעס, איך זע זיי... וויל מיינע
חדשים און וואכן זענען דא געפיניקט געוואָרן...

עס פעלט מיר פשוט, די תפיסה מיט די אייזערנע קרא-
טעס פעלט מיר צו יענער הערישער צייט, צו יענע טעג פון
מוט און גלויבן...

א שטאט איז אזוי, ווי א בוך. וואס מען בלעטערט מער,
אלץ מער לייענט מען. מיר שפּריזן אין מיר רופן ארויס פארשי-
דענע געשטאלטן, קאמישע און ערנסטע:

— אט דא באם טויער בין איך אמאל געשטאנען מיט
אסתר זיסקינד. דאס טויער איז געווען פארשלאסן און ארום
איז געגאנגען א שיסערײ. איך האב געקלאפט אין טויער,
געוויזן:

— עפנט, ראטעוועט!

און זי איז געווען רויק.

— זײט געדולדיק האט זי געזאגט, כאפּ נישט מיט גע-
וואלט דאס לעבן. אויב ס'איז באשערט איז דאס דיינס, אויב
נישט...

די קוילן פליען איבער אונזערע קעפ, די רויסישע זעלנער
מיט די אפּיצירן פלענן פירן מיט די ביאליסטאקער בחורים אמתע
שלאכטן. קיין קוילן האבן זיי נישט געקארגט...

די אסתר, די רעוואלוציאנערין, זי רעדט גאר, אז אויב עס
איז באשערט, איז דאס לעבן דיינס. זי רעדט פון „באשערט".
איך האב זי דעמאלט נישט פארשטאנען.

דאס טויער האט זיך געעפנט און מיר האבן זיך דעמאלט

און די שטאָלצע באָבע מיינע, די יחסנטע, די פון די יאָוועצעס.

און דאָס ערשטע חברל...

און פון א דורכזיכטיקן וואָל קוקט ערויס א געשטאָלט, די פּאַר הלום-אויגן פון מיין ערשטער ליבע... שפּאַצירנדיק אַזוי אין מיין שטאָט.

פון גאָס צו גאָס, פון געסל צו געסל. אַנדערע וינקלעך זענען שוין אינגאַנצן אַפּגעמאַקט געוואָרן, פּאַרמויערט, פּאַרבויט, איבערגעבויט. אָבער עס זענען פּאַראַן וינקלעך, פון וועלכע דו ציטערסט אויף: אָט אַזוי האָט עס אויסגעזעען מיט פערציק יאָר צוריק. דאָס הייזל איז דאָן אויך געווען אַזוי ווי איצט: העל-גרין, אַפּגעבליאָקירט, אויסגעבלייכט... יאָ, אין יענער פּאַרקאַן, וואָס פּאַלט באַלד אין, וו לאָנג ער פּאַלט און שפּיט נאָך אַלץ!...

— איר וויסט, פּאַרוואָס מיר האָבן אַזוי ליב אונזער שטאָט, דאָרט וו די ערשטע יאָרן אונזערע זענען אַוועק?

— פּאַרשטייט זיך, וויל דאָס איז אונזער געבורטס-אָרט...

— ניין! פריינט מיינע, דאָס איז וויניק; מיר האָבן ליב אונזער יוגנט-שטאָט דערפאַר, וויל דאָ האָבן מיר גאָט געזוכט, מיר האָבן אים געזוכט אין אונזערע ערשטע זון-פאַרגאַנגענען, אין אַנהייב פרילינג און אין גאָלדענעם האַרבסט. מיר האָבן אים געזוכט אין דונער און בליץ, אין ביכלעך, אין פענצטער פון דער אַלטער שול, וואָס איז מיט א נר תמיד באַלויכטן געווען...

— געזוכט און נישט געפונען?

— דאָס איז נישט אַזוי שרעקלעך, — ענטפער איך, — ערגער א סך איז דאָס, וואָס מיר האָבן אויפגעהערט צו זוכן.

אָט אַזוי רעדט מען און אַזוי אין רעדן וועלט מען פּלוצעלינג שטיל, יעדער איינער באַלאָדן מיט דערינערונגען פון זיינע יוגנט-יאָרן. גייען אַזוי מענטשן און די פאַרגאַנגענע יאָרן בא-גלייטן זיי, טרוים בא טרויט.

מיר האָבן דאָן לאָנג געשפּרייזט אויף אונזערע גאָסן. א סך

די האָבן די שבועה נישט געהאַלטן...

מיר זענען אַזוי אריין אין א וואַלד פון דערינערונגען און נישט געוואַלט זיך אַרויספֿלאַנטערן, ווייל עס האָט אויפגעבּרויזט דאָס אַלטע, דאָס פֿאַרגאַנגענע און יעדער האָט געהאַט עפּעס צו דערציילן...

עס וועלט ליכטיק אין דער נשמה און אַביסעלע טרויעריק וועלט... עפּשר דערפֿאַר, ווייל דאָס שענסטע איז פֿאַרגאַנגען.

און עס לויפֿן כסדר דערינערונגען.

היינט שפּריזט זיך אַזוי רויק און זיכער אויף די גאַסן פון מיין שטאָט, אַבער דעמאָלט, אין יענע יאָרן בין איך דאָ געווען, וווּ א פֿאַריאָגטער וואַלף. כ׳פֿלעג אַרויסגיין פון שטוב און קיינמאָל נישט געוווסט, צי איך וועל צוריקקומען. פֿאַליציי האָט נאָכגע-פֿאָרשט מיין יעדן שריט. אפשר נישט אַזוי צוליב מיין אַרבעט, איך בין גאָרנישט געווען אזאַן אויפטוער, נאָר פֿאַרפֿאַלגט האָט מען מיך צוליב מיין שוואַרצער בלוזע און צוליב מיינע לאַנגע האָר...

מען האָט מיך פֿאַרפֿאַלגט וווּ א ביזן וואַלף, אין מורא האָט מען פֿאַר מיר געהאַט, וווּ פֿאַר אַ וואַלף, דאָס נאָנצע ביסל באַלעבאָטישקייט האָט זיך איינמאָל פֿאַר אַלע מאָל אַרײַנגענומען אין קאָפּ, אַז די רעוואָלוציע — דאָס איז „ער" (איך). אַרעסטירט מען מיך, איז אַרעסטירט די רעוואָלוציע, וועט מען מיך דערשיסן, איז די רעוואָלוציע דערשאָסן...

אין א טאָג פון אַלגעמיינעם שטרייק איז געגנג, איך זאָל זיך באַווייזן אויף דער גומיענער גאַס, אַדער אויף ליפּאָמא גאַס און די געוואַלבער פֿלעג זיך נעמען פֿאַרמאַכן, און דאָס איז נישט דערפֿאַר, ווייל נאָך מיר איז נאָכגעגאַנגען א מוטראַליזע, אַדער א גרויסער האַרמאָס: נישט דערפֿאַר. איך האָב אויך קיין באַמבעס נישט געהאַלטן אין קעשענע, קיין רעוואָלווער נישט מיטגעטראָגן, איך בין נישט קיין ליבהאָבער פון ביקס און קויל.

מורא און דרך-ארץ האָט מען געהאט פֿאַר מיר בלויז צוליב מיינע לאַנגע האָר און צוליב מיין שוואַרצער בלוזע... און די מורא פֿאַר מיר פֿלעגט אויף מיר אַליין אָנווַרפן א פּחד, כאָטש א סך מאָל עס איבּפֿאַנירט, נאָר צרות פֿלעגט עס

גערעטעוועט, נאָר אין צווי וואָכן ארום איז זי געהרגעט געוואָרן אויף דער סיראָזשער גאַס, אויף דער „בירושע"...

אויב עס איז באַשערט, איז דאָס לעבן דיינס, אויב נישט..

און זעלדען נעדענקט איר:

זעלדע דער מאַנסביל... זי האָט שטאָק געהאַט א פּנים פון א זכר, א ישיבה בחור, נישט קיין מיידל, א ביסל איינגעהויקערט, א סך קנייטשן אויפן געזיכט און חאַנטעלעך, און איינמאָל האָט זי זיך טאקע אָנגעטאָן אין מאַנסביליש מלבושים צוליב א שטיקל קאָנטפיראַטיוו ארבעט, איז זי דורכגעפאַלן. האָט מען זי — אים געבראַכט אין תפסה אריין צו די מאַנסביל, זעלדע דער מאַנסביל... עס האָט זיך דעמאָלט א ביסל געדודערט אין תפיסה א נקבה אין הויז מיט מענער אין איין קאַמער...

צוליב רעוואָלוציע-מאַטיזן האָט די זאַך נישט געמאַרט אויפגעדעקט ווערן ביז א צייט, נאָר די קרימינעלע ארעסטאַנטן האָבן נישט אויסגעהאַלטן, זיי האָבן דערציילט דעם וועכטער, דער וועכטער — דעם נאַטשאַלניק.

עס איז דערגאַנגען צום פּראָקוראָר, צום גובערנאַטאָר אין, דאָכט זיך, אז אויך צום מיניסטער אין פּעטערבורג איז דאָס דער־גאַנגען... מען האָט געפּאַרשט לאַנגע וואָכן די געשיכטע מיט זעלדען דעם מאַנסביל.

און דעמאָלט האָט מען אפילו פון די קאַמישע זאכן נישט געלאָכט זעלדע דער מאַנסביל איז געווען זשאַנגע דארק, אן אשת, א שמשון הגבור...

דרך־ארץ פאר איר?

— געווען א צייט... האָ?

— יאָ... ס'איז גאָרנישט געבליבן...

— פאַרוואָס? איצט זענען דאָך געקומען נאָך דרייסטערע...

— פון זיי וועט אויך גאָרנישט בלייבן. יעדער דור, די יונגע פון דור האָט אַביסל צופיל היץ, דערנאָך לעשט זיך עס אויס. גיב א קוק, דערמאָן זיך אזא ביאַליסטאָק, וויפיל טויזנטער האָבן דאָס דעמאָלט געזונגען: „מיר שחערן"... וווּ זענען זיי?

אמת, איך בין געווען א רעוואָלוציאָנער, נאָר צו די בראָמבערגס פלעג איך אריינקומען, ווי א גנב, דורכלויפן דעם קאָרידאָר און זיך אריינגנבענען צו מיינע צוויי בעאמטשעס. באלד נאָך מיין אריינקומען פלעגן זיך דערהערן געשרייען. שמשן הגבור, דער סוחר בראָמבערג האָט געשריגן:

— שמייסן...

— מען דארף זיי פסדר שמייסן.

און די טעכטער פלעגן לויפן פון זייער צימער צום טאַטן:

— טאַטע! זאָלסט אויפהערן...

— טאַטע! איך פאָר היינט אַוועק און דו וועסט נישט וויסן, ווו מיין געביין איז אהינגעקומען.

די געשרייען און די רייסענישן צוליב מיר האָבן נישט אויפגעהערט. קיין נחת האָט עס מיר נישט פארשאפט, נאָר אַפֿזאָגן זיך פון די צוויי מיידלעך, וואָס איינע איז שענער געווען פאָר דער צווייטער, דאָס האָב איך אויך נישט געקאָנט. אויסער דעם בין איך פארפליכטעט געווען צו קעמפן פאָר מיין רעכט, פאָר די רעכט פון די צוויי מיידלעך, וועלכע דער באַלעבאָס בראָמבערג האָט פארשקלאפט...

איך פלעג דאָרט קומען יעדן טאָג, נאָר זיצן פלעג איך אין מיידלישן צימער אין געהאַקטע וווגדן: הינטער די וועגט איז א גיהנום געווען.

נאָר פלוצלינג בין איך אויפגעריכט געוואָרן. איך האָב באַקומען לייזעליקייט אין די אויגן פון דעם סוחר בראָמבערג.

געווען פארהאסט בין איך באַם סוחר בראָמבערג, נאָר איינמאָל האָט זיך אַלץ געביטן, אַלץ.

צוליב א קלייניקייט, צוליב א בקשה צום גובערנאַטאָר. וואָס בראָמבערג האָט זיך געקליבן צו דערלאַנגען וועגן עפעס בויען א מאַבריק...

די „פראָשעניע" האָט אָנגעשריבן די פלעטערע טאַכטער יאדוויגע. זי האָט געענדיקט גימנאַזיע און רוסיש שרייבן האָט זי געקענט, וואָס בעסער קען שוין גארנישט זיין. סטיל האָט

מיר ברענגען: פּאָליצײַ האָט מיך ביטער פּאָפּאָלגט. א סך גרינ־
גער וואָלט מיר געווען וועלן. איך וואָרף אַראָפּ די שוואַרצע בלו־
זע, וועלן איך שוין זיך אָפּ די לאַנגע האָר.

ניין! דאָס נישט... אַראָפּנעמען די האָר, אויסטון די בלו־
זע, עס האָט מיר אויסגעזעען דעמאָלט ווי די גרעסטע לעסט־
רונג. אויסטון די בלוזע הייסט זיך אויסטון פון דער רעוואָלו־
ציע... ווי א פרזמער, האָב איך זיך נישט געוואָלט שיידן מיט
דעם מלבוש, אין וועלכן מיין פרומקייט איז איינגעוויקלט...

אפילו דעמאָלט, וועלן די קאָזאַקן האָבן מיך איינמאָל גע־
שלעפט א שטיק וועג פּאר מיינע לאנגע האָר — וועלן אָפּשערן
זיך האָב איך נישט געטראכט.

איינגעשפּאַרט געווען, וויל איך האָב געגלויבט.

אָבער אונטער דער שוואַרצער בלוזע האָט געקלאפט א
הארץ און נישט אַלע מאָל האָט עס געקלאפט פאר דער רע־
וואָלוציע...

עס זענען געווען א סך מיידלעך שיינע אין אונזער שטאָט.
וווּ איז אהינגעקומען יאָדוויגא בראָמבערק?
און איר שוועסטער רעבעקא?

דער טאַטע זייערער ברומבערק איז געווען א רייכער ייד,
ער האָט זייער ליב געהאט זיינע טעכטער און שטאַרק פיינט גע־
האט די רעוואָלוציע מיט די רעוואָלוציאָנערן.

איין וועלטל האָט ער געהאט:

— שמייסן...

— איך וואָלט זיי כסדר געשמיסן...

און שרעקלעך איז געווען זיין איבערראשונג, וועלן דער
גרעסטער רעוואָלוציאָנער פון אונזער שטאָט (צוליב דער שוואַר־
צער בלוזע) האָט זיך באמיזן אין זיין שטוב. צו זיינע מעכטער
אן אריינגייער...

איך האָב געוווסט, איך האָב געזעען וואָס דאָרט האָט זיך
אָפּגעטון. דער טאַטע האָט געשטורעמט אין יאָדוויגא מיט רע־
בעקען האָבן געדראָט מיט דעם ערנסטן, אויב דער טאַטע וועט
זיסס אויפהערן...

פון דעמעלט אן פלעג איך אין יענער שטוב אריינקומען
זי אן אייגענער מענטש. מיין שוואַרצע בלוזע, מיינע לאַנגע
האָר, הכלל, די רעוואָלוציע איז לעגאַליזירט געוואָרן... איך
פלעג דורכגיין די צימערן שמאַלץ-לאַנגזאַם, דעם קאָפ פלעג
איך האַלטן אויפגעהויבן, ווי עס פאַסט פאַר א קאָפ פון א
מיניסטער...

זי געהאט. שכל אין פארשטענדניש האט זי געהאט, נאר די האנטשריפט איז בא איר געווען וויבעריש, צעקראכענע שורות...

דער טאטע איז געווען אומצופריידן:

— וואס איז דאס פאר א „פאטשערק"? דער גובערנאטאר וועט עס נישט וועלן לייענען.

ס'איז שוין געווען שפעטערהין אין אחנט און די „פרא-שעניע" מוז מען מארגן אהיקשיקן. אין שטוב איז א חורבן... וער? וער זאל עס איבערשרייבן, וער זאל עס אויסצאצ-קען די בקשה צום גובערנאטאר אזוי, אז עס זאל אים א נעם טון...

איך...

איך האב זיך אליין פארגעליגט. עפעס א קראפט א ג-היימע האט מיר א שטויס געגעבן...

און יאדחיגע איז געלאפן צום טאטן איבערגעבן מיין פרא-פאזיציע.

יענער האט גענומען זיך בייזערן:

— וי קומט ער צו אזעלכע זאכן...

עס איז אבער קיין ברירה נישט געווען פאר אים: איך האב באקומען די דערלויבעניש צו מאכן דאס הייליקע שטיקל ארבעט. מען האט מיך אליין געלאזט אין צימער און איך האב געגומען אויסצאצקען ווערטער: יעהא פרעזאסכאדימעלסטוא... גובערנאטאר... פראשעניע...

נישט אנדערש, גאט האט געפירט מיט מיינע פינגער. עס איז ארויסגעקומען א בקשה פון בקשה-לאנד, און ווען דער טאטע בראמבערג האט דערזעען פאר זיך די סימעטרישע שורות, די רייצקייט און דייטלעכקייט פון די ווערטער, האט ער נישט אויסגעהאלטן און א געשריי געגעבן:

— וי קומט עס צו אייך? איר האט דאך א קאפ פון א מיניסטער...

נישט. איך דאַרף נישט קיין רייכקייט, קיין זאַטקייט. גאָרנישט... איך דאַרף נישט קיין שיין בגד, קיין בילדונג, איך וועל נישט נאָכלויפן קיין שיינע מיידלעך. איך וויל נישט קיין כבוד, דער לעצטער פון דער וועלט וויל איך זיין. זאָל מיך קיינער נישט באַטראַכטן, זאָל מען מיין נאָמען אין ערגעץ נישט אָנרופן...

איך וויל גאָרנישט, גאָרנישט...

נאָר גיט מיר צוריק די זון, וואָס איך האָב געלאָזט אויף די גאַסן, גיט מיר צוריק דעם זומערדיקן טאָג מיט דעם באַלויכטענעם טראָטואַר, מיט די באַשטראָלטע סענצטער, מיט דעם וואַלד, וואָס ליגט נאָענט לעבן דער שטאָט, מיט דעם סטאָוו. איך וועל גיין און בענטשן יעדן טריט פון דער גרינקייט און ליכטיקייט...

קראַטפּ מיט בלעכענע היטלען אויף זיי. האָלב-פינצטער אין קאַמער. אַן אמתדיק לעבעדיק קבר...

און טרערן, נאַמיר לעכץ מענטשלעכע טרערן, האָב איך דערשטיקט אין זיך, ווי מען דערשטיקט די גרעסטע חרפה...

איך האָב זיך געמאַכט העלדיש און אויף שפּאַס געענטפערט מיט שפּאַס.

און די, וואָס זענען מיט מיר געזעסן, זענען אוודאי אויך געווען אַזעלכע העלדן וי איך, נאָר די שוואַכע מענטשלעך האָבן אויסגעטראַכט העלדישקייט. א מאַסקע. מיט וועלכער אייגער האָט געקוקט אויפן צווייטן און נאָכגעטון דעם צווייטן. מען איז געלעגן אין קבר און זיך געהאַלטן פאַר גרויסע יחסנים, פאַר וועלט-איבערווינער, פאַר מענטשן-רעטער און אַלע האָבן געוואָלט א בי-סעלע לעבן פאַר זיך, א ביסעלע הנאה פאַר זיך, נאָר וען אייגער זאָל זיך אין דעם מודה זיין — מיר וואָלטן אים פאַר-שאָלטן...

די גנבים זענען אויפריכטיקער געווען. פון ציים-צו-ציים פלעגט אייגער פון זיי אַרויסוואַרפן די פראַזע:

— אַך, א ביסעלע סרייהייט...

אין א קנאה פלעגט זיך אויפוועקן צו די, וועלכע גייען

תּפיסה־לעבן

פּאַרגעסן יענע טעג, מיט יענע איבערלעבונגען — וואָלט צעהייסן זיך אַליין פאַרגעסן. איך געדענק א זומערדיקן טאָג, וען א האַנט האָט מיך אָנגענומען פּאָר מיין אַרעם:

— קום!

איך האָב באַלד פּאַרשטאַנען וועמענס האַנט דאָס איז אין וואָס אונא „קום!" באַטייט, נאָר מען איז דאָך געווען יונג און מוטיק און די זון איז מיט חן און ליכטיקייט געלעגן אויף אַלע גאַסן.

מען האָט מיך געפירט און איך בין געגאַנגען. דאָס האַרץ האָט א ביסל געקלאַפּט, נאָר דאָס זעלבע האַרץ האָט געהייסן זיין שטאַרק, מוטער, העלדיש. אַזוי האָט געפאַדערט די צייט, די יוגנט, אַזוי...

אָבער, וען מען האָט מיך אַרייגעוואָרפן אין א קאָמער מיט קראַטעס. אין א קאָמער מיט א ריח, וואָס אָט באַלד דערשטיקט עס דיך, וען עטלעכע גובים האָבן א שפּיי געטון:

— שוין וויידער געבראַכט א יאָלד —

אין יענעם מאָמענט איז פון מיין העלדישקייט און מוטער־קייט גאָרנישט געבליבן, די געמוטיקטע נשמה איז מיט איין מאָל צעטרעטן געוואָרן, וי א מידער שמעטערלינג און — הייַנט מעג איך דאָס אויסזאָגן — איך האָב קוים דערשטיקט די טרערן אין זיך.

גוואַלט! איך וועל נישט ראַטעוון די וועלט, איך וועל קעגן קיינעם נישט קעמפן און פּאָר זיך אַליין וויל איך אויך נאָר־

סער. דער ענאיסט טוט זיך דאָ אויס נאקעט, ברוטאל און קלייניגלעך.

און דער בעסערער מענטש איז דאָ אויך בעסער.

גרינטשוק דער גנב פלעגט באקומען אפט פון זיין כלה צו-קערקעס, דעמאלט פלעגט ער זיי צעטיילן צווישן זיינע נאענטסטע חסיסה-פריינט און מיין קעשענע פלעגט מיר שווערער ווערן. גרינ-טשוק פלעגט נישט קארגן.

און יענע צוקערקעס, די זיסקייט פון יענע צוקערקעס. די פאפירעלעך, די קאלירטע, אין וועלכע די צוקערקעס זענען איינ-געפאקט געווען, די אינציקע קאלירן אין אונזער קאמער, אין דער גרויקייט... ווער קען פארגעסן? און ווער האט עס רעכט צו פארגעסן?...

זון ווען איך פלעג גרינטשוקן פארשלאגן, אז מען זאל אלע ארעסטאנטן מכבד זיין, פלעגט ער שאקלען מיטן קאפ:

— ניין!

— פארוואס? גרינטשוק!

— צעטיילן א בינטל שטרוי... יעדן עטלעכע שטרויעלעך. עס וועט זיי וייכער פון דעם נישט ווערן.

מיט אלעמען קיין שותפות האט ער נישט געוואלט מאכן און דאָך איז ער קיין שלעכטער מענטש נישט געווען: פאר זיך אליין פלעגט ער זייער וויניק צוקערקעס איבערלאָזן. איך האָב זיך אָבער אויך געהאט פיין עגאיזם: איך פלעג אין געהיים אי-בערגעבן איינעם פון מיינע נאענטע א צוקערל אָדער צוויי אין יענער פלעגט עס אין געהיים אויסזויגן...

אבי גרינטשוק זאל נישט באמערקן.

ער וואלט מיר אזא „פארברעכן" נישט מוחל געווען. ער האט געהאט זיין קאדעקס און זיין באציונג צו מענטשן.

די אמתע ענאיסטן זענען אין דער גרעסטער צאָל געווען די זין פון רייכע שאטעס. פון לאנגווייליקייט, פון גאָר זייטיקע סיבות פלעגן זיי ווערן רעוואלוציאָנערן. איינער האָט געוואלט בפעלן ווערן א מיידל, דער צווייטער האָט נישט געוואלט אָפ-שטיין פון דער מאָדע און, אזוי צי אנדערש, מען פלעגט זיך

ארום פראַנק און פריי. עס פלעגט זיך אויסדאַכטן, אַז יענע דאָרט אויף דער פריי, נעמען צו אונזער חלק עולם הזה...

אַפט פלעגן אויסברעכן געשלעגעריין צווישן די גנבים און פאָליטישע. „נאַטשאַלסטוא" פלעגט זיך נישט אריינמישן, חייל מען האָט פשוט געהאַלט, אַז די פאָליטישע זאָלן באַקומען צעברעכן די בייגער, זאָלן זיי זיך אַ ביסל אָפקילן. מען פלעגט אונזט מיט דערלאַנגען אין די זיימן, וויל די גנבים זענען שטענדיק געווען אין דער מערהייט און, אויסער דעם — בעסערע שלעגערס.

נאָר איך האָב באַמערקט, אַז די אלע אַנפאַלן און גרעסלעכקייטן נישט פון מענטשלעכער בייזקייט, נאָר פון דער טויטלעכער לאַנגווייליקט. דער טאָג דער לעבעדיקער פלעגט וועלן איין שטיק בלייַ, אויף יעדערנס געמיט פלעגט עס ליגן... און א מלחמה צווישן אונז — דאָס איז געווען א רעטונג פאַר אונזערע נשמות, מען פלעגט זיך א ביסל צעטרייסלען.

צעקלאַפן די בייגער און צעטרייסלען די נשמה. אָפלאַזן א ביסל דאָס פאַרגליווערטע בלוט...

ראַטעוון זיך פון דעם גרויסן, טויטן לאַנגווייל.

אין תפיסה זוכט מען לעבן...

ווי אייגער, וואָס טרינקט זיך, כאַפט מען זיך אָן א שטרויגלע.

מען וואַרט מיט אומגעדולד אויף דער נאַכט, מען זאָל האָבן די הנאה פון שלאָפן. אין שלאָף חלומט מען פון דעם פרימאַרגן, מען זאָל האָבן די הנאה פון דעם גלאָז געדיכט וואַרעם וואַסער, וואָס מען רופט עס מיט אַזא אייידלן נאָמען: „טיי". מען וואַרט א גאַנצן טאָג. סאָמער וועט מען עפענען ברענגען פון דרויסן.

און מען שלעפט מיט די שרעקלעכסטע קללות, וען מען ברענגט נישט.

דאָ, אין תפיסה, זעט מען דעם מענטש, ווי דורך א דורכזיכטיק גלאָז. דער פרעסער איז דאָ נאָך א גרעסערער פרעסער

— וולאדימיר! וואס הערט זיך מיט א שטיקל פאמעראנץ?

— איך האב נישט, דער וועכטער האט צוגענומען.

דאס איז געווען א געמיינער ליגנס. קיינער האט נישט גע־
זען, אז דער וועכטער זאל בא אים די פאמעראנצן צונעמען...
אהא! ער פארגינט זיך נישט צו געבן א חבר אין תפסה א
שטיקל דערפרישונג, א ברעקעלע פאמעראנץ, נאר שפעטער, וען
אלע וועלן שלאפן, וועט ער זיך צוכאפן צו די דריי פאמעראנצן
און אליין, אליין, ווי א זולל וסובא עס אליין אויפפרעסן...

מיר האבן אים פארשטאנען און מיר האבן מער וועגן דעם
נישט געריידט. נאר עטלעכע פון אונז, און ס'גרינטשוק דער גנב
בראש, האבן זיך געזומען שטילערהייט זוכן די פאמעראנצן.

מען האט די געפונען אונטער די נארעס, איינגעוויקלט דע־
ליקאט אין פאפירלעך...

און גרינטשוק האט אויפן קול געזומען רופן:

— וולאדימיר דו ווילסט אפשר א שטיקל פאמעראנץ?

ס'איז געווארן א טומל און א געלעכטער. וולאדימיר האט
געשוויגן. ער האט פארשטאנען, אז די דריי פאמעראנצן וועלן
זיך מיט זיין מויל שוין נישט באקענען, עס האט געזאלט פארקו־
מען א משפט, וואס מען זאל טון מיט די דריי פאמעראנצן, נאר
גרינטשוק, וואס איז שטענדיק געווען א שטיקל דיקטאטאר, האט
אויך איצט דיקטאטאריש געהאנדלט:

— חברה! — האט ער געזאגט — אזעלכע פאמעראנצן
עסט מען נישט...

— פארוואס נישט? גרינטשוק! מיר וועלן זיי אויפעסן...

— ניין! דאס זענען געמיינע פאמעראנצן. איך האב נישט
גטמראכט, ער זאל זיך מיט אלעמען טיילן. נו, מיר זענען גבוים,
אבער מיט איינעם צי מיט צוויי פון די פאליטישע האט ער זיך
געמוזט טיילן...

און ער איז צוגענאנגען צו דער „פאראשע" און אריינגע־
וואלפן אין שמעקעדיקן עמער די דריי פאמעראנצן. נישט אלע
זענען דעמאלט געווען איינשטימיק מיט גרינטשוקן, מען האט וועגן
די דריי פאמעראנצן דריי טעג און דריי נעכט דעבאטירט.

אַרײַנציען אין דער אומלעגאַלער צרבעס אין עס פֿלעגט זיך נאָך אָפּט ענדיקן מיט תּפיסה.

באַם אַרעסט פֿלעגט אַזאַ בן-יקירל מיטנעמען א קישעלע אָן אײַנער איז אײַנמאָל געקומען מיט א זיידן קישעלע אין תּפיסה אַריין אָן וויַ זיין קישעלע האָט אויסגעזעען אין א מעת-לעת אַרום — וועגן דעם זאָל זיך יעדערער אַליין אויספֿאָנטאַזירן... אָט-אַ-די זיידענע בחורימלעך, די חייך-בייניקע, אויסגע-איידלטע, אין תּפיסה זענען זיי געווען די ערגסטע עגאָיסטן, זעלטן-חען אַזאַ פֿלעגט זיך טיילן מיטן צוויסן.

גאָר זעלטן...

געווען איינער א וולאַדימיר, א זון פון א רייכן קאַלדרע-פֿאַבריקאַנט, א שלאַנקער בחור, א מיידל-נאַכלויפער, א פֿלאַפֿלער, א גאַרנישט. האָט מען אים איינמאָל געשיקט א גרויס פּעקל מיט גוטע זאַכן, צווישן די גוטע זאַכן זענען אויך געווען דריי פֿאַמעראַנצן.

בעת ער האָט דאָס פּעקל פֿונאַנדערגעפּאַקט, האָבן אַלע געוועזן די דריי פֿאַמעראַנצן. ג ע ז ע ן איז וויניק געזאָגט גע-ווארן: מען האָט עס מיט די אויגן איינגעשלונגען. די דריי פֿאַ-מעראַנצן האָבן אונז דערמאָנט פון פֿאַמעראַנצן-לענדער, דער אַראַנזש-קאַליר האָט לויכטיק געמאַכט די גרויע קאַמער און אונ-זערע פֿאַרגרויטע נשמות...

יעדער איינער פון אונז האָט זיך געריכט, אַז ער וועט באַקומען א בריקל פֿאַמעראַנץ, א בריעקעלע, איין וועניטעלע, איין פּענצל און זאָל כאָטש זיין א שטיקל שאָלעכץ...

דער ריח...

מיר האָבן דאָך כסדר געשמעקט דעם ריח פון דער „פּא-דאָשע", זאָל כאָטש זיין א שטיקל שאָלעכץ פון א פֿאַמעראַנץ, עס וועט אונז דערפרישן.

נאָר וולאַדימיר האָט געשוויגן און די פֿאַמעראַנצן האָט ער ערגעץ באַהאַלטן. האָבן מיר געגומען ברומען:

— א פרעסער וואָס דאָס איז...

— אַן עגאָיסט...

בעת וואַדימיר ריפּס האָט געשמאַק געגעסן זײַן רײַך מי-
טאָג, איז צו אים צוגעגאַנגען גרינטשוק:

— גיב מיר א שטיקל קאַטלעט, מיכאַיל! עס שמעקט אזוי שטאַרק, עס רייצט, אז דער טייוול נעמט מיך...

— אויף דער פריי וועל איך דיר געבן וויפיל קאַטלעטן דו וועסט וועלן...

גרינטשוק האָט זיך בייז־וועלטיש פונאַנדערגעלאַכט:

— נו, יאָ... דו וועסט זיין פריי אזוי איך וועל זיין פריי...

— אויף דער פריי וועל איך דיר אַליין געבן קאַטלעטן, אויף דער פריי בין איך אַ גרעסערער מאַכער פאַר דיר...

— לאָז מיך עסן, גרינטשוק...

— גיב מיר א שטיקל, מיכאַיל!

— אויף דער פריי...

און אין דער סעקונדע, בעת מיכאַיל ריפּס האָט צום לעצטן מאָל אַרויסגעריפן: „אויף דער פריי" — האָט גרינטשוק אויפגעהויבן אַ פוס און מיטן גאַנצן אימפעט אַ שליידער געטון מיכאַילס טעלער צום סופּיט, אזוי אַז צום סופּיט האָבן זיך צו-געקלעפט עטלעכע שטיקלעך פלייש, קאַרטאָפל...

ריפּס האָט זיך אַ ריס געטון פון זיין פּלאַץ, נאָר גרינטשוק האָט אים צוריק אַוועקגעוואָרפן.

— זיך, קאַטלעטן-פרעסער...

און צוויי פּאָר בייזע אויגן האָבן זיך לאַנג אַנגעקוקט... און מיר האָבן מורא געהאַט פאַר אַ געשלעג און מיר האָבן עטלעכע מאָל געהאַט וועגן וואָס צו שמועסן:

— וואָר טון די צוויי איז געראַטן?

•

מיט איינעם האָב איך זיך איינגעלאָפּט און געטיילט פרייד אין לייד. דאָס איז טאַקע געווען גרינטשוק.

גרינטשוק איז אַ גנב, ער גנבעט גאָלט און צירונג אין די רייכע הייזער. ער איז אַ ריזיקאַנט, אַ גוטער פאַכמאַן, אַ געניטער, אַ פלינקער, וי אַ קאַץ, גרינטשוק איז נאָך יונג, אינגאַנצן עט-

אוּן באמת! באשר אַ מענטש איז אַ שטיקל חזר, דערביבער דאַרף מען נעמען דריי לעבעדיקע פּאַמעראַנצן אוּן אַריינוואַרפן זיי אין דער „פּאַראַשע".

דריי לעבעדיקע פּאַמעראַנצן...

איך רעכן ביז היינט, אַז גרינטשוק האָט געזינדיקט קעגן אונז, ס'וואָלט אַ סך גלייכער געווען, וועַן מיר עסן אויף די דריי אָראַנזש-עפּל...

אוּן נישט נאָר צוליב אַזעלכע יינגלישע רעוואָלוציע-מאַכער, ווי וולאַדימיר, עס איז געווען באַ אונז אין קאַמער אייגער אַ באַרימטער רעוואָלוציאָנער, מיכאיל ריפּס איז זיין נאָמען געווען.

אַ זון פון אַ זייער רייכן יידיש-רוסישן גוטפּאַזיצער. אין תּפיסה-קאַזאַרמע פלעגט ער באַקומען מיטאַגן צוגעשיקט פון אַ טייערן שטאַטישן רעסטאָראַן, דורך פּראָטעקציע האָט ער זיך צו אַזא פריווילעגיע דערשלאָגן. אָבער זאָל ער זיך האַלטן מיט דער פריווילעגיע...

די מיטאָגן, די געפּרעגלטע פלייש האָבן אונז די נאָזלע-כער צעריסן, עס האָט אונז געריצט מיט אַ גיהנום-ריח אוּן ער, ווי קיינער קען אים דאָ נישט אוּן ער קען קיינעם נישט, בעת ער האָט געגעסן האָט ער קיינעם נישט געזעגן... בלויז די געפּרעגלטע קאַרטאָפלעך מיט די קאָטלעטן — מער האָט ער קיינעם נישט געזעגן...

ביזט דאָך אַ מענטש, געם אַרויף אויפן שפּיץ-גאָפל אַ ברעקל אוּן זאָג צו אַ חבר:

— פּאַרזוך!

אוּן פרעס זיך וויטער נעזונטפּרהייט. אָבער ער האָט עס נישט מיר געטוּן אוּן האָבן אים פיינט באַקומען, ווייל מיר זענען געווען אין תּפיסה אוּן דאָס געפּרעגלטע האָט זייער געשמעקט אוּן וואָס מער האָבן מיר געקאָנט אויפטוּן אין תּפיסה... וואָס מער, ווי פיינט האָבן?

אוּן דאָ איז וויידער געקומען דער נקום גרינטשוק אוּן ער האָט זיך פּאַר אונז אַלעמען אָפּגערעכנט.

שלאנקער קריסט. אַליעק דער בונדאָוויץ... ער פלעגט קעמפן פאר דער יידישער קולטורעלער אויטאָנאָמיע, ער פלעגט פארטיידיקן די יידישע רעכט פון יידישן פראָלעטאריער, אין גערעדט האָט ער א ריינעם קלאָרן יידיש און געהערט זיך בלויז מיט יידישע מיידלעך . . . עס וואָלט קיינער נישט געגלייבט איצט, אז דער אַליעק איז געקומען צו אונז פון תפיסה, וווּ ער איז שוין עטלעכע מאָל געזעסן פאר גנבות...

אָבער די איבעריקע זענען אויף וויטער געבליבן גנבים, דערפאר האָבן זיך א סך פון זיי אויסגעלערנט צו דיסקוטירן און אין די דיסקוסיעס האָבן זיי זיך פארטיידיקט מיט פיינע, העראישע ארגומענטן:

— איר זענט יאָלדן און איר וועט בלייבן יאָלדן! איר זאָגט דאָך אַליין, אז די רייכע באָגנבענען די אָרימע. נו, זענען מיר קליגער פאר אייך. מיר, אָרימע, באָגנבענען די רייכע. מיר ווילן נישט וואָרטן ביז משיח וועט קומען!

און דערבייַ פלעגן זיי אויסמאָלן די מאָמענטן פון סכנה, אַלץ, וואָס זיי לעבן איבער — די קלעפ, די באַלייַדיקונגען אין די תפיסות:

— איר זענט דאָ יחסנים... פאָליטישע! מיט אייך צאָצקעט מען זיך אין אונזעריקן בריקעט מען מיט די פיס, אפילו אין טורמע איז נישטאָ קיין גלייכבארעכטיקונג.

מען פלעגט זיך אָפּפארן. די גנבים זענען געוואָרן א צד. א צד מיט ארגומענטן, מיט אַן אידעאָלאָגיע און צייטנווייז מיט גאַנץ טיפע מאָטיוון. זיי האָבן שוין געהאט זייערע רעדנער, פארטיידיקער, אַן אייגענע מאָראָל מיט אַן אייגענער... דעמאָגאָגיע.

איינער איז געווען, וואָס האָט נישט ליב געהאט די אַלע דיסקוסיעס, דעם טומל מיט די ארגומענטן פון ביידע צדדים — גרינטשוק דער גנב. ער פלעגט זיך האַלטן פון דער ווייטן, נאָר פון צייט-צו-צייט פלעגט ער זיין בייז וואָרט אריינווארפן צו זיינע חברים-גנבים:

— איר רעדט שוין צו פיל. איר וועט מיט דער צייט

לעכע און צוואַנציג יאָר, ער האָט אַ כּלה, ער איז פּאַרליבט...

איך בין נישט קיין גנב... ניין! אפשר בין איך יאָ אַ גנב. איך גאַנבע געדאַנקען — בּאַ אַ רעגירונג פון אַ לאַנד, וועלכע פּאַרמאַגט הונדערט און זעכציק מיליאָן פּאַרשקלאַפּטע מענטשן, איך גנבע רעכט און גערעכטיקייט בּאַ דער צאַרישער הערשאַפט פון גרויסן רוסלאַנד.

גרינטשוק פּאַר זיינע גנבות, און איך — פּאַר מיינע.. מיר זיצן ביידע אין ביאַליסטאַקער תּפיסה, אין איין קאַמער. מיר שלאָפן אויף איין נאַרע. מיר זענען נאַענט. מיר ווערן נישט וויילנדיק נעענטער, מיר ווערן חברים... אין יענע צייטן, מיט גאַנצע פינף און צוואַנציק יאָר צוריק, מיר, די גערעכטיקייט-גנבים האָבן נישט אויפגעהערט צו צרבּעטן אַפילו אין תּפיסה, מיר האָבן דאָרט אויך אַגיטירט פּאַר אַ בּעסערער אַרדנונג אין רוסלאַנד און אויף דער גאַנצער וועלט.

אַגיטירט האָבן מיך די גנבים, קיין אַנדערע מאַסע האָבן מיר דאָך נישט נעהאַט אוּן קיין אַנדערע צרבּעט איז אויך נישט געווען. פלעגט מען זיך אַרייַנציען אין אַ דיסקוסיע און יענע פלעגן לאַכן פון די פאָליטישע „יאַלדן", זיי פלענן שפּאַסן און אויסלאַכן יעדן פרוווּ פון אויפקלערונג און וען מיר פלענן אַנטהייבן ערנסטער, האָט עס נישט איינמאָל געהאָלטן בּאַ קלעפּ:

— יאַלדן! וואָס האָט איר דערפון? וואָס קריכט איר אין פּייער אַן אַ פּאַרוואַס? אמאָל וען מען פלעגט קומען אין תּפיסה אַריין, איז כאַטש געווען וו זיך אויסצושלאָפן. היינט זענען די נאַרעס פאַרנומען מיט די פּאָליטישע... אַ פּייער זוכט אייך...

זיי פלענן פון אונז לאַכן אוּן בייז זיין אויף אונז. צוויי וועלטן צוויפגעשפּאַרט צוזאַמען. עס איז געווען געווב ציין-קריצעריי, סע זענען געווען געשלענען...

אוּן דאָך זענען געווען מאָמענטן, וען עס פלעגט זיך איינגעבּן איינעם פון זיי אַריבערצוציען. עס זענען געווען גאַנץ גוטע חברים, וועלכע האָבן פריער געגנבעט אוּן דערנאָך זענען זיי אַריין אין דעך אַרגאַניזאַציע אוּן געאַרבעט פלייסיק אוּן ערלעך. איך געדענק איינעם אַזא, „אַליעק" האָט ער געהייסן. אַ שיינער,

נאָר גרינטשוק איז געווען א גוטער חבר, א טרייער חבר. ער האָט אָפּגעהיטן מיין פּלאַץ, מיינע בייגער און מיין כבוד. ער פּלעגט מיך פּאַרטיידיקן מער ווי זיך אַליין בא יעדן קאָנפּליקט, וואָס אין מיין קאַמער פּלעגט אויסברעכן. צוליב אים איז מיר דאָס לעבן אין תפיסה א סך לייכטער געווען.

ער האָט געהאט מיין אָנערקענונג און מיין דאָנקבאַרקייט און ער האָט עס אויך געשעצט. נאָר א ביסל איז אים דאָס וויניק געווען. ער האָט געוואָלט, אז אונזער חברשאַפט זאָל זיין א חברשאַפט גרויס טויט און אויף לעבן. ער האָט געוואָלט, אז איין „עפּעס" זאָל אונז נאָך נענטער מאַכן, פּאַרבונדן און צושמידן . . .

און דער „עפּעס" איז באַשטאַנען אין איין קליניקייט, וואָס גרינטשוק האָט עס איינמאָל אין מיטן דער נאַכט אויפריכטיק אויסגעדריקט:

— ווער א גנב!

— אך? איך הייב נישט אָן צו וויסן, וי אזוי מען גנבעט . . .

— וועל איך דיך לערנען, וועסט זיין מיין געהילף. איך מוז האָבן אן אָרנטלעכן מיטהעלפער אין הער שוין אויף מיט דיין „פרייהייט". פאַר דעם לוינט נישט צו פוילן אין תפיסה.

מיין לאָגע איז געווען אזא, אז קיין קאָמפּראָמיס „ניין" האָב איך נישט געטאָרט פון מיין מויל אַרויסברענגען. האָב איך זיך געמאַכט נאָיוו און שוויגלעריש געשטאַלט, אזוי, אז קיין קלאָרן ענטפער האָב איך גרינטשוקן נישט געגעבן. אָבער דאָס, וואָס ער האָט אין מאָל אָנגעהויבן, האָט ער נישט געוואָלט אָפּלאָזן און ער האָט מיך פּסדר געמאַטערט מיט זיין פּלאַן. ער האָט אפילו אייגנעפונען, אז מיין פּיגור איז צוגעפּאַסט פאַר א גנב: איך בין שמאָל, וועל איך לייכט קאָנען דורך יעדן פענצטער אַריינקריכן, איך בין נישט שווער אין וואָג, וועל איך קאָנען קלעטן. דערבי פלעגט ער מיר געבן לעקציעס, וי אזוי מען דאַרף שפּרייזן אין א צימער, וו דער באַלעבאָס שלאָפט. אלע

וועלן גאנצע יאָרן. הערט-אויף! א גוב דאַרף גובענען אין א יאָרד דאַרף שרייען: „זאָל לעבן די רעוואָלוציע" אין דערנאָך טוילן דערפאַר אין תפיסה חדשים אין יאָרן.

אין דער וועלט פלעגט רויק ווערן.

גרינטשוק פלעגט שלאָפן לעבן מיר, א גאנצן טאָג לעבן מיר. ער פלעגט מיר אויסדערציילן פון זיין לעבן, פון זיינע רי-זיקאלישע אונטערנעמונגען. איך האָב אים ליב באקומען סאָר זיינע דערציילונגען. דאָס איז געוואָרן מיין אייניקע סאָרטיילונג אין דער ענגער האַלב-פינצטערער קאַמער. קריכן אויף די וועגט פון מויערן, ארויסנעמען א פענצטער, וויי א קאַץ שפרייזן אין א פרעמדן שלאָפצימער, בעת יענער שלאָפט זיך געשמאַק אין חלומט פון אן ערדישן גן-עדן — אין אזא רגע אויפצופאַסן דעם שופלאָד, אדער ארויסנעמען פון וועסטל-קעשענע דעם פאַרטפעל אין אַנטאָפן געלט און דערזעען גאָלד און כאַפן דעם פינקל פון א טייערן בריליאַנט. דער איבערראַשנדער מאַמענט, וען יענעמס וועלטפולער בריליאַנט וועלט מיינער, מיינער... עך, גרינטשוק האָט געקאָנט איבערגעבן זיינע איבערלעבונגען מיט די דינסטע ניואַנסן און איך האָב דערקענט אין אים א גוב מיט באַרוף, א גוב מיט אינטעליגענץ.

— וואָס? קיין פרעסער איז ער דאָך נישט געווען, קיין געלט האָט ער נישט געקאַרגט. דאָס פאַרמעגן, וואָס ער פלעגט אין איין נאַכט דערגרייכן, פלעגט ער אין דריי טעג פטרן און דערנאָך ווידער א פלאָן, ווידער אויספירן דעם פלאָן מיט לעבנס-סכנה, ווידער, ווידער פרייד פון דערגרייכונג, אדער תפיסה און קלעפ, קלעפ און תפיסה...

און אין דער ענגער קאַמער טאָג אין נאַכט געשליפן דעם שכל פאַר נייע ריזיקאַלישע אונטערנעמונגען...

איך ווייל נישט אידעאַליזירן דעם גוב גרינטשוק. עס וואָלט צו ווייט אוועק און עס איז נוצלאָז. אין אַלע לענדער איז דאָ א שטראַף-קאָדעקס פאַר גובים און פאַר זיי אַלע איז דאָ איין נוסח סיי בא די ריכטער און סיי באַם עולם... זאָל עס זיין דער-ווייל אזוי ווי עס איז.

ענין, אז איך זאָל ווערן אַ גנב — וועגן דעם האָבן מיר נישט אויפגעהערט צו רעדן. און איך מוז זאָגן דעם אמת — אַ סך מאָל האָט ער אויף מיר געווירקט און ווען עס וואָלט געווען די געלעגנהייט, וואָלט איך אפשר געמאַכט אַזא שריט. קיין גנב בין איך נישט פון דער נאַטור, אויף קלעפטאַמאניע לייד איך אויך נישט, נאָר דער אוסן פון גנבענען, די ריזיקע און די... פֿאַעזיע פון אַזא אינטערנעמונג — דאָס פלעגט מיך גיש איינמאָל אָנצינדן...

און גרינטשוק איז געווען אַ פּסיכאָלאָג. ער פלעגט עס אין מיר אויפכאַפן. און שוין...

מיר גייען, מיר לויפן גנבענען. איך מיט גרינטשוקן. צוויי איבערגעבענע חברים. מיר לויפן גנבענען. צו מיין גליק אָבער און צו זיין אומגליק איז די תפיסה מיט קראַטעס, מיט שלעסער און מיט וועכטער.

איינמאָל זענען מיר געווען ביידע פריי און ער האָט מיך באַגעגנט אויף דער ליפאָווא גאַס:

— הער זיך איין, ס׳איז דאָ אַ שטיקל אַרבעט; וויעטשאַרעק דער אייזן-סאַבריקאַנט איז אַוועקגעפאָרן מיט זיין משפחה אויף זומער-חוינונג, אין דער היים איז געבליבן אַ מאַנטעק — צי, רונג, גאָלד, זילבער... ביזט אַ בעלן מיסגיין?

— ניין! טייערער גרינטשוק...

און איך האָב געפּענט פּאַר אים מיינע קאָרטן: איך האָב קיינמאָל נישט געגנבעט און איך וועל קיינמאָל נישט גנבענען. איך האָב בלויז ליב זיינע שיינע מעשיות וועגן די גנבות...

זאָל מען שוין מער אויף מיר נישט קוקן מיט אַזא ביטול, ווי ער האָט געקוקט אויף מיר. ער האָט געקוקט און איך בין געוואָרן אויס, אויס... צערונגען, צעשוועמען ווי אַ גאַרנישט...

דערנאָך:

— אַ שנעפּסל וועסטו מיט מיר מאַכן?

— וווּ? אין אַ שענק?

— ניין! אין אַ שענק טאָר איך נישט, די שפּיצלעס וכן מיך...

האָט ער געקויפט אַ פלעשל בראַמפן און מיר האָבן עס

אַנדערע וויכטיקע לעקציעס וועט ער מיר געבן, וועל מיר וועלן זיין אויף דער פּריי.

אין לעבן איז אים געגאַנגען. אַז איך זאָל אַננעמען זיין לערע. דאָס איז געווען אַן ערלעכער מיסיאָנער, ווערלכער מיינט נאָר יענעמס נוצן. ער האָט פּשוט נישט געקאָנט צוזעהן, ווי אזא אייגער ווי זיין חבר פּטרט די יאָרן אויף נוצלאָזע זאַכן אוּן ער האָט מיר געוואָלט געבן א פּראָקטישן תיקון — אויסלערנען א פּאָר אוּן גיין מיט מיר צוזאַמען ריזיקירן אוּן דערגרייכן. די חברים אָרום האָבן שוין געטראַכט בּא זיך, אַז איך בין שוין גענוג אַ גנב, ווייל טאָג אוּן נאַכט האָב איך זיך געשוּשקעט מיט גרינטשוקן. עס האָט אויסגעזעהן, אַז מיר בּיידע האָבן שוין וויכטיקע געמיינזאַמע סודות, אוּן ער פלעגט דערציילן כּסדר זיינע מעשׂיות. עס פלעגט זיך מיר אויסדאַכטן, אַז איך הער די אינטערעסאַנטסטע קרימינעלע געשיכטעס. ער איז געווען מיין רעדעוּדיק בּוך. ער האָט מיט זיין טאָן אוּן מיט דעם אינהאַלט זיינעם מיך געטראָפן... נאָר קיין גנב בין איך נישט געוואָרן...

דערנאָך בין איך געווען אויף דער פּריי אוּן דערנאָך ווידער אין תּפיסה. אַריין אוּן אַרויס. גרינטשוק אויך אזוי. בּא דער האַנט פלעגט מען אים נישט כאַפּן, נאָר פּאַרדעכטיק איז ער שטענדיק געווען. פלעגט מען אים שטענדיק ארעסטירן. מיט מיר פלעגט אויך דאָס זעלבע פּאַסירן. די תּפיסה איז געוואָרן א געוויינלעכע זאַך...

אוּן יעדעס מאָל, וועל איך פלעג אַהין קומען, איז די ערשטע זאַרג אוּן די ערשטע פּראָגע מייַנע געווען:

— גרינטשוק ? איז ער אויף דער פּריי אָדער ער זיצט ערגעץ אין א קאַמער.

סוף־כּל־סוף פלעג איך אים געפינען אוּן מיר פלעגן בּלייבן צוזאַמען ביז א נייער באַפרייאונג. אוּן ווידער פלעגן מיר סירן דעם אַלטן שמועס. איך האָב אים נישט אַגיטירט, ער זאָל ווערן א קעמפער פאַר דער מענטשהייט. ער וואָלט זיך פונאַנדערגעלאָכט. איך גלייב, אַז ער וואָלט א גאַנצן מעת־לעת נאָכאַנאַנד געלאַכט. וועל איך לייג אים דאָס פאָר. נאָר זיין פּראָקטישער

לייבעלע קאַרטיאָזשניק

דאָס איז נישט קיין לייבעלע, נאָר א גאַנצער לייב, א יונגן, א ריז מיט א פיגור פון א רוימישן זעלנער. פיס אין הענט — פון שטאָל געטאָקט. מיט א מאַטאָוע געזיכט, מיט א פּאָר ערנסטע אויגן, מיט א הויכן פייגעם שטערן. עס וואָלט קיינער נישט געגלייבט, אַז דאָס איז א גנב, גיכער אַן אַדוואָקאַט. א טריבון, א יונגער באַנקיר, אַן אינזשיניער, אָבער פּאָר קיין פאַל נישט קיין גנב.

אָפילו אין די אַרעסטאַנטן-קלייַדער איז ער געבליבן אויסגעטיילט פון דער איבעריקער גרויער אַרעסטאַנטן-מאַסע. ער האָט אימפּאָנירט מיט זיין אויסזען. דער טורמע-וועכטער פלעגט צו אים נישט רעדן מיט אזא גרינגשעצונג, ווי צו אַנדערע אין די אַרעסטאַנטן אַליין. די אלע גרעסערע און קלענערע העלדן פון דער גנבים-וועלט — זיי פלעגן פּאָר אים גרויס דרך-ארץ האָבן אין אים פלעגט מען פאָלגן בלינדערהייט, ווי מען פאָלגט א גליבטן מלחמה-פירער, ער האָט אויסגעזירקט בא דעם נאַטשאַלניק פון דער תפיסה, מען זאָל אים לאָזן טראָגן זיין גאָלדענעם זייגער, זיין גרויסן סיגנעט אויפן פינגער און דאָס האָט אויך אימפּאָנירט: גאָלד אין תפיסה-קאַמער.

לייבעלע מיט א גאָלדענעם רינג און מיט א גאָלדענעם זייגער:

לייבעלע קאַרטיאָזשניק... שטענדיק אַרומראָזירט, ארומגעוואַשן. זיין פנים — שטענדיק פריש, יונג, מענעריש. ער איז געווען א געבוירענער אַריסטאָקראַט צווישן די גנבים. מען האָט געואָגט אויף אים, אַז ער שטאַמט פון גרויסן יחוס.... נישט מער די קאַרטן האָבן אים פאַרפירט און ער איז געוואָרן א גנב, א

בײדע אין אַ טויער אויסגעטרונקען. ער אַ זופ פון פּלעשל אוּן איך אַ זופ און צוישן איין זופ און דעם צוטיטן אַ דיאַלאָג:

— ביזט אַ יאָלד, וואָלסט געקאָנט זיין אַ גוטער גנב...

— און איך האָב מורא, אַז איך וואָלט געווען אַ שלעכטער גנב.

— פרוה!

— לאָז אַפּ... ס'איז נישט מיין פאַך.

און בא דעם לעצטן ביסל בראָמפן:

— ווילסטו נישט זיין קיין גנב?

— ניין! ס'איז נישט מיין פאַך, — האָב איך דיר געזאָגט...

— און דאָס איז יאָ דיין פאַך?

— וואָס?

— אַט דאָס שרייען; „עס לעבט די רעוואָלוציע!" אוּן קריכן אין פייער מיט די אַלע יאָלדן. אויב דו ווילסט נישט רויקירן פאַר עפּעס רעכטס, דאַן הער אויך אויף מיט דעם...

איך האָב שוין געוואָלט פּראָטעסטירן, וואָס ער מישט זיך נוף די צווייַ קעגנגעזעצטע זאַכן, נאָר ער האָט זיך אויף שנעל צעקושט מיט מיר און איז אַנטלאָפן...

אין האַנט איז מיר ג'עבליבן אַ לייַדיק פּלעשל...

אין יעדער אייגער פון די גנבים האָט זיך געוווּנטשן צו מאַכן אזא הויכע קאריערע...

מען האָט אפילו לידער פאַרפאַסט וועגן לייבעלען. יעדער גנב, וואָס פלעגט קומען פון דער פּריי, האָט געוווּסט עפעס צו דערציילן וועגן דעמדאָזיקן תפיסה-העלד.

אין תפיסה האָט מען אויך געשפּילט אין קאַרטן אין די ערשטע פּידל האָט געהאַלטן לייבעלע, וויי שטענדיק, וויי אייביק: לייבעלע קארטיאַזשניק. שפּילן איז געווען פאַרבאָטן, נאָר די וועכטער פלעגן שווייגן, זיי פלעגן זיך מאכן נישט זעענדיק, וועו זיי פלעגן דערשפּירן בא זיך אין האַנט א זילבערנעם רוסישן רובל. אין תפיסה פלעגט מען שפּילן נישט ווייניקער, ווי אין מאַנטע קאַרלאָ. אמת, נישט אויף קיין גרויע טישן, נאָר אויף דער גרויער נאַרע, מען פלעגט שפּילן באַנאַגע, באַנאַכט, ביז פאַרטאָג.

ווער זענען געווען די קונדן? ווער סון דער חברה האָט געהאַט געלט?

א סך פון די גנבים האָבן געהאַט בא זיך באַהאַלטן גרעסערע און קלענערע סומעס.

און דאָס פלעגט גיין אין קאָן אריין.

נאָר די גרעסטע צאָל פון די קליענטן זענען געווען די פרייערס.

נישט די פאַליטישע. זיי, די פאַליטישע, זענען פרומאַקעס, זיי שפּילן נישט אין קיין קאַרטן, זיי ראַטעווען די מענטשהייט. די גנבים פלעגן קוקן אויף זיי — אַדער מיט רחמנות, אַדער מיט פאַראַכטונג.

וואָס וויסט אזא פאַליטישער יאָלד סון לעבן א טאָג, סון א קאַכאַנקע, אַדער פון א שפּיל אין „איין און צוואַנציק", און ווער פלעגט עס קוקן אויף די פאַליטישע, בעת מען פלעגט זוכן א פּאַרטנער צום קאַרטן-שפּיל.

די „פרייערס".

דאָס איז געווען דער אמתער עלעמענט, פון וועלכן אזעלכע פּאַרטנערן פלעגן זיך ווערבירן.

ערויסער גנב, א פלינקער גנב, אָבער אויך די פלינקע גנבים מיידן נישט איוס די תפיסה...

ער איז געווען דער יחסן, דער טאַן-געבער אין זיין וועלט, דער דענדי, דער לאָרד. אים פלעגט מען נאָכטון און בא אים פלעגט מען זיך לערנען, און געהערט האָט מען שטענדיק צווישן די גנבים:

— לייבעלע קאַרטיאָושניק האָט געזאָגט.

— ער האָט געהייסן.

— אים געפעלט עס נישט.

מען האָט אים געקוקט אין די אויגן. די טרייע תלמידים, די גנבים, זיי האָבן אַלע געוואָלט זיין אין דער קאַמער, ווו לייבעלע איז געזעסן און זי דאָס איז געווען אוממעגלעך, פלעגט מען חאָטש אויף א רגע אַרייגלויפן צו אים און כאַפן א פאָר ווערטער מיט אים.

ער איז באמת געווען א שיינער יונג און זיין שיינקייט האָבן געקרוינט א פאָר שוואַרצע וואָנסעס, פּערָ-שוואַרצע וואָנסעס. אויף זיין מאַטאָוע פּנים האָבן די וואָנסעס זיך אייגעבירגערט, וי אן אייביק צירונג. די וואָנסעס אָן לייבעלען זענען קיין אָנסעס נישט און לייבעלע אָן די וואָנסעס איז קיין לייבעלע נישט. צווייי פליגלדיקע וואָנסעס. זיי האָבן געקוקט אויף א מענטש צוזאַמען מיט א פאָר שוואַרצע אויגן. צוזאַמען מיט א באַפעלערישן בליק פון א הערשער.

פאָר וואָס און פאָר וועמ? קייענער האָט עס נישט געוווסט. ער האָט געהאַט פריוילעגיעס אין תפיסה. פלעגט ער אַרומגיין פראַנק און פרייי איבער אלע קאַמערן, פלעגט באַקומען בריוו און שרייבן בריוו. ער פלעגט, ווייזט אויס, אויך פון אונטער די קרא-טעס מירן זיינעגעשפּסן.

ער האָט געהאַט געליבטע, אין יעדער שטאָט איינע צי עטלעכע. זיי פלעגן אים שיקן בריוו, נעלט, וועש. און די בריף פלעגן אָפט שמעקן מיט פערפום און לייבעלע קאַרטיאָושניק פלעגט אויסוואַקסן בא אַלע אין די אויגן. אָט א מזיק, אָט א גנב, אָט א לובאַוניק...

אומעטום דער איינער.

דער נאפאָלעאָן פון דער תפיסה, דער פירער און זיגער איז געווען לייבעלע. א גאנצע מחנה מענטשן האָבן גצלימן און געאָטעמט אין די עטלעכע צענדליק קאמערן, נאָר דער הויפט-שונקט, די פאַרקערפערונג, די צענטראַלע פיגור, ווען ווערט אַלע האָבן גערעדט, און ווען מען אַלע האָבן געקוקט אין די אויגן, איז געווען דער גנב מיט די שיינע וואָנסעס. ס'האָט זיך אים גע-דאכט, אז די וועלט איז צוליב אים אליין באשאפן געווארן, פאר אים אליין...

די תפיסה מיט די אַלע ארעסטאנטן — אוודאי פאר אים, אַלץ פאר אים.

ער איז געווען דער קרופיע בא די קאָרטן, דער באנקיר פאר די פארשפילטע, דער היטער פון גערעכטיקייט, דער קאָדעקס פון קאָרטן-שפיל.

און חברה האָט געשפילט און פארשפילט. מען האָט פאר-שפילט די מאַרינאַרקע, די שיך, די שלעקעס. איינער, א בלינד-קורצזיכטיקער, האָט פארשפילט די ברילן, דער צווייטער האָט פארשפילט א גאַלדענעם צאָן און עס האָט גאָרנישט געהאָלפן — עס האָבן זיך שוין געפונען ארעסטאנטן, וועלכע זענען אויף דער רגע געווארן דענטיסטן און מען האָט אים דעם גאָלדענעם צאָן אַרויסגעריסן. מענטשן האָבן פארשפילט זייערע פאַרציעס ברוים אויף צוויי וואָכן מריער, און אַליין פלעגן זיי בעטלען א שטיקל ברויט בא אַנדערע ארעסטאַנטן. מען האָט געשפילט אויף דער צוקונפט, ווען דער אָדער יענער ארעסטאַנט וועט אַרויסגיין פון תפיסה און עס וועט זיך אים אייננעבן די פריער אויסגערעכנטע גנבה, וועט פופציק פראָצענט פון דעם פארדינסטל באקומען דער געהינער...

און אַלץ לייבעלע. ער האָט נעהאט קעשענעס מיט געלט. אונטער זיין נאָרע איז געווען א קאָנפעקציע-מאגאזין : היטן, שיך, מאַרינאַרקעס און שלעקעס — וואָס האָט ער דאָרט נישט נעהאט ?

דער קלוב איז געווען אין נומער „נייַנצען", דאָרט, וווּ

די פרייערס — דאָס זענען די רייכערע באַלעבאַטישע ערעסאַנטן.

האָט א רייכער פאַבריקאַנט אונטערגעצונדן זיין פאַבריק, האָט מען אַזא איינעם געכאַפט אין אַריינגעזעצט אין תפיסה, איז דאָס געווען א קרבן פאַר די גנבים, פאַר די שטענדיקע תושבים פון טורמע.

האָט מען געכאַפט א וועקסל-סעלשער, א באַנקראָטירטן באַנקיר, אן עטיקעטן-נאַכמאַכער — אַלץ קרבנות פאַר די גנבים.

צו אַזעלכע פלעגט מען זיך נעמען.

איבערהויפט אין די ערשטע טעג. מען פלעגט זיי אויספיניקן, אין שלאָף פלעגט מען זיי קנייפן, שטעכן מיט שפילקעס, אריינשיטן דאָס אש פון די פאַפּיראָסן אין די אויערן, ביז איינער פלעגט געבן אויסקויף-געלט. ער פלעגט מוזן שרייבן אהיים בריוו־ווערלעך אין די אונטערגעקויפטע וועכטערס פלעגן שוין זאָרגן, אז א גזלנים סומעלע זאָל אַנקומען צו די גנבים...

דערנאָך פלעגט מען אַזא איינעם אויסלאָדן צו שפילן אין קאָרטן.

אין א ביסל פון מורא אין א ביסל פון לאַנגווייליקייט — מען פלעגט פארשפילן געלט, קליידער, עסנוואַרג ביז דאָס לעצטע. עס פלעגט טרעפן, מען פלעגט פשוט פארגעסן, אז מען איז אין תפיסה. אלע האָבן גערעדט וועגן קאָרטן, אלע זענען פארקאַכט אין די קאָרטן, אפילו די וועכטער מיט די גרויסע רעוואָלווערן האָבן אויך גערעדט וועגן דעם. ווער עס האָט געשפילט, ווער פארשפילט, ווער געוווּנען. עס האָבן געקלונגען די זילבערנע רובלס, די רוסישע גאָלד-שטיקלעך. מען האָט געקנייטשט אסיגנאַציעס. מען האָט נישט געגעסן, נישט געשלאָפן.

אן אמתער קאָרטן-פיבער.

און דער אַנפירער פון דעם אלעם איז געווען לייבעלע קאָרטיאָזשניק. ער האָט ליב געהאט די קערטלעך, זיין נשמה איז געלעגן אין זיי. ער האָט ליב געהאט דעם פראָצעס פון שפילן אין פארשפילן — ער איז געווען די נשמה פון שפיל.

איינער רוקט זיך שטענדיק ארויס.

מען האָט צוזישן זיך נערעדט, נאָר די וועלטער זענען שטענדיק געווען ווי שפּיזן.

דער נייער האָט געהייסן "יאָפאַנטשיק". געווען איז ער קליין ווי א יאָפאַנער, און קאָלטע און קלייניע אייגעלעך האָט ער געהאַט. און מיט די קלייניע אייגעלעך פלעגט ער שטענדיק בייז קוקן אויף דעם ווזקסיקן לייבעלע, וועלכער האָט געהאַט פולע קעשענעס מיט געלט און א פאָר וואַנסעס, פאר וועלכע אלע האָבן דרך־ ארץ געהאַט.

און איינמאָל, צוויי מאָל און נאָכאמאָל.

זיי האָבן געזומען שפּילן אין „איין און צוואַנציק", לייבעלע קאַרטיאַושניק מיט דעם יאָפאַנטשיק. צוויי מייכטערס, צוויי טשעמפּיאַנען. זיי האָבן געשפּילט מיט היץ, די גאַליאַרקע, די גאַנצע תּמיהה האָט געקוקט אויף זיי.

דאָס מזל האָט געוואָלט...

דאָס מזל האָט זיך איינגעשפּאַרט, אז יאָפאַנטשיק זאָל געווינען. און אין עטלעכע טעג אַרום איז די וועלט אוים וועלט געווארן, א נייער הערשער איז געקרוינט געוואָרן:

יאָפאַנטשיק.

לייבעלעס געלט איז איבערגענאַנגען צו אים אין די קעשענעס. לייבעלעס „קאַנפעקציע-מאַגאַזין" פון אונטער זיין געלענגער איז אַריבער צו יאָפאַנטשיקן און לייבעלע איז געפאַלן נידעריקער: דעם סיגנעט פּארשפּילט, געהאַט אין קעשענע א קליין שיין שפּיגעלע, אין וועלכעס ער פלעגט קוקן אויף זייער שיינע וואַנסעס — דאָס שפּיגעלע אויך פּארשפּילט.

און יאָפאַנטשיק האָט געשפּילט אַרנטלעך, לויט אלע כּללים פון תּפיסה־קלוב און קיין טענות צו אים האָט קיינער נישט געקאָנט האָבן.

האָט ער איצט געהאַט געלט און חברים און האָט קאָמאַנדעוועט און חוזק געמאַכט פון אלעמען.

און חוזק געמאַכט פון לייבעלען:

דו ווילסט שפּילן אין „איין און צוואַנציק"?

— שוין אלץ פּארשפּילט, איך האָב שוין גאָרנישט.

לייבעלע איז געזעסן און די ארעסטאַנטן פלעגן אַזוי טאַקע רעדן צווישן זיך:

— קום אין „קלוב"...

און דער וועכטער פלעגט מאַנען זיין „לאָפּוחקע" פאַר גיין אין קלוב, פאַר זיצן און שפּילן אין „קלוב".

און אז עמעצער פלעגט זיך נישט אויפירן דזשענטעלמעניש, פאַר יעדער אומגעטורע פלעגט מען פּאַרבאַטן אריינצוקומען אין „קלוב" און דאָס איז געווען א האַרבע שטראָף. דער נאַטשאַלניק האָט געוווסט פון „קלוב", דער פּראַקוראָר האָט אויך געוווסט, נאָר ס'איז געווען א פּערזאָן, וואָס פלעגט די אַלע ענינים מיט „נאַטשאַלסטוואָ" דערלויבן — לייבעלע.

ער האָט געזאָגט, אז מען קאָן שפּילן, איז מען שוין גענגען אויף א זיכערער בריק. אין רוסלאַנד זענען דעמאָלט געווען צוויי הערשער: אין פעטערבורג, אין זיין פאַלאַץ, ניקאָלאַי דער צווייטער און אין ביאַליסטאָקער תפיסה, אין קאָמער נומער נייַנצן — לייבעלע קאַרטיאָזשניק.

צווישן אומבאַגרענעצטע הערשער.

ניקאָלאַי האָט געהאַט א בלאָנד בערדל און אויגער לייבעלע — א פּאָר שוואַרצע וואַנסעס.

דערנאָך האָט זיך אָנגעהויבן א פּעריאָד פון מפּלות. איידער ניקאָלאַי איז געפאָלן, האָט זיך לייבעלע אויסגעגליטשט. און אַלץ צוליב די קאַרטן. ער האָט עס ליב געהאַט צו שפּילן, מיט לייב און לעבן פלעגט ער זיך ארייַנוואַרפן אין אַזאַרד און קיין אַפּהאַלט איז שוין נישט געווען. ער האָט נאָר באַדאַרפט באַקומען זיין אמתן פּאַרטנער, איז דעמאָלט — טויט אַדער רויט:

געוויגען אַלץ אַדער פאַרשפּילן אַלץ.

און אזא פּאַרטנער איז אינגיכן געקומען.

און די לופט האָט געברענט...

אין תפיסה איז צוגעקומען א נייער ארעסטאַנט, אויך א בּאַרימטער גנב, געהיסן אמאָל א שותף מיט לייבעלען, נאָר צוליב א „פּאַווע", צוליב א מיידל זענען זיי געוואָרן בלוטיקע שונאים.

פון תפיסה אין קאָנצערט־זאַל

ערב פּרילינג, מיט אַ סך יאָדן צוריק. איינמאָל באַנאַכט וע־
נען צוּ אונז אין שטוב אַריינגעקומען זשאַנדאַרמען, אויפגעוועקט
האָס גאַנצע הויז־געזונט און אָנגעריפן מיין נאָמען...

דאָס מאָל האָב איך זיך אויף זיי נישט גערעכט, ווייל איך
האָב דעמאָלט מיט קיינעם נישט געקעמפט אוּן די וועלט־אָרדנונג
איז מיר נישט אָנגעגאַנגען. מענטשן האָבן זיך אַ שטויס געטוּן מיט
זייער שקר, אָפּגעשטויסן מיך צוּ זיך אַליין אוּן איך האָב געזוכט
מיין יניקה אין מיין עגאָיזם, געזוכט פּרייד אין פּאַרגעניגן... אמת,
איך האָב עס וויניק געפּוּנען, ווייל פּרייד אוּן פּאַרגעניגן מוז מען
זוכן בּאַ מענטשן, מיט מענטשן. אויסער דעם ביסלעך, וואָס מען
קאָן נעמען בּאַ דער שטומער נאַטוּר, מיט פּאַרלִיבטע אויגן, מיט
אַ נשמה, וואָס ציטערט אויף, וען זי זעט, וויּ די בּלעטלעך
אויף די צווייגן ציטערן...

ערב פּרילינג. איך האָב אַ שוערן וויגטער דורכגעמאַכט.
איך האָב לאַנג געוואַרט אויף זון, אויף ליכטיקייט אוּן איך האָב
זיך דערוואַרט... באַנאַכט זענען געקומען זשאַנדאַרמען, רוסישע
זשאַנדאַרמען, איינער איז געווען מיט קלייניע קאַלמיקישע אייגע־
לעך, האָט אויסגעזעהען ווי אַ קאַלטער וואַלד־גזלן, דער צוויייטער
אַ לאַנגער, ווי אַ לוּלב, בּלייך פּוּן שווינזוכט, בייז פּוּן קראַנקייט,
דערדאָזיקער איז כסדר געקראָכן אין מייַנע קעשענעס. אין די
שופלאָדן. דער דריטער אַ גוטמוטיקער, אַלטער זשאַנדאַרם מיט
אַ וויסער באָרד, מיט נאָך יונגע רויטלעכע באַקן, וויּ ער וואָלט
נאָר וואָס פּוּן שוויץ־באָד אַרויס. ער האָט מיך אָנגערופן:

— גאָספּאָדין...

— גאָלובטשיק...

— ניין ! דו האָסט נאָך עפּעס...
לייבעלע האָט געקוועטשט מיט די פּלייצעס :
וואָס האָב איך, וואָס ?
— די וואַנסעס דיינע... הער זיך איין, לעבעלע, איך וועל איינשטעלן א סך געלט אין אויב דו ווילסט געהינגען, איז דאָס געלט דיינס און אויב דו ווילסט פּאַרשפּילן, דעמאָלט...
חברה ארעסטאַנטן, דער גאַנצער תּפיסה-קלוב האָט זיך געגרייט צו עפּעס אין אַלע האַבן געפּרעגט :
— איז דעמאָלט ?
— דעמאָלט מוזטו זיך לאָזן אַפּראָזירן איין וואָנס, בלויז איינע אין די צוויי בלייבט בא דיר אינטער דער נאָז...
די תּפיסה האָט געלאַכט אין לייבעלע איז געהאַן בייז. ער האט גאָרנישט געענטפערט. נאָר א קאָרטן-שפּילער בלייבט א קאָרטן-שפּילער : אויף צו מאָרגנס, נאָכמיטאָג, די תּפיסע האָט געקייכט פון געלעכטער. עס האָבן געלאַכט אַלע ארעסטאַנטן, אַלע וועכטערס, דער נאַטשאַלניק, זיין ווייב... אַלע האָבן געלאַכט.
ווייל לייבעלע האָט נישט אויסגעהאַלטן, ער איז געגאַנגען שפּילן מיטן יאַפּאַנטשיק און האָט פּארשפּילט איין וואָנס...
פּארשפּילט איז פּארשפּילט, אוּן אין תּפיסה זענען די געוועזן אויסגעפּירט דורך די ארעסטאַנטן בעסער, ווי דורך אַלע פּראָקוראָרן אויף דער פּריי.
מען האָט אים אַפּראָזירט איין וואָנס אוּן די צוויי איז געבליבן אינטער זיין נאָז, ווי א שאַנד-פלעק, א שווארצע לאָטע אויף זיין מאַטאָוע פּנים.
אַלע זענען געלאָפן צו דער קאַמער "ניינצען" אָנקוקן דעם פּארשוין.
א העלד איז געפאַלן...

אין די טעג, וען דורך די קאַדראַטלעך פון די קראַטעס האָט זיך געבראַכלט די זון און געריבן מיט אַ גלייכגילטיקן אויף-צוהלכעיס; אין די שעג, וען די ליכטיקייט שלעפט ארויס די פינצטערניש פון דיין נשמה, די פינצטערניש פון דיין חדר, זי שלעפט עס ארויס די זון און לייגט עס אונטן פאר דיינע אויגן. קוק אויף דעם, קוק זיך אָן, ביז עס וועט דיר וידער אונ וידער פינצטער ווערן אויף דער נשמה...

די ליכטיקייט, וואָס איך גענוס פון איר אזא קליין ביסלעל, די ליכטיקייט פון פרילינג, וואָס קריכט ארום אויף דער שארער פאַדלאַגע פון תפיסה, זי זאָגט אָן, אז גאָסן, סקוערן און גערטנער — אלץ באַדט זיך איצט אין אַ ים פון זון. זי רייצט, זי רייצט די ליכטיקייט, זי פייניקט. וויַ א תלין, און אין דער זעלבער צייט איז זי אין גאַרנישט שולדיק, זי איז נישט שולדיק, וואָס מענטשן האָבן אויפגעבויט תפיסות מיט קראַטעס, זי איז נישט שולדיק, וואָס רוטלאַנד האָט אזוי פיל זשאַנדארמען, וועלכע מוזן זוכן פאַרבראכער, וויַל דאָס איז זייער פרנסה. די זון קריכט, וווהין זי קאָן נאָר צוקומען, און זי איז גאַרנישט שולדיק, וואָס מיט איר ליכט בלוטיקט זי מיין נשמה...

וען נישט אין פרילינג, וואָלט איך עס לייכטער איבערגעטראָגן. אין א גרויער קאַמער, וועלט גרוי די נשמה, וועלט גרוי דער ווילן, דער פאַרלאָגנ, אַבער דאָ אויף א פאַס פון דער פאַדלאָגע ליגט גאָלד, גין-גאָלד, ליכט, וואָס שניידט, וויַ א חלף, ליכט, וואָס רופט צו גאָט און אלץ אין ביסטו אין די הענט פון טייוול...

אוּן וען די זון וויַל אפמון אויף צולהכעיס, קאָן זי דעמאָלט אוועלכע ארעסטאנטן, וויַ איך בין געווען, צו משוגעת דערפירן. זי האָט נאָך קיינמאָל אזוי נישט געלויכטן, געלויכטן אוּן געשטאָכן מיט שטראלן. אָט גיט זי מיר צען מינוט האָפנונג אוּן באָלד ווערט מיר חושך פון בענקשאפט, פון אומרו, פון פיין... גאָט מיינער! וואָס פילט א פיצל פייגעלע, וואָס איז געפאַנגענ אין א דראָטן שטייגל, אזוי קליין אוּן אומבאהאָלפן... דאָס ביסעלע פליגן, דאָס ביסעלע שוועבן, אוּן דאָס האָבן מענטשן באַ

ער האָט אויסגעזעען, וויי אַ פרישער געזונטער זיידע, וואָס איז געקומען זיך אַ ביסל פֿאַרווייַלן מיט זיין אייניקל. אי, אַ זיי־דע... איז מיטן דער נאכט האָט ער מיך אַוועקגעפירט אין אַן ענגן פֿאַליצי־צירקל, וווּ די לויפט האָט דעם מענטש געשטיקט, געוואָרגן און... נישט דערשטיקט אינגאַנצן. אין דער פרי האָט מען מיך, וויי אַ וויכטיקן ערעסטאַנט אַוועקגעפירט אין תפיסה אריין.

און די אַלטע פראָצעדור:

— ווי איז דיין נאָמען?

— וויפיל יאָר?

און דערנאָך צוגענומען, די שעלקעס, דאָס טאָשן־מעסערל, די בלייפעדער און אַריינגעפירט אין אַ באַזונדער צימער אויף אַ רעוויזיע, אויסגעטון זיך מוטער־נאַקעט און געזוכט אין די בגדים מיינע, טאָמער האָב איך עפעס אַזויפּס, מיט וואָס מען קאָן אַ סוף מאַכן מיטן לעבן: אפשר אַ גאַל־מעסער? אפשר סם?

דער תפיסה־וועכטער האָט עס מיר קלאָר דערקלערט:

— אַנומלט איז אַזאַ איינער געקומען צו אונז, ער האָט געהאַט בא זיך סם און זיין קאָמער זיך פֿאַרסמט אויף טויט. איצט איז אַנדערש. מיר זענען סאָוויעטיק. מיר זוכן געווי, אונז גיט מען איבער אַ לעבעדיקן ערעסטאַנט און אַוועלכן מוזן מיר אָפּגעבן צוריק... פֿאַרשטאַנען?

אוי, האָב איך פֿאַרשטאַנען! איך האָב עס נאָך מער ווי פֿאַרשטאַנען; איך האָב עס געפילט, מען זאָרגט פֿאַר מיר, איך זאָל לעבן, איך זאָל בליבן גאַנץ, וויי אַ סחורה, מיט אַ נוי־מער... אַ סחורה פֿאַר די זשאַנדאַרמען, פֿאַר די תפיסה־וועכטער, פֿאַרן פּראָקוראָר און אין דערזעלבער צייט וואָרפט מען מיך אריין אין אַ לעבעדיק קבר און עס הייבן זיך אָן טעג און נעכט, וועָן דו ווערגסט דיך מיט דיין אייגן לעבן, וויי מיט אַ האַרטער דאָזע סם — קאָנסט עס נישט צעבייסן און קאָנסט עס נישט אַראָפּשלינגען...

אין תפיסה־קבר...

וועָן נישט אין פרילינג...

האָר און מיט גרויס אויגן. עפּעס איז געטאָן אין זייער אויגן א בלויק פון א חיה, פון אַן אָפּגעזונדערטער יחוס-חיה. א פּלוצלינגער, אַן עלאָסטישער, פּלוצעמ ער ארויפשפּרינגען קעגיש אויף דעם פּענצטער און שלינגען ליכט, לופט, זון... איך געדענק ביז היינט, ווי די זון פלעגט זיך שפּילן מיט זייער דינע, שפּינוועבס-דינע האָר, פונקט ווי זי וואָלט אים וועלן ארויסציען, ארויסגנבענען פון תפיסה, פּאַר די גאָלדענע האָר אים ארויסגנבענען...

ער האָט זיך געהאַלטן דרייסט. ער האָט געוואַרט אויף זיין סוף מיט הערַאישן מוט, מיט וירדע, ווי עס פּאַסט פאַר א פּאָליטישן פּאַרברעכער, פאַר אַן אידעאַליסט. ער איז געווען א שטאָלצער מענטש, אַבער נאָר נאָר א יונגער מענטש....

איך האָב געקוקט אויף אים און געציטערט פון וויטיק. איך האָב זיין יוגנט געפילט, אַזעלכע ווי ער זענען געליבט בא פרויען; אַזעלכע ווי ער וערן געקאָלט פון די צארטסטע העגט... פאַר אים זענען די פרילינגס-טעג מיט די פרילינגס-נעכט בא-שאפן געוואָרן און דאָ זייפט דער תלין א שטריקל פאַר אים...

לעבן-גיהנום, זיי פּארשאַלטן !...

ווי ערלעך, ווי גרויס איז דער שקר בא אזא פּאַרמשפּטן. קיין זיפץ נישט, קיין באַקלאָגן, קיין וואָרט נישט וועגן דער נאכט זיינער, וואָס רוקט זיך אָן... אַבער וואָס האָט ער געטראַכט, בעת ער איז געזעסן אינדערהייך אויפן פענצטער און זיך צוגעהאַלטן מיט די נאַקעטע פּנגער אַן די אַנגעוואַרעמטע אייזנס פון דער קראָטע ? וואָס האָט ער געטראַכט ? דאָרט וויים, פון שטאָט איז געגאַנגען אַן אַפּהילך פון באַוועגונג, פון לעבן, און אונטן האָבן שוין סעדער געגרינט און געבליט... וועלן מען לעבט, טראַכט מען, אז דאָס לעבן איז אייביק און אויף אים האָט יעדע שעה געוואַרט דער אייביקער טויט... אין תפיסה, אין אונזער קאַמער איז ער געהאַלטן דער טויט-פרינץ, דער טויט-יחסן, ווייל מיר האָבן גרויס דרך-ארץ געהאט פאַר אים, און שלאָפן פלעגט ער אויפן בעסטן פלאַץ...

איינמאָל באַנאַכט האָב איך זיך צוגעהערט א שמועס : בא-לעלאָט מאַי האָט זיך דוכגערעדט מיט א פרומען קריסט. טעא-

איר צוגענומען. א פּאָר קלייניע פּליגעלעך פּאַרמאָגט עס אוֹן אין שטייגל קלאָפּן זיך אַן די פּליגעלעך אַן דער קאָלטער דראָט...

וואָס פילן אַלע געפּאַנגענע חיות אין די זאָאָלאָגישע גערטנער, וואָס פילן מיינע חברים אין קאַמער? וועלכע לעבן-דורך אַלע פּאַרשפּאַרטע אין די תּפיסות? מיין ביסעלע צער וואָקסט אויס אין א גרויסן וועלט-צער. איך טראָג עס אין מיין שוואַך האַרץ, אוֹן איך בין מאכטלאָז, וויַ א פויגל אין שטייג...

איך האָב אין יענע פּעג געזומען צוהילף די פּאַנטאָזיע. איך פלעג זיך אָפט אין די שווערסטע מינוטן ראָטעווען מיט איינרעדעניש, ראָטעווען זיך מיט אילוזיעס: איך בין נישט אין תּפיסה, איך האָב נישט איבער זיך קיין קראָטעס, קיין אייזערנע שיר, קיין וועכטער, איך שפּאַציר גאָר אויף די פרייַע גאַסן, אין ששאָטישן פּאַרק...

זון, זון... איבער מיר, פּאַר מיר אוֹן אַרום מיר. עס קייטלען זיך. עס וויקלען זיך גין-גאַלדענע שטראָלן אין א נעץ אוֹן איך בין גליקלעך געפאַנגען...

אָבער וער האָט עס מיך ברוסאַל א שטויס געטון?

וער האָט עס אַזא צינים וואָרט אַרויסגעוואָרפן פון זיין מויל?

אַן אַרעסטאַנט, א חבר פון מיין קאַמער...

אוֹן וו איז שוין מיין שטראָלן-נעץ?

איך פּאַל דעמאָלט אין אָפּגרונט.

עס זענען געווען מיט מיר אין קאַמער אַרעסטאַנטן, וועלכע האָבן נאָך באַדאַרפט נישט איין פּריליג פּאַרבּרענגען היינטער די קראָטעס. עס זענען געווען אַזעלכע, אויף וועלכע דער טויט האָט געלויערט. זיי האָבן זיך געריכט אויף א שווער גריכט, א תּליה-פּאַראַגראַף האָט זיי באַנאָכט געשטיקט אוֹן געפייניקט...

עס איז אויך געווען אייגער, וועלכער האָט שוין דעם אורטייל באַקומען אוֹן יעדער טאָג האָט געקאָנט זיין דער לעצטער פאַר אים אוֹן יעדע נאַכט האָבן אים געשראָקן די טריט אין טויטן-קאַרידאָר.

באַלעסלאָוו מאַי. דער יונגער פּאָליאַק מיט די בלאָנדע

קריזלער האָט געשפּילט אין די תּפיסה מיינע האָט מיר געטאַנצט פֿאַר די אויגן. דער בלאָנדער קאָפּ פון באָלעסלאַוו מאַי האָט געשוועבט איבער אַלץ...

איין וועלט, די תּפיסה-וועלט איז נאָך פון מיין זינען נישט אַרויס, די צווייטע וועלט, דער קאָנצערט-זאַל מיט די רויקע צוהערער, איז נאָך אין מיין זינען נישט אַריין...

נאָר דער קאָנטראַסט האָט געשניטן מיין נשמה אויף צוויי העלפֿט...

דאָס ליכט האָט געבלענדט די אויגן ביז שרייאיקייט... וועלן זיי זאָלן אַ ביסל ליכט אַוועקגעבן פֿאַר די תּפיסות פון דער וועלט!

די קלאַנגען פון קריזלערס פידל האָבן דערציילט טון קאַמף, פון ליידן... וען די אַלע וואַלטן וויסן, וויפֿיל יסורים איך האָב איצט דאָרט איבערגעלאָזט...

מיט אַ שעה צוריק בין איך אַן ארעסטאַנט געווען...

דאָרטשיק האָט יענער נעהייסן. זיי האָבן לאַנג-לאַנג געשמועסט וועגן אייַן וויכטיקן ענין...

די פראָגן פלעגט שטעלן באַלעכלאָוו און ענטפערן פלעגט טעאָדאָרטשיק... וועגן וואָס האָט זיך דאָרט געהאַנדלט אויף דעם שטרויענעם גלעזענער אין קאָמער נומער דריי אין צוואַנציק?

באַלעכלאָוו מאי האָט געוואָלט דערגיין, צי איז טאָקע סאָרהאַן א יענע וועלט...

נאָר אומגעריכט האָט מען מיך ארויסגעלאָזט פון תפיסה, און געשען איז עס באַנאַכט נאָך צען, וועו מען טאָר שוין נישט ארויסלאָזן אַן ארעסטאַנט. אזא רעגולאַמין איז געווען בא די רוסן...

נאָך צען האָט מען מיך פשוט אויף שנעל ארויסגעמריבן פון מיין קאָמער. געווען עפעס א שאָד צו לאָזן די גאַנצע חברה מיט דעם שיינעם יונגן באַלעכלאָוו...

א שאָד... און דאָך בין איך גלאָסן, ווי א נייַ-געבוירענער, און, ארויסקומענדיק אויף די הויפט-גאַסן, האָב איך באַמערקט אַן אפיש. קרייזלער שפּילט היינט אין קאָנצערט-זאַל...

איינגעפאַלן א געדאַנק און איך בין שוין אהיים נישט געלאָסן, נישט געגאַנגען צו מיינע קרובים...

איך וועל הערן קרייזלערן און טאָקע איצט, א טייל פון קאָנצערט וועל איך נאָך באַווייזן צו כאַפן. איצט וויל איך אים הערן, וען פאָר מיינע אויגן שוועבן נאָך די פנימער פון מיינע קאָמער-חברים, וען די גרויע וועגט דריקן נאָך די באַפרייטע נשמה מיינע...

בין איך גלייך פון תפיסה אריינגעפאַלן אין א באַלויכטענעם זאל, די אויגן האָבן מיר וויי געטון פון אזוי פיל ליכט...

העכער צווי טויזנט אויסגעפוצטע, יום-טובדיקע מענטשן, די דאָמען מיט בריליאַנטן, אויסגעפאַשעטע, זאָטע, צופריידענע...

אויף דער טריבונע שטייט א וועלט-מייסטער אין ער ציט אויס, ער שפּילט אויס מיט זיינע פינגער די שפאַנישע סימפאָניע פון לאָלאַ. די מוזיק, דער באַלויכטענער זאל, די מענטשן — עס האָט מיך צעטומלט, איבערראַשט, דערדריקט...

עס איז פינצטער אַרום און אַרום. עס גלייבט זיך נישט, אז די גרויסע וואַרשע מיט אירע טויזנטער לאַמפּן איז נאָענט. עס גלייבט זיך נישט, אז אַטוואַצק וועט וען עס איז געפינען וועלן. בלויז די צוויי אויגן, די צוויי לאַמטערן פון אויטאָמאָביל פליען איבערן צעקנייטשטן שאָסיי, וווּ זיי וואַלטן עפעס וועמען זוכן.

די שוואַרצע לאַפּע פון דער נאַכט קאָן צעקוועטשן די שפּאַרקסטע נערוון פון יעדערן און דאָ לויפט א ברודער צו א שוועסטער, צו א יונגער שוועסטער, וועלכע האַלט בּאַם שטאַרבן.

אוּן געפיל האָט ער געהאַט דעמאָלט דער יונגערמאַן, אז ער איינער, ער קאָן זי ראַטעוון, ער וועט אַפּיאָגן דעם טויט, ער וועט באַשיצן זיין שוועסטער, אוּן יעדע רגע, וואָס דער שאָפער האָט געפלאַנדזשעט, יעדע מינוט, וואָס די מאַשין האָט פאַרשפּעטיקט, יעדע רגע האָט געריסן פון אים שטיקער נשמה אוּן זיי געוואָרפן צו דער וויסטער נאַכט, צו דעם וינט, וואָס האָט געהוליעט אויף די פאַרשנייטע פעלדער אוּן וועלדער... וען ער וואָלט וויסן דעם וועג! ער וואָלט צופיס געלאָפן, נאָר יעדע צען מינוט באַרויקט אים דער שאָפער:

— איצט פאָרן מיר גלייך אַריין קיין אַטוואַצק.

— איצט שוין נאָר נאָענט...

— מען זעט שוין סייערלעך, דאָס ברענען די אַטוואַצקער גאַס-לאָמפּן.

יאָ... ענדלעך אַטוואַצק. דורכגעלאָפן עטלעכע וואָלד-גאַסן, אַפּגעשטעלט זיך בּא א שטוב. דאָ לעבט זיין שוועסטער...

זי לעבט שוין נישט...

מיט צוואַנציק מינוט צוריק איז זי געטשאַרבן, אוּן דער פאַרצווייפלטער ברודער וויינט אוּן דריקט פון פאַרביטערניש די פויסטן. אים דאַכט זיך נאָך אַלץ: וען ער באַווייזט א ביסעלע פריער אַהערצוקומען, דאָן וואָלט ער דעם טויט פאַרן קאַרק גע-כאַפּט אוּן פון טיר אַרויסגעשליידערט...

די טויטע דאַמע

ערב ווײַנאכט, שפּעט אין אָוונט האָט אײַנער אַ וואַרשעווער יונגערמאַן באַקומען אַ ידיעה. אַז זײַן קראַנקע שוועסטער אין אַסוואָצק האָלט בּאַם שטאַרבן. קיין צוג איז אין דער מינוט נישט געווען. האָט ער געכאַפּט אַ טאַקסיווקע און זיך געלאָזט לויפן אַהין, וווּ דער טויט שטייט בּאַ דער שוועל...

אַ וויינטערדיקע נאַכט, שני, ווינט, פינצטער. דער שאָפער האָט געפֿלאָגדזשעט אין געשפּרונגען איבּער גרוּבּער. יעדע מינוט איז געווען אַ שעה. אַן אייביקייט. אַ ברודער איז געלאָפֿן צו אַ שוועסטער, געוואָלט זי נאָך זען אַ לעבּעדיקע. אין דער פינצטערער נאַכט האָט ער געטראַכט, דער יונגערמאַן, פֿון זײַן שוועסטער, דער טויט האָט אים געשראָקן, גערייצט זיך מיט אים אין דאָ דער שלימזלדיקער שאָפער בלאָגדזשעט און ווייסט נישט דעם חלק. אַ געדיכטע פינצטערניש. די פּינצטערניש איז פֿון שטענדיק אָן דעם טויט בעסטער שותף...

מען קאָן פֿון אַזא רייזע משוגע ווערן. נישטאָ מיט וועמען אַ וואָרט אויסצורעדן. דער שאָפער איז אַפּגעזונדערט, נאָר יענער איז אויך בייז, ווײַל ער האָט זיך אונטערגענומען אַזא רייזע אין אַ פינצטערער נאַכט...

שטעלט ער זיך אָפּ, דער שאָפער, לעבן אַ בּאַרג מיט שטיינער; קוים זיך גערַאַטעוועט און עס הערט זיך אין דעם וינטס בייזן ברום דאָס קול פון אַ מענטש. דער שאָפער שפּרעכט די גאַנצע וועלט:

— כאָלערא! — און נאָכאַמאָל די זעלבּע קללה.

האנט א דאמען-בייטל. אויף א שטול האט מען דעם טויטן קער-
פער ארויסגעטראגן אין מיטן דער נאכט פון שטוב...

אין אויטאמאביל ארײַנגעזעצט. דער שאפער האט גארנישט
באמערקט אזן גארנישט פארשטאנען. צו דער סויטער האט מען
געזעדט, ווי צו א לעבעדיקער

— זיך רויק...

— דעק זיך גוט אין אין מאנטל...

אזן דער אויטאמאביל האט זיך געלאזט אין וועג ארײַן...

א יונגערמאן מיט א דאמע זענען געזעסן אינעווייניק. די
עלעקטרישע לאמפן זענען געשווומען פארויס אויף די שטיינער,
אויף דעם ברודנעם שניי, זיי האבן א ביסל באלויכטן דעם וועג.
דער שאפער האט געקירעוועט אזן, ווי מען האט באדארפט, האט
ער סיגנאליזירט אזן געוועקט מיט זיין פייפן די שטומע נאכט...
אים איז אלץ איינס, דעם שאפער, ווער עס זיצט דארט הינטער
אים אין דעם בידל, יונג צי אלט, מאן צי פרוי, נאר הייגטיק
מאל האט ער געמעגט א קוק געבן אויף זיינע פאסאזשירן...

די דאמע איז געווען — א טויטע דאמע...

מען איז ארויסגעפארן הינטער אטוצק, אויפן שאסיי. דער
מאטאר האט געקלאפט, די גומענע רעדער האבן זיך געשארט
אזן געסיקעט אויף דעם צוגעפרוירענעם שניי.

נאר חוץ דעם איז געווען אזא שרעקלעכע טויט-שטילקייט
ארום אזן נאך א שרעקלעכערע טויט-שטילקייט אין דעם שווארצן
קאסטן פון אויטאמאביל... אויף דעם אקסל פון ברודער האט זיך
אנגעשפארט זיין טויטע שוועסטער, ווי א גוטע, מידע געליבטע
שפארט זיך צו איר חתן, מיט אזוי פיל פארטרויאונג. ער האט
זיך נישט דערוועגט צו באוועגן, טאמער פאלט דער טויטער קער-
פער אראפ פון זיק-בענקל... אזן ער האט זיך נישט דערוועגט צו
קוקן אויף איר...

וויל איין מאל האט ער שוין א קוק געטון אזויף איר.

איין אויג איז געווען אפן בא דער טויטער אזן ז׳ס האט
געלויכטן אין דעם פינצטערן אויטאמאביל-קאסטל, ווי א שטיק
פאספאר...

שולדיק איז דער שאָפער דער שלעכטער, די שוואַרצע נאַכט... נישטאָ קיין קללה פאַר אַזאַ נאַכט. דער מענטש איז מאכטלאָז...

די טויטע ליגט אויף איר געלעגער, רויק און אין שלאָף.

בא איר בעט שטייט די פאַרווייטע מוטער, א פאַרווינטע שוועסטער און דער צעטראָגענער ברודער...

די לעבעדיקע לעבן און זיי מוזן, זיי מוזן א טראַכט געבן, וואָס מען טוט מיט דער טויטער, מיט דער, וועלכע געהערט שוין נישט צו דער וועלט...

מאָרגן איז דער קריסטלעכער יום-טוב. איבערמאָרגן אויך, מען מוז זי אויפקירן קיין וואַרשע און דאָרט באַגראָבן...

אָבער וי אַזוי? א קאָמיסיע מוז פריער באַשטעטיקן איר טויט און די מאַכט מוז פריער אַרויסגעבן א דערלויבעניש זי אַרויס-צופירן פון אָטוואָצק... און די אָטוואָצקער גמינע פאָדערט אויך דערפאַר געלט.

דער גאַנצער טראַנישער ענין איז פאַרבונדן מיט א סך קאָסטן, מיט א סך ציים און מיט געוואַלד יסורים און פיין...

צוזאַמען מיטן טויט איז דאָ אויסגעוואַקסן א שווערע פראַגע, א פייגלעכע פראַגע. וי אַזוי ברענגט מען דעם מת קיין וואַרשע אריין? וי אַזוי?

און דעם וואַרשעווער יונגמאַן, דעם ברודער פון דער גע-שטאָרבענער, איז אייגעפאַלן א געדאַנק...

ער האָט זיך דעצידירט:

בא דער שטוב שטייט נאָך דער אויטאָמאָביל, מיט וועלכן ער איז געקומען פון וואַרשע. די זאָך איז שנעל באַטראַכט און שנעל באַשטעטיקט געוואָרן. דעם שאָפער האָט ער געזאָגט, אז ער פאָרט צוריק קיין וואַרשע, נאָר מיט נאָך א פאַסאַזשיר — זיין קראַנק, אָפגעשוואַכטע שוועסטער וועט מיטפאָרן.

מען האָט דער טויטער אָנגעטון דאָס מאַנטל, וואָס זי האָט געטראָגן בא איר לעבן, און דעם זעלבן הוט. אויף די טויטע פינגער אַרויפגעצויגן הענטשקעס און צוגעקנעפלט צו איר

דאָס האַרץ איז געשפּרונגען אין אים פון שרעק, ווען דער אויטאָמאָביל האָט זיך דערנענטערט צו וואַרשע און דער שאָפער האָט איצט אָנגעצונדן א לעמפּל, באַלויכטן דאָס ביידל, ווו דער לעבעדיקער ברודער איז געזעסן מיט דער טויטער דאָמע...

און אויך דער טויט האָט מזל און גליק...

דורכגעפאָרן די ראָגאַטקע בשלום, דער פּאָליציאַנט האָט פּאַרצייכנט דעם נומער און געלאָזט וויטער פאָרן...

יענע רגע איז נעהאַלטן די שרעקלעכסטע. דער יונגערמאַן האָט זיך דאָן דערמאָנט, אז ער האָט א פּאָמעראַנץ אין קעשענע, האָט ער דעם פּאָמעראַנץ צעטיילט אויף צוויי העלפטן און איין העלפט פאַרגעלייגט זיין דאָמע...

אויסגעשטרעקט א האַנט צו איר מיט א האַלבן פּאָמעראַנץ, און גערעדט אויפן קול, גערעדט צו דער טויטער...

צום גליק האָט קיין בעזונזין נישט אויסגעפעלט און דער אויטאָמאָביל האָט זיך געגליטשט איבער די נאַכטיקע גאַסן פון וואַרשע...

געצייטלטע מענטשן האָבן געשפּרייזט אויף די גאַסן... איינ-זאָמע סילועטן פון פרייַלעכע אויפגעמונטערטע פּאָרלעך... וואָס האָבן זיי געוווסט? וואָס האָבן זיי פּאַרשטאַנען בעת דערדאַוקער אויטאָמאָביל מיט דער טויטער דאָמע איז פאַרבייגעפלויגן...

דערנאָך — באַם טויער פון דער וואַרשעווער היים...

באַם טויער זענען גראָד געשטאַנען עטלעכע פּאָרלעך, זיי האָבן זיך איצט אין מיטן נאַכט אומגעקערט פון א באַל, זיי האָבן געלאַכט אויפן קול און איינער דעם צוויטן האָט דערמאָנט די היכטיקע מאָמענטן פון דער היינטיקער פּאַרטיילונג...

ווען דער יונגערמאַן איז ארויס פון אויטאָמאָביל, האָבן די, וואָס זענען געשטאַנען באַם טויער, אים פרייַלעך באַגריסט:

— הא! וואָס מאַכסטו? פונוואַנען געקומען? מיט וועמען? הא?

זיי האָבן שוין געוואַלט צולויפן צום אויטאָמאָביל און חוצפהדיק אַרײַנקוקן, נאָר דער יונגערמאַן האָט זיי מיט זיינע לעצטע כוחות אָפּגעהאַלטן:

— איך האָב געבראַכט מיין שוועסטער פון אָמוואָצק, זי

איין אויג פון א טויטער סרוי...

מען איז געפאָרן לאַנג, דער וועג איז לענגער געוואָרן, וויי דער שטח פון דער גאַנצער וועלט. דער יונגערמאַן האָט וועגן איין זאַך געשרײַבט: איינהאַלטן די נערוון, איינהאַלטן די נערוון און נישט משוגע ווערן... דער טויטער קערפער פאַלט אַלץ מער אויף זיין זייט און דריקט אים, דריקט אים...

און געוואָרן א סך רגעס בעת ער האָט געפילט עפעס א מאַדנע לעבעדיקייט בא דעם טויטער, א טויטע לעבעדיקייט, וואָס קאָן אויף טויט דערשטיקן...

עטלעכע מאָל האָט דער יונגערמאַן געזוכט רעדן צו זיין טויטער שוועסטער, כדי עס זאָל נישט זיין פאַרדעכטיק פאַר דעם שאָפער, וואָס זיי שווייגן די גאַנצע צייט:

— באַלד ווי מיר וועלן קומען קיין וואַרשע, וועל איך שיקן נאָך א דאָקטאָר... יאָ, טייערע!

— ווי נאָר דיר וועט ווערן א ביסעלע בעסער, וועל איך דיך אַוועקפירן קיין מראָן... יאָ, טייערע!

ער האָט געוואַרט מיט א כוונה, ווען אויפן קול, כמעט גע־שריגן: דער שאָפער זאָל הערן, ווי ער רעדט צו דער דאָמע.

דער שאָפער האָט פלוצלינג אָפגעשטעלט די מאַשין:

— דאָכט זיך, מיר פאָרן נישט קיין וואַרשע, מיר האָבן פאַר־בלאָנדזשעט...

ער איז אַראָפ פון זיין פלאַץ, דער שאָפער. ער האָט זיך געמאַכט ארומקוקן און, צום גליק, איז אָנגעפאָרן א פור. באַם פורמאַן האָט מען זיך דערוווסט, אז ער איז אַוועק אין א צווייטער ריכטונג, צו גראָדאָלין...

און ער האָט געמוטן פאָרן צוריק, דערביי האָט ער זיך אויסגערעדט:

— ווער ווייסט, צי מיר וועט סטייען בענזין ביז וואַרשע.

א שוידערלעכע נאַכט אין ווער ווייסט, צי ער וועט נישט בלייבן שטיין אין מיטן וועג מיט דער טויטער...

און בא דער ראָגאַטקע? וואָס וועט זיין בא דער ראָגאַטקע? דאָרט קוקט שטענדיק אַריין דער פּאָליציאַנט אין אויסאַמאַביל...

א פרימאָרגן אוּן א נאַכט

אויפגעכאַפּט זיך גאַנץ פרי אוּן געפונען א פּוּל צימער מיט ליכט. אוּיף די וועגט, אוּיף דער פּאַדלאַגע, אוּיף מיין געלע-גער... אומעטום זון. מיין קושן איז טרוקן-הייס פון די שטראַלן. עס וועט היינט זיין א משוגענער, א הייסער טאָג...

איך האָב גענומען מיין פּלאַן מאַכן. ווי וועט היינט דער טאָג מיינער אויסזען? איך האָב אַלץ איבערגעטראַכט אוּן בין געקומען צום באַשלוּס, אז היינט וועט זיין לאַנגווייליק...

אוּן נישט דערפאַר, וויל דאָ איז שלעכט אין דער מאַלע-רישער יאַלטע, דאָ איז א שטיקל גן-עדן. נאָר דער גן-עדן איז יצדן טאָג דער זעלבער ים, די בערג, די ווינטרויבן, די רויזן — אַלץ די זעלבע... נאָר דאָס וואָלט נישט אַזוי שלעכט געווען: מיט דער נאַטור אוּן מיט די מתנות פון דער נאַטור וואָלט איך זייער לייכט אַדורכגעקומען...

דערפאַר אַבער מיט די מענטשן — זיי האָבן מיר זיך שיון איינגעגעסן אין די ביינער. פאַראַן צווישן זיי ווילע, קלוגע אוּן גוטע חברים. איך האָב זיי ליב אַפילו, אוּן טאָקע צוליב דערדאָ-זיקער ליבע, וועלכע ווערט פאַרשוועכט אוּן וואָכעדיק צוליב די דריי טאָל, וואָס מיר באַגעגענען זיך יעדן טאָג...

מען מוז אַוועקגיין אַמאָל פון די בעסטע, מען מוז פון זיך אַליין אַוועקגיין. צופיל האָבן אונז די דורות אויסגעלערנט, צו-פיל געשמאַק פאַרמאָגן שוין מענטשן. אויב מען קאָן זיי מיט וונדער נישט איבערראַשן, באַדארף מען אינגאַנצן אויפהערן צו איבערראַשן אוּן געבן, אוּן אָפּגעבן זיך אַליין אַזוי ווי דו ביסט. אוּן אַזוי ווי דו ביסט זייער וויניק, מוז מען זיך אָפּגעבן צו די

איז געפערלעך קראַנק, רוקט זיך אַפּ א ביסל, זי וויל זיך נישט
מיין פאר מענטשן...

און דעמאָלט, וען די מענטשן האָבן זיך א ביסל אַפּגע-
רוקט, האָט ער זיין טויטע שוועסטער אין די הענט אַריין גענו-
מען, זי צוגעטראָגן צו דער ווינדע, אַוועקגעזעצט זי אויף דעם
בענקעלע און אַליין זיך אַוועקגעזעצט לעבן איר...

די ווינדע האָט זיי אויפן פינסטן עפֿנוש געבראַכט.

אָבער אויך געוויס, וועט מען קאָן זיך אַ ביסל דערווייטערן פון פריינט...

טאָקע אין נאָמען פון פריינטשאפט...

אין נאָמען פון פריינטשאפט.

איך שפריי אַוועק פון יאָלטע. איך וויס נישט צו וועמען און איך באָקלאָג נישט צו וואָס איך שפריי...

שוין פאַרביגעגאַנגען משור-קו-ליאר מיט דער לאַנגער אַלטע פון מימאָזען, שוין זעט זיך ליואַדיע מיט די גרויסע ווינגערט-נער מיט די פאַלאַצן פון ניקאָלאי דעם צווייטן. איך שפריי לאַנגזאַם, ס'איז נאָך פרי, בעציילטע מענטשן זע איך. נאָר נישט די מענטשן אינטערעסירן מיך. די בערג זענען גרעסער פון זיי, דער ים איז בריייטער און איך האב איצט גרויסע אויגן, וואָס שלינגען מיט פריד אין די גאַנצע וועלט. איך קוק אויף די וילדע פעלזן פון אי-פעטרי, אויפן באַרג קריכן וויסע מילך-וואָלקנס, זיי פאַראַנקערן זיך אין די שפיצן, זיי פאַרטשעפען זיך אָן די גרוי-שוואַרצע שטיינערנע קעפ פון ריז און זיי צעקלאַפען זיך, די וואָלקנס, וויי וויסע דורכזיכטיקע טעפ, פון וועלכע די מילך צעגיסט זיך אין די שפאַלטן פון די אייביקע פעלזן.

דאָס איז אפשר אַ נאַרישקייט, וואָס דאָ גייט אינער אַליין אַ מענטש און קוקט מיט נייגיריקע אויגן אויף די שטומע בערג.

דריי איך אָפּ דעם קאָפּ און אָנשטאָט דער צעקרימטער בער-געניש, דערזע איך אַ פלאַך שטיק צעשוימט זילבער...

דער ים...

אַנדערש זעט אויס דער ים, וועט דו קוקסט אויף אים פון אַ שיף. אַנדערש זעט ער אויס, וען דו שטייסט מיט אַ מחנה מענטשן ביים ברעג, און גאָר אַנדערש זעט פאַר דיר אויס דער, וען דו ביסט אינער אַליין אויף אַ דורכגעבראָכענעם וועג. כּמעט אַ וויסטער איז דער וועג צווישן יאַלטע און אַלופקע... דו זעסט איצט דעם ים מיט דיינע אויגן און דו ווערסט גרויס פון זיין גרויסקייט, רויק-אומרויק פון זיין ציטערן. שטראַלן שניידן און קאָטעווען די פאַלעס, און די פאַלעס וילן כאַפן אין דערטרינקען די שטראַלן... עס גייט אַ שפיל פון שווערדן-פעכטעריי און פון מעסער-שלייף.

אזויגערופענע „אלע" אין געצייטע פאלן, אין זעלטענע פאלן באוויזן זיך אוך פארשוינדן.

צוליב דער שיינער פריינטשאפט מוז מען זיך א ביסל אפ-רוקן, אוועקגיין אויף א טאג, אויף צווי, אויסלייזיקן זיך פון זיי, איינזאפן אין זיך א ביסל פרישקייט, מונטערקייט. אויב זיי האבן מיך אויף אן אמת ליב, וועלן זיי נאך מיר א ביסל בענקען, די פריינט מיינע. אויב איך בין פאר זיי א לאסט, וועל איך דאך פון א גוטע זאך, וען איך וועל זיי פון זיך אויף א טאג באפרייען...

זען אוך ליכטיקייט מאכן פול מיין צימער און מיין נשמה, נאר נישט צו די מענטשן רופט הייגט די זון... וען איך דער-מאן די מענטשן, ווערט מיר לאנגווייליק און איך באשליס זיך צו ראטעוון פון דער לאנגווייליקייט. עס פלאנטערן זיך שטראלן צווישן מיינע העגט און פיס און מיר דאכט זיך, אז צוזאמען מיט מיינע ליכטע בגדים טו איך זיך אן אין א ליכטן שטראלן-מאנטל . . .

איך פארלאז שנעל מיין האטעל. איך אייל זיך, קיינער זאל נישט באמערקן מיין אוועקגיין, פונקט ווי א גנב, וואס האט שוין באגנבעט, אדער קלויבט זיך צום גנבענען... איך לויף פון די טרעפ, איך לויף פארביי די ערשטע גאס...

נאר איך בין נישט קיין גנב.

איך אנטלויף פון מענטשן און נישט פון קיין שלעכטע מענטשן. צווישן זיי זענען מיינע פריינט פארן, נאר אין די דאזיקע זוניקע דרום-טעג זענען זיי מיר צו-נאענט געוואקסן און אין אזא נאענטקייט איז קיין נייקייט נישטא. מען דארף זיך ראטעוון פון זיי, מען מוז זיי ראטעוון פון זיך...

כאטש אויף צווי טעג, כאטש אויף א טאג. דערנאך וועל איך קומען און זיי וועלן מיט איבערראשונג פרעגן:

— וו ביסטו געווען? מיר האבן שוין געמיינט, אז דער ים האט דיך פארשלונגען...

ס'איז גוט, וען מען קען אנטלויפן פון שונאים, ס'איז

אין אוא רגע איז נישט ארויסצוגעמען די פייקע, אנפאקן זי מיט טיטון און רייכערן...

כאפ איך זיך, אז איך האב קיין שוועבעלע. איך קוק זיך ארום, פון א שטיין, פון א בוים וויל איך באקומען א ביסעלע פייער, פון די שטומע בערג, פון באשטראלטן ים...

א פונק פייער, א פיצעלע פייער... ראטעוועט! איך וויל רייכערן. איך דארף עס צו מיין געקומענער רויקייט, איך דארף עס צו פארשענערן די שיינע וועלט, וואס ליגט דא ארום מיר, איך דארף עס, וויל דאס איז מיין מענטשלעכע שוואכקייט...

רייכערן, מיט לייב און לעבן וויל איך רייכערן, און דא איז קיין פייער נישטא, נישטא...

לויפט פארביי אן אויטאמאביל איבערן שאסי, האסטיק מיט איין אטעם פליט ער פארביי. איך האב באמערקט עטלעכע מענער, אויפגעהויבן צו זיי די הענט, גערופן, געוואלט בעטן דא זיי א שוועבעלע...

נאר וויז בין איך געבליבן א רגע אין דורכגעגליטן שטויב און דער אויטאמאביל איז שוין נישט געווען... די פייקע שטעקט אין מיין מויל, ווי א טויטע, און דידאזיקע טויטקייט וויקט אויף מיין געמיט. דאבט זיך, אז די שיינע וועלט פארלעשט זיך. איך גיי איצט מיטן שאסי. פון אלע געדאנקען, פון אלע פארלאנגען איז איין פארלאנג פארבליבן: רייכערן...

פלוצלינג באמערק איך אויפן שאסי, לעבן דעם שאסי-שפיין א ברענענדיקן פאפיראס, אן עגיפטישן פאפיראס. ער רייכערט, ער ברענט. א דערפרייטער, בייג איך זיך ארא צו מיין גליקלעכער מציאה. איך פארריכער לאנגזאם מיין פייקע און זעץ זיך אוועק אויף א גרויסן שטיין א זארגלאזער. איך וואלף א בליק אויף אלץ ארום, איך באטראכט מיין וועלט און ים, בארג, שלאז און בוים... מיין וועלט און מיין רויקער בליק פאלט אויף דעם אלעם.

דעם פאפיראס האט אודאי אינער פון די פאסאשירן אין אויטאמאביל ארויסגעוואלפן. יענער האט נישט געוווסט, וואס פאר א גרויסע מצוה ער האט געטון... און א מענטש קומט צוגונץ. וועג

אוּן וִי קְלֵיין דוּ זָאלְסְט נִישְׁט זַיין — פַּאַראַן אַ רגע, וואַן דוּ בעמסט גלוֹיבן, אַז דער גאַנצער כּפעקטאַקל פון דער נאַטור איז צוגעגרייט געוואָרן אינגאַנצן פַּאַר דיינעטוועגן.

דוּ זעסט, אַז שוים האָט אויך אַ וועדט.

מיינע טרוים זענען לאַנגזאַמע אַזוי ווי פּיינע געדאַנקען, איך בין דאָ נישט געקומען נאָכזאָגן וועמען, איך וויל דאָ גאָר־נישט דערגרייכן, איך וויל בלוֹיז זעען... הינטער די שטעט, וווּ מיר לעבן אוּן פַּארבּרענגן אוּנזערע טעג, הינטער די שטעט, שמייען שטענדיק די אויסשטעלונגען פון דער נאַטור. אַזאַ באַרג אי אי־פּנטרי, אַזאַ ים, וויי דער שוואַרצער ים — דאָס זענען די עקספּאַנאַטן פון דער נאַטור, אַ שטאַרקע האַנט האָט אייגע־אַרדנט אַזאַ אויסשטעלונג... אוּן דאָס, וואָס איך בין דאָ דער אייני־ציקער באַזוכער —

איז דאָס מיין גליק אוּן מיין שטאָלץ...

זיין אַליין, הייסט שוין זיין אייגער אוּן דער „אייגער" זעט אוּן פילט.

שוין עטלעכע שעה, וויי איך קריך צוּוישן די פעלזן. אוּנ־שטער אַנדערע פון זיי באַהאַלט זיך דער ים אוּן אוּנטער אַנדערע פון זיי שפרינגט ער פלוצלינג ארויס. אַזאַ ליכטיקער, אַזאַ בא־זילבערטער, אַז די אויגן וועלן בלינד פון אים אויף אַ רגע אוּן דערנאָך עפנסטו זיי, די אויגן, אוּן זיי לאָכן פון איבערראַשונג, די ליפּן שמייכלען אוּן דיין קערפּער וואָלט זיך איצט אין אַזאַ מינוט וועלן אויפהייבן אוּן פליען, פליען...

שוין עטלעכע שעה, אוּן איצט ערשט דערמאָן איך יאָל־טע: דער טאָג האָט זיך שוין דאָרט אַנגעהויבן, דער עולם איז שוין אוודאי באַם ברעג, אַ סך באָדן זיך אוּן אַ סך ליגן אויף דעם זאַמד, פול מיט פוילקייט אוּן זאַרגלאָזיקייט, זיי וויצ־לען זיך אוודאי אוּן שפּאַסן אייגער פון צווייטן. דאָס איז אינטע־רעסאַנט, נאָר נעכטן אוּן אייערנעכטן האָב איך דאָס אַלץ שוין געהערט... איך בענק נישט נאָך זיי, וועז איך בין איצט אַליין מיט זיך. אַזוי נאָענט צו זיך, בענק איך נישט נאָך זיי, איך האָב עפעס צו טראַכטן אוּן איך האָב עפעס צו שווייגן.

א קיק געגעבן אוו מיט דער האַנט אָנגעווינען. איך זאָל שוין גיין...

גיין? וי אַזוי וועל איך גיין, אז איך האָב נישט קיין כּח א טריט צו שטעלן, אין דאָס ערקלער איך אים טאקע...

— איך בין הונגעריק איך בין א פּוסגייער, איך האָב ליב א סך צו שפּרייזן. איצט בין איך הונגעריק. איך וועל פאַלן פון הונגער...

די מאַטעריש מיידלעך לאַכן פון מיר, פון דעם שטויב, וואָס ליגט אויף מיינע בגדים, אויף מיין פּנים און דער פאַרוואַלטער ווערט וויכטער.

ער נעמט אַרויס מיט די הענט פון א פּאַס א הויפן מרויבן און וואַרפט עס איבער אין מיינע הענט...

א סך טרויבן, פרישע, יונגע, צייטיקע. אויף צווייגלעך האָבן זיי זיך געהאַלטן און שווער געמאַכט מיינע הענט. איך האָב זיך ארויסגעטראָגן פון זייער ווינגאַרטן, בין צוגעקומען צום ערשטן שטיין אויפן וועג און זיך אוועקגעזעצט עסן. איך האָב זיי געשלונגען, ווי א ווילדע הונגעריקע חיה, איך האָב זיי, דאכט זיך, געשלונגען צוזאַמען מיט די צווייגלעך און געקוקט מיט פרייד אַרום אויף דער טיערער ערד, וואָס גיט אַרויס אַזעלכע טיערע וויינטרויבן...

*

אין א טאָג שפּעטער, ווען איך בין שוין צוריקגעקומען צו די מענטשן, זענען מיר געפאָרן פאַרבייגען צוזאַמען א נאַכט אויף „אי-פּעטרי".

צווישן בריינטע קאַרעטעס, צו צווי געזונטע פערד איינגעשפּאַנט. אין די קאַרעטעס זיצן צו פּיר פערזאָן...

מען פאָרט לאַנגזאַם, וויל מען פאָרט בארג-אַרויף. דער וועג גייט דאָ אין משוגהדיקע זיגזאַגן. בא די זייטן: שטיינער, בוימער און טיפע טאָלן, איצט איז נאַכט, ווען די לבנה באַלייכט דאָ און דאָרט די קרומקייט פון די בערג און גרויאַמע פעלדן. שרעקט עס. די טאָלן זעט מען נישט צוליב דער פינצטערניש.

יענער דאָרט אין אויסאָמאַביל, וועָן ער וואָלט נישט געלעבט. וועָן ער וואָלט נישט געריכערס — וי וואָלט איך אויסגעוועָן? אין אַט אַזוי ווערט מען פּלוצלינג א מענשען-פריינט, צוליב איין פונק פייער, וויל דער פונק איז ביטיק געווען, וי דאָס לעבן.

וועָן עס איז שוין האַלבער טאָג געווען, האָב איך אָנגעהויבן פילן אַן אָפּגעשוואַכטקייט, די פיס האָבן זיך געמומען וויגן אין דער גאַנצער קערפער האָט פאַרלאַנגט עסן...

עסן, די ליפן בעטן זיך א טרונק, א ביס.

עסן, עסן, כּמעט פריילעך אין כּמעט טרויעריק פון אַזא געוונטן אָפּעטיט, פון אַזא שטאַרקן פאַרלאַנג צו קייען, שלינגן...

אין דאָ איז א וויסטעניש, קיין מענטש נישט, קיין בּנין האָב איך געמומען זיך אַרומקוקן, געזוכט א וינקל, א שפּיץ פון א הויז.

האָב איך זיך אָנגעשטויסן אויף א פּאַרקאַן אין נאָכן פּאַרקאַן האָבן זיך געוועָרן ענדלאָזע וויינגערטנער. איך האָב דערהערט זינגען...

בין איך אריבערגעשפרונגען אין געגאַנגען אַהין, פון וואָנען די קלאַנגען זענען געקומען...

א גרויסע מחנה טאַטעריש מיידלעך זענען געשטאַנען באַרוועסע אין געפּאַקט אין גרויסע פעסער וויינטרויבן.

באַרוועסע, ברוינע מיידלעך, נישט וויניקעץ צייטיק, ווי די וויינטרויבן...

מראָבע! איך באַגריף זיי אויף טאַטעריש.

זיי ענטפערן אין קוקן אויף מיר מיט פּאַרוונדערטע אויגן, טאָקע, וואָס טו איך דאָ? ...

איך וויז זיי אָן אויף די וויינטרויבן. איך בעט זיי, זיי זאָלן מיר געבן א ביסל טרויבן, זיי זאָלן מיר פאַרקויפן...

לויפט איינע פון זיי אַוועק אין ברענגט דעם פאַרוואַלטער.

איך האָב געהאַט פאַרקראַכן אין גוט פון פירשט דאַלגאָרוקאָוו אין דער פירשטלעכער פאַרוואַלטער האָט אויף מיר בייז

קאַלטער טוים דערמאַנט זיך און באַלד פאַרקירעמט זיך די ערשטע קאַרעטע אין הויכן קוומען וועג, די צווייטע קאַרעטע שלעפט זיך נאָך...

— וואָס שווייגט איר דאָרט?

— און סאַראָ שווייגט איר?

— מיר וויסן אַליין נישט. עס שווייגט זיך...

— דאָס איז די נאַכט, דער טויט...

— לאָמיר זינגען!

די לבנה האָט זיך ווידער באַהאַלטן הינטער די פעלזן און הינטער די ביימער, וועלכע שטייען אויף די פעלזן. צווי קאַרעטעס ציען זיך לאַנגזאַם באַרג-אַרויף און אַכט מענטשן פון די צווויי קאַרעטעס זינגען לידער, ערדישע לידער, געמישט פון קרעכץ און אומעטיקייט. א ווילן, א פאַרלאַנג דרייסט צו זיין פילט זיך אין די לידער. און די נאַכט, גרויס ווי די גאַנצע וועלט, ליגט אויף אַלץ און אויף אַלעמען...

איך וויס נישט באַרוהאָס, אין אזא רגע פאַלט מיר איין צו פרעגן בא זיך אַליין: וועמען האָב איך צום ערשטן מאָל די נאַכט דערזעען? און די נאַכט, וועמען האָט זי מיך צום ערשטן מאָל דערזעען? דאַכט זיך, אז דעמאָלט האָב איך עפעס געמוזט אונטערשרייבן אַן אָפמאַך מיט דער נאַכט: איך מוז זיך טיילן מיט איר.

מיט שוויגענדיש זיך טיילן.

אַן אייניק הויז שטייט אויף דעם פאָדערשטן פלאַך פון באַרג. איצט איז עס אינגאַנצן באַלויכטן מיט לבנה-ליכט. פינצטערע פענצטער, צוגעמאַכטע טירן...

דער טאָטעריישער באַלעגאַלע קריכט אַראָפ פון זיין פלאַץ, ער קלאַפּט, ער פויקט אין איינעם פון די פענצטער:

— קאַאיר! מעראָבע! זיי בעגריסט! שטיי-אויף! איך האָב דיר געבראַכט געסט, פון סימאיז. גוטע געסט, טייערע געסט...

עס צינדן זיך אַן ליכט. די פענצטער ווערן באַלויכטן אין

נאָר אַלע וויסן, אַז זיי געפינען זיך דאָ. אויף רעכטס און אויף לינקס הענגען טיפע אָפגרונטן און וויל מען זעט זיי נישט, שרעקן זיי נאָך איצט מער, ווי באַטאָג. די, וואָס זיצן דאָ אין די קאַרעטעס, זענען מונטערע, יונגע מענטשן. זיי האָבן אונטערגענומען א נאכט-רייזע אויף אי-פּעטרי, אויף דעם הויכן בארג. זיי פאָרן פון סימעאיז, פון א ריכן פענסיאָנאַט, וווּ א מחנה באַדינער האָבן געזאָרגט פאר זיי. אין פענסיאָנאַט שלאָפט מען שוין איצט, נאָר די אכט פערזאָן פון די צוויי קאַרעטעס האָבן זיך אָפגעריסן פון אלעמען און אויפק זענען זיי פאַרבּרענגען א נאכט צווישן די ווילדע פעלזן...

אין א קאַרעטע זיצט מען זיך. מען דערציילט אַנעקדאָטן מען זינגט, מען לאכט. נאָר פלוצלינג פאַסירט עס, פון צייט-צו-צייט טרעפט עס: אוז ביידע קאַרעטעס רייסן זיך איבער די גע-שפרעכן, דאָס לאכן שטאַרבט אָפּ, די לידער ווערן שטום און אכט מענטשן פאַרטאכטן זיך...

וועגן וואָס? וועגן וועמען?

מען הערט בלויז, ווי די פערד האקן דעם שטיינערנעם וועג מיט זייערע פיס. מען הערט בלויז דאָס שוייגן פון דער נאכט, וועלכעס לעבט אין די בערג מיט דעם גאנצן רחבות פון נאכט-לעבן. ווייט ווייט אין די בערג צעאָמערט זיך א פויגל מיט א „הו-הו". א מאָדנער געשריי. די מענטשן וויסן גאָרנישט פון אזא קלאָנג. אין די פיינסטע סימפאָניע, אין די טיפסטע מעלאָ-דיעס פון אונזער מוזיק, אין אונזער שרעק און פרייד, אין אונזער צער און זיג, אפילו אין אונזער טויט איז אזא קלאָנג נישט פאַראַן... שטום ווערן די מענטשן, וועלכע פאָרן זיך ווילן, א שטיק נאכט האָט זיך צוגעריכט צו זייערע נשמות, עפעס א נישט-זעעוו-דיקע האָט אַרויסגענומען פון זייערע הערצער די אלע ערי-נערונגען זייערע. אָפּגעטעמפּט האָט ווער זייערע לידער, איבער-געהאקט, איבערגעריסן עטלעכע רגעס, די בשר ודמס מיט דער אייביקייט פון די שטיינערנע בערג פאַראייניקט... דורך די ביימער שווימט אַרויס דאָס בלאָסע פנים פון דער לבנה און באַדעקט א שטיק נאכט-וועלט מיט וויסן לייוונט. אין אויגנבליק. דער

און קאַאיר, דער מאַגערער טאַטער, ער קריכט איצט אַרום אין זיין הויז, ער גרייט-צו שפּייז פאַר די געסט. דערדאַזיקער מאַן לעבט דאָ אויפן באַרג אַזוי יאָרן. ער וואַרט וואָכן, ביז ער דערוואַרט זיך אויף אַזאַ חברה. דעמאָלט נעמט ער פריזן, אַזעלכע וויי אים גלוסט זיך נאָר. ער האָט שוין זיין פּאַרנטפערונג:

— אונטן קאָסט אַלץ ביליקער, סאָ וואָר הייסט אייך קריכן אויפן באַרג?

אָט קומט ער אַרויס צו די געסט, וועלכע האָבן זיך אויפגעזעצט אויף די שטיינער דאָ אַרום:

— פּלייש וילט איר אויך?

— יאָ, קאַאיר! פּלייש, אחדאי פּלייש, שאַשליק...

— וועט מען מוזן שעכטן א שעפּס...

אינמיטן נאַכט, אין דער געלייטערטער באַרג-שטילקייט פּאַלט עס אַזא תּלין-וואַרט:

— שעכטן א שעפּס...

די נאַכט אליין באַדאַרף עס אוודאי נישט...

קאַאיר מיט זיינס א געהילף און די צוויי בּאַלעגאָלעס לאָזן זיך אַוועק אין דער פינצטער. דאָרט, הינטער די שטיינער, שטייט איצט אייגנטומלעך א סטאָדע שעפּסן. איין שעפּס וואַרעמט זיך לעבן א צווייטן. שווייגעדיקע, אַזוי ווי די שטיינער, אַזוי ווי די שטערן, וואָס איבער זיי. קריכט אַריין צווישן זיי דער מענטש און שלעפּט אַרויס איינס...

א שעפּסעלע...

א קרבן פאַר די מענטשן, וועלכע זענען אַהער פון אונטן געקומען, וויל זייער וועלט דאָרט אונטן איז לאַנגווייליק און איינסאַניק...

אויפגעוועקט עס פון שלאָף, אַן אומשולדיקס, א שווייגעדיקס...

וויל קאַאיר האָט געטט און די געסט וילן שאַשליק...

עס וויל נישט גיין, יאָגט מען עס אונטער...

און אין א קורצער צייט וואַלגערט זיך באַם פּאַרקאַן א

צו די קאַרעטעס קומט ארויס א הויכער סאַטער, א דאַרער מיט א קליין וויס היטעלע אויפן שפּיץ קאָפּ...

— מערשבע! א שאָד, מיינע טייערע, וואָס איר זענט אזוי אומגעריכט געקומען. איך האָב גאָרנישט אָנגענגריייט...

— אָבער מיר זענען הונגעריק, מיר שטאַרבן עסן...

— ברויט אפשר, שוואַרץ ברויט האָב איך. שוין א סך טעג נישט געזען אין טאָל. גאָרנישט איינגעקויפט...

איינער פון די, וואָס זיצן אין די קאַרעטעס, רופט אים צו נענטער דעם קאַירן...

— דערקענסט מיך נישט, קאַיר?

— ניין, בּאַרין!... ס'איז איצט נאָכט און באַטאָג זעט מען דאָך אויך אזוי זעלטן א מענטש...

— דערקענסט מיך נישט?

— ניין, בּאַרין!

— און דאָס דערקענסטו?

ער באַוויזט אים א גרויסע רוסישע אסיגנאַציע און דער קאַיר שטרעקט אויס די האַנט און צעקנייטשט דאָס פּאַפּירל...

— איך וועל א זוך טון. אפשר וועט זיך עפּעס געפינען בּא מיר. שוין אזוי לאַנג נישט געזען אין טאָל, גאָרנישט אייגעקויפט...

מען קריכט ארויס פון די קאַרעטעס. מענטשן האָבן זיך אויפגעהויבן פון טאָל. דאָכט זיך, אז דער הימל מיט די שטערן זענען נענטער געוואָרן. א דורכזיכטיקע שטילקייט, א גרויסע פריי נאַכט-וועלט שטייט און פּוסטעווועט. און ווער וויסט? אפשר האָט דיאַזיקע ליידיקייט א גרויסע נשמה, וואָס דער מענטש וועט זי קיינמאָל נישט באַגרייפן.

א גרופּע מענטשן זענען דאָ ארויף אויפן בּאַרג, יונגע מענער און יונגע פרויען. אן איינדרוק מאַכט עס, אז זיי זענען דאָ געקומען וועמען זוכן, געקומען עפּעס געפינען, אזוינס. וואָס אין טאָל איז דאָס נישט פּאַראַן, אוין איצט זענען זיי אָלע האַלבשוויגעדיק; די וועלטער זענען אָן לעבן, די ויצן זענען קיין ויצן נישט...

— ס'וואָלט געווען אַ שיינער טויט...

— טאָקע, חברה, לאָמיר...

דער קאָאיר, דער טאַטער שמייכלט: ווי נאָר זיי טרינקען אויס זיין מושקאָט, הייבן זיי אָן רעדן וועגן שפרינגען פון אי־פעטרי. אָבער די שיכורע זענען אַזויווי די ניכטערע: פון אַרג שפרינגען זיי נישט.

ער דערלאַנגט פרישע פלעשער און אַכט מענטשן רעדן זייערע נאַרישקייטן פון טאָל, וועלכע דאָס וינטל פון באַרג ווייל זיי אָפילו נישט אויפכאַפן...

— סאַשאַ, איך האָב דיך ליב...

— כ'האָב דיך ליב...

— ליב, ליב...

— ליב...

א גרויסער לאָמפּ ברענט אויף א טיש, וואָס איז באַשטעלט מיט ליידיקע פלעשער און נישט אויסגעטרונקענע גלעזער, עם וואַלגערן זיך איבערגעקערטע טעלער...

קאָאיר שרייבט מיט קרייד אויפן טיש און חשבונט, חשבונט...

די צוויי באַלעגאָלעס ליגן אין זייערע קאַרעטעס און כראַפּען, פון מושקאָט פון שטאַרקן האָט מען זיי אויך געגעבן צו פּאַרוכן...

די גרויסע וועלט, אָנגעטון אין איר נאַכט־מאַנטל, שפרייזט אַליין אויף די בערג און די לבנה לאָזט פון איר דאָס אויג נישט אַראָפּ...

וווּ זענען די פיר פּאַרלעך, די אַכט פּאַרשוין, וועלכע האָבן זיך פון טאָל הינט אויפגעהויבן?

זיי האָבן זיך ווי קלייניע מילבן באַהאַלטן

זיי זענען אויפן שפּיץ פון באַרג ארויף. וואָס האָבן זיי דאָ געזוכט און וואָס האָבן זיי דאָ געפונען? זיך אַליין האָבן זיי דאָ געפונען, זיי האָבן זיך אַרומגענומען און אין די פעלזן באַהאַלטן...

— כ'האָב דיך ליב, סאַשא!

פּייכט פּעלעכל און די לבנה שפּיגלט זיך אין אַ שטראָמעלע שפּאָסן-בלוט...

עס ברענט אַ פּייער, אַ שייטער ברענט און קאָאיר מיט זיין באַדינער שטייען מיט לאַנגע דראָטן און זיי בראָטן דעם שאָשליק.

דאָס פּייער, דער ריח פון געבראָטענעם דערמונטערט די מענטשן. קאָאיר לויפט דאָ און לויפט דאָרט. ער אַרבעט. ער גרייט צו. פּרייער האָט ער געזאָגט, אז ער האָט גאָרנישט. איצט שטייט דאָ א טיש אונטערן פּרייען הימל און אויפן טיש אַלערלי פישן: קעפּאַל און סקומבריס. פּאָרשידענע קאָסערונן, פּלעשלעך מיט קאָניאַק... אָט ווערט ער פּאָרשווונדן, קאָאיר, אויף א סך מינוטן ווערט ער פאָרשווונדן. דערנאָך קומט ער מיט א סך פּלע-שער. ער האַלט עס ערגעץ דעם ווייט אין זיינס א באַהעלטענים...

ער צעשטעלט די פּלעשער אויפן טיש, דערבּיי דערציילט ער דעם יחוס פון יעדער פּלאַש:

— די פּלאַש האָט פּומציק, א ירושה פון מיין זיידן.

— די פּלאַש האָט דרייסיק יאָר, א ירושה פון מיין טאַטן...

— טרינקט נישט קיין סך דעם מושקאט, מען בלייבט אַן א קאַפּ.

ער האָט דערפילט, אז דאָס זענען גוטע גסטן, אז מען ווערט אים באַצאָלן ווייניל ער ווערט אַרויסזינגען, און ער טאָנצט פאָר זיי מיט דער גרעסטער הכנעה.

עס איז אַוועק א סעודה. דען נישט דער ווייַן, וואָלטן מענטשן בלויז געגעסן, זיי וואָלטן אַנגעפאַקט דעם מאָגן אין דערנאָך, שוין אַלע זאַטע, געגענעצט, נאָר דער ווייַן, דער אַלטער מושקאט האָט די מילער אויפגעריסן און די נשמות אויפגעעפנט.

פּרויען מיט מענער, יונגע... זיי האָבן זיך איצט דערקענט בּאַ דעם פערטן, בּא דעם פינפטן גלאָז ווייַן...

— איך האָב דיך ליב, טאשא!

— לאָמיר זיך אַלע ארומנעמען און אַראָפּשפּרינגען פון אַי-פּעטרי.

איין וואָרט

סאָראָן שטיקלעך פאפיר, וואָס וואלגערן זיך בא דיר אין די שופלאָדן, פאפירלעך, פון וועלכע די קאָנסט נישט פטור ווערן און דו מילסט פון זיי נישט פטור ווערן...

יעדעס יאָר, יעדעס האלבע יאָר מאך איך אליין בא זיך אז רעוויזיע. פאפיר סארנעמט פלאץ און מען טאָר זיך נישט לאָזן סארפלייצן פון אזא איבעריקן באלאסט. צעריים איך בריוו, נאריש און קלוגע, געשעפטלעכע און פריינטשאפט-בריוו. איך צעריים כמעט אלץ, וואָס עס זאמלט זיך אָן סאָר דער צייט, נאָר מיט אמאָל שטעלט זיך אָפ די האנט; עס רייסט זיך נישט.

עפעס א פאפירל, וואָס רעדט צו דיר אין בעט זיך: צעריים מיך נישט, לאָז מיך בלייבן בא דיר. איך בין ווערטלאָז סאָר דער גאנצער וועלט, נאָר נישט פאָר דיר, ווייל דו ביסט סארבונדן מיט מיר.

שטעל איך אָפ די עגזעקוציע איבער די נוצלאָזע פאפירן און איך לייגן-איבער דעם אינהאלט פון אזא בריוול...

און איך סארשאכט זיך...

עס שוועבן ארויס בילדער, געשטאלטן פון נעכטן. עס לעבט זיך עפעס איבער. איך רייס זיך אָפ פונם היינט, דער היינט איז דאָך שטענדיק שוואר. איך געפין זיך אין דער פאָרגאנגענהייט...

ווער עס קאָן פילן, דער וועט מיך פאָרשטיין, וואָס א שפיקל אלט פאפיר קאָן אמאָל געבן. דאָ רעדט זיך וועגן א דעפעשע. א רוסישן בלאנק, אויף וועלכן ס'איז אָנגעשריבן מיט רוסישע ווערטער מיין אָדרעס און איין וואָרט דערצו

— ליב, ליב...

וועמען גייט עס אָן, וואָס צוויי פּינטעלעך לעבן האָבן זיך ליב. די נאַכט איז גרויס, די נאַכט קאָן שווייגן...

קאָאיר מיט זיין קרייד אין דער האַנט איז איינגעשלאָפן, אָנגעשפּאַרט זיך אויפן טיש אין איינגעשלאָפן...

די לבנה איז איבערן גאַנצן בּאַרג. דאַכט זיך, אז א זיפּץ שוועבט דאָ...

א שפּעלע האָט מען דאָ נישט לאַנג געשאַכטן — די לבנה שטראָלט זיך אין א שטראָמעלע בלוט, וואָס די הארטע בּאַרג-ערד האָט נאָכגישט באַוויין אויפצוואָפן...

גאַרישקייט אויסגעפאַלאָפּלט. איך האָב שוין צום 5 גענליבט און דאָס האָט מיך אינספּירירט צו אָפּנהאַרציקייט.

און א סך פון דעם, וואָס איך האָב פאַר די פּרעמדע גע־רעדט, וואָלט איך איצט ווען צוריקגאַפּן... נאָר וואָלט ווען זיין א ביסל מיט זיך, זיין אַליין.

נישט אַלע מאָל גלינגט עס, טראַכטן און טון. דע־מאָלט — יאָ.

געזיגט איבער זיך אַליין, אָפּגערעגנעט זיך פון טומל אין פון די אַלע, וואָס ברענגען דעם טומל.

איך בין אוועק פון יאַלטע, נישט וויט פון יאַלטע, סך־הכל צען וויאָרסט. אָבער געדאַכט האָט זיך מיר דעמאָלט, אז איך בין אַרײַנגעפאַלן אין אַן אַנדערער וועלט. איך בין אוועק אין דאָרף קאָראַזין. א טאַטעריש דאָרף. דאָס דאָרף וואָס דעמאָלט געהערט אין די ווין־געגנער און אויף די טאַבאַק פּלאַנטאַציעס. באַטאַג האָט אַזא קאָראַזין אויפגעזעהן, וויי אַן אכטדיק בית־עולם. אַלט און יונג — אַלע אין פעלד, די פּיצלעך קינדער מיטגענומען — אַלץ אין פעלד.

בלויז די קעץ האָבן זיך מיט הנאה געוואַרעמט אויף די שוועלן פון די שטיינערנע וויס־גענאַלכטע הייזער... און איך אי־נער אַליין שפּריז איבער דער גאַס, דער אייבציקער פון קאָראַזין, און איך שרייג צווישן די שטומע הייזער.

וואָס מיר דאָרט יאַלטע! איך וויל זיך אַליין זען א ביסל, רעדן מיט זיך, טראַכטן פון זיך, מיט א סך פרעמדע האָב איך זיך דאָך פריער מער אינטערעסירט. וויי מיט זיך אַליין. עס שאַדט נישט צו זיין א ביסלע עגאָיסטיש, ס׳איז א סך בעסער ווי זיך צו סאָרגען אינגאַנצן...

מיט זיך אַליין.

אין סדר און וואָכן קלויבן זיך אַן א סך ענינים אין דער אייגענער נשמה־קאַנצעלאַריע. מען דאַרף און מען מוז עס ברע־נען אין אָרדנונג און טאָקע זיך אַליין א ביסל משפּטן און וו מען טוט, זיך אַליין סאָרמשפּטן און וו מען קאָן, זיך אַליין באַפרייען.

„כ'בענק". טאַסקויו...

די דעפּעשע איז צו מיר געשיקט געוואָרן פון מיינער אַ באַקאַנטער. ס'איז צו מיר געשיקט געוואָרן אין קרימער דאַרף. דעמאָלט האָט דאָס אייַנע וואָרט מיך צעטרייסלט אין אָנגעצונדן אין מיר אַ בענקשאַפט, וועלכע האָט מיך שיער נישט משוגע געמאַכט.

דאָס וואָרט האָט מיר טייער געמאַכט אַ מענטש. צו וועלכן איך בין פריער גלייכגילטיק געווען, אומרויק געמאַכט און ליבע אָנגעצונדן...

היינט בין איך מאָדנע רויק, ווען איך האָלט די טייערע דעפּעשע אין האַנט. דאָס וואָרט מעקט זיך אַפּ און אויף דעם אָרט וואַקסט אויס פאַר די אויגן קרים מיט אַ סך זון, ים, בארג און איך אַליין מיט פופצן יאָר יינגער...

יאָטע. נאָך האָלבן זומער. איך בין מיד געוואָרן פון דער הייסער, כמעט טראָפּישער זון און איך בין מיד פון מענטשן, פון פאַרווייַלונגען, איך בין אריינגעשלעפּט געוואָרן אָן מיין ווילן אין פריילעכן קאָראַהאָד, געמוזט טאַנצן און מיטטאַנצן, געמוזט שטענדיק זיין אין דער שטימונג פון די אַלע, וועלכע האָבן דעם קאָראַהאָד געבילדעט. איך — מיט אַ ביסעלע פּאָרטראָכטקייט. מיט אַ שטענדיקן ווילן זיך אַ ביסעלע אויסצושוייגן און דאָ כסדר, כסדר — טאַנץ, טרינק! הער אויס יענעמס וויצן און וויצל זיך אַליין. שפּאַס, לאָך, איבערראַש מיט עפּעס דעם צווייטן, זיי נישט לאַנגוויליק, זיי נישט באָלאָדן מיט עפּעם אַנדערש אין די טעג, ווען דו שפּרייזט צווישן די רויזן, ווען עס ברענט די זון און בלענדט מיט ליכטיקייט.

אַבער אייגנאַל און נאָכאָמאַל: אין מיטן פאַרברענעניש רייסן זיך אַפּ די אויגן און צוזאַמען מיט די אויגן אַ שטיק נשמה: דאָרט ווייט, איבער ים. ווייט פאַרגייט די זון אין פייער און עס דאַכט זיך מיר, אַז זי פאַרגייט אין צאָרן און עס דאַכט זיך מיר, אַז זי זעט בלויז מיך און איך איינער זע איר פלאַם; עס דאַכט זיך, אַז די מענטשן האָבן מיך באַגנבעט, זיי האָבן מיין שווייגן צוגענומען. איך האָב זיך שוין צופיל געויצלט און אַ סך

און מער הייסלעכע, מער באזוכטע, נאָר איך האָב זיך אויסגע־
קליבן מיין וועג און אפשר טאקע דערפאר, ווייל קיינער איז אויף
אים נישט געצאנגען. איך האָב דאָרט ליב געהאט די ריזיקע
שטיינער, אן אייגנאמען מאנדלבוים, וואָס האָט זיך געריסן צום
הימל מיט זיינע סקאלעטן־ארעמס, די זוי האָט אלע בלעטער אויף
אים פארברענט...

איך האָב ליב געהאט מיין וועג

און איינמאל דערזע איך, עס נייט מיר וועג אנטקעגן אזוי
פרעמד וועג. א פרוי... איך האָב נאָך נישט געווסט וער, וואָס. איך
האָב בלויז א סילועט געזעען, נאָר דעם סילועט בין איך שוין
א שטוב געוואָרן. וויי דערהעבט זי זיך צו קוקן אויף מיין וועג,
מיט וועלכע רעכט האָט זי געקוקט אויף מיין ים?

און וען זי איז צוגעקומען נענטער —

איינע פון מיינע יאָלטער באקאנטע. דאכט זיך, אז זי האָט
דאָרט מיט מיר גערעדט וועגן ליבע און איך האָב נישט ליב די,
וועלכע רעדן וועגן ליבע. וואָס טוט זי דאָ? וועמעז זוכט
זי דאָ?

— פרייליך! אויף דעם וועג בין איך געווינט אליין צו
שפּאַזיר.

— ס'איז אייער אייגנטום?

— מיין אייגנטום איז מיין וויליז. איך האָב געוואָלט זיין
אליין.

— אין יאָלטע לאכט מען אייך...

און זי האָט אליין געמוסען לאכן און אין איר לאכן איז
געווען שפּילעריקייט, ריין, פארגעסרונג און פלינקייט. איך וויס
נישט פון וועלכע סיבות מיין אומהן האָט זיך צו איר געוויבט.
זי איז געווען יונג, פיין, שלאנק, זי איז געווען דרייסט —
אנדערש וואָלט זי זיך דאָ אין קאָרעאיז אויף מיין וועג נישט
באוויזן... נאָר איך האָב איר דרייסקייט צעקלאפט מיט עטלעכע
הארבע ווערטער. א, איך בין געווען אומגערעכט, מען טאָר זיך
מיט פרויען אזוי נישט פארהאלטן. נאָר עס וויזט אויס, אז איך
בין צופעליק געווען אין די בערג, געשפּרייזט צחוישן די גראניט־

שטענדיק, ווען אך בין צו לאנג מיט מענטשן, ווער איך צימיל באלאדן מיט איבערלעבונגען, איך נעם עס צו שטארק די באגעגנישן מיט מענטשן...

אויך דעמאלט בין איך אומעק זיך אפרופן.

קארעאיז ליגט צווישן בערג, בלויז פון איין זייט איז דער באדן פון דארף פלאכער, פון יענעם פלאץ פירט דער וועג בארג-ארא צום ים. פון דארף גופא זעט מען א גאנצן טאג דעם שוים-שפיגל פון דער וואסער-וועלט. מען זעט, ווי די זון באשטראלט עס אין וואס דו ווילסט קאנסטו טראכטן דעמאלט...

איך בלעג טראכטן, אז דאס איז זילבער, וואס די זון האט צעשמאלצן אין איצט שפאנט עס פון יעדן וינט אין וינטל, וואס באדירט עס. פון דארף פלעג איך מאכן אויספלוגן אין די בערג. דאס איז גאר א באזונדערע הנאה — שפרייזן אייגער אליין. גאנצע טעג אליין. כאפסט עפעס ארויס א געדאנק פון געדעכטניש אין דו גייסט אין שראגסט עס אין די בערג. א גדאנק, א געפיל, א פלאן, ווי די וועלט איבערצוזיצן אין דו שראגסט עס אין די בערג.

אמרשפטסט די וועלט סאר איר ביוקיט אין דו שראגסט דעם משפט אין די בערג, ביסט אלעמען מוחל און דו טראגסט דיין אונטערשניקייט אין די בערג. שטיל און מכטיק. שטיין די רוקנס פון די פעלזן. אזעלכע גרויסע, אזעלכע וירדיקע און אונטן הויכע ביז זינלאזיקייט דאס קלייניטשיקע יאלטעשקע. איך האב אליין אויסגעפונען א סך דורכגענג אין די בערג און איך האב אלץ געזוכט נייע. איך פלעג אויך יעדן מאל גיין צום ים. מען האט זיך געמוזט ארויפלאזן פיר קילאמעטער, מיט גע-קרומטע שפענן, ביז מען איז צוגעקומען צום בערג...

און איך פלעג נישט דורכלאזן. ס'איז עפעס געהאן בא מיר אזוי ווי א חוב: גיין צום ים. און וען איך פלעג צוקומען צום וואסער, פלעגט שטענדיק דער אטם מארכאפן, פונקט ווי דאס הארץ רייסט זיך ארויס און אנטלויפט אין דער וויטקייט, בלויז דער גוף בלייבט.

עס זענען פון קארעאיז געווען נאך עטלעכע וועגן צום ים

איצט טאָפלט דערפילט. זי איז איצט אויסגעוואקסן אין מיינע אויגן שענער, יינגער, אויפריכטיקער און איך האָב זיך זינדיק דערפילט. די דעפעשע, דאָס אייניציקע וואָרט, וואָס די דראָטן האָבן געברענגט צו מיר, האָט מיך אויפגעטרייסלט, עס האָט מיך פארבונדן מיט דער וועלט, מיט דעם מענטש און מיט דעם מענטשן איבערלעבונגען.

און איצט ערשט, אין דער רגע האָב איך זיך פארליבט אין איר, פארליבט זיך און געגומען ליידן און דאָס ליידיקע קאָרעאיז האָט מיך געגומען שרעקן טאקע ווי א בית־עולם.

איך בין אומעטיק צוריק קיין יאלטע און דאָרט האָט מען מיר דערציילט, אז לידא — אזוי האָט זי געהייסן די, וועלכע האָט צו מיר די דעפעשע געשיקט — אז לידא איז דעם לעצטן טאָג געוען אומרויק בײַ פארצווייפלונג, פונקט ווי זי וואָלט אלץ פארלוירן.

איך בין וויידער אריין אין פרעמדן קאראקאָד. איך האָב זיך פארטומלט מיט מענטשן, נאָר עס איז בא מיר געבליבן אן אייגדרוק, אז אין יענעם פארנאכט, וען איך האָב איר מיין וועג דאָס מיידל באגעגנט, וען איך האָב זי מיט שטעכפערטער אפגעשטויסן, האָב איך מיין גליק אפגעשטויסן...

און די דעפעשע, דאָס שטיקל פאפיר וואָלגערט זיך בא מיר אין שופלאָד, איך האָב שוין א סך טייע בריוו צעריסן, א סך בילדער פארברענט — אָבער די דעפעשע פון סופצן יאָר צוריק... די האָנט הייבט זיך נישט.

פּעלזן און געוואָלט נאָכטון אַזא גראָניט... עס האָט זיך מיר איינגעגעבן אויף א קורצער צייט.

דאָס פּריילין האָט עפּעס געריעדט וועגן מאָסקוע. זי וויל אהין נישט פּאָרן. זי האָט דאָרט פּאָר וועמען פּליכטן, אָבער נישט געפּילן, און אויב איך וועל אזוי בלייבן בא מיין עקשנות, דעמאָלט פּאָרט זי נאָר היינט אָפּ קיין מאָסקוע, וואָס פּאָר איר איז דאָס אלץ אייגנס, וי איר אייגענע לויה...

וואָס וויל זי פון מיר? און צוואָס איז זי זיך דא מתודה פּאָר מיר? פּראָזן, פּראָזן, זאָל זי שוין אהעקגיין!

אוועקגענגען, און עס האָט בא מיר א נאכט געדויערט, ביז איך האָב מיין גלייגעוויכט צוריקגעשטעלט. מאָרגן איז אויך א טאָג, נאָר אויף מאָרגן איז צוגעפּאָרן צו מיין טאָטעריש הייזל א מאן אויף א ראָוער. דאָס איז געווען א שליח פון יאָלטער פּאָסט.

א דעפּעש פּאָר מיר.

א דעפּעש... פון וועמען?

איין וואָרט האָב איך איבערגעלייענט:

„כ'בענק".

נישט מער. „כ'בענק". זי האָט וואָרט געהאַלטן, זי איז קיין מאָסקוע אוועקגעפּאָרן, דאָס מיידל, און צו מיר האָט זי פון וועג א דעפּעש געשיקט... איז וואָס?

די ערשטע רגע האָב איך דאָס נישט געפּילט, וויס איך וואָס? קאָפּעטערייע, שפּיל... וועמען גייט עס אָן? איך האָב זיך געקליבן וויידער צום ים, נאָר די פּיס האָבן זיך נישט געריכט. איך האָב געוואָלט פון עפּעס טראָכטן, טראָכטן מיינע רויקע טראָכטענישן, נאָר עס טראָכט זיך נישט... פּאָר די אויגן שוועבט א פּנים מיט א פּאָר טרייע אויגן, וועלכע אין האָב נעכטן באָגעגנט.

און אין די אויערן קלינגט א וואָרט:

„כ'בענק".

א מענטש בענקט, א פּרוי בענקט נאָך מיר.

דאָס, וואָס איך האָב נעכטן נישט דערפּילט, האָב איך

וואָלן זיי זיין קוילנגרעפֿערינס, מאשיניסטנס, אדוואָקאטן, לופּט-פּליער, פֿראָקורענטנס, אַנגעשטעלטע אין בענק... וואָס דאַרף עס מיך פּאַרדריסן?

דעמאָלט...

איך בין געווען איר קעגנער. איך האָב אָפּגעירט מיט מיינע אייגענע, און מיט פֿרעמדע, אויסגעליענע ארגומענטן. איך האָב זיך געבייזערט און פֿאר קיין פּאָל נישט געוואָלט דערלאַנגן, אז די פֿרוי, די שיינע, די צאַרטע, דער ליבלינג, די בלום, דער שטראָל, דער זילבערנער קוואָל... איך האָב נישט געוואָלט, אז די פֿרוי זאָל וועלן פֿריי:

עס מוזן זיין קאָנטראַסטן, הימל און ערד, פֿייער און וואַסער, טאָג און נאַכט, מאן און ווייב — און דעמאָלט איז דאָס לעבן אינטערעסאַנט...

— אָבער איך קאָן ארבעטן און בליבן די זעלבע פֿרוי...

— ניין! דו ווערסט נעמען ארבעטן, ווערסט מוזן ווייניקער קוקן אויף זיך, און אז דו ווערסט ווייניקער קוקן אויף זיך, ווערסט פּאַרלירן א טייל פון דיין שיינקייט, פון דיין ריין...

— איך ווייל זיין ערנסט און נישט לייכטזיניק...

— און מענער האָבן ליב אייער לייכטזיניק...

— פֿאַרוואָס?

— ווייל זיי זענען אַליין ערנסט, זיי מוזן זיין ערנסט, ווייל פּאַרן מאן איז דאָס לעבן א קאַמף...

— וועלן מיר גיין צוזאַמען קעמפן...

וען זי פלעגט אָנהייבן רעדן וועגן „גיין צוזאַמען", וועגן „קעמפן", פלעג איך לאָכן אויפן קול. איך פלעג אויסלאַכן אַזעלכע פרויען, און רעפּעקע צאָזמער האָט געהאַט פֿאר מיר א שטאַרקן ענטפער:

— אַזיאַט מיט אַזיאַטישע באַגריפן.

— אַזיע? אמת, מיר געפֿעלט אַזיע און איך פלעג זי לאָזן שילדערן אַזיע, ווי א „שעכערעזאדע" — אַזיע מיט דעם קולט פון דער פּאַרשקלאַפּטער, אָבער הייס-געליבטער פרוי, די באַ-יאַדערין, די „טאַמבורין-טענצערין"...

די באַפרייטע פרוי

מיט רעבעקאַ צאַזמער האָב איך זיך אַ לאַנגע צייט נישט באַגעגנט און אַ מאָל, מיט יאָרן צוריק, איז בײַ אונז געווען אַ בריוסע פריינטשאַפט. איך געדענק נאָך דעם בלויען שמייכל פון דעם אַכצן-יעריקן מיידל, איך געדענק יענע צייט, ווען זי האָט געהערשט איבער אַ גאַנצער כאַליאַסטרע יתגדאַרג און, ווי אַלע צערטלעכע הערשערינס מיט אַלע זייערע קאַפריזן, איז זי דאָך געווען גוטמוטיק צו יעדן איינעם פון אירע ריטערס. ווי פריינטלעך, ווי פאַרליבט זי פלעגט צו יעדן שמייכלען און יעדער איינער פון אונז האָט אין זיין נאַרישקייט געגלויבט, אַז רעבעקאַ איז אין אים פאַרליבט.

מיר זענען געווען פריינט.

איך האָב זי ליב געהאַט... און זי?

איך האָב קיינמאָל נישט געוואָלט ריזיקירן מיט אָפענע קאָרטן, איך האָב פאַרשוויגן און געוואַרט אויף אַ נס, זי זאָל זיך אויסרעדן. עס קען זיין, אַז זי האָט זיך אויך באַהאַלטן און צו-ליב אונזער ביידנס נישט-דיייטשקייט זענען מיר זיך צעגאַנגען...

און נאָך אַ סיבה איז געווען, וואָס האָט מיך געצוואונגען צו פאַרלאָזן אַ גוטן פריינט, אַ יונגע פריינדין, צו וועלכער איך בין געווען גלייכגילטיק:

רעבעקאַ צאַזמער האָט פלוצלינג נעמען רעדן וועגן זעלבשטענדיקייט, וועגן איר פערזענלעכער זעלבשטענדיקייט און וועגן דער זעלבשטענדיקייט פון אַלע פרויען...

איך געדענק נישט, איך וויס נישט... וואָס איז עס מיך אָנגעאָנגען? זאָלן די פרויען זיין באַפרייט און זעלבשטענדיק,

זי האָם שוין נישט געוויצט אַזוי, אָבער שיין איז זי נאָך געווען אין פֿלעגעט ביז גאָר. אָבער איז געווען אין אָרדנונג, נאָר וי זי פֿלעגט נעמען רעדן וועגן איר לערנען, וועגן זעלבשטענדיקייט פון דער פרוי, פֿלעגט זי אין מיינע אויגן א סך פּאָרלירן. זי איז אַזוי אייגנעשפּאָרט געוואָרן, אַגגעשטאָפּט א קאָפּ מיט פּראָזן פון א סופּראָשיסטקע, אז איך בין געווען איבערצייגט, אז הייגט-מאָרגן וועל איך זי באַגעגענען אויף א צוזאַמענפּאָר פון גלייכבאַרעכטיקטע פרויען. זי וועט שיטן פּעך אין שוועבל אויף די מעגער אין זי וועט האָלטן הויך די פּאָן פון דער באַפרייטער פרוי אין זי וועט נישט זיין קיין קנעכט, קיין שפּילצייג באָם מאָן אין די הענט...

אָבער די אָלע זאָכן קומען נישט צו איר אָפּאָליקן שמייכל. יאָרן...

שוין א סך יאָרן אריבער. איך האָב זיך א ביסל געבינדן אין נעמען קוקן אויף זאָכן א ביסל אַנדערש. און אין דער אמתן, וואָס ארט עס מיך, אז די פרוי וועט א ביסל אַרבעטן ? בפרט נאָך, אז איך בין שלעכט געוואָרן און אויף פלאַמיקער היפּלישער ליבע קוק איך שוין מיט אַנדערע אויגן... וואָס ארט עס מיך, ווען אַפּעליע וועט נישט גיין אין מאַנאַסטיר, נאָר אין באַנק אַריין ; וואָס ארט עס מיך, ווען גרעטכען וועט נישט שפּילן פון לאַנגוויל אויף א האַרמע, נאָר זי וועט קלאַפּן אויף א „רעמינגטאָן" ?

ווי ל איז טאַקע דער שיעור צו אַרבעטן פאַר א שמייכל, פאַר א ביסל צערטלעכקייט ? די מענער זענען אויסגעמאַטערט פון מלחמות, פון דער טעכניק, פון די געוואַלטיקע גרויסע אונטערנעמונגען, וואָס דאָס מאַדערנע לעבן מאַדערט — זאָל אונז טאַקע די פרוי א ביסל אַרויסהעלפן, זאָל זי צוליינן איר האַנט צום גרויסן בוין, וואָס רוסט זיך : „לעבן".

מיט עטלעכע יאָר צוריק האָב איך געזעהן אין א טראַמווייוואָגאָן אזא קליינע סצענע : אויף א באַנק איז געזעסן א מיטל-יעריקער מאָן, א מידער מענטש, געלבלעך די הויט פון פנים און אייגעשאָנקענע אויגן, אן אויסגעמאַטערטער מענטש, אין לעבן אים

פֿלעגט זי וועלן ברוגז אויף מיר. און נישט זי אַליין, זי האָט תּמיד אין חברים, אַלע פֿלעגן זיך וואַרפֿן אויף מיר ווי זייערע אַרגומענטן, זיי האָבן געזאָגט, אז איך האָב א שוואַרצע נשמה פון א דעספּאָט, אז איך בין ענאַיסטיש ווי א קינד, וואָס וואַלט מאַר א ליאַלקע טאָפּע-מאָמע אַפּגעגעבן...

פּאַרשטייט זיך, אז אייראָפּע האָט באַזיגט דעם אַזיאָט...

די צערטלעכע רעפּובליקע איז איבערגעאָנגען פון וועלטער צו מעשים, זי האָט געזוכט זעלבשטענדיקייט. צוערשט האָט זי זיך געגומען לערנען ריסן ציין. דאָס איז זייער א זעלבשטענדיקע פּראָפּעסיע: יענעם טוט ווייַ א צאָן, קומט ער צו אַזא רעבעקע צאָמער, ער עפנט היללאָז דאָס מויל און די צערטע מרוי ריסט ארויס דעם קראַנקן צאָן...

— ריס ארויס אַלע ציין פון דעם עגאָיסטישן מאָן, וואָס האָט די גאַנצע וועלט פּארכאַפּט און זאָל ער מער נישט פֿלאַפֿלען וועגן זיין מאַכט איבער דער פרוי...

איך ווייס נישט פֿאַרוואָס, נאָר רעבעקע האָט לאַנג די ציין בא די מענער נישט געריסן. אפשר איז זי געווען צו צערטלעך פאַר אזא ארבעט.

זי איז אויפקגעפאָרן קיין פּאַריז, געלערנט אין סאָרבאָנע, נעמאַלט בילדער, שטודירט און שטודירט. אמאָל פלעגט מען זיך דאָ און דאָרט באַגעגענען. מיר פלעגן זיך באַגריסן, ווי אַלטע באַקאַנטע. און זעלטן רעדן עטלעכע ווערטער:

— וואָס הערט זיך? זעלבשטענדיק?

פלעגט זי זיך דערמאָנען דאָס אַלטע וידל-וואָרט:

— אזיאָט! דו האָסט באַדאַרפט געבוירן ווערן מיט מויזנט יאָר צוריק.

— ס'איז דעמאָלט נישט געווען ערגער...

— און אויך נישט בעסער...

— איך ווייס נישט... מען האָט וויניקער געהוסט און בעסער געלעבט.

— ס'זענען דעמאָלט געווען א סך שקלאַפֿן און שקלאַפֿינעס...

— און הייגט איז מען מאַרשקלאַפט בא דער פרעזע.

איז אויך געווען נישט מער, ווי א קאפריז פון א פרוי. שטעל זיך פאר, אז איך האב דערפילט אויף זיך א מאסקע. איך האב גע־וואלט און דערגרייכט א זאך, וואס געהערט גארנישט צו מיר...

— וואס מיינסטו מיט דעם, אלטער פריינט?

— כ'מיין מיין פרייהייט און מיין זעלבשטענדיקייט.

— ביסט נישט צופרידן מיט דיין לאגע? האסט דאך אזוי פיל דערגרייכט!

נאר דא האט זיך בא איר אנרויסגעריסן איין פראזע, וואס האט אלץ אויפגעדעקט:

— איך ווייל נישט ארבעטן...

קיין מאן וואלט קיינמאל נישט אנרויסגעזאגט די פראזע, אזוי ווי זי האט עס אנרויסגערעדט. דאס איז געווען א פראטעסט פון א פרוי, וועמען דאס לעבן האט איינגעשפאנט. אדער זי אליין האט זיך איינגעשפאנט נישט אין איר וואגן. זי האט עס אנרויסגע־רעדט שפילעוודיק, מיט א קאקעטעריע פון א באליידיקטער צערט־לעכקייט. זי איז שוין נישט קיין קינד, נישט קיין פארהלומט מיידל, שוין א פרוי פון איבער דרייסיק, האט א קינד און אין דער רגע האט זי אליין אויסגעזוכט ווי א קינד מיט א שווערן פאק אויף די איידלע פלייצעס.

— איך ווייל נישט ארבעטן...

און זי האט אנגעהויבן דערציילן פון איר ארבעט, פון פארשידענע באנק־אפפאראטיעס. פון מאמענט, ווען זי, די זעלב־שמענדיקע פרוי, דארף דעצידירן וועגן גרויסע קאמפליצירטע ענינים און ווי עס ציטערן בא איר די הענט, ווען זי דארף אונ־טערשרייבן וויכטיקע פאפירן.

זי ווייל זיך דעמאלט באראטן מיט א מאן, אלץ איינס מיט וועלכן מאן, אבער נישט קיין פרוי. זאל זיין דער לעצטער אנ־געשטעלטער, דעמאלט דאכט זיך איר, אז דער נישטיקסטער מאן וויסט און פארשטייט מער פאר איר.

זי איז געווען אויפריכטיק. הלוואי וואלטן א סך פרויען געווען אזוי אויפריכטיק, דעמאלט וואלט געקומען צו ווייניקער שקרים אין אונזער לעבן.

איז געשטאַנען אַ יונג מיידל, פריש, געזונט, מונטער, נאָר זי איז געווען דערנערוועירט, זי האָט געשמייכלט און זיך געבייזערט אינאיינעם:

— נאָדיר הייַנטיקע מענער, אויך מיר דזשענטלמענס. אַ דאַמע לאָזן זיי שטיין און אַליין זיצט מען, ווי בּאַם טאַטן אין ווייַנגאָרטן.

דער מידער מענטש, דער מאַן, האָט אויפגעהויבן זיינע אויגן און בּאַ דער פרייַלין געפרעגט:

— אויף דער מלחמה זענט איר געווען? אין די אָקאָפּעס זענט איר געלעגן?

אין זיינע ווערטער האָט זיך געפילט אַ שטאַרקער פראָטעסט קעגן אַ גרויסער נישט-גלייכהייט.

יאָ...

איך ווייל דאָך דערציילן ווענן רעבעקאַ צאָזמער:

זי איז איצט אין וואַרשע און מיר באַגעגענען זיך נאָך אַפט בּאַ אונזערע באַקאַנטע. זי אַרבעט אין אַ בּאַנק, זי איז דאָרט כּמעט דירעקטאָר, זי פירט אַן מיט אַלץ און אַלעמען. זי... זי איז באמת אַ זעלבשטענדיקע פרוי. זי האָט שוין געהאַט אַ מאַן, זיך געגט. עס איז פאַרבליבן אַ קינד, דערציט זי עס פיין אויך נאָבעל. זי איז נישט אָרים, זי איז נאָך געניג שיין, זי האָט מיט וועמען צו רעדן, שטענדיק אַרום איר איז אַ באַוועגונג, מען אַכטעט זי אויך זי געפעלט נאָך אַלס פרוי...

זי איז אַ זעלבשטענדיקער מענטש. אַ זעלבשטענדיקע פרוי. אַן אידעאַל פאַר אַ סך יונגע, וועלכע האָבן נאָך איר פריי-הייט נישט דערגרייכט.

אָבער דאָ נישט לאַנג האָט זי מיך שטאַרק איבערראַשט. זי האָט אויסגעלאַכט מיט פאַרביטערונג איר זעלבשטענדיקייט. איך האָב אַגגעשטעלט די אויגן און נישט געגלייבט אירע ווערטער:

— דו געדענקסט, אזיאָ. אונזערע אַמאָליקע דיסקוסיעס? ווענן דער פרייהייט און אומאָפּהענגיקייט פון דער פרוי?

— איך געדענק, אַנטקעגן האָט:

— הער זיך איין: מיין שטרעבונג צו זעלבשטענדיקייט

דער שליסל

דאָס איז וויכטיק, ווײַל זי איז געווען א טאַכטער פון א באַליעווקער סוחר. איר טאַטע האָט געהאַט א גרויס געשעפט פון קרויז און שפּיצן. איר מאַמעס איז געווען א טיפֿישער סוחר, א ייִד מיט א ביסל פּלייש אויף זיך, שוין באַלד אינגאַנצן רונד, מיט א סאָס. א סוחר מיט וועקסלען, מיט אַלע סוחרישע געבלעך, מיט ווינצן און ווערטלעך פון זיין קריזן. און סאָס זיין קריזן. אַליין געווען אַמאָל א משרת, זיך שמאַרק ארויפגעארבעט. א גרויס געשעפט, מיט א סך קרעדיט, מיט אַן אייגן הויז, מיט א „שטאָדט" אין טלאַמאַצקער שול. די מאַמע איז אויך געוואָקסן אַלץ מער אין דער בריים, שסאַרק געוואָקסן אין דער בריים, פון רויקן לעבן, פון נחת, פון זאָטקייט...

דאָס איז נישט וויכטיק. סאָר אפּאַלינקען, וועגן וועלכער איך ווילּ דאָ דערציילן, איז דאָס נישט וויכטיק.

מיט צוואַנציק יאָר צוריק האָב איך זי באַגעגנט אין קאָזש-מערזש. זומער, הייסער, צאפּלדיקער זומער, בא דער וויסל. א סך יונגווארג איז דאָרט דעמאָלט געווען, און איך בין אויך יונג געווען. א סך יונגווארג, אַלע כּמעט פון זאַטע און רייכע עלטערן...

מיידלעך האָבן נאָך דאָן געטראָגן לאַנגע האָר און לאַנגע קליידלעך, און צוואַמען מיט די בחורים האָבן זיי פריילעך געשוויפּט. און דאָס שטיפערי איז נישט געווען קיין געמאַכטס...

איך וויס נישט, צי ווייל עס זענען אַריבער אַוועלכע שוערע צוואַנציק יאָר, נאָר מיר דאַכט זיך, אַז היינט הויליעט מען מער וי אַמאָל, אָבער אמתע פרייד איז דעמאָלט געווען מער,

דערנאָך האָט זי געריידט וועגן זיך:

— איך האָב געהאַט א מאַן און מיר זענען זיך פֿאַרצאָנדערט־ צעגאַנגען צוליב מיין זעלבשטענדיקייט. עס האָט אים דערפֿאַלן, ווייל איך האָב עס געהאַלטן פֿאַר מיין הויפּטער פֿליכט שטענדיק אין אומעטום אים צו דערמאָנען, אז איך בין זעלבשטענדיק אָבן ער איז אָנגעלאָפֿן. פּלוצעם ער מיך צערטלען, פּלוצעם איך בין ווערן:

— וואָס פֿאַכסטו זיך. איך בין עפּעס א נאַריש מיידל. איך בין א באַריימט פֿרוי, א גלייכבאַרעכטיקטע. פּלוצעם ער בין ווערן. דעמאָלט פּלוצעם איך ענטפֿערן מיט נאָך א בייזערער בייזקייט...

אָבער דאָס זענען אָלץ געוועזן אייגנערעדטע זאַכן. סוף אין האַרץ האָט געריידט אין מיר מיין באָבע, מיין עלטער־עלטער־ באָבע...

— אין איך געדענק, וואָס מיין באָבע פּלוצעם דערציילן. וועג זי פּלוצעם שלאָפֿן, פּלוצעם דער מאַן אירער, דער זיידע, שפּריין אויף די שפּיץ־פינגער. עמעצער האָט געזאָגט פֿאַר איר. איך ווייל אויך, אז עמעצער זאָל זאָגן פֿאַר מיר. ס'איז א לייגנט, וועג פֿרויען שרייען וועגן זעלבשטענדיקייט. דאָס איז נישט מער ווי קאַקעטעריע...

אין בין איבערראַשט געוועזן. איך האָב זי גייגידיק אָנגע־ קוקט אוו אין דער רגע האָט זיך מיר אויסגעדאַכט, אז זי שמייכלט ווידער חי אַמאָל מיט דער בלויקייט פון די אויגן...

ניין! בלויז אויסגעדאַכט. די בעסטע יאָרן האָט זי אָפּגע־ געבן פֿאַר דער זעלבשטענדיקייט...

א מחנה יונגעלייט... און אלע האבן זיי אזויפי פארגעסן, אז אויף דער וועלט זענען פארן מיידלעך. אלע האבן זיי געטאנצט ארום אפאלינקען. געטאנצט ארום איר און נישט אפגע־מרעטן...

און זי האט געלאכט פון זיי, שטענדיק אויסגעפונען וויי זיך ארויסצודרייען פון זייערע ליבעס־דערקלערונגען און שטענדיק גע־וווסט, מי זיי איינצוהאלטן: איר גומארדיע זאל נישט קלענער ווערן.

א גומארדיע ארום זיך האט זי געמוזט האבן. זי האט גע־וווסט, אז אלע זענען פארליבט אין איר. די בחורים האבן זיך איינער דעם צוטייטן געהאסט, געאיפערט איינער צום צוטייטן, גע־קריצט מיט די יונגע ציין און געשוויגן.

וויל קיין איינער פון זיי האט נישט געהאט מער שאנסן פארן צוטייטן. אפאלינקע האט פון אלע געחוזקט.

דאס איז געווען איר בארוף.

זי האט געהאט בלאנדע האר און בלויע אויגן, עטוואס א שפיציק נעזל און דינע ליפן, זי האט געהאט שפיציקע נעגל מיט דינע לאנגע הענט, כמעט ביינערדיקע הענט, א שמאלע פיגורל, וואס האט זיך לייכט באוועגט. דין, לייכט, שארף און צארט...

איך בין געווען אין איר קריז און האב גאנץ גוט גע־וווסט, אז מיינע שאנסן זענען די שוואכסטע. איך בין געווינט זיך אינטערצוגעבן דעם שיקזאל...

האב איך זיך אונטערגעגעבן.

נאר דערביי געהאט נקמה אן די איבעריקע חברהלייט, וועלכע האבן געליטן און אויסגעגאנגען פון בענקשאפט נאך דער אפאלינקע.

זי האט פון זיי געלאכט און אפטמאל מיך געגומען פאר א שותף, מיר זאלן ביידע לאכן פון די פארליבטע...

איינמאל פרעגט זי מיך:

— האסט ציין אין אונט?

— יא!

אמתע פרייד, געגוס, נחת פון טאָג און נאַכט, האָט מען דעמאָלט
מער געהאט.

פרום...

מען איז מיט צוואַנציק יאָר צוריק שוין נישט געווען אזוי
פרום, נאָר די זינד האָט נאָך א ביסל געשראָקן און געניגערט.
מען האָט אפשר וויניקער געטוסט, וי היינט.

היינט וויסט מען אַלץ...

היינט וויסט מען, אז מען דאַרף גאָרנישט וויסן, אַלץ איז
פרייַ, אָפן, ברוטאַל און פראָסט גייט מען צו צום לעבן, און וו
איז די נייגעריקייט ז?...

מענטשן האָבן היינט מער חוצפה, מער פרעכקייט, אָבער וו
איז די נייגיריקייט ז?... נישטאָ אמאָליקע נאיוויטעט, נישטאָ אמאָלי-
קע קאָפריזן...

אָט טאָקע ווענן די קאָפריזן פון צפאַלינקען ווילּ איך דאָ
עפּעס דערציילן. זי איז נישט געווען ענלעך צו איר טאַטן און
נישט צו איר מאַמען. מען האָט געקוקט אויף איר און עס האָט
זיך נישט געווואָלט גלייבן, אז דאָס מיידל מיט אזעלכע בלאָנדע
האָר, מיט אזעלכע בלויע אויגן...

יאָ, בלויע אויגן, וואָס יענעמס בליק איז דערטרונקען אין
אזא בלויקייט. און אזעלכע אויגן זענען שוין פארשוונדן גע-
ווארן — די נאטור רעגדעסירט אויך. נישטאָ מער אזא בלויקייט...

זי איז נישט געווען ענלעך צו אירע עלטערן, אין נישט
ענלעך צו איר סביבה. זי איז געווען אויסער ראָסע און אויסער
נאציאָן... א שטיפערקע, א בייזע שטיפערקע...

קוקנדיק אויף איר, האָט זיך א סך טאָל געטראַכט: אָט האָט
זיך א בלום פון שטאָם אפּגעריסן און עס שפרינגט די בלום,
באשמעקט די לופט און שטעכט יעדן אייגעם, וואָס וויל זיך צו
איר צורירן...

א פרייַלעכע, א צאפלדיקע געווען.

א מחנה יונגעלייט, אזעלכע, וואָס האָבן נאָר וואָס די גימ-
נאזיע געענדיקט. אזעלכע, וועלכע זענען נישט לאַנג אין אונ-
טערזיטעט אריינגעטרעטן. נאיוו, דרייסט און שמעדיקע.

זי פלעגט אויסרופן א נאמען און דערנאך זיך צעלאכן אויפן קול.

זי האט אזוי צונויפגעקליבן דעם נאנצן מנין און געהאלטן פאר זיי א דרשה:

— איך האב אייך אלעמען אויסגעפרוווירט, איך זע, אז איר זענט מיר אלע געפרייט, נאר איר זענט צען און מיט אלע צען קען איך נישט חתונה האבן...

און זי האט זיך גלאזט לאכן. די יונגעלייט האבן מיטגע-לאכט, קיין ברירה נישט געוועזן. צוריק איז מען געגאנגען מיט געזאנג, און וען אפאלינקע איז מיד געוואָרן, האבן מיר זי אויף די הענט ארייגעטראגן אין שפעטיקן, שלאפנדיקן קאזשמעריש.

געוועזן דארם אין יענע טעג א יונגערמאן אין קאזשמעריש, וועלכער האט זיך נישט געלאזט אזוי לייכט טראקטירן פון דער שטיפערישער אפאלינקע.

ער האט זי ליב געהאט און אפשר זי מער פאר אלעמען ליב געהאט, נאר שטאלץ איז ער געוועזן דער יולי'אן, א זון פון א רייכן באנקיר, פון ען אלטער יידישער משפחה.

ער פלעגט קומען צו דעם מיידל, וען די איבעריקע פאר-ליבטע פלעגן נישט זיין, און אויב ער פלעגט זיי געפינען אויף איר וישאבדע, פלעגט ער גלייך אוועקגיין...

און צא איר איז אויך געוועזן צו אים מער ערנסטע באציונג.

נאר אפאלינקע האט נישט געקאנט זיין ערנסט, זי האט נישט געקאנט.

וואס הייסט עס? איך האב דיך ליב און די האסט מיך ליב און שוין פארטיק, געענדיקט: ברעכט טעלער, שטעלט א חופה און מזל-טוב!

ניין! אפאלינקע מוז זיך רייצן, זי מוז זיך אנרייצן מיט איר קרבן. זי באדארף פייניקן. זי פלעגט זאגן:

— סאיז דאך אזוי קאמיש צו זעהן, ווי די מענער דער-קלערן זיך אין ליבע: „כ'האב דיך ליב" און דאס פנים ווערט אזוי צעשמאלצן, און די אויגן ווערן פייכט...

— וועסטו ארויסגיין מיט מיר אונטערן שטעטל, מיר וועלן מאכן א רעזי פון מיין גוואַרדיע.

אז אפאַלינקע האָט עפעס פארטראַכט א שפּאַס און א אפאַלינקע נעמט מיך פאר א שותף — וי זאָגט מען זיך אַפּ?

עס איז טונקל. אין א טונקלער נאַכט איז אין קאזשמערוש טונקלער, וי ערגעץ אַנדערש. די אַלטע הייזער און די בערג פארדעקן סאַפּלט די באַנאַכטיקע שאַטנס.

מיר זענען ארויס פון שטעטל, צום וועג, וואָס פירט צו „זאַלאַבי" זענען מיר געגאַנגען.

זי האָט ארויסגענומען א שטיקל פאפיר. איך האָב עס באַלויכטן מיט מיין נאַכט-לעמפּל. צען נעמען זענען דאָרט געווען אַנגעשריבן. צען נעמען פון די יונגעלייט, וועלכע טאַנצן ארום איר און וועלכע ערקלערן זיך איר אין ליבע בא יעדער געלעגנהייט...

— וואָס באַדייט עס? אפאַלינקא!

— איך האָב זיי אַלע באַשטימט א ראַנדעוו, יעדערן באַזונדער, איינעם נישט וויט פון צוויי־טן. איצט וויל איך זען, צי זיי זענען ריטערס...

איך האָב געוואַלט גיין צוריק. דאָס איז שוין געווען צופיל, צופיל חוזק...

נאָר אפאַלינקע האָט מיך אַנגעכאַפּט פאַרן האַנט און געמירט אין דעם זאַמדיקן וועג. זי האָט אויסגעלייענט איינעם פון די נעמען, פון איר צעטעלע, און אויסגערופן:

— באַלעק!

פון אונטער דער ערד איז ארויסגעשפרונגען א „באַלעק".

— ביסט דאָ, ביסט אן אמתער ריטער, קום מיט אונז, וי אן אפגעשמיסענער.

דערנאָך:

— פראַנעק!

און א ביסל וויטער,

— זיגמונט!

אויף די וואַרשעווער גאַסן בעגעגן איך אַפֿט פֿאַרבייגיין אַ פֿרוי אין אַן אַלט מאַנטל. דורך דעם אַפּגענוצטן היטל זעען זיך שוין גרויע האָר, געמישט מיט בלאָנדע, אַעגעבליאקעהעפֿט פּעדעם...

איך וויים ווער דאָס איז. אַ לערערין. זי לויפֿט פון שטוב צו שטוב מיט פּראָגוויזישע לעקציעס. זי קוקט נישט אויף קיינעם, זי קוקט נאָר צי די גאַס איז פּריי, צי מען קאָן אַן ספּנה אויף דער צווייטער זייט גאַס אַריבערגיין...

דאָס איז אַפּאָלינקע.

די מלחמה האָט צוגענומען זייער רייכקייט און די צייט האָט צוגענומען אירע יאָרן, דער טויט האָט צוגענומען אירע עלטערן.

זי איז געבליבן בלאַ אירע פּראָגוויזישע לעקציעס און בלאַ איר פֿאַרוואַלקנט פּנים...

וווּ זענען אַהינגעקומען יענע בלויע אויגן און יענע וויסע צייטלעך? די פּרוי האָט שוין נישט קיין סימן פון אַ שמייכל אויף אירע ליפּן זי וועט עס שוין נישט האָבן...

עס דריקט בלאַם הארץ איר אויסזען... וועט מען קאָן זיך אַנוי אויפֿקלאָון דאָרט צום טייך און זוכן, זוכן דעם שליסל, וואָס זי האָט אַמאָל אַראָפּגעלאָזט...

יוליאן האָט זיך געדרייט פון שטאָלצן כּעס וויי אַ שלאָנג. אַוועקגיין פון איר האָט ער נישט געקאָנט, בלייבן אויך נישט. זיין אַ ציל-ברעט פֿאַר אירע שפּאַסן און קאָפּריזן, האָט ער נישט געוואָלט.

פּלוצעם ער לויערן אָן זיך ארומדרייען אַרום איר שטוב און אויסגעוצט אַ מאָמענט, ווען זי איז געווען מענטשלעכער.

ער האָט זי איינגעלאָדן אויף אַ שיפל און דאָרט אויף דער וויסל האָט ער צו איר גערעדט:

— כ'פֿאָר אינגיכן אויעק, און איך פֿרעג דיך נאָכאַמאָל: דו ווילסט זיך אויפהערן צו שפּילן...

זי האָט געלאַכט:

— ווידער אַ ליבעס-דערקלערונג... — און מיטאַמאָל איז י געווארן אַנדערש, עפּעס אַ פייערל אין די אויגן:

— גוט, יוליאן! איך וועל אויפהערן צו שפּאַסן, כ'וועל ווערן דיינע, חתונה האָבן מיט דיר, אַבער דעמאָלט...

— ווען?

זי האָט אַרויסגענומען פון טאַש אַ שליסל, דעם שליסל פון איר צימער:

— דאָס איז אַ שליסל פון מיין צימער, עס קאָן אויך זיין דער שליסל פון מיין הארץ, אויב דו ווילסט מיר אים צוריקברענגען. — מיט די ווערטער האָט זי דעם שליסל אין שיך אַראָפּגעלאָזט...

יוליאן האָט זיך אָנגערופן:

— דאָס איז שוין גענוג... אַ לעגענדע מיט אַ בעכער...

— זאָל עס זיין נאָכאַמאָל, אַזוי ווייל איך...

אומזיסט געוען די מי. יוליאן האָט געדזנגען די מישערס און די וויסל-יינגלעך, ער האָט צוגעזאָגט גלעם, אַ סך גלעם.

דער שליסל איז נישט געפונען געוואָרן.

און פון זייער ליבע איז גאָרנישט געוואָרן.

קאָפּריזן, סענטימענטן, ינגע צייט איז שוין לאָנג פֿאַרגאַנגען. אַבער וואָס איז געוואָרן מיט דער אַפּאַליזקע?

אראָפּגיין פון שאָסיי און זיך לאָזן גיין דורך א שטיק וואַלד, דע־נאָך דורך עטלעכע גאַקערטע, אָבער שטייף פאַרפּרוירענע פעלדער. פון די ערשטע געדיכטע ביימלעך האָט זיך דער שני אַראָפּגעשאָטן אויף יאָנס שטיוול און ער האָט זיך אָפּגעשפּעלט, געוואָלט אַראָפּטרייסלען פון זיך דעם יונגן שניי און די וויסקייט האָט זיך אויף צו להכעיס צוגעקלעפּט צו די שטיוול, עפּעס אזוי שטיפּעריש זיך אָנגעהאַלטן און נישט געלאָזט זיך אַראָפּטרייסלען. און יאָן איז אויך איינגעשפּאַרט: אים גייט עס אין אַלעם; ער מוז דעם שניי פון זיינע שטיוול אַראָפּשאָקלען.

גייט עס אזא שטיפּעריש געראַנגל צווישן מענטש און שניי...

און יאָן שמייכלט, שמייכלט פון פרישן פרימאָרגן, פון קאָפּריזנעם שניי. שמייכלט און הייבט אזוי אויף דעם קאָפּ, דערזעט ער עפּעס פון דערווייטנס...

דערזעט ער פונדערווייטנס, אויפן ברעג פון שאָסיי, וועלכן ער האָט נאָר וואָס פאַרלאָזט, שטייט דאָרט אן אויטאָמאָביל. עס שטייט דער קאָסטן און רירט זיך נישט פון אָרט...

שוין־זשע האָט דער אויטאָמאָביל געוענטיקט? וויל ער איז איינגעטונקען אין שניי, אין א סך שניי, אָלנפאָלס, דער אויטאָמאָביל שטייט דאָ שוין לאַנג...

ער האָט פאַרגעסן יאָן גאַיקאָש, וועגן דעם ביסל שניי, וואָס עס האָט זיך איינגעעקשנט אויף זיינע שטיוול. ער איז זיך צוריק אויפגעהויבן אויף דעם וייט־וייטן שאָסיי; ער איז געגאַנגען צום אויטאָמאָביל. בלויז דער בענזין־וואָגן... נישטאָ קיין מענטש.

שוין־זשע האָבן די מענטשן אויף הפקר געלאָזט זייער טייערן מאַשין? איבערגעלאָזט פאַר פראָסט און שניי די נייע ערפינדונג זייערע, מיט וועלכע זיי פליען אזוי האַסטיק —

די מאַשין, מיט וועלכע זיי צאַצקען זיך אזוי...

דער שאָפער איז געזעסן א טויטער אויף זיין פלאַץ. מיט איין האַנט אָנגעשפּאַרט אויף דעם קירעמל־ראָד... די שויבן, די

בלוט אויפן שאָסיי

דער אַלטער יאָן גאַיקאָש איז פרי אויפגעשטאַנען. ער האָט זיך באַדאַרפט זעען מיט דעם אינזשיניער, וועלכער איז איינגעשטאַנען אין גוט „וואַליע". יאָן דער שאָסיי-וועכטער האָט געוואָלט עפּעס איבערעדן מיט דעם אינזשיניער וועגן דער אַרבעט, וואָס דאַרף זיך אינגיכן אַהייבן באַם פאַרייכטן דעם שאָסיי.

ער האָט געהאָט פאַר זיך אַ האַלבע שעה גאַנג. אַ ביסל מישן שאָסיי אויף אַ ביסל מישן געוויינלעכן גאַסטיניץ.

שוין אַלט, שוין שטאַרק אַלט איז דער יאָן גאַיקאָש, נאָר ער שפּרייזט נאָך מיט מעסטע פּרים, אויף איבט, אין וינטער-דיקן מילך-וויסן פּריאַרגן, האָט ער זיך געפילט מונטער. דאָס שטייפּע פּרעסטל האָט געגלעפּט אין געשרישט די ליפּן, אויסגעבאַדן פון די אויגן דאָס לעצטע ביסל פאַרשלאָפנקייט. וויס אַרום געהאַלטן. אויף אַ ביימל, אויף די שלעגראַף-סלופּעס אין אויף די דראָטן, אפילו אויף די שאָסיי-שטיינער, אויף אַלץ איז געלעגן אַ פּוכיקע פּראָסט-וויסקייט אין עס האָט לאַנג נישט געדויערט — יאָגס וואָנסעס האָבן זיך אויך איינגעזיפּט פון פראָסט. וויס האָבן זיך געהאַרט זייער פּרים, די שוואַרצע שטיוול זייענ האָבן דעם פראָסט געפּרעסט, דער שניי האָט זיך געשפּרבלט... די פּשוטע מענטשן פילן שיינקייט אין מראָכטן; נישט פון איר אין יאָן האָט געפילם אין איינגעאַפּעמט אין זיך דעם וויסן פּרי-מאַרגן.

ער איז געגאַנגען צום אינזשיניער. אָט דאַרף ער שוין

געטראָגן די שרעקלעכע בשורה און געאיילט צו די לעבעדיקע, דערציילן זיי...

אריינשרייען, אז צווי זענען היינט באַגאַנגען אומגעקומען.

פאַרוואָס? פאַרוואָן? ער וויסט נישט, ער איז נישט מער ווי א שאַסיי-וועכטער. ער איז געלאָגן אין גוט אריין און ער האָט שוין אינגאַנצן פאַרגעסן, וי מיט א צוואַנציק מינוט צוריק האָט ער זיך געשפילט מיט א ביסל שניי, וואָס די ערשטע ביימעלעך פון יונגן וועלדל האָבן אויף זייער שטיוול אַרויפגעשאָטן. איצט זענען זייערע שטיוול אַרומגעוומען מיט שטיקער שניי, וועלכע ער רייסט אַרויס פון די פעלדער מיט זייערע האַסטיקע טריט...

און דאָרט, אויפן ברעג פון שאַסיי שטייט דער טוימער אויטאָמאָביל און א דינער שניי וויעט און בלאָזט אַרום.

זאָל מען אים לאָזן אזוי שטיין א מעת-לעת, וועט מען אים נישט מער אַרויסזעען, נישט דעם בענזין-קאַסטן און נישט די צוויי הרוגים... עס וועט זיין שטיל אַרום, עס וועט זיין חיים. בלויז די קראָען, זיי וועלן זיך שוין אן עצה געבן, זיי וועלן צוקומען צו זייערס...

מענטשן האָבן אַנגעגריים פאַר זיי א סעודה:

— קרא!

דער סעלעפאָן בא סטאַנקעוויטשן אין פאַלוואַרק האָט גע-אַרבעטט כסדר, צום קאָמענדאַנט, אין סטאַראָסטוע אריין...

— אויפן שאַסיי צווי הרוגים... שנעלער, פאַליציי...

און אין א האַלבער שעה שפעטער האָט עס שמאַרק גע-שומלט אויף דעם ריזיקן שאַסיי. פאַליציאַנטן און פאַליציי-באַאַמטע, ציוויל מענטשן אין רייכע פעלצן, די פריצים פון דער אַרומי-קייט, פויערים אין שעפסענע פעלצן, וויבער, אפילו קינדער זענען באַקומען צולויפן.

אויפן וועג זענען דערוויל אַנגעפאָרן עטלעכע אויטאָמאָביל, וועלכע האָבן געאיילט פון שטאָט און אין שטאָ אריין, אַוועלכע

שרייפֿעלעך, די גאַנצע מאַשין איז געווען באַשפּריצט מיט בלוט . . .

עטלעכע שריט פון דער מאַשין איז געלעגן אַ פּעלץ. אַ דיקער מאַן, מיטן פּנים אַרויף, נאָר די אויגן האָט מען נישט געזען, ווייל אַ גרויס פּוסערן היטל איז געווען אַריבערגעוואָקט איבער די אויגן, פּונקט ווי די, וועלכע האָבן אים דערשאָסן, האָבן מורא באַקומען צו קוקן אין זייגע פּון טויט-שרעק פֿאַרגלי-ווערטע אויגן... אויף זיין פּעלץ, אויף די בגדים און אַרום אים האָט בלוט געריצט אין דער ווייסקייט...

צווי טויטע, צוויי דערשאָסענע מענטשן. די ערשטע רגע איז יאָן גאַיקאָש, דער שאָסי-וועכטער, געשטאַנען אויף איין אָרט אין זיין צעשמעלטקייט, פּונקט ווי ער וואָלט אָפּגעוואַרט, אַז באַלד וועט זיך דאָ אויך אַ לעבעדיקער מענטש באַהייזן אין דער לעבעדיקער וועט אים דערציילן דעם סוד פון די טויטע . . .

נאָר פֿלוצלינג האָט ער זיך אויפגעריסן פון זיין פּלאַץ און געגומען לויפן מיט געשריי. מיט אַלע כוחות האָט ער געשריגן:

— אַ מאָרד, אַ מאָרד, אַ מאָרד!

געלאָפֿן און געשריגן:

— מ — אָ — רד...

און דער ווייסער, אומשולדיקער פרי-מאָרגן האָט נישט גע-מוסט, פֿאַרוואָס מען צערייסט זיין פראָסט-שפּינוועבס און מיט אַזא מרעמד שאַרף וואָרט.

די עטלעכע קראָפֿן, וועלכע האָבן זיך אויפגעהויבן פון די צעפֿאַקערטע קאַלטע מעלדער, האָבן אָפּגעענטפֿערט:

— קאָר! קרא! גוט, וואָס מענטשן שעכטן אייגער דעם צווייטן. מיר וועלן האָבן צו פרעסן...

און יאָן גאַיקאָש איז געלאָפֿן צום אינזשיניער, אין גוט אַריין צום פּריץ סטאַנקעוויטש...

ער האָט שוין מער נישט געשריגן. שוויגנדיק האָט ער

אין אז מען כאפט שוין דעם מערדער, ווערט דאך טויטע צוריק לעבעדיק?

שנייעלעך שפילן זיך אין ווילן דעם גאנצן שאסיי פאר-דעקן, מען זאל די טויטע אין די לעבעדיקע נישט זעהן.

אין דעם קומט צו לויפן א פאליציאנט מיט א הונט. א גרויסער וועלפישער כלב. ער באשמעקט די טויטע, די בלוט-פלעקן, די לעבעדיקע טעקע, די מענטשן שרייען עפעס צום הונט, זיי הייסן אים לויפן.

און דער הונט לויפט אפ א פופציק טריט און קומט צוריק א פארסאפעטער. עס דאכט זיך, אז דער הונט טראכט דאס זיניקע:

„וועמ איר לאזט מיך צוריק אין וואלד, איך זאל וידער א וואלף ווערן, דעמאלט וואלט איך געלאפן. אבער אייערע ענינים, איר זאלט איינער דעם צווייטן אויסעסן אן איך זאל אויכזוכן דעם מערדער"...

ס'איז אים לאנגווייליק, דעם גיווזענעם וואלף.

און שפעטער, וען דער טאג פארענדיקט זיך.

וען דער שאסיי ווערט ליידיק פון די אלע פרעמדע מענטשן — פארנאכט, מען הערט שוין די טויטע אוועקשפירט, דעם אויטאמאביל אוועקגעכירט. וען דער שניי פארדעקט די בלוטיקע כלעקן אויפן שאסיי, דעמאלט שפרייזט יאן גאיקאש, דער אלטער שאסיי-וועכטער, צו זיך אהיים אין ער טראכט.

ער טראכט, אז די וועלט האט זיך גאנישט געביטן. פונקט מיט פערציק יאר צוריק איז אויף דעם זעלבן פלאץ אויך פאר-געקומען אזא מאדד, דעמאלט האט מען דערהרגעט דעם פריץ אולריכזאן, א דיימשער מאגנאט, אויף דער פוילישער ערד. מען האט אים דערהרגעט און באראבעוועט...

נאר דעמאלט איז עס נישט געשעען אויף אן אויטאמאביל, נאר אויף א פריצישער בריטשקע מיט צוויי טייערע פערד אייני-געשפאנט. האט עס געלוינט אויסצוטראכטן אזא קלוגע מאשין, אז סיי-וי הרגעט אייגער דעם צווייטן. ער גייט אין טראכט,

גלאַנציקע, אַזעלכע אומרויקע מאַטאַרן מיט לעבעדיקע פּאַטאַושירן אין מיט לעבעדיקע שאַפּערן...

אַלע, אַלע מענטשן פּריש און מונטער פון לעבן, גרייט צו באַוועגונגען און אַרבעט.

און דאָ ליגן צווי מתים, צווי מענשן דערשאָסענע.

דאָס טויטן פּאַטאָזשיר האָט מען דערקענט, דער, וואָס אין פּעלץ, דער באַלעבאָס און דירעקטאָר פון אַ גרויסער מעבל-פאַבריק. ער האָט געהאַט בא זיך געלט און דאָס געלט האָט מען צוגענומען. דאָ וואַלגערט זיך אַ ליידיקע טעקע צערישענע פּאַפּירן, וועקסלען און די קעשענעס זענען איבערגעדרייט.

א רויב-מאָרד.

דאָס ווערט גלייך באַשטעטיקט.

פון די פּאָליציי-באַאַמטע פּאָרש אייגער און דער צוויטער שרייבט. יאָן גאיקאָש ווערט כסדר אויפגערעגט, ווייל ער איז דער ערשטער און דערציילט:

— איך בין געגאַנגען צום פּאָן אינזשיניער, לאַנגזאַם געגאַנגען. נאָך אַ ביסל פּאַרשלאָפן געווען, פּאָנאָוויע! און דאָ איז אָוא פּרישקייט אויף דער וויינטער-ערד, פּאָנאָוויע, שפּריז איך אַזוי און איך פּאָרלאָז שוין דעם שאָסיי, פּאָנאָוויע... פּאַרשטן די יאָלקעס מיינע שטיוול מיט שניי, וויל איך דעם שניי אַראָפּשאַרן, פּלוצלינג דערזע איך אַן אויטאָמאָביל... פּאָנאָוויע, עס שטייט אַן אויטאָמאָביל, פּאַרשנייעט און רירט זיך נישט פון אָרט. טראַכט איך: מען דאַרף א קוק טון, אָט אַזוי איז עס געווען... פּאָנאָוויע!

עס שטייען א מחנה מענטשן אויפן שאָסיי און טומלען און פּרעגן. זיי וויל עפּעס דערגיין און דאָ נעמט דער שניי געדיכט פּאָלן אויף די קעפּ און אויף די אָקסלען פון די מענטשן, ער קלעבט זיי די אויגן, קריכט זיי אַריין אין די אויערן, אין קאָלנער אַריין.

פונקט, ווי די שנייעלעך וואָלטן עס ווען צו-נישט מאַכן. הערט אויף, עס לויגט נישט די אויספאָרשונג. אַזוי איז געווען און אַזוי וועט ווייטער זיין. מענטשן מאָרדן אייגער דעם צוויטן

די ליניע אונטערן הימל

טאָג-טעגלעך אין דער פרי, פונקט נײן אַ זײגער, ווען איך ליג נאָך אויף מײן געלענער, דערהער איך דעם באַקאַנטן־אומבאַקאַנטן רויש, וואָס גייט פון דער היים, דעם געוויש פון אַראָפּלאָן...

פונקט וי אַ זײגער. אין דער זעלבער מינוט, שוין אַ צייט אַזוי, וינטער און זומער, אין זוניקן טאָג און אין וואָלקן־טאָג. איבער דעם דאָך פון מײן הויז...

אויף נאָכאָלפּיע נומער דרײַ... איבער אַלע דעכער פון דער זעלבער גאַס, איבער אַ סך גאַסן. דער אומבאַגרענצטער ששה פון רוים וערט דורכגעשנישן מיט אַ גראָדער ליניע... מיט דער ליניע וואַרשע-נדאַנסק.

מען פליט...

איך מוז זיך מודה זײַן: איך בין צו דערדאָזויקער דער־שיינונג, צום מענטשס פליען נאָך נישט געוואָרן גלייכגילטיק און איך בין נאָך אַלץ איבערראַשט.

דער רויש פון מאַטאָר, וואָס טראָגט זיך הויך איבער מײַן קאָפּ און איבער אונזערע אַלעמענס קעפ; דערדאָזיקער רויש וועקט מיך אוף רופט, מאַכט צישערן מײַן האָרץ, מאַכט נייגידיק אוף אומרויק, זאָגט עפעס צו אוף נאָט בין וויסיק מײַן נשמה... די אויגן רייסן זיך אין דער היים. פונקט וי איך פלעג אין דער פריסטער קינדהייט רייסן די אויגן צו יענעם פויגל פון מיט קנאה אוף נייגיריקייט. איצט בין איך מקנא, איך וויס נישט וע־מען — אפשר זיך אַליין, אפשר די קומענדיקע דורות, וועלכע זענען מיר אויס צו זײַן איין קייט פון וונדער איבער וונדער...

דער יאָן, זייַנע ערנסטע געדאַנקען, אַז די וועלט איז שטענדיק
די זעלבע, אַז אַלץ וועט זיין, ווי עס איז געווען.

ער מסקנט אַפּ אין פּאַרמשפּט דעם משפּט. דער מענטש
איז שלעכט אין אַלע צייטן, אין אַלע דורות. ער הייבט די האַק
די שאַרפּע אויף זיין נאָענטן...

און בעת יאָן טראַכט, פּאַלט דערבייַ אַ גלייכגילטיקער שניי-
און פּאַכט תּבריכים-חייס די גאַנצע וועלט...

דער ייד רייסט אָפּ די אויגן פון הימל אין איך אויך, די מאַשין איז שוין נישטאָ, שוין נישטאָ אויף וואָס צו קוקן.

אָבער דער ייד דאַווענט ווייטער. ווען איך בלייב בא גאָרנישט. מיט מיר איז גאָרנישט גוט — נישט איך דאַוון און נישט איך פלי. אין מיין איינזאַם חדר איז ליידיק, אין דער נשמה פעלט עפעס...

איך טראַכט, אז אין אונזער בידנעם לעבן מוז מען אָדער דאַווענען, אָדער פליען...

און דאָך בין איך מיטיקער געוואָרן, רייכער און דרייסטער בין איך געוואָרן פון דעם טאָג, ווען מענטשן האָבן אָנגעהויבן פליען.

אמת איך בין נאָך נישט געפלויגן... פארוואָס ? נישט פון מורא — אויף דער ערד איז גאָרנישט אזוי זיכער, פונדעסטוועגן גייט מען אויף דער ערד. אונזער לעבן האָט טויזנט סאָג-טעגלעכע ספנות, פונדעסטוועגן האָבן מיר זיך אויסגעלערנט נישט צו באַמערקן די ספנות. איך בין נישט געפלויגן ביז הייַנט, ווייל איך בין נאָך אַלץ איבערראַשט, וואָס דער צווייטער פליט...

איך בין נאָך נישט געפלויגן, ווייל אַלס ייד בין איך נאָך נישט אינגאַנצן זיכער אויף דער ערד. מיר האָבן זיך נאָך נישט אָנגעזעטיקט מיט פעסטן באָדן, מיט זיכערקייט. ווייל באַ אונז איז נאָך אַ ווונדער, ווען אַ דור לעבט אָפּ זיכער אויף איין אָרט.

איך בין נאָך נישט געפלויגן, ווייל פאַר מיין נשמה, פאַר מיין בליק איז דאָס דער גרעסטער יום-טוב און איך ווייל דעם יום-טוב נישט וואָכעדיק מאַכן...

ווייל איך רעד יעדן טאָג מיט מענטשן, ווילכע זענען שוין געפלויגן און זיי רעדן ווען דעם אזוי גלייכגילטיק. היט מיך גאָט, איך זאָל אזוי גיך אָפּגעקילט ווערן צום לעצטן טריט פון דעם מענטש. צום ערשטן פלי פון דעם מענטש...

אַסקאַר אויסלד האָט געזאָגט : „אלע לייגן מיר אויפן מיסטקאַסטן, נאָר אַנדערע פון אונז קוקן אויף די שטערן". איך האָב מורא, עס קאָן זיין, אז עס איז פּאַראַן א סכנה די מענטשן זאָלן

עס איז אזוי באקאנט צווישן די ערד, שטענדיק טיט די זעלבע טענער און קלאנגען, שטענדיק מיט דער זעלבער מעלאנכאליי און איצט האבן מיר א צימער געפון פון א בלויער אומגעלעכקייט, וי אמתע שותפים צום הימל...

באזיגערס פון דער אומעגדלעכקייט.

איך קוק זיך צו, איך הער זיך צו, וי א טר פון מיינע באקאנטע רעדן אזוי גלייכגילטיק שוין וענן די אלע ווונדער פון מענטשן אין דער היים...

אין דער היים, איבער אונז. איבער אונזערע גרויע הייזער. איך הער זיך צו: זעלטן א פונק פון באגייסטערונג, און עס קרענקט מיך. מיר דאכט זיך, אז דאס באדארף זיין אן אייבי-קער יום-טוב...

כל-זמן דער מענטש וועט פליען, אזוי לאנג באדארף זיין יום-טוב. אבער מענטשן זענען אזוי וי די קינדער: די ערשטע טעג קען זיך נישט אפרייסן פון די נייע שפילציינג און דערנאך לאזט מען עס זיך וואלגערן אן אויסמערקזאמקייט.

יוי לאנגוויליק דער טאג הייבט זיך אן. דער זעלבער „האנדעל-האנדעל", די זעלבע אויסגעשרייען פון די הויף-העלער...

און פלוצלינג דער באקאנטער-אומבאקאנטער רויש. איך לויף צו צום פענצטער. נאר אמאל א קוק געבן. נאר אמאל זיך איבערצייגן...

דעם מענטשס פויגל גייט אוועק אין א גלייכער ליניע, ווען די דעכער פארשטעלן שוין, הער איך נאר אלץ דעם רויש פון מאטאר און אט באמערק איך: אין א צווייט פענצטער האט נאך א מענטש ארויסגערוקט דעם קאפ...

א ייד. ער דאוונט. אין מיטן דאוונען האט זיך די מאשין ארייגעריסן.

און דער ייד שפייט און גלאצט מיט די אויגן אין דער היים, טיטן תפילין-קאפ אין דער היים צו יענער מאשין, וואס איז, דאכט זיך, גאר קיין מאשין נישט, נאר א געלעך ווונדער פון מענטשס געוואלטער האנט...

וי וועט עס אויסזעען די צוקונפט? קיינמאל האָב איך אזוי נישט געטראכט פון מאָרגן, וי איצט, וען דער מענטש הייבט זיך אויף פון דער ערד...

אפשר דערפאר, וייל פון די, וואָס לייגן אויף דעם מיסט-קאסטן האָב איך אויך נעכאפט אמאל א בליק צו די שטערן, פארגין איך נישט די צוקונפדיקע דורות.

וואָס טראכטן די אלטע, אראלטע וועלדער, וואָס טראכטן זיך די גרויזאמע הויכע בערג, וען דער מענטש איז איבער זיי, וי פילט זיך דער גרויסער אומענדלעכער ים, וען דער מענטש מיידט אים אויס, וען דער מענטש קומט נישט אן צו דעם חסד פון זיינע פאליעס?

וואָס טראכט דער שטאלצער אדלער, וען דער מענטש יאָגט אים איבער אין האסטיקן פליען?... וואָס טראכט מען דאָרט אין די הימלען, וען דער, וואָס איז צוגעמשפט צו דער ערד, רייסט זיך אפ פון דער ערד?...

איך בין רייכער געוואָרן, איך האָב וועגן וואָס צו טראכטן, איך האָב פארלאנגען, איך האָב שוין דערלעבט א ביסל איין קליין ביסעלע נחת פון מענטשן, איך האָב דערלעבט דעם „העכער פון דער ערד"...

דער שימל פון א סך דורות איז אראפגעפאלן...

דער מענטש פליט...

פאר מיר וועט קיינמאל דאָס וואָרט נישט אלט ווערן. אפשר וועלן זיי זיך צוגעווינען די מענטשן צום פליען, וי מיר זענען צוגעווינט צום שפרייזן, אבער פאר מיר וועט שוין בלייבן א יום-טוב, דער יום-טוב פון מיין דור און דער יום-טוב פון מיין נשמה...

איך דערמאן זיך א געשיכטע:

דער אלטער אוליאנאוסקי פון קאזשמיעוש איז שוין געשטאָרבן. א שיינער קריסט געווען, געשטאמט פון יידן; די אלע אוליאנאוסקיס פון דאָרטן שטאמען פון יידן, אן אלטער זיידע זייערער האָט זיך געשמדט. איך האָב אים ליב געהאט.

צו זיינע פינף אין זיבעציק יאָר פלעגט ער ארויפשפרינגען

דעם מיסט־קאסטן זייערן נישט מיטנעמען אין דער הייך איבער די וואלקנס, אונטערן הימל.

נאר נישט טראכטן, עס וועלט זיך גלייבן, אז דער מענטש־פויגל וועט נישט זיין ענלעך צום מענטש־וואראם...

עס מוטיקט מיך. וועז אין דער פרי געמט קלאפן דער מאטאר, דערפיל איך אן אומרויקייט; מען דארף עפעס טון, שאפן, ארבעטן, מען מוז עפעס טון. דער מענטש באדארף און מוז זיין פארלאנג...

און טאקע צוליב דער ערד...

צוליב וואס רייסט זיך דער מענטש אין דער הייך? אויב נישט צוליב דעם, פדי אונטן גרויס צו זיין, פדי אונטן אויף דער ערד, אויף זיין ערד שיין צו זיין...

וועז איך דערהער דאס קלאפן פון מאטאר, וועז איך דערזע, וי דעם מענטשס פויגל גייט וייטער און וייטע ראומען, וועלן מיר בלייך די עטלעכע ביכער אויף מיין טיש, וועז איך וואלט זייערע בילדער געהאט אין מיין צימער, וואלטן די בילדער מיר אויך בלייך געוואלן...

מיין גאנצער „בין היינט" זעט אויס וי א קליין מוראשקע, וועלכעס עס פארגיסט א גרויסער שטראם וואסער. איך וועל קליין בא זיך מיט מיין פארגאנגענהייט, מיט אונזערע אלעמענס פארגאנגענהייטן און עס נעמט מיך ארום א וויימיקלעכע קנאה צו דער צוקונפט.

וי וועט עס אויסזען? וי וועלן זיי דאס לעבן, אונזערע אייניקלעך? פון דעם גרויסן אומענדלעכן רום, וואס איבער אונז, וועלן זיי דאס מאכן פאר זיך א גרויס שפאציר־פלאץ...

איך מאך צו די אויגן און איך קוק ארויס אין מיין פאנטאזיע: מען פליט.. עס פליען טויזנטער קאסטנס און קעסטלעך, טויזנטער באלויכטענע לופט־קארטן, פון אלע פארבן און פון יעדער גרייס...

געליבטע און פארליבטע, יונגע און אלטע, שמייכלענדיקע פנימער קוקן ארא אויף דער ערד, אדער זיי קוקן נאך העכער אין די הימלען ארין...

די פֿאַרגעסענע לבנה

צו וועלכע גוטע יאָר בין איך דאָ אַריינגעפֿאַלן אין צימערל מיינעם, מיט דעם אָפּפּנעם פּענצטער, אין וועלכן עס קוקט אַריין די... לבנה. עס דאַכט זיך, אַז דאָס איז עפּעס אַ צוגעהכעיס פּון איר זייט. אמת, אַמאָל בין איך מיט איר געווען אויף „דו", געדעדט צו איר, ווי צו אַ שוועסטער, ווי צו אַ געליבטער און זי האָט געשוויגן, ווי די... לבנה.

אַמאָל, אַמאָל...

מיר זענען געווען קינדער פּון די ענגסטע יידישע גאַסן אין אַלץ, וואָס עס איז געווען וויטער פּון אונזער געטאָ, אין אַלץ, וואָס העכער, האָט געוואַלטיק געצויגן, אין וואָס איז העכער פּאַר דער לבנה? האָט מען געהויבן די יונגע אויגן צום הימל און לידער געזונגען...

איצט אַבער, אין די יאָרן, אין אונזער שטאָל-און אייזן-עפּאָכע!

איך בין אייגנער אַליין אין מיין צימערל, עס איז פּאַראַן אַ פּענצטער און דאָס פּענצטער איז אָפּן. קוק איך אַרויס... אַ ביסל וויטער פּונדאָנען רוישט אַ בּלעטער-וואַלד, אויף אַ בּארג אַ שוואַרצער קנויל־עגדיקער וואַלד און דאָס ריזיקע שטיק שוואַרצקייט איז באַלויכטן פּון דער וויסער לבנה. צוליב דעם שוואַרצן וואַלד איז די לבנה וויסער און צוליב דער וויסער לבנה איז דער וואַלד שוואַרצער. איך צי זיך אַריין אין דעם שוואַרץ-וויסן בילד פּון דעד נאַכט און די נאַכט אַליין ציט פּון מיר אַרויס דעם סאָג מיט אַלע זכרונות פּון טאָג. איך ווער אויסגעלייַדיקט און

שוין אַ פערד וויי אַ יונגער שטיפער, ער האָט ליב געהאט דאָס לעבן, אָבער מיט אַן אייגנארטיקער ליבע: זיין סילאָאָפיע איז באשטאָנען אין דעם: ליב האָבן דאָס לעבן און נישט מאכן פון זיך קיין צו גרויסן יחסן...

איינמאָל בין איך מיט אים אין פעלד געגאַנגען און גערעדט...

— אַ מענטש איז נישט קיין גרויסער יחסן...

— פארוואָס? — פֿאַניע אוליאַנאָווסקי!

— אָט גיב אַ קוק, אזא קלייניגער וויסער שמעטערלינג און ער פליט... און דער מענטש איז אַ... — דערביי האָט ער דעם מענטש שטאַרק באַלייִדיקט.

אַ שאַד, וואָס ער איז שוין געשטאָרבן. איך וואָלט איצט אַראָפגעפאָרן קיין קאזשימערזש, איך וואָלט אים דערציילט וועגן די, וועלכע פליען איבער די ימען. דערביי וואָלט איך אים צוגעגעבן, אז דער מענטש איז טאקע נישט קיין יחסן; דער מענטש איז אַ שוואַך באשעפעניש און איז פארמשפט צום טויט. און טאקע דערפאַר, פֿאַניע אוליאַנאָווסקי, וויל ער איז נישט קיין יחסן, טאקע דערפאַר, וויל ער איז שוואַך און פארמשפט צום טויט, טאקע דערפאַר איז ער געוואַלטיק גרויס, וויל ער וואָגט אזוי הויך.

נאָר אוליאַנאָווסקי איז שוין געשטאָרבן. אַלע וועלן מיר שטאַרבן...

און אזוי וועט עס בלייבן: דער מענטש וועט נישט אויפהערן צו וויינן וווגדער...

ביסלעכווייז וואר איך צוריק פון מיט נאכט. מיט שטיקער נאכט.

עס דערמאנט זיך מיינס אן אלט ליד, אפשר מיין ערשט ליד:

„כ׳שפאן איין דעם הימלס אלע שטערן אין לעבנס וואג-
כעדיקער בויד, נישט אלעמען איז עס באשערט צו
הערן, נישט יעדערן פון אייך איז אנפאטרויט די שפראך
פון נאכט, פון וויסע שטערן".

איך דערמאן זיך נאך אנדערע לידער און צוליב די לידער קומען שוין בילדער פון דער יוגנט, איבערלעבענישן, באגעג-נישן... עס פאלן אראפ פון קערפער און פון דער נשמה די איי-זערנע רייפן, אין וועלכע מען פארפאנצערט זיך, כדי צו זיין שטארקער, דרייסטער, עס פאלט אראפ די מאסקע פון פנים און איך נעם חלומען, וי א יונג בחורל... אפשר גאר שרייבן א לבנה-ליד?

מיטאמאל פארשעם איך זיך און רוק זיך אפ פון פענצטער... אוועק מיט די סענטימענטן און אוועק מיט דער לבנה! וואס איז זי אריינגעקראכן אין מיין פענצטער? פונקט אין מיין פענצטער? אנגעשטעלט זיך וי א שפיגל: קוק אין מיר...

א טויט, רונד קרייט-ברעט. איין וואלד סאן מען אנשרייבן אויף זיין מיטן: „טויט", און מיט דעם איז אלץ געענדיקט.

וואס טו איך דא אין דעם שטעטל? מיין הארץ וייסט, אז מיך האט אהערגעבראכט א דערינערונג.

מיט צוואנציק יאר צוריק. איך גיי ארום וי א יחסן מיט די צוואנציק יאר. פאר דער צייט האט די וועלט עפעס איבערגעלעבט, און איך בין געווען אן עדות פון אזוי פיל געשעענישן. איך בין געשטאנען א טריט פון די גרויסע שרפות. איך האב נישט אוי-טערגעצוגדן און נישט געלאשן. מיין קאפיטאל באשטייט אין דעם, וואס איך האב געזעען, געזעען און דערביי דורכגעפילט, דורכגעלעבט. צוואנציק יאר — איך בין פאר דער צייט געווארן ערנסטער, א סך אלטע נארישקייטן אויסגעלאכט און אויך יענץ